STANFORD UNIVERSITY LIBRARY
OCT
30
1928

THE ARABIC COMMENTARY OF 'ALI BEN SULEIMĀN THE KARAITE ON THE BOOK OF GENESIS

EDITED FROM UNIQUE MANUSCRIPTS AND PROVIDED WITH CRITICAL NOTES AND AN INTRODUCTION

BY

SOLOMON L. SKOSS, M.A., PH.D.

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
WITHDRAWN

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILMENT OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN THE DROPSIE COLLEGE FOR HEBREW AND COGNATE LEARNING

PHILADELPHIA
THE DROPSIE COLLEGE FOR HEBREW AND COGNATE LEARNING
1928

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/arabiccommentary0000solo

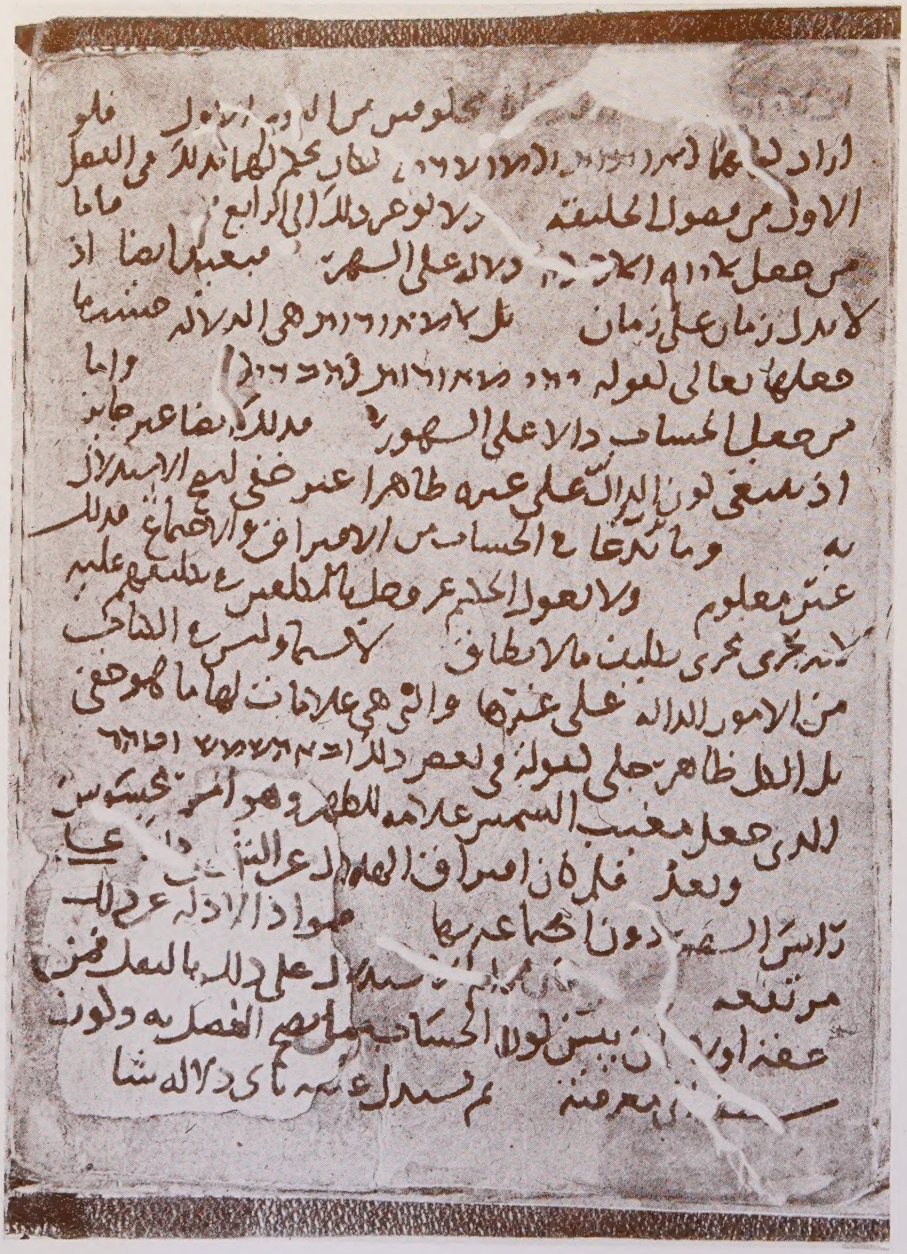

Sulzberger MS., Jewish Theological Seminary of America
Fol. 14b, p. 116

THE ARABIC COMMENTARY OF 'ALI BEN SULEIMĀN THE KARAITE ON THE BOOK OF GENESIS

EDITED FROM UNIQUE MANUSCRIPTS AND PROVIDED WITH CRITICAL NOTES AND AN INTRODUCTION

BY

SOLOMON L. SKOSS, M.A., PH.D.

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILMENT OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN THE DROPSIE COLLEGE FOR HEBREW AND COGNATE LEARNING

PHILADELPHIA

THE DROPSIE COLLEGE FOR HEBREW AND COGNATE LEARNING

1928

PUBLISHED WITH THE AID OF
THE ROSE ADLER FUND

Printed at
THE JEWISH PUBLICATION SOCIETY'S PRESS
Philadelphia, Pa., U. S. A.

DEDICATED TO THE MEMORY OF

BENZION HALPER

FRIEND AND TEACHER

FOREWORD

I FEEL it my sacred duty here to express my indebtedness to my late teacher and friend, Professor Benzion Halper, whose fruitful scientific career was cut short by his untimely death. He guided me during the first years of my Arabic studies and developed in me an interest and love for Judeo-Arabic literature. He also directed my attention to the vast number of important Judeo-Arabic works in manuscripts accumulated in the leading libraries of the world, as well as in private collections, which still await the assiduous application of the scholar to rescue them from their dusty repositories and make the valuable information which they contain available to the student. The memory of this indefatigable scholar, to whom the present work is dedicated, will always be a source of inspiration to me in my work.

My deep appreciation is also due to Doctor Cyrus Adler, President of the Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning, for his very kind interest in this work and never failing encouragement; to my teachers, Professor Max L. Margolis and the late Professor Henry Malter, who were kind enough to go over the manuscript carefully and give me a number of valuable suggestions; and to Professor Alexander Marx of the Jewish Theological Seminary of America for placing at my disposal the manuscript of the Sulzberger Collection, as well as a number of books which I was unable to obtain elsewhere, and for drawing my attention to a few important references which I had overlooked.

I am especially indebted to Professor Paul Kokowzow of Leningrad, who was so kind as to arrange for the photographing of MS. 4423, Second Firkowitch Collection. He also furnished me with first-hand information concerning

the edition of 'Abu'l-Faraj Harūn's grammatical work al-Mushtamil, which he is planning (see note 151, pp. 27 ff.), and has given me the benefit of his authoritative opinion in regard to the continuity of both manuscripts, which is discussed at the end of chap. VIII of the Introduction (p. 88).

Solomon L. Skoss.

Philadelphia, May, 1928.

CONTENTS

PAGE

FOREWORD v

INTRODUCTION

Chapter

I. Karaitic Literature in the X and XI Centuries 1
II. 'Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ 4
III. 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj of Jerusalem 12
IV. 'Ali ben Suleimān 28
V. 'Ali ben Suleimān's Method of Exegesis 36
VI. 'Ali ben Suleimān as a Grammarian 50
VII. Linguistic Peculiarities of 'Ali ben Suleimān 64
VIII. The Manuscripts 82
IX. Conclusion 89

ARABIC TEXT

Preface 91
Genesis 1 93
" 2 119
" 3 123
" 4 126
" 6 127
" 9 130
" 10 133
" 11 134
" 12 139
" 15 140
" 17 142
" 18 147
" 20 149
" 22 151
" 23 155
" 24 156
" 25 157
" 27 159
" 28 160
" 30 169

Genesis 32 175
" 35 178
" 38 178
" 41 180
" 46 182
" 49 184
" 50 187
ADDITIONAL NOTES AND CORRECTIONS 191
INDEX 195
LIST OF BIBLICAL AND TALMUDIC QUOTATIONS AND REFERENCES 205
HEBREW WORDS TREATED ETYMOLOGICALLY OR LEXICALLY 213

THE ARABIC COMMENTARY OF 'ALI BEN SULEIMĀN THE KARAITE ON THE BOOK OF GENESIS

INTRODUCTION

I

KARAITIC LITERATURE IN THE X AND XI CENTURIES

THE tenth and eleventh centuries are especially marked by the highest development of grammatical and exegetical literature in the Arabic-speaking countries both among the Rabbanites and the Karaites. While the Rabbanites in the persons of Ḥayyūj, Ibn Janāḥ, and his illustrious opponent Samuel ha-Nagid[1] took the lead in the scientific treatment of the Hebrew grammar, the Karaites at an early date produced some prominent lexicographers,[2] such as David ben Abraham al-Fāsi,[3] Abū Sa'īd (Levi) ben Yefet ha-Levi,[4] and the author of the present commentary, 'Ali ben Suleimān;[5] also at least two grammarians[6] of whom we have record,

[1] See Kokowzow's authoritative Study of Samuel ha-Nagid and his كتاب الاستغناء in *Noviye Materialy*, etc. (Russian), Petrograd, 1916, pp. 74 ff.

[2] Bacher, *Die hebräische Sprachwissenschaft*, Trier, 1892, p. 13.

[3] See, e. g., Pinsker, *Likḳuṭe Ḳadmoniyot*, pp. 117 ff., Neubauer, "Notice sur la Lexicographie Hébraïque" in *Journal Asiatique* 1861–62, pp. 465 ff., and Steinschneider, *Arabische Literatur der Juden*, §47.

[4] Pinsker, *ibid.*, pp. 119–120; Fürst, *Geschichte des Karäerthums*, Leipzig, 1865, II, pp. 122–123, and elsewhere.

[5] See this Introduction, pp. 28 ff., for detailed discussion and literature.

[6] Hadassi (*Eshkol ha-Kofer*, alphabet 167) also mentions a ספר דקדוק by Sahl ben Maṣliaḥ. See Pinsker, *ibid.*, p. 168, and Munk, "Notice sur Abou'l-Walid Merwan ibn-Djanaḥ," *Journal Asiatique*, 1850, vol. 15, pp. 300 ff.

'Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ, the author of a grammatical treatise entitled כתאב אלדקדוק,[7] which has been lost, and 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj, whose grammatical contributions we shall have an opportunity to discuss at length. We also find important grammatical and lexical interpretations in the numerous Karaite commentaries on the Bible.[8]

That this unparalleled literary activity was due chiefly to the continuous bitter strife between the Rabbanites and the Karaites has been pointed out by several investigators[9] on various occasions. It undoubtedly spurred both factions to do their utmost in proving their respective opinions through grammatical interpretation of the biblical text and its exegesis.

Beginning with Sa'adia most of the rabbinic commentaries on the Bible of that highly active period abound in refutations of Karaitic views and interpretations. At the same time the Karaite scholars, in their constant pursuit of "carefully searching the Bible" (חפישו באוריתא שפיר), developed an exegetical literature of their own, which, singular as it may appear, was not free even from talmudic and later rabbinic influence.[10]

[7] Bacher, "Le Grammairien anonyme de Jerusalem," *Rev. Étud. Juiv.*, XXX, p. 251. Steinschneider, *ibid.*, §38, Cf. *Hebräische Übersetzungen*, p. 450.

[8] See, e. g., the numerous commentaries of Yefet ben 'Ali; Hirschfeld's *Qirqisāni Studies*, London, 1918; Aaron ben Elijah's כתר תורה, Eupatoria, 1866.

[9] Fürst, *Geschichte des Karäerthums*, Leipzig, 1865, II, pp. 108–109; Fuchs, *Studien über Ibn Bal'am*, pp. 1 f.; Poznański, "Karaite Literary Opponents," *JQR.*, XVIII, p. 209; Hirschfeld's *Jefet ben 'Ali's Commentary on Nahum*, p. 5, and Karaite Critics of the Mishnah, *JQR.*, NS, VIII, p. 166; Malter, *Sa'adia Gaon*, Philadelphia, 1921, p. 35, and others.

[10] See, e. g., Neubauer, *Aus der Petersburger Bibliothek*, Leipzig, 1866, p. 18, where it is pointed out that David ben Abraham in his נאמע אלאלפאט made use of the Mishnah and the Talmud without any contradictory or polemical remarks. Also Ḳirḳisāni, *ibid.*, pp. 45 f. Some of the Karaite authorities even encouraged the study of talmudic literature, as could be seen from the work ascribed to Nissi ben Noaḥ, where we read

Moreover, they considered a thorough knowledge of the Hebrew language as quite indispensable for the better understanding of the Law, and accordingly this acquaintance became with them a religious duty. This view is clearly expressed in a Genizah fragment of an unknown grammatical work ascribed by Hirschfeld[11] to 'Abu'l-Faraj Harūn, found in the British Museum (Or. 5565 E).

אלחאגה אלי עלם אללגה דאעיה
לוגוב עלם חקאיק עבאראת אלמשרע תעלי (sic) ולא וצול
אלי עלם דלך ואלמכלף גאהל באללגה לאן אלגאהל בהא
יזל ויגלט כמן זל וגלט פי תפסיר אָבֵל מצרים חזן מצר
ולו כאן כדלך לכאן אַבָל כך אַבָל כבד זה ותפסירה
חזין מצר מהל חָצַב אָהַב ואמתאל דלך.

"The need to gain an acquaintance with the Hebrew language brings with it the obligation of knowing the words of the Lawgiver in their true interpretation. No one can arrive at this whilst being ignorant of the language, because he is liable to err and interpret falsely, as the one who erroneously translates אָבֵל מצרים[12] 'Mourning of Egypt,' for if it were so, the word would be אַבָל as in אַבָל כבד זה.[13] But its

the following passages: ולהבין במשנה ובתלמוד ובהלכות ובתוספות גדולות ובתוספות קטנות (*Likḳuṭe Ḳadmoniyot*, p. 41), and שיהיה בקי במשנה בתלמוד ובהלכות וילמוד תוספות והגדות (*ibid.*, additions, p. 13, top). 'Ali ben Suleimān in his Dictionary frequently uses the Mishnah and the Talmud, referring to them as אלקדמא, or אלאואיל (*ibid.*, p. 178).

[11] *JQR.*, NS, XIII, p. 1. Cf. also note 17 in Graetz, *Geschichte der Juden*, 3rd ed., V, p. 441, where the following statement is made: "Durch das Appelliren an die Schrift als an die letzte Instanz war der Karäismus dazu gedrängt, die Wortbedeutung des biblischen Sprachschatzes und den Textsinn genauer zu bestimmen. Die Grammatik im ausgedehnten Umfange wurde ein Hilfsmittel für die Gesetzinterpretation . . . Hebräische Sprachkunde war für die Karäer nicht eine Nebensache, ein Moment der Bildung, sondern ein religiöses Bedürfniss, gewissermassen eine religiöse Pflicht. Die Erweiterung der hebräischen Grammatik war das Werk der Karäer."

[12] Gen. 50.11.

[13] *Ibid.*

meaning is 'Mourner of Egypt,' similar to חָצַב, אָהַב, and the like."[14]

Thus the impelling necessity of getting at the true meaning of the Bible, coupled with the persistent and unyielding struggle with the Rabbanites, brought to light among the Karaites a number of important grammatical works and biblical commentaries.

The present work of the prominent lexicographer 'Ali ben Suleimān is a fair example of such commentaries on the Bible. While it is almost free from any polemical allusions, it aims to find the exact meaning of the Scriptures.

II

'ABŪ YA'ḲŪB JOSEPH BEN NŪḤ

From the title page of the present commentary we learn that it was compiled by the author from 'Abu'l-Faraj Harūn Ibn al-Faraj's abridgment of the commentary on the Bible by 'Abū Ya'ḳūb ben Nūḥ. We shall now proceed to investigate who were these two Karaite scholars, from whose commentaries 'Ali ben Suleimān compiled this work. Unfortunately very little is known about them. The much lamented Doctor Halper was quite right in his remark[15] with reference to many Jewish authors, that it is their fate that little or nothing of their lives and activities is known, and that Jews have always allowed books to supersede their authors. As an explanation he adds: "This is perhaps to be accounted for by the nation's conception of inspiration. For only canonical books were preserved [in the Bible], and in such books the author is merely the vehicle of the word of God."

[14] *JQR., loc. cit.*, p. 5.

[15] Halper, *A Volume of the Book of Precepts by Ḥefeṣ b. Yaṣliaḥ*, Philadelphia, 1915, p. 9.

Now, if this be true with regard to Rabbinic authors who had developed a great literature, containing numerous references and cross-references to the personalities of important scholars, and who also brought to light a number of Chronicles wherein the lives and activities of many a Jewish writer are recorded, how much more justly can the remark be applied to the fate of the Karaite authors.[16] The Rabbinic chroniclers consistently passed over their rivals in silence, while the Karaites themselves hardly ever made any attempt at producing chronicles of their own, especially at the earlier period of their literary activity. The few comparatively late historical records, as e. g. Dod Mordecai, are so loose and inaccurate, that they have hardly any historical value at all. The only exception in this respect, as far as I know, is Ibn al-Ḥiti's Arabic Chronicle of Karaite Doctors edited by Rev. Margoliouth,[17] which seems to contain some authentic information about a few Karaite scholars of the earlier period, who hitherto were very little known to us.

Al-Ḥiti's chronicle, written probably in the beginning of the fifteenth century,[18] is especially important for our purpose, for we find in it new material about 'Abū Ya'ḳūb ben Nūḥ and 'Abu'l-Faraj Harūn, which throws some light on their lives and activities.

There has been very little known of the life and work of 'Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ ha-Baṣri. Pinsker[19] places him very early in view of the fact that his father Nūḥ, alleged to be 'Abū Nissi,[20] is mentioned even before Obadiah and Anan in a work entitled חלוק הקראים והרבנים.[21] Besides,

[16] See, e. g., *Arabische Literatur*, p. 74, bottom.

[17] *JQR.*, IX, pp. 429 f. See Poznański's review of this Chronicle in *Zeitschrift für hebräische Bibliographie*, II, pp. 78 f.

[18] *JQR.*, *ibid.*, p. 430.

[19] *Likḳuṭe Ḳadmoniyot*, p. 25.

[20] *Ibid.*

[21] *Ibid.*, 19, 25. Additions, p. 106.

Salmon ben Yeroḥam in his מקדמה,[22] supposed to have been written in 898 when he was thirteen years old, also quotes the same 'Abū Nissi before Obadiah ha-Baṣri. Fürst[23] gives the date for Joseph ben Nūḥ as 780. Without mentioning any authority, he evidently follows Pinsker's conjecture. Harkavy[24] seems to take it for granted that this author lived in the VIII–IX centuries, and bases his opinion on Pinsker. Steinschneider[25] states rather cautiously that Joseph ben Nūḥ probably lived in the VIII–IX centuries. Bacher[26] is inclined to think that he evidently is אבו יעקב יוסף בן בכתוי המדקדק mentioned by Pinsker,[27] that he is an older contemporary of Sa'adia, and that 'Abū Ya'ḳūb's opinions quoted by the anonymous author[28] had been possibly taken from the ספר המצות of Ibn Bakhtawi.[29] But Poznański[30] refutes this identification on the ground that the only place where the above ספר המצות is mentioned is in the מקדמה,[31] attributed to Salmon ben Yeroḥam, and this מקדמה is in itself of very doubtful origin. In fact Pinsker himself writes[32] in regard to this work מקצתה האחרת והיותר גדולה חשודה אצלי מאד . . . למזויפת מאוחר, we could therefore place very little credence in the information contained therein. It may perhaps be of interest to mention here that the author of Dod Mor-

[22] *Ibid.*, pp. 61–62.
[23] *Geschichte des Karäerthums*, I, p. 119.
[24] In Stade's *Zeitschrift f. alttest. Wissenschaft*, 1881, p. 156.
[25] *Arabische Literatur*, §38.
[26] *Rev. Étud. Juiv.*, XXX, pp. 251 and 253.
[27] *Likḳuṭe Ḳad.*, p. 110.
[28] *Ibid.*, additions, 73, 74.
[29] *Ibid.*, p. 62.
[30] *Rev. Étud. Juiv.*, XXXIII, p. 215, note 4. *Arabische Literatur*, §38.
[31] *Likḳuṭe Ḳad.*, additions, p. 62.
[32] *Ibid.*, text p. 118. Cf. *he-Ḥaluṣ*, VI, 63 f.; Poznański, *Mose ben Samuel Hakkohen Ibn Chiquitilla*, Leipzig, 1895, p. 49; Steinschneider, *Arabische Literatur*, §40; Harkavy and Strack, *Katalog d. Petersburger Bibelhandschriften*, 295. See also Harkavy, *Studien und Mittheilungen*, vol. VIII, p. VIII, where it is shown that Salmon ben Yeroḥam quotes there 'Abu'l-Faraj Harūn who flourished about eighty years later.

decai[33] obviously confused Joseph ben Nūḥ with 'Abū Joseph al-Ḳirḳisāni, attributing to the former the well-known work of Ḳirḳisāni, *Kitāb al-'Anwār*, or ספר המאור, as it is there called.

From above discussion we can readily see that the current opinion that 'Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ probably lived in the VIII–IX centuries is based wholly on Pinsker's[34] deduction from the fact that the author of חלוק הקראים והרבנים places his alleged father Abū Nissi even before Obadiah and Anan. However, on careful study of this work we are forced to the conclusion that the names are not given there in any proper chronological order at all. We find there indeed the name of Joseph ben Nūḥ, author of הניצנים, following after Abraham, the son of Joseph ben Abraham al-Baṣīr, a well-known Karaite scholar of the beginning of the XI century.[35] At the same time Salmon ben Yeroḥam and Judah ben Ḳoreish, who were younger contemporaries of Sa'adia Gaon, are placed much later. This chronological confusion of names ought to furnish sufficient proof that very little can be based on this list. Besides, the authenticity of the whole document

[33] *Dod Mordecai*, p. 116, See also 216.

[34] *Likḳuṭe Ḳad.*, p. 25, additions, p. 106.

[35] *Likḳuṭe Ḳad.*, p. 115. *Arabische Literatur*, §50. See Ibn al-Ḥiti's Chronicle (*JQR.*, IX, p. 433), where it is explicitly stated: ואלשיך אבו יעקוב בן נח נוֹ קד תקדם דכרה אנה כאן לה דאר פי אלקדס אלשריף ללעלם וכאן פיהא עאלמא מן גמלתהם אלשיכאן אבו יעקב אלבציר ואבו אלפרג הארון .v עלי מא יקאל. "The Sheikh 'Abū Ya'ḳūb ben Noah, of whom mention has already been made, had a college in Jerusalem, and there were there, according to report, seventy learned men. Of their number were the two Sheikhs 'Abū Ya'ḳūb al-Baṣīr and 'Abu al Faraj Harūn." We learn then from this passage that 'Abū Ya'ḳūb Joseph al-Baṣīr was in fact a disciple of Joseph ben Nūḥ, yet the teacher is placed by the author of the חלוק after the son of his disciple! It is interesting to note here that Gottlober was also quite dubious about the order of the names given in the חלוק, and says: אף על פי שאין ראיה מס' החלוק שהשמות שם אינם כסדרם (*Bikḳoret le-Toldot ha-Ḳarayim*, Vilna, 1865, p. 147). After quoting the opinion of the Karaite Abraham Firkowitch that Nūḥ, the father of Joseph, flourished before Anan, he justly adds: "כמה מבוכות ודחוקים יש כאן!"

is open to question on account of its obviously polemical character.

As for Pinsker's second proof, viz. Salmon ben Yeroḥam's מקדמה, where 'Abū Nissi is quoted before Obadiah ha-Baṣri, it has already been pointed out by several authorities[36] that its origin is very doubtful, and that we can hardly take it seriously into consideration.

Now, when we carefully examine Ibn al-Ḥiti's Chronicle edited by the Reverend G. Margoliouth,[37] we find about our author new information which apparently is more authentic. The prominence given to him there has been pointed out by Margoliouth in his introductory remarks: "The great feature of the Chronicle is no doubt the prominence which is given in it to Yusuf ben Noah, and scholars will probably not be slow to seize on the fresh 'data' now presented to us on the life and activity of this Karaite Doctor, who appears to have been the centre of a very influential and earnest band of scholars."[38] It is true that Steinschneider[39] terms this Chronicle "unkritisches Verzeichnis der karäischen Gelehrten," and also refers to the statement of the Chronicle that Sa'adia mourned the death of Salmon ben Yeroḥam at Aleppo[40] as highly doubtful. Nevertheless, when we take into consideration the fact that this Chronicle is not polemical in nature, and that some of its information about other Karaite

[36] See above, note 32.

[37] "Al-Ḥiti's Arabic Chronicle of Karaite Doctors," *JQR.*, IX, pp. 429–43. Separate reprint under title "Ibn al-Ḥiti's Arabic Chronicle."

[38] *Ibid.*, p. 431.

[39] *Arabische Literatur*, § 200.

[40] *JQR.*, XI, p. 434, translation, p. 441, note 3. Firkowitch, quoted by Harkavy in *Studien und Mittheilungen*, V, p. 136, also doubts this report: אך לא אוכל לדעת איך אפשר להיות, אחרי שהרסב"י חבר פי' תהלים בשנת חתפז (942) לחרבן ד'א תשי"ו (956), והרס"ג נפטר בשנת ד'א תשב. See Posnański in *Hebräische Bibliographie*, II, p. 79, where he mentions this report. He is inclined however to accept as truthful the information of Ibn al-Ḥiti in regard to 'Abū Ya'ḳūb ben Nūḥ and 'Abu'l-Faraj Harūn.

scholars is in strict agreement with other sources,[41] one may perhaps condone the natural tendency of the Chronicler to glorify Salmon at the expense of Sa'adia. At any rate we may give more credence to the information furnished by him, than to an admittedly polemical work, as the חלוק of Pinsker is, which contains only a list of names without any attempt at chronological order at all.

We learn, then, from Al-Ḥiti's Chronicle[42] that 'Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ had a college in Jerusalem in the beginning of the XI century (1002–3), where were, according to report, seventy learned men. Of their number were the two Sheikhs 'Abū Ya'ḳūb al-Baṣīr and 'Abu'l-Faraj Harūn. From this we can infer that 'Abū Ya'ḳūb lived in the X–XI centuries, i. e. two centuries later than the currently accepted date for our author.

A corroboration of the date given by the chronicler will be found in the information furnished by Harkavy (*Studien u. Mittheilungen*, vol. VIII, p. VII) about Nissi ben Noaḥ, who is taken by several authorities as brother of 'Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ. Now, according to Harkavy's discovery, this Nissi ben Noaḥ lived in Persia about 300 years after Anan, or in the first half of the XI century. This would agree then with the date given by Al-Ḥiti's Chronicle for Joseph ben Nūḥ.[43]

We also learn from the Chronicle that "he lived thirty years in Jerusalem," and that "the Sheikh 'Abū Ya'ḳūb

[41] As, e. g., 'Abu'l-Faraj Harūn, who will be later discussed at length. See also *JQR.*, *ibid.*, p. 440, note 9.

[42] *Ibid.*, p. 433: וכאן אלשיך אבו יעקב אלבציר ואלשיך אבו אלפרג׳ הארון מן גמלה מן כאן ורד ללשיך אבו (sic) יעקב והאולאי עלי נסכה תצניפה תאריכהא סנה ٣٩٣. See also above, note 35.

[43] About this Nissi ben Noaḥ see *Liḳḳuṭe Ḳad.*, pp. 37 ff., and additions, pp. 1 ff.; Graetz, *Geschichte der Juden*, V, p. 212, and note 17, V; Hirschfeld, "Early Karaite Critics of the Mishnah," *JQR.*, NS., VIII; pp. 157 ff., and Poznański's review of this article, *ibid.*, XI., pp. 237 ff.

passed away before the Sheikh 'Abu'l-Faraj Harūn, for the Sheikh 'Abu'l-Faraj, in mentioning him, uses the phrase 'May He favor him.'[44]" From Al-Ḥiti's information we may gather that our author was a very influential teacher among the Karaite scholars.

Of the written works left by 'Abū Ya'ḳūb we find reference to the following: (a) הניצנים is ascribed to the author by the אורח צדיקים[45] and the חלוק,[46] but Hadassi[47] attributed this work to 'Abū Joseph al-Ḳirḳisāni[47a]. (b) A grammatical work entitled כתאב אלדקדוק is quoted by 'Abu'l-Faraj Harūn in the second chapter of the third part of his well-known work אלכתאב אלמשתמל עלי אלאצול ואלפצול פי אללגה אלעברניה, "The comprehensive work on the roots and sections of the Hebrew language." The quotation as given by Bacher[48] reads as follows: ואן כאן לעמרי אלשיך אבו יעקב בן נוח רצי אללה ענה קד ד̇כר פי כתאבה אלדקדוק אן אסמא אלאפעאל אלתי אואכרהא הא עלי צרבין אחדהמא מצדר ואלאכר אסם. "And surely the Sheikh 'Abū Ya'ḳūb ben Nūh, may God favor him, had mentioned in his book אלדקדוק that verbal nouns ending in a ה are of two kinds: (1) Infinitives, and (2) Nouns," etc. This work was hitherto unknown.[49] Steinschneider[50] is inclined to believe that it was written in Hebrew, and not in Arabic. (c) A commentary (תפסיר) on the Pentateuch, the abridg-

[44] *JQR.*, *loc. cit.*, pp. 433 f.: ימן גמלה מא קאל אלמעלם אבו אלסרי פי מנאקצתה לבן נח לה ב״ה סגה פי אלקדם אלשריף.... ואלשיך אבו יעקב תופא אלי רצוואן אלת קבל אלשיך אבו (sic) אלפרג האדון לאן אלשיך אבו (sic) אלפרג ידכרה ויתרצא ענה.

[45] *Dod Mordecai*, Wien, 1830, p. 25a.

[46] *Likḳuṭe Ḳad.*, p. 106.

[47] *Eshkol ha-Kofer*, alphabet 258. See *Likḳute Ḳad.*, p. 25.

[47a] Cf. Gottlober, *Bikḳoret le-Toldot ha-Ḳarayim*, p. 176, note 3, for the opinion of Firkowitch about this controversy, viz. that both Joseph ben Nūḥ and 'Abū Joseph al-Ḳirḳisāni wrote books by the same title of הניצנים! Gottlober considers this view as השערה בעלמא.

[48] *Rev. Étud. Juives*, XXX, p. 251.

[49] *Ibid.*

[50] *Arabische Literatur*, §38, note 1. Cf. *Hebr. Übersetzungen*, p. 450.

ment of which by 'Abu'l-Faraj was used by 'Ali ben Suleimān for his compilation.[51]

III

'ABU'L-FARAJ HARŪN BEN AL-FARAJ OF JERUSALEM

When we begin to discuss the noted grammarian 'Abu'l-Faraj, we feel that we are treading on safer ground than what was the case with 'Abū Ya'ḳūb ben Nūḥ who is scarcely known. He is one of the very few Karaite scholars quoted by a number of leading early Rabbinic authorities as a competent grammarian, but curiously enough he is referred to only as "the grammarian from Jerusalem."

Munk[52] was the first to give a list of citations from this grammarian. Then Bacher, as if to make amends for his statement: "Thatsächlich haben auch nach Saadja die Karäer nur einen nahmhaften Lexikographen[53] und keinen eigentlichen Grammatiker hervorgebracht,"[54] was the first to make a thorough study of 'Abu'l-Faraj,[55] based on several excerpts made by Prof. Kokowzow from the Mushtamil which is found in the Firkowitch collection at Petrograd.

Bacher was closely followed by Poznański,[56] who supplemented his studies with excerpts from manuscript material of the Mushtamil, which is found in the Bodleian Library and in the British Museum. Both these indefatigable

[51] Harkavy in Stade's *Zeitschrift*, 1881, p. 156. *Arab. Litertur*, *1. c.*

[52] *Notice sur Aboulwalid*, pp. 10 f.

[53] Referring to David ben Abraham al-Fāsi, author of נאמע אלאלפאט. See Bacher, *Die hebräische Sprachwissenschaft*, p. 22, *Liḳḳuṭe Ḳad.*, pp. 117–167, Neubauer, "Notice sur la Lexicographie Hébraïque, *Journal Asiatique*, 1861–62, *Kitāb al-Uṣūl*, 773–808.

[54] *Hebräische Sprachwissenschaft*, p. 13. Cf. also Hirschfeld, *Qirqisāni Studies*, London, 1918, pp. 31 f.

[55] "Le grammairien anonyme de Jerusalem et son livre," *Rev. Étud. Juives*, XXX, 232–256.

[56] "Aboul-Faradj Haroun ben al-Faradj le grammairien de Jerusalem et son Mouschtamil," *Rev. Étud. Juiv.* XXXIII, 24–39, 197–218.

scholars established with reasonable certainty[57] that the anonymous grammarian from Jerusalem, whom Abraham Ibn Ezra in his מאזנים[58] places next to Sa'adia as one of the founders of Hebrew grammar, is none other than the Karaite grammarian 'Abu'l-Faraj.

The question who really was this anonymous grammarian from Jerusalem engaged the attention of many a scholar for a long time. Pinsker,[59] while mentioning the possibility that this grammarian is 'Abu'l-Faraj from Jerusalem, seemed to be more inclined to identify him with Judah ben 'Ali, or ben 'Alan, of Tiberias. Bacher, too, admitted the plausibility of this identification,[60] and also Malter[61] accepted this suggestion. Kaufmann,[62] however, thought that additional evidence would be necessary before this conjecture could be accepted.

The first one after Pinsker to suggest that this anonymous grammarian was a Karaite was Neubauer. In his report on The Firkowitch Collection of Hebrew-Arabic manuscripts

[57] See Bacher, *Die Anfänge der hebräischer Grammatik*, Leipzig, 1895, p. 117, note 1. His article in *REJ.*, XXX, p. 256, he finishes in the following words: "Je souhaite qu'en attendant [the expected edition of the Mushtamil by Kokowzow], le présent travail ait établi d'une façon certaine que l'auteur et le livre donc je me suis occupé ici doivent s'appeler de la façon suivante: Aboul-Faradj Haroun, le grammairien de Jerusalem (commencement du XIe siécle), auteur du Mouschtamil." See *Arabische Literatur*, §48.

[58] חכם ירושלמי לא ידענו שמו גם הוא תקן בדקדוק הלשון שמונה ספרים כספירים יקרים. See Bacher, *Abraham Ibn Esra als Grammatiker*, Strassburg, 1882, p. 174.

[59] *Likḳuṭe Ḳad.*, p. 5 and p. 110. This fact was not mentioned either by Bacher or by Poznański, but by Steinschneider, *Arabische Literatur*, §48. Cf. Gross, *Menaḥem ben Sarūḳ*, Breslau, 1872, p. 16, note.

[60] "Es ist auch die Möglichkeit nicht ausgeschlossen, dass dieser Anonymus kein Anderer ist als der aus verschiedenen Aufführungen bekannte Jehuda ben Ali (oder Alan), der Tiberienser." *Die hebräische Sprachwissenschaft*, Trier, 1892, p. 19. See also Bacher in *REJ.*, XXX, p. 256, and note 6 thereto.

[61] *Sa'adia Gaon*, Philadelphia, 1921, p. 33, n. 22. References to an exhaustive literature is given there.

[62] Frankel's *Monatsschrift*, 1886, XXXV, p. 35.

at St. Petersburg, 1876, he says as follows: "The grammatical and lexicographical work by a Karaite called אלמשתמל (a compendium of which exists in the collection which was copied in Jerusalem) is, I suppose, the work mentioned under the same title by Moses ben Ezra as having for its author the grammarian of Jerusalem."[63] There is no indication however that Neubauer connected the Karaite author of אלמשתמל with the name of 'Abu'l-Faraj Harūn. The first of modern scholars, as far as I know, who associated these two names together was Harkavy[64] in the following brief but instructive notice: "Als besonders wichtig auf diesem [sprachwissenschaftlichen] Gebiete erscheinen die Werke كتاب المشتمل und كتاب الكافى von dem obenerwähnten Abul-Faradsch Harun aus Jerusalem, dessen Lob auch von Mose Ibn-Ezra (in seinem كتاب المحاضرة) verkündet wird." This suggestion, however, remained unnoticed for a long time.

It may now be in place to give the passages of Moses ben Ezra in his كتاب المحاضرة والمذاكرة,[65] where he mentions our author, to which both Neubauer and Harkavy have references. They are cited by Bacher[66] on the authority of Kokowzow, who quotes two manuscripts. In one designated by the latter as D the passage reads: ותכלם איצא פי דלך רגל גליל פאצל מקדסי אסמה אלשיך אבו אלפרג הרון בן אלפרג פי כתאבה אלמלקב באלמשתמל

[63] *Oxford University Gazette*, vol. VII, No. 237, quoted by Bacher in *Die Anfänge der hebräischer Grammatik*, p. 116, and in *REJ.*, XXX, p. 234.

[64] Stade's *Zeitschrift f. d. alttestamentliche Wissenschaft*, 1881, p. 158. Bacher overlooked this notice, as had been pointed out by Poznański in *REJ.*, XXXIII, p. 24, n. 1. See *Arabische Literatur*, §48, Quellen, where Steinschneider too admits that this notice escaped his attention.

[65] A Hebrew translation from the Oxford manuscript of this important work was prepared by the late Prof. Halper and was posthumously published under the title ספר שירת ישראל, ליפסיה, תרפד, הוצאת שטיבל. Prof. Kokowzow informs me by letter that he has completed a critical edition of the Arabic text of this work, and also of كتاب الحديقة, and both will shortly appear in print.

[66] *REJ.*, XXX, p. 255.

"And in this matter also said a venerable man from Jerusalem, whose name is the Sheikh 'Abu'l-Faraj Harūn Ibn al-Faraj in his book called Mushtamil." In the second manuscript, designated by Kokowzow as A, the same passage reads somewhat differently, viz.: ותכלם פי דלך אלשיך אבו אלפרג הרון אלמקדסי אלקרא רחמה אללה פי כתאבה אלמלקב באלמשתמל. In this case the author is described as a Karaite, and there is appended "May God have mercy upon him," as to one deceased. In the Oxford manuscript the name of the author is omitted from this passage, and it reads as follows:[67] ותכלם פי דלך רגל מקדסי פי כתאבה אלמשתמל וכדלך לעמרי קד אשתמל עלי וגוה אלפואיד.

According to Bacher it probably is an intentional scribal omission because the author was a Karaite, for Moses ben Ezra himself did not hesitate to quote a Karaite, as we can readily see from another passage in his كتاب المحاضرة in regard to the interpretation of פקח, which reads:[68] פי תאליף אלשיך אבי אלפרג אלמקדסי רחמה אללה אלכארגי ען מדהבנא. "In the work of the Sheikh 'Abu'l-Faraj of Jerusalem, may God have mercy upon him, who left our faith." There is hardly any doubt, concludes Bacher,[69] that the Sheikh 'Abu'l-Faraj of Jerusalem in the Oxford manuscript is the very same man named in the two Petersburg manuscripts, and the תאליף is the Mushtamil.

As corroborative proof that the "Grammarian from Jerusalem" is 'Abu'l-Faraj we have the following evidence. Ibn Bal'am in his treatise כתאב חרוף אלמעאני[70] considers the word

[67] Halper's translation (שירת ישראל p. 64): וגם איש אחד מירושלים חבר בענין הזה ספר הנקרא 'הכולל' (באמת כולל הספר ההוא הרבה דברים מועילים).

[68] Halper's translation (שירת ישראל p. 173): את הפרוש הזה ראיתי בחבורו של החכם אבו אלפרג הירושלמי, ירחמהו האלהים, שיצא מדתנו.

[69] *REJ.*, *l. c.*

[70] The edition of the Hebrew translation of this work was begun by Fuchs in *ha-Iḥoḳer* (I, pp. 113–128, 193–206, 340–342, and II, pp. 73–83), but was not finished on account of the death of the editor. It was edited later by Kokowzow (*Noviye Materialy*, etc. (Russian), Petrograd, 1916, pp. 109–132 of texts), together with some fragments of the original

מדוע as composed of מה and דוע, then adds וזה שאמרתי שהוא מורכב על דעת המדקדק שהיה בבית המקדש וגם הודה לו ר' יונה נ"ע. "And what I said that it (מדוע) is compounded is the opinion of the grammarian who was in Jerusalem, and also of Ibn Janāḥ who followed him." Now this interpretation, which originated with Sa'adia,[71] as has been pointed out by Poznański, is indeed found in a fragment in the Bodleian Library (Heb. MS. d.33, fo. 20–36) of the abridgment (מכתצר) of the fifth part of the Mushtamil, published by the above scholar.[72] The passage in question reads there:[73] מדוע... תרגומה אלאל... אלערבי מא באל, etc. "מדוע... its translation . . . in Arabic is מא באל".

Ibn Janāḥ's concurrence with this opinion we find in his כתאב אללמע,[74] where it is given as his own view, without mentioning any authority for it. He cites however, on two other occasions, "The man from Jerusalem" as an eminent authority. While refuting a certain interpretation of כרתו יערה פארינאהם פי דלך כלאמא לרגל מקדסי לא אסמיה...[75] he says:[76] נאום יי והדא גאיה פי אלביאן. "And we showed them in this mat-

Arabic and glosses found in the Bodleian MS. (Poc. 133) of Kitāb al-Uṣūl. For passage in question see *Noviye Materialy*, p. 126. Quoted by Munk, "Notice sur Aboulwalid," *Journal Asiatique*, July, 1850, p. 43. See Bacher, *REJ.*, XXX, p. 233, n. 4, for interpretation of בית המקדש as Jerusalem.

[71] See, e. g., Num. 16.3: מדוע תתנשאו על קהל ה which Sa'adia translates ומא באלכמא תתשרפון עלי גוק אללה, or Ex. 1.18 מדוע עשיתן הדבר הזה is rendered מא באלכן צנעתן הדא אלאמר. Pinsker, *Likḳuṭe Ḳadmoniyot*, p. 157, note, quotes this interpretation from David ben Abraham's נאמע אלאלפאט, viz.: וכל מדוע פי אלקראן תפסירה מא באל אלאמר כדא "And the meaning of every מדוע in the Scriptures is 'wherefore is the thing so'" (Petrograd MS. No. 604, fol. 205a). See Ḳimḥi, *Sefer ha-Shorashim*, *s. v.*

[72] *REJ.*, XXXIII, p. 197–218.

[73] *Ibid.*, p. 212. See note thereto.

[74] Page 33, line, 12 f.: וכדלך מדוע ענדי מרכב מן מה אלתי ללאסתפהאם ומן דוע... ותפסירה מא באל, "And מדוע is in my opinion likewise compounded from מה which stands for interrogation, and from דוע . . . and its signification is מא באל (wherefore)." See Bacher, *REJ.*, XXX, p. 233.

[75] Jer. 46.23.

[76] *Luma'*, p. 322, lines 21 f. *Riḳmah*, p. 197, line 6.

ter the words of a man from Jerusalem, whom I do not name[77] . . . and this is the finest of interpretations." Immediately following the above passage, Ibn Janāḥ again writes:[78] ומן כתאב דלך אלרגל אלמקדסי צחחת קראה[79] חרב נתנה משכו אותה וכל המוניה בצם אלמים פמא כאן ימתנע ענדי אן יכון מימה מהל מים[80] אשר לא משכה בעל לולאה... והדא אלכתאב אלמדכור גלבה אלינא מ יעקב אלחאג אלסופר אללויני מן בית אלמקדס וכאן בכטו ידה. "And from the book of this man from Jersualem I corrected the reading of חרב נתנה משכו אותה וכל המוניה—the 'mim' should be read with a 'ḍamma.' If it were not for his suggestion I should be likely to consider this 'mim' as the 'mim' in אשר לא משכה בעל... The above named book was brought to us by the pilgrim Jacob of Leon, the Scribe, from Jerusalem, and it was in his handwriting." It is significant that the reading of משכו with a קמץ חטוף, as an imperative, is indeed the traditional massoretic reading,[81] yet Ibn Janāḥ frankly admits that if it were not for "the man from Jerusalem" he would be just as likely to take it as a perfect.

Did Ibn Janāḥ know who this anonymous grammarian was? Bacher[82] thinks that the answer to this question is rather conjectural. From the expression לא אסמיה one would be inclined to think that he does not care to name him. Perhaps Judah Ibn Tibbon had a different reading in the text, something like לא אדכר אסמה, when he translated it אינני זוכר שמו. At any rate Moses Ibn Ezra gives us the definite information that it is 'Abu'l-Faraj Harūn, author of אלמשתמל, whom Ibn Janāḥ, Ibn Bal'am, and Abraham Ibn

[77] Riḳmah has for אינני זוכר שמו—לא אסמיה, "I do not remember his name." See Bacher, *ibid.*

[78] *Luma'*, *ibid.*, ll. 25 f. *Riḳmah*, *ibid.*, lines 9 f. See also *REJ.*, IV. p. 274.

[79] Ezek. 32.20.

[80] Deut. 21.3.

[81] See, e. g., מנחת שי to Ezek. 32.20, Ḳimḥi's commentary, and his *Sefer ha-Shorashim*, *s. v.* See also *Kitāb al-Uṣūl*, *s. v.*

[82] *REJ.*, XXX, p. 233.

Ezra[83] quoted as "the grammarian," or "the man from Jerusalem."

Before we begin to investigate the approximate date of the life and activity of 'Abu'l-Faraj Harūn it may be in order here to discuss briefly what was his Hebrew name. The man whom Hadassi[84] calls ישועה בן אהרון הנודע אהרוני is, according to Pinsker,[85] the son of 'Abu'l-Faraj. The latter is inclined to accept his name as אהרן בן ישועה and thinks that it was confused with ישועה בן אהרון. Mordecai ben Nissan[86] calls him רב אהרון אבואל פרנא. However, Moses Baschiatschi in his זבח פסח[87] heads a citation from 'Abu'l-Faraj as follows: וכתב החכם רבינו ישועה אהרן נ"ע אי המכונה אבו אלפרג הרון. Poznański[88] thinks ישועה אהרן is simply a translation of אבו אלפרג הרון, but Steinschneider[89] disagrees with him and prefers Pinsker's suggestion that his name was אהרן בן ישועה. Neubauer,[90] a consistent opponent of Pinsker, evidently follows Moses Baschiatschi's version and calls 'Abu'l-Faraj Harūn "Jeschua Ahron." As we see, the question of his Hebrew name is still an unsettled matter.

When we come to determine the period of 'Abu'l-Faraj Harūn's life and activity, we meet with the same wide range of opinions and confusion so peculiar to Karaite history in general. Pinsker[91] considers him as an older contemporary of Sa'adia; he bases his opinion on the fact that Salmon ben

[83] See Bacher, *Abraham ibn Esra als Grammatiker*, p. 174, for the passages where he cites the grammarian from Jerusalem.

[84] *Eshkol ha-Kofer*, alphabet 258.

[85] *Likḳuṭe Ḳad.*, p. 109–110. See lengthy discussion there.

[86] *Dod Mordecai*, p. 116.

[87] Steinschneider's *Catalogue of the Leyden Library*, p. 15. Passage quoted by Pinsker, *ibid.*, more fully by Poznański, *REJ.*, XXXIII, p. 217.

[88] *Ibid.*, p. 216, n. 5.

[89] *Arabische Literatur*, § 48.

[90] *Aus der Petersburger Bibliothek*, Leipzig, 1866, p. 6. Not quoted by Steinschneider.

[91] *Likḳuṭe Ḳad., ibid.*

Yeroḥan in his מקדמה[92] mentions 'Abu'l-Faraj Harūn with יר"א which is used only with reference to the dead. Pinsker seems to disregard the fact that he himself doubts very much the authenticity of this document, as was pointed out by Schorr.[93] Fürst,[94] a faithful follower of Pinsker, sets accordingly the date of 'Abu'l-Faraj as 900. Neubauer[95] also thinks he flourished in the end of the IX century.

Harkavy[96] was one of the first to place our author in the XI century. This view is substantiated by Bacher's[97] able observations. One of the three whom 'Abu'l-Faraj cites in his Mushtamil is Ḥayyūj, the other two being 'Abū Ya'ḳūb ben Nūḥ and David ben Abraham, the lexicographer. In the chapter on א of the third part of the Mushtamil we read: וקד קאל יחיי בן דאוד אלמגרבי אן אלאלף פי אזכרתה[98] מקאם הא לתעדי לגה אלדכר מנה "And Yaḥya ben David al-Maghribi said that the א in אזכרתה is instead of ה because it is the causative of זכר." Although he quotes Ḥayyūj as if he were alive, it is very probable that the latter's work spread to the Orient only after his death about 1010.[99] This would approximately correspond to the date given at the end of the eighth part of the Mushtamil, found only in the British Museum (Or. 2592) and published by Hirschfeld:[100] וכאן אתמאם דלך פי רגב מן סנה סבע עשר (sic) וארבע מיאה. "And this was finished in the month of Rajab of the year 417 [of the Hegira]," or August-September, 1026 C. E.

[92] *Ibid.*, additions, p. 62: אמר אבו אלפרג מר אהרן המלמד המדקדק איש ירושלים יר"א.

[93] *He-Ḥaluṣ*, VI, p. 63.

[94] *Geschichte des Karäerthums*, Leipzig, 1862, I, pp. 99–100, and II, p. 109.

[95] *Aus der Petersburger Bibliothek*, *ibid.*

[96] Stade's *Zeitschrift*, 1881, p. 158.

[97] *REJ.*, XXX, p. 253.

[98] Lev. 2.2.

[99] Derenbourg, *Opuscules et traités d'Aboul-Walid Merwan ibn Djanah* Paris, 1880, p. XII.

[100] *Arabic Chrestomathy*, London, 1892, p. 60, last 2 lines

This date is also corroborated by the information we get about 'Abu'l-Faraj Harūn in Al-Ḥiti's Chronicle. He says there:[101] וכאן אלשיך אבו יעקב אלבציר ואלשיך אבו אלפרג הארון מן גמלה מן כאן ורד ללשיך אבו יעקב והאולאי עלי נסכה תצניפה תאריכהא סנה ٣٩٣. "And the Sheikhs Abū Ya'ḳūb al-Baṣīr and 'Abu'l-Faraj Harūn were of those who came down (to attend his lectures) to the Sheikh 'Abū Ya'ḳūb (ben Nūḥ), and these are mentioned in a copy of his composition which is dated in the year 393." We thus learn that in 1002 our author was a student in 'Abū Ya'ḳūb's school, to which reference has already been made.[102] After the death of the latter, 'Abu'l-Faraj took charge of the school, and he probably was still alive in 1036.[103]

The fact that Ibn Janāḥ quotes this author fits in exactly with our dates. As is well known, Ibn Janāḥ wrote at an advanced age[104] his great work כתאב אלתנקיח, of which the first part is כתאב אללמע. This would be circa 1040–1050, and that probably was about the time when Jacob of Leon, the pilgrim-scribe, brought to him 'Abu'l-Faraj's book from Jerusalem.

There hardly is anything known of the personal life of

[101] *JQR.*, IX, p. 433.

[102] See note 35, above. Cf., however, Günzig, *Commentar d. Karäers Jephet b. 'Ali Halevi zu den Proverbien*, Cracow, 1898, p. 24, n. 37, where the following statement is made: "Von den karäischen Schriften, welche Jephet benutzte und zum Teil ausdrüklich citirt, lassen sich noch viele andere anführen, so z. B. Abul-Farag Ahron aus Jerusalem," etc.

[103] Al-Ḥiti's Chronicle, p. 434: ווגדת שי מן אלאסתבצאר אלדי לה תאריכה פי סנה ٤٢٨ והו יקול אדאם עזה "And I found a portion of the Istibṣār [of Yūsuf al-Baṣīr] which he has composed, its date being 428, where he says 'May He prolong his dignity.'" i. e. of 'Abu'l-Faraj. Cf. also note on l. 8, p. 92, below.

[104] See, e. g., כתאב אללמע, p. 13, ll.25 f., where he speaks about the purposes of his work and says: ואיצא פליכן עזה לי לזמאן אלשיכוכה אלתי קד אשרפנא עליהא וכאן יסמיהא אפלאטון אם אלנסיאן. "And that it shall also be for me an equipment for old age to which we are nearing, and which Plato called the 'mother of forgetfulness.'" See also Bacher's introduction to the Hebrew edition of *Kitāb al-Uṣūl* (ספר השרשים, Berlin, 1896, p. XX), and *REJ.*, XXX, p. 253.

'Abu'l-Faraj. From his works we may infer that he had a thorough knowledge of the Arabic language. In fact Harkavy[105] thinks that he had a special predilection, exaggerated at times, to compare the Hebrew with the Arabic. Poznański[106] adds that he was quite familiar even with all the niceties of that language, as one may see from his comparing רגע הים ויהמו גליו[107] with the Arabic لحظ, to glance with the eye, and his fine distinction between לחטה and טרפה: both mean 'a twinkle with the eye,' but לחטה is somewhat a longer period of time than טרפה.

By far the most important work of 'Abu'l-Faraj Harūn appears to be his philological treatise which bears the name of כתאב אלמשתמל עלי אלאצול ואלפצול פי אללגה אלעברניה, "The comprehensive work on the roots and sections of the Hebrew language." This great work, which gained for him the recognition of Abraham Ibn Ezra as one of the founders of Hebrew grammar, is divided into eight parts. These probably are the "eight important books," which Ibn Ezra had in mind when he spoke of "the anonymous Grammarian from Jerusalem." Bacher[108] quotes a similar instance where Ibn Ezra speaks in one place[109] of "twenty-two grammatical writings" of Samuel ha-Nagid, and in another place[110] he cites them as forming only one work. In fact the title itself אלמשתמל, 'comprehensive,' suggests that it contains several subdivisions or books, since it treats of the forms, syntax, and lexicography of the Hebrew language.

The contents of these eight parts have been fully described and illustrated with several instructive excerpts by Bacher.[111]

[105] Stade's *Zeitschrift*, 1881, p. 158.
[106] *REJ.*, XXXIII, p. 37.
[107] Isa. 51.15.
[108] *REJ.*, XXX, p. 233.
[109] *Yesod Moreh*, chap. 1.
[110] *Moznaim, introduction.*
[111] *REJ., ibid.*, pp. 236 ff.

This was ably supplemented by Poznański.[112] I shall accordingly confine myself to a brief summary based on the authoritative information given by these two investigators.

The first part of the Mushtamil gives "ten general principles about the forms of words, which can be applied to a great part of the Hebrew language." פי אלי׳ אצול... פאן כתירא מן אללגה ידור עליהא אואן אלאלפאט... The second part treats of the infinitive and contains eighteen chapters: פי אלמצאדר והו ישתמל עלי תמאניה עשר פצלא אלכלאם. The titles of some of the chapters will give an idea of the variety of aspects under which 'Abu'l-Faraj treated his subjects, and of his scientific method as well. (1) Definition of the infinitive and its nature.[113] (2) Difference between the infinitive and the verbal noun.[114] (3) Divisions of the infinitives as they are found in the Bible. (5) Are there any infinitives which could not be turned back into verbs and verbs not having infinitives to which they could be traced back. (7) Infinitives which are used in verbs of other roots and same meaning. (13) Infinitives in the form of feminine active participles.[115] (15) The difference between the Hebrew infinitive and the Arabic infinitive. (16) Of the infinitive לאמר.[116] (17) Addition of particles to infinitives.[117]

The third part deals with the letters of the Hebrew alphabet.[118] He divides the Hebrew alphabet, consisting of twenty-two letters, into two equal groups, of eleven letters each. One group is employed for the substance of words

[112] *Ibid.*, XXXIII, pp. 24–29, 194–218. Reprint 1896, p. 1–39.

[113] אלפצל אלאול פי חד אלמצדר וחקיקתה. Poznański, *ibid.*, p. 25.

[114] אלפצל אלב׳ פי אלפרק בין אלמצדר ובין מא יקאל אנה אסם אלפעל וליס במצדר ומא יתמיז בה הדא מן הדא. Bacher, *ibid.*, XXX, p. 238 f.

[115] אלפצל אלינ׳ פי מא נא מן אלמצאדר בטהאל אסמא אלפאעלאת ומא יונד מן אסם אלפעל אלמונת במהאל אסם אלפאעלה. *Ibid.*

[116] אלפצל סאדס עשר פי אלכלאם פי לאמר מן גמלה אלמצאדר. Poznański, *ibid.*, p. 26.

[117] אלפצל אלסאבע עשר פימא ירכב מן אלחרוף עלי אלמצאדר. *Ibid.*

[118] The chapter is headed: בשם אל חנון ורחום אלכלאם פי חרוף אלף בית פי אללגה אלעברניה. Bacher, *ibid.*, p. 240.

(גוהריה) only, while the other group is also used as servile letters (כואדם).

The introduction to the fourth part is missing; two chapters of this part were sent to Bacher for examination, but it was impossible to establish on this basis the general character of the whole. One of the chapters treats of "words which resemble servile letters",[119] meaning by that words like אשר, מי, מה, כמה, מתי, אין, אנה. After giving some general characteristics of the particles and their relation to nouns, the author examines each particle separately. The second chapter of this part deals with the state of adjunction,[120] which is really more than the usual construct state.[121]

The fifth part has no general title, but gives the list of subjects treated in its sixteen chapters, without numbering them consecutively. Since this list is particularly interesting and represents the philologic ideas of 'Abu'l-Faraj, we shall give it briefly here. (1) Masculine and feminine. (2) Number. (3) Relation (פי אלנסב). (4) Hysteron proteron. (5) Words in which the letters change their places without changing the meaning of the word. (6) Words that form a stop to the passage preceding it and a beginning to the one following it. (7) Verses, the end of which is connected by sense to the verses following them. (8) Pronominal suffixes. (9) When the indication of a command given to someone has been omitted, but this omission could be recognized from an act pertaining to its execution. (10) When a discourse of many people is expressed as if it were spoken by one. (11) Citation of a discourse different in form from that in which it has been presented before. (12) Expressions, various in Hebrew, having the same meaning and of the same family

[119] אלכלאם פי אלאלפאט אלמשתבהה באלחרוף אלכואדם ודכר פואידהא, *ibid.*, p. 241. Cf. also Poznański, *ibid.*, pp. 207 ff., for text, and Bacher, *Monatsschrift*, XL, p. 118, note 6.

[120] אלפצל אלתאני מן אלאצאפה. Bacher, *REJ.*, *ibid.*, pp. 241 f.

[121] See Poznański, *ibid.*, pp. 197 ff., chapter on particles of the מכתצר.

in Arabic, i. e. synonyms. (13) Cases where the beginning of a discourse is explained, but its explanation does not conform with the general idea of the beginning. (14) Homonymous expressions. (15) Synonymous expressions both in Hebrew and in Arabic. (16) Cases where one verbal root has several inflexions, which of them are transitive and which intransitive. As we can readily see, we have here a conglomeration of grammar, syntax, lexicography, rhetoric, peculiarities of biblical style and composition.[122]

The sixth part contains the conjugation of הלך in Pi'el (הִלֵּךְ). The author derives twenty-five[123] various forms arranged after ten persons.[124]

The seventh part deals with lexicography, and begins with a study of the difference in meaning, which results from changing the order of letters in the word, and is arranged in alphabetical order. The first sentence, where he gives an interesting brief exposition about the origin of human speech, reads as follows:[125] אעלם אן אלעקלא למא דעתהם אלחאגה אלי אפהאם בעצהם בעצא אגראצהם ותעריף מראדאתהם פדעוא עגד דלך אלי אלאצטלאח עלי אלכלאם מן חית כאן אקרב מאכדא ואסהל מתנאולא מן גירה מן אלאפעאל, "Know that when beings endowed with reason were called by necessity to make each other understand their intentions and to make their desires known, then they resorted to the use of a language, for [this method] is simpler to begin with and easier to accomplish than other expediencies."

There is another MS. of the seventh and eighth parts in the British Museum[126] beside the one found in the Petro-

[122] See interesting quotations from this part in Bacher, *loc. cit.*, pp. 244–246.

[123] פיכון בדלך כ"ה לפטה, *ibid.*, p. 246.

[124] אלי אלאשכאץ. They are: first person, singular and plural; second person, singular and plural, masculine and feminine; third person, same.

[125] *Ibid.*, p. 247, n. 2.

[126] *Ibid.*, p. 248, Poznański, *REJ.*, XXXIII, p. 27.

grad Library. The British Museum manuscript is described by Hartwig Derenbourg as follows:[127] "Or. 2592. Dictionnaire des racines verbales de la Bible avec leur dérivés, rangées dans un ordre mnémonique et expliquées en arabe (caractéres hébraïques), avec un chapitre en arabe sur le chaldéen biblique." This MS. begins in the middle of letter ב. Another MS. fragment in the British Museum (Or. 2594, fo. 28–36) contains from group ספח to פנג.[128] Both manuscripts were fully described by Poznański.[129] He also gave there the whole chapter of letter ע, beginning with עִבֹר.

The eighth part deals with the Chaldean language and its resemblances with and differences from the Hebrew.[130] This section is for some reason omitted in the Petrograd manuscript, but it forms a part of the British Museum manuscript (Or. 2592), and was edited by Hirschfeld in his *Arabic Chrestomathy* (pp. 54–60). The author had not finished his work, as he himself states in his conclusion:[131] אלי האהנא כאן אנתהא מא חצל מן אלתעליק פי אלכתאב אלמשתמל עלי אלאצול ואלפצול פי אללגה אלעבראניה ثם ערץ מן עואר ץ אל.מאן מע מרץ אלגסם ואלקלב מא קטע ען אצאפה שי אכר אלי מא קד חצל מן הדא אלכתאב וצרף אלכאטר ען אעאדתה פי מא סלף מן הדא אלשאן. "I reached this place, which was appended to the book comprising the general principles and sections of the Hebrew language, when misfortune of destiny has befallen me, coupled with infirmity of the body and the heart. That pre-

[127] "Les Manuscrits judaïques," *REJ.*, XXIII, p. 290, quoted by Bacher, *ibid.*, XXX, p. 248.

[128] Margoliouth, *Catalogue of the Hebrew and Sam. Manuscripts in the British Museum*, p. 70.

[129] *REJ.*, XXXIII, pp. 26–39. See also *ibid.*, LVI, pp. 47 ff.

[130] אלכלאם פי לגה אלכסדאני ודכר מא מנהא יואפק טריקה אלעבראני ומא מנהא יכאלף, Hirschfeld, *Arabic Chrestomathy*, p. 54, Bacher, *ibid.*, p. 249, n. 1.

[131] Hirschfeld, *ibid.*, p. 60. Bacher, *ibid.*, 253–254. This conclusion is given in the Petrograd MS. in the end of the seventh part of the work, whereas the British Museum MS. has it at the end of the eighth part which is missing in the former.

vented me from adding another thing to what has already been finished in this book, and diverted my mind from its customary work[132] which had been done in this matter."

There also exists an abridgment, called מכתצר, of the Mushtamil we just described. A fragment of this abridgment is found in Petrograd[133] and in the Bodleian Library (Heb. MS. d. 33, fo. 20–36), and was studied by Poznański.[134] The order of the parts is different from the original, as, e. g., the resumé of the first chapter is followed immediately by the abridgment of the first half of the fourth part. The chapters treating of the particles are the most complete and most important in the abridgment. We find there indeed an exhaustive monograph on Hebrew particles, one of the oldest on this subject that we possess, since its precedes Ibn Bal'am's similar treatise כתאב חרוף אלמעאני[135] by some sixty to seventy years, but there is no indication that Ibn Bal'am followed it.

The interesting part of this monograph, published in full by Poznański,[136] is that it is evidently not found in the Mushtamil itself. Steinschneider's[137] suggestion that this treatise was possibly added by a later epitomizer is hardly tenable, for the reason that we find Ibn Bal'am quoting in his כתאב חרוף אלמעאני the derivation of מדוע[138] on the authority of "the grammarian who was in Jerusalem." This derivation is actually found in the above mentioned monograph.[139] This fact ought to strengthen our belief that it was written by 'Abu'l-Faraj Harūn himself.

[132] The Petrograd MS. has עאדתה for אעאדתה of the British Museum. See Bacher, *ibid.*, p. 254, note 2.

[133] Neubauer's report of 1876 quoted on page 13, above.

[134] *REJ.*, XXXIII, p. 197–213.

[135] See above, note 70.

[136] *REJ.*, *ibid.*, pp. 200–213, its title being: באב פי אלכואדם אלדי יסמוה חרוף איצא, "Chapter on servile letters, which are also called 'letters'."

[137] *Arabische Literatur*, *ibid.*

[138] Kokowzow, *ibid.*, texts, p. 126. See pp. 14 f., above.

[139] Poznański, *ibid.*, p. 212.

Besides the Mushtamil and its abridgment we possess a few other works written by 'Abu'l-Faraj. Harkavy[140] mentions the philological work كتاب الكافى "The Adequate," but unfortunately he does not give any information about it. This work is named by our author on three occasions. In a fragment of an unknown grammatical work by 'Abu'l-Faraj Harūn published by Hirschfeld, we read as follows:[141] וקד כנת אכתצרת אלכאפי פי אללגה אכתצארא ישמל אבואבה אלא אלשאד מנה. "I have made an abridgment of the adequate book of the [Hebrew] language which embraces [all] its sections except the irregular ones." This book is also quoted in a British Museum fragment (Or. 2499, fo. 15a) in the following words:[142] ... וצלחת לגיר הדין אלצרבין מן פואידהא אלמשרוחה פי באבהא מן כתאבי אלמשתמל ואלכאפי. "And outside of these two meanings, [כי] has some other significations, as explained in its chapter of my two books אלמשתמל and אלכאפי," and another time later in the same fragment. This fragment according to Margoliouth belongs not to 'Abu'l-Faraj's Commentary on the Pentateuch, but to his שרח אלאלפאט. The above quotation disproves, I believe, Hirschfeld's[143] conclusion that אלמשתמל and אלכאפי are identical, since he distinctly speaks here of two different works.[144]

Harkavy[145] also mentions another work of 'Abu'l-Faraj under the title شرح الالفاظ, "explanation of words" of the Bible, where all difficult words, and at times whole passages, are

[140] Stade's *Zeitschrift f. d. alttestamentl. Wissenschaft*, 1881, p. 158. See note 151, below.

[141] *JQR.*, NS., XIII, p. 5, lines 4 f.

[142] Poznański, *ibid.*, p. 214. Margoliouth, *Catalogue*, p. 205, No. 265.

[143] *JQR.*, *ibid.*, p. 2.

[144] See also note 151, below, where definite information is given that Kitāb al-Kāfi is a kind of compendium of Kitāb al-Mushtamil.

[145] Stade's *Zeitschrift*, *ibid.* A fragment of this work is also found in the British Museum, Margoliouth, *ibid.*, p. 205, No. 276, wherefrom last quotation above its taken. See Poznański, *ibid.*, and also *REJ.*, XLI, p. 307, and LVI, pp. 55 ff.

explained. Then we have the תלכין,[146] "abstract," based upon 'Abū Ya'ḳūb ben Nūḥ's Commentary on the Bible, which served 'Ali ben Suleimān for his present compilation. We conclude the list by mentioning the fragment of a hitherto unknown grammatical work by 'Abu'l-Faraj published by Hirschfeld,[147] which we just quoted. The full title is given on first page of the fragment (British Museum, Or. 5505 E) and reads as follows: כתאב אלעקוד פי תצאריף אללגה אלעבראניה נפע אללה בה, "Pearl-Strings on the grammatical inflections of the Hebrew language—may God make it useful."

From the above study of 'Abu'l-Faraj Harūn we can readily understand why Abraham Ibn Ezra considered him as one of the founders of Hebrew grammar, giving him a place next to Sa'adia. We still know very little of him, but from what we do know we are justified in believing that this "grammarian from Jerusalem" was one of the most important Hebrew philologists of his illustrious age. Unfortunately, the wish expressed by both Bacher[148] and Poznański[149] that the fragments of the Mushtamil, "this monument of the origins of ancient Hebrew philology,"[150] be published has not yet been realized.[151]

[146] Not mentioned in *Arabische Literatur*, §48. That it is not identical with שרח אלאלפאט, see Margoliouth, *ibid.*, and Poznański, *ibid.*, pp. 215 f.

[147] See note 141, above.

[148] *REJ.*, XXX, p. 256.

[149] *Ibid.*, XXXIII, p. 218.

[150] Bacher, *l. c.*

[151] Prof. Kokowzow was so kind as to send me the following information in regard to the edition of this work, which he planned to undertake some thirty years ago. In his letter dated "Leningrad (formerly Petrograd), July 3, 1924" he writes to me (in Russian) as follows: "At the time when I communicated to Prof. Bacher the excerpts from 'Kitāb al-Mushtamil,' of which he made use in the *Revue des Études Juives* (Avril-Juin, 1895), I really intended to undertake the edition of this work at my earliest convenience. However, on closer acquaintance with our manuscripts which would not evidently give the full text of the work, and in view of its great size (in the most complete of our manuscripts it num-

IV

'ALI BEN SULEIMĀN

If we had to operate with scanty material in regard to 'Abu'l-Faraj Harūn, we are still less fortunate in the case of the compiler of the present work, 'Ali ben Suleimān. His Hebrew name is unknown, and we know scarcely anything about his life.[152] Is it any wonder then that there exists such a wide range of divergent opinions as to the time when this Karaite author flourished? This case is particularly illustrative of the variety of conjectures propounded when dealing with Karaite scholars.

Geiger certainly was mistaken in his statement:[153] וגם בעל השרשים הקדמון עלי בן סולימאן (אשר חי לפני ר' סעדיה גאון), etc. "And also the early author of the book of roots, 'Ali ben Suleimān, (who lived before Sa'adia Gaon)," for even Pinsker, from whom Geiger derived his information, places our author as contemporaneous with Ibn Janāḥ.[154] Pinsker's reasons for placing him as early as that are briefly stated as

bers 579 leaves), I decided to substitute this book by another work of the same author under the title 'Kitāb al-Kāfi,' which indeed represents a kind of compendium of the work 'Kitāb al-Mushtamil.' The edition of 'Kitāb al-Kāfi' will be the III volume of my series 'To the History of the Mediaeval Hebrew Philology.' Its text, which is also rather long (about 400 leaves), is being copied at present." I sincerely wish this untiring Russian scholar speedy success in this momentous undertaking. It will surely make a worthy sequel to his two other very important volumes, comprising Ibn-Barūn's *Kitāb al-Muwāzana* (reviewed by Bacher in Stade's *Zeitschrift f. d. alttestam. Wissenschaft*, XIV. pp. 223 ff., and by J. Derenbourg in *REJ.*, XXX, pp. 155 f.) and *Noviye Materialy*, etc., which was quoted here a few times, and was made the subject of a study by the late Dr. Poznański ("New material on the history of Hebrew-Arabic philology during the X-XII centuries," *JQR.*, NS, XVI, pp. 237 ff.)

[152] Steinschneider, *Arabische Literatur*, §180.

[153] *Oṣar Neḥmad*, Vol. III, p. 125. This error has been pointed out by Schorr in his *he-Ḥaluṣ.*, VI, p. 63, note 2.

[154] *Likḳuṭe Ḳadmoniyot*, p. 119.

follows.[155] In the introduction to his אגרון 'Ali ben Suleimān says that he compiled it from 'Abū Sa'īd ha-Levi's abridgment of David ben Abraham's dictionary. He also quotes 'Abu'l-Faraj Harūn and Judah Ḥayyūj. The latter's theory of triliteral roots appears to our author as something entirely new and as being at variance with the biliteral and even uniliteral theory of David ben Abraham whom he consistently follows. In view of the fact that 'Ali does not quote any author later than Ḥayyūj, and that the triliteral theory is new to him, Pinsker is inclined to think that he flourished in the time of Ibn Janāḥ.

However, Schorr,[156] in his rather caustic review of *Liḳḳuṭe Ḳadmoniyot*, vigorously refutes Pinsker's arguments and thinks that the numerous anonymous quotations introduced by our author with the expression קיל, "it is said," or וגירה פסר, "and someone else explained," may perhaps belong to authors later than Ḥayyūj. Moreover, since there is no definite proof that 'Ali ben Suleimān was a Karaite, except that he invariably follows Karaite authorities, Schorr maintains that he was not a Karaite at all, but a Rabbanite![157]

Fürst[158] is inclined to believe that our author lived in Fās ca. 1100, while Neubauer[159] holds a more moderate view, placing him in the XII century. Harkavy[160] sets his date as late as the XII or the XIII century. Bacher,[161] on the other hand, thinks that he flourished in the XI century.

[155] *Ibid.*, p. 176. Pinsker's date is accepted also by Graetz (*Geschichte der Juden*, II ed., VI, p. 62) and Gottlober (*Biḳḳoret le-Toldot ha-Ḳarayim*, p. 207).

[156] *He-Ḥaluṣ*, VI, p. 63 f.

[157] *Ibid.*, p. 64, Cf. Steinschneider, *ibid.*, and "Introduction to the Arabic Literature of the Jews," *JQR.*, XIII, p. 320.

[158] *Geschichte d. Karäerthums*, II, p. 122.

[159] *Aus der Petersburger Bibliothek*, Leipzig, 1866, p. 18.

[160] Stade's *Zeitschrift f. d. alttest. Wissenschaft*, 1881, p. 158.

[161] *REJ.*, XXX, p. 255.

According to Steinschneider[162] 'Ali ben Suleimān hardly lived before the middle of the XII century. Poznański,[163] however, disagrees with him in view of the fact that this author compiles his commentary on the Pentateuch only from Karaite authors of the tenth and eleventh centuries. Hence he most probably belongs to the end of the eleventh and beginning of the twelfth century. Al-Ḥiti's Chronicle[164] mentions אלשיך עלי בן שלמה צאחב אלאגרון אלמכתצר, "The Sheikh 'Ali ben Suleimān, author of the abridged 'Agron'," right after Solomon ben Mubarrak ben Ṣa'īr, the author of "al-Taysīr,"[165] without giving any date.

This diversity of opinions in regard to our author well illustrates how much we are dependent on mere conjectures when it comes to determining the period of activity of many a Karaite scholar.

Fortunately, our present commentary furnishes us with a definite date when it was written, and thus we are able to know the approximate period when this author flourished. In his introduction to this work we read:[166] וכאן אלאב[תדא] בה פי סנה כמסה עשר (sic) וארבע מאיה, "And it (the Commentary) was begun in the year of 1415"[167] of the Seleucid era, or 1103 C. E. This date coincides exactly with Poznański's allegation that 'Ali ben Suleimān belongs to the end of the eleventh and the beginning of the twelfth centuries.

As to the place where our author lived, Pinsker[168] says that he found no hint about it, but he thinks he lived among Arabs. Here again our commentary throws some light on this matter. On the title page his Arabic name is given as

[162] *Arab. Literatur, ibid.*

[163] "Karaite Literary Opponents of Sa'adia Gaon," *JQR.*, XIX, p 71, note 2.

[164] *JQR.*, IX, p. 435.

[165] See Harkavy in Stade's *Zeitschrift*, 1881, pp. 158 f.

[166] S fol. 2a, lines 7–8. See note in text, p. 92, below.

[167] The 1000 being usually omitted.

[168] *Likḳuṭe Ḳadm.*, p. 176.

אבו אלחסן אלמקדסי, "Abu'l-Ḥasan of Jerusalem,"[169] thus indicating that he lived for a length of period in Jerusalem. Perhaps he was in some way connected with that Jerusalem school, over which 'Abū Ya'ḳūb ben Nūḥ originally presided, and which, upon the death of the latter, was continued by his disciple 'Abu'l-Faraj Harūn.[170]

The best known work of 'Ali ben Suleimān is no doubt his אגרון, or dictionary, which he compiled from 'Abū Sa'īd ha-Levi's abridgment of David ben Abraham's dictionary.[171] It was brought for the first time to the attention of the scientific world by Pinsker,[172] who published extensive excerpts from an Odessa manuscript of this dictionary, together with his translation. After him Neubauer made extracts from this dictinary and appended them, as well as extracts from other dictionaries, to his edition of Ibn Janāḥ's Kitāb al-Uṣūl.[173] For this purpose he made use of manuscript 605 of the Petrograd Library.[174]

A very important feature of 'Ali ben Suleimān's אגרון is that its author is a consistent follower of David ben Abraham in his theory of biliteral and even uniliteral Hebrew roots. Yet he appears to be quite familiar with Ḥayyūj's

[169] The second part of this commentary (MS. 4423 of the Second Firkowitch Collection in Petrograd) begins as follows: אלתאני ממא אלפ אנתזעה עֲלי בן שלמה אלמערוף אלשׁ אבו אלחסן אלמקדסי רחמה אללה, "The second part of what עֲלי בן שלמה known as the Sheikh 'Abu'l-Ḥasan from Jerusalem, compiled", etc. The word עֲלי has two dots distinctly written under the ע. Does this signify the Biblical name עֲלי, instead of the Arabic علىّ? For this name see Steinschneider, "Introduction to the Arabic Literature of the Jews." *JQR.*, XI, p. 483. Also *ibid.*, X, p. 537, for the Kunya 'Abu'l-Ḥasan.

[170] "Al-Ḥiti's Chronicle," *JQR.*, IX, p. 433 f.

[171] Cf. Geiger in *Wissenschaftl. Zeitschrift*, III, 442, No. 1.

[172] *Likḳuṭe Ḳad.*, pp. 183 ff.

[173] كتاب الاصول لابى الوليد مروان بن جناح القرطبىّ, Oxford, 1875, pp. 773–808. Not mentioned by Steinschneider in *Arabische Literatur*, §180.

[174] *Kitāb al-Uṣūl*, preface, p. VIII.

works, whom he quotes in his מקדמה אלאגרון as יחיי אבן דאוד, יחיי, and as יחיי בן דוד. He also quotes 'Abū Sa'īd al-Mu'allim twice and 'Abu'l-Faraj Harūn once;[175] a few times he cites Judah ben Ḳoreish without giving his name.[176]

Of the more important features of this dictionary one should mention the following.[177] (1) The author freely uses the Mishnah and the Talmud in his interpretation of words, quoting them as אלקדמא, or אלאואיל. (2) He also frequently cites the Targum (אללגה אלסריאניה) in support of his definitions, and at times disagrees with it. (3) He makes a too frequent practice of transposing the letters of the root (עכס אלחרוף), and even changes the radicals altogether (תבדיל אלחרוף), as, e. g., (s. v. מת) he takes וימתחם,[178] as וינטעם, thus changing all the three letters of the root. (4) The קרי and כתיב were not quite in the same form as we have them at present; e. g. in נטע ארן,[179] where he says: קיל אנה מקאם ארז, "it is said that ארן stands for ארז." (5) He also interprets at times the signification of proper nouns, as רבקה from מרבק,[180] שאול from שאלה, etc. (6) Rare words are entered not under their roots, but alphabetically under their prefixes as the words happen to be, as מתלעות[181] under מ. (7) He

[175] *Likḳuṭe Ḳad.*, pp. 109 and 176. Cf. Fürst, *Geschichte d. Karäerthums*, II, p. 122. Bacher, *REJ.*, XXX, p. 255. The author says that in addition to the several uses of ו given by David ben Abraham he will also add the opinion of 'Abu'l-Faraj Harūn: וקד דכר צאחב אלכתאב רח׳ אללה בעץ טרקהא ואנא אדכר נמל מא דכרה ואציף אליה נמל מה דכרה אלשיך אלפאצל אבו אלפרג הרון רצי אללה ענה מן פואידהא. Bacher maintains that it is a citation from the chapter of the third part of the Mushtamil, where the ואו is treated.

[176] *Likḳuṭe Ḳad.*, p. 176. It may, however, be that these anonymous quotations (for ולקלס, קפדה, פקעים), identified as from the רסאלה of Judah ben Ḳoreish, were really taken by 'Ali ben Suleimān from David ben Abraham who frequently borrowed from the former without quoting him. See *ibid.*, p. 149.

[177] *Ibid.*, pp. 176 ff.

[178] Isa. 40.22.

[179] *Ibid.*, 44.14. The ן in ארן is written small. See massoretic note *a.l.*

[180] I Sam. 28.24.

[181] Job 29.17.

pays a great deal of attention to grammar, though he seems to lack a clearly defined conception of the conjugations, especially when he has to deal with the weak verbs. This probably is largely due to the author's adherence to the biliteral and uniliteral theory.

Beside the dictionary, which was made a subject of a careful study by Pinsker, ʿAli ben Suleimān also wrote the present commentary on the Pentateuch. From the title page (fol. 1a of the Sulzberger fragment) we learn that its author compiled it from the abridgment by 'Abu'l-Faraj Harūn Ibn al-Faraj of 'Abū Yaʿḳūb ben Nūḥ's commentary on the Bible. Upon first consideration one might be tempted to infer that the fragment of our author's commentary on Numbers and Deuteronomy, found in the British Museum (MS. Brit. Mus. 309[4]) and described by Margoliouth,[182] is simply a part of the present work. On careful study of the titles of both commentaries, however, one is inclined to think that such is not the case.

The title page of the Sulzberger fragment reads:

אלגז אלאול ממא אנתזעה [ע]לי בן
סלימאן אלמערוף אלשׁ אבו [אלחס]ן
אלמקדסי רח אללה לנפסה מן תלכיין אלשׁ
אלגליל אבו (sic) אלפרג הרון בן אלפרג רח
אללה לתפסיר אלתוראה ללשיך אבו (sic)
יעקוב בן נוח רצי אללה ענה

"The first part of what ʿAli ben Suleimān, known as the Sheikh 'Abu'l-Ḥasan of Jerusalem, may God have mercy upon him, compiled for himself from the abridgment of the venerable Sheikh 'Abu'l-Faraj Harūn Ibn al-Faraj, may God have mercy upon him, from the commentary on the Pentateuch by the Sheikh 'Abū Yaʿḳūb ben Nūḥ, may God be gracious to him."

[182] *Catalogue of the Hebrew and Sam. Manuscripts in the British Museum*, I, p. 233.

The second part of this commentary, beginning with Lev. 16.1, which is found in the Public Library of Petrograd,[183] reads on its title page:

אלגז אלתאני ממא אנתזעה עלי
בן שלמה אלמערוף אלש אבו אלחסן
אלמקדסי רח אללה לנפסה מן תלכיץ
אלש אלגליל אבו (sic) אלפרג הרון בן אלפרג
רחמה אללה לתפסיר אלתורה ללשיך
אבו (sic) יעקוב בן נוח רצי אללה ענה

From the above titles we can readily see that this commentary is supposed to be a compilation (אנתזעה) from 'Abu'l-Faraj's abridgment, extending over the whole of the Pentateuch. Besides an almost complete commentary on Genesis and on more than half of Exodus, we find in both manuscripts fragments of considerable length on the remaining three books of the Bible. The fragments of the commentary on Deuteronomy cover 5.19—13.1 and 14.28—16.21 (6+8 fol. leaves) in the Petrograd MS., and 28.11—30.9 (5 fol. leaves) in the Sulzberger MS., all written by the same hand.

The title placed at the beginning of the commentary on Deuteronomy in the British Museum fragment, as given by Margoliouth, reads as follows:

تفسير سيفر ايلا هدّباريم مما جمعه
علي بن سليمن (sic) من تفسير الرئيس الجليل
ابى سعيد ومن تلخيص الشيخ الفاضل ابى
الفرج هرون بن الفرج لتفسير الشيخ ابى يعقوب
ابن نوح رضى الله عن جميعهم

In this case the work is called "commentary" (تفسير), not "compilation," and it is based on two works, viz.: the commentary of al-Ra'īs 'Abū Sa'īd, who is probably David

[183] Second Firkowitch Collection MS. 4423.

ben Boaz the Prince,[184] and the abridgment of 'Abul-Faraj, while the present work is compiled from the latter abridgment alone. In the light of these considerations I am inclined to think that we have here before us two distinct works, one having very little to do with the other.[185] It is rather difficult to tell whether the Tafsīr of the British Museum fragment originally covered the whole Bible, as is the case with the present compilation, or only certain books thereof. So far we have no definite indications as to its extent.

[184] See Poznański in *REJ.*, XLI, p. 307. Cf. Steinschneider, *Arabische Literatur*, §§ 39 and 180.

[185] The manuscript 305[2] (Margoliouth's *Catalogue* I, p. 227) which has as its title فراسه فينحاس من تفسير الرئيس ابى سعيد رضى الله عنه "Chapters פינחס from the commentary of al-Ra'īs 'Abū Sa'īd, may God be gracious to him,"—has also the following Hebrew note: הקדיש אותו המשכיל עלי ובן[ז] שלמה ז"ל על המשכיל משה(?) בן השר חסד ז"ל ועל דורות ב... אחריו בכל מקום שיהיו... While there is little doubt now that עלי בן שלמה is identical with our present author, the wording of this note (הקדיש... על), as Steinschneider (*ibid.*, § 180) remarks, is rather unusual. See also Poznański, *ibid.*

V

'ALI BEN SULEIMĀN'S METHOD OF EXGESIS

The method chosen by 'Ali ben Suleimān in the present commentary is rather that of a compiler of various views and opinions than of an independent commentator. We must not forget that this is really the term (אנתזעה, "he compiled it") which he uses in the title. He does not hesitate, however, freely to express his approval or disapproval, as the case may be, of the views quoted, nor does he abstain from expressing views which apparently are his own, since he does not cite them from others.

The various opinions are cited, as a rule, anonymously[185a], and are introduced by קיל, or וקיל, less frequently by יקאל, and rarely by פסר. At times he criticises each opinion separately, as it is quoted, but frequently he cites them one after another without any remarks of his own. In some cases he

[185a] This is true when applied to the author's Commentary on Genesis only, which is edited here. However, in his commentary on Exodus and Leviticus he mentions صاحب الكتاب, evidently referring to 'Abū Ya'ḳūb ben Nūḥ, and ابو يعقوب البصير. So in his discussion of the verse החדש הזה לכם ראש חדשים (Ex. 21.1) in connection with חדש האביב, the author remarks: واعلم ان الشيخ ابا يعقوب البصير رحمه الله كان قديما تذهب الى ما ذهب اليه صاحب الكتاب رحمه الله, etc. "And know that the Sheikh 'Abū Ya'ḳūb al-Baṣīr, may God have mercy upon him, was formerly of the same opinion as 'the author of the book,' may God have mercy upon him" (MS. 4423 of the II Firkowitch Collection, fol. A I, 36b). These two authorities are mentioned by the author on other occasions too. He also quotes once الشيخ رحمه الله (*ibid.*, fol. A I, 53a), without mentioning any name. He probably thus refers to 'Abū Ya'ḳūb al-Baṣīr whom he likewise calls الشيخ.

puts last the interpretation of which he approves with the expression ואלאקרב ("and the most likely").

Following the Karaitic method of literal interpretation, he often rejects an opinion on the ground that "the text did not say so" (לם ינטק אלנץ בדלך), "it was not clearly expressed" (לם ינץ עלי), or "this is not evident in the text" (ליס דלך פי אלטאהר). This does not prevent him, however, from applying allegorical explanations and free interpretations when they are required by the exigencies of the situation. Thus he interprets the verse בצלמנו כדמותנו[186] "in the image of our angels, in the likeness of our angels"[187] (בקאלב מלאיכתנא בשבה מלאיכתנא). והייתם כאלהים,[188] is interpreted "and you will become like angels"[189] (תצירון מתל אלמלאיכה). Here our author follows Sa'adia, who also renders this passage ותצירון כאלמלאיכה. The verse כי ביום אכלך ממנו מות תמות[190] the author interprets "he will deserve death in the day of his eating from the tree of knowledge, for he did not die on the day when he ate."[191] In this case 'Ali ben Suleimān follows Targum Jonathan who also translates תהי חייב קטול[192].

In resorting at times to free interpretation our author followed the method of some Karaite exegetes who were inclined

[186] Gen. 1.26.

[187] S fol. 15a, lines 18–19 (p. 119, below). See note *ad l.* Cf. also Judah ha-Levi, *al-Khazari* (ed. Hirschfeld, p. 240, l.27—p. 242, l.5), for philosophical discussion of this interpretation. See Kaufmann, *Geschichte der Attributenlehre*, Gotha, 1877, pp. 210 f., and nn. 189 and 190, where valuable references are given.

[188] Gen. 3.5.

[189] S fol. 17b, l.10 (p. 123). See note, *ad locum.*

[190] Gen. 2.17.

[191] S fol. 17b, line 1 (below, *l. c.*).

[192] Cf. Midrash Leḳaḥ Ṭob (Pesiḳta Zuṭarta) ed. Buber, Wilna, 1880, *ad locum*, who also interprets כלומר ביום אכלך ממנו תחחייב למות, Sa'adia, and Naḥmanides, *ad locum.*

to explain a number of biblical passages allegorically. In fact Ḳirḳisāni laid down as one of his rules of Bible exegesis, that where literal interpretation is found inadequate or capable of being misconstrued, it is permissible to use free interpretation.[193]

An interesting feature of this commentary is that it is almost free from any polemical discussion. One may recall here that the dictionary of 'Ali ben Suleimān is similarly free from polemics, so that even Pinsker[194] could not prove definitely from internal evidence that he was a Karaite, except from the fact that he abridged it from the dictionaries of two Karaites, 'Abū Sa'īd ha-Levi and David ben Abraham, and that he cites the Karaite grammarian 'Abu'l-Faraj Harūn.[195] Owing to this lack of internal evidence Schorr[196] was even inclined to assume that our author was not a Karaite at all, but a Rabbanite.

There is, however, one passage in this commentary on Exodus where he directly quotes a Rabbinic view and disagrees with it. Since this part is not edited in the present work, it may not be without interest to cite that passage here. Discussing the prohibition implied in the verse לא תבשל גדי בחלב אמו,[197] he says:

فاما الربانين (sic) فقالوا فى ذلك ما لا يقتضيه بظا[هر] ولا ما قرب منه من تحريم اكل لحم الطائر بلبن البقرة والغ[نم]

"As for the Rabbanites, they said in this matter something which is not implied in the outward meaning [of the verse], nor anything near it, viz., they prohibited the eating of the meat of fowl in cow's and goat's milk."

[193] See Hirschfeld's *Qirqisāni Studies*, pp. 23 and 43–44.

[194] *Liḳḳuṭe Ḳadmoniyot*, pp. 176 f.

[195] See note 175, above.

[196] *He-Ḥaluṣ*, VI, p. 63.

[197] Ex. 23.19. Sulzberger MS., fol. 23a., ll. 7–8.

This criticism is also voiced by Hadassi,[198] who accuses the Rabbanites of intentional omission of the word אמו in the Targum. Our Onkelos text here reads indeed לא תיכלון בשר בחלב, and Sa'adia also translates this passage ולא תאכל לחמא בלבן.[199]

In his theory of cosmogony, 'Ali ben Suleimān frequently follows the Rabbinic tradition. Thus he is inclined to believe that the heaven and the earth were created together at the same time.[200] This is the view of the חכמים in the Talmud,[201] where we find the following diversity of opinions: בית שמאי אומרים שמים נבראו תחלה ואחר כך נבראת הארץ...ובית הלל אומרים ארץ נבראת תחלה ואחר כך שמים...וחכמים אומרים זה וזה כאחת נבראו. "The School of Shammai maintains that the heavens were created first, then the earth; the School of Hillel maintains that the earth was created first, then the heavens, and the Sages maintain that both were created together."

The author's view that the angels were created on the first day[202] is maintained in the Book of Jubilees.[203] This opinion, according to Charles (Note 2, *ad locum*), probably represents the view of earlier Judaism. It was, however, quite emphatically objected to by later authorities, as we find in

[198] *Eshkol ha-Kofer*, alphabet 240: והם הגריעו החיבה מתורת אלוהימו ותרגמו לא תיכול בשרא בחלב בהגרעת אמו והכתוב צועק לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו מדבר תורתך. It is interesting to note here the divergent opinions of R. 'Akiba and R. Jose the Galilean (Ḥullin 113a, Mekilta, ed. Hoffmann, p. 159. Cf. Yalḳuṭ Shim'oni to Ex. 23.19 for somewhat different version): ר' עקיבא אומר חיה ועוף אינם מן התורה שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו שלש פעמים פרט לחיה ולעוף ובהמה טמאה רבי יוסי הגלילי אומר נאמר לא תאכלו כל נבלה (Deut. 14.21) ונאמר לא תבשל גדי בחלב אמו (*ibid.*) את שאסור משום נבלה אסור לבשל בחלב עוף שאסור משום נבלה יכול יהא אסור לבשל בחלב ת'ל בחלב אמו במקום של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין, and Ḥullin 116a: יצא עוף שאין לו חלב אם בשר עוף בחלב. Cf. Rashi on Ex. 34.26.

[199] The author also attacks Sa'adia's view on light and darkness. This will be discussed later.

[200] S fol. 4b, line 12 (p. 97, below). See note to text.

[201] Ḥagigah 12a. Cf. Bereshit Rabbah, 1,21, for a different version, where the opinion of חכמים is not given directly.

[202] S fol. 4a, line 17 (*loc. cit.*, below).

[203] Chap. II, 2.

Bereshit Rabbah[204] (1, 4 and 3, 11): אמתי נבראו המלאכים רבי יוחנן אמר בב' נבראו המלאכים...ר' חנינא [אמר] בה' נבראו...הכל מודים שלא נבראו ביום ראשון כלום שלא יאמרו מיכאל היה ממתח בדרומו של רקיע וגבריאל בצפונו והקב"ה ממדד באמצע.ת.ו. "When were the angels created? R. Joḥanan said, On the second day the angels were created . . . R. Ḥanina said, On the fifth day . . .All agree that they were not created on the first day, to avoid saying that Michael was stretching in the south of the firmament, and Gabriel—in the north, while the Holy One, blessed be His name, was measuring in the middle."

It is interesting to observe that also among the Karaites there was a diversity of opinion in regard to this question. Hadassi[205] quotes Yefet ha-Levi 'Abū 'Ali as maintaining that the angels were created on the second day, while Maṣliaḥ ha-Kohen[206] thinks that they were created on the fourth day. Hadassi himself, however, is inclined to accept the opinion of Benjamin Nahāwendi, which is also the view of our author, viz. that the angels were created on the first day, together with the upper heavens.[207]

On the other hand, the opinion of the author that light was created in the East[208] is expressly stated in Midrash Rabbah:[209] ברא הקב"ה ד' רוחות לעולם...מזרח משם האור יוצא לעולם, "The Holy One, blessed be His name, created four sides to the world . . . the East—thence the Light goes forth to the world."

[204] In Pirḳe de-R. Eliezer, chapter IV, we also find: בשני ברא הקב"ה את הרקיע ואת המלאכים.

[205] *Eshkol ha-Kofer*, alphabet 47.

[206] Pinsker, *Liḳḳuṭe Ḳad.*, p. 168.

[207] *Eshkol, ibid.*: ודעתי נוטה אל דברי משכילי נ"ע בנימין בזה שאמר שהמלאכים נבראו עם השמים העליונים ביום ראשון.

[208] S fol. 6a, line 11 (p. 100).

[209] Numbers 2. The same passage, in slightly different wording, is also found in Pirḳe de-R. Eliezer, ed. Friedländer, Chapter III, p. 17. The current Hebrew editions (as, e. g., Warsaw, 1879) have again another variant.

In his definition of the word ויאמר in the first chapter of Genesis, the author cites[210] first its literal meaning, that God created through His word, thus agreeing with the Midrashic[211] view that ברבר י"י שמים נעשו.[212] Then he quotes[213] its metaphoric interpretation, which is "He wished," similar to מה תאמר נפשך.[214] Here he follows Sa'adia's translation:[215] ושא אללה אן יכון נור, "And God wished that there shall be light." This interpretation is vigorously attacked, however, by Ibn Giḳiṭilla,[216] who says: אמר הגאון כי ויאמר אלהים כמו וירצה... וכמוהו[217] ויאמר להכות את דוד או הוא אמירה בלב ואלו היה כן היה ראוי להיותו ויאמר אלהים להיות אור, etc. "The Gaon said that ויאמר אלהים signifies the same as 'and He wished,' and

[210] S fol. 5b, line 18 (below, *loc. cit.*).

[211] Bereshit Rabbah, Chap 3, 2. Cf. Ibn Ezra on Gen. 1.3.

[212] Ps. 33.6. Sa'adia explains this verse in *al-'Amānāt wa'l-'I'tiḳādāt* (p. 88, 11.13–15) as follows: وانما تريد الكتب بقولها ان الصانع صنع الاشياء بقوله بامره بمراده او بمشيئته انّه صنعها قصدا منه لا على طريق العبث ولا الغفلة ولا الضرورة. "And surely, when it says in the prophetic books that the Creator fashioned the things by His word, His command, His intention, or His volition, it really means that He fashioned them with a (predetermined) purpose, not sportively, nor inadvertently, nor forcibly." Cf. Kaufmann, *Geschichte der Attributenlehre*, Gotha, 1877, p. 46. See also Maimonides, *Dalālat al-Ḥā'irīn*, I, chap. 65, where the question of speech as referred to God is discussed at length.

[213] S fol. 6a, line 2 (below, *loc. cit.*).

[214] I Sam. 20.4.

[215] See Derenbourg's note to this passage. The interpretation of אמר as having a secondary meaning of "wish, determination" is given by David ben Abraham al-Fāsi in *Jāmi' al-'Alfāẓ* (Petrograd MS. No. 604, fol. 38a. The photographs of this MS. were secured by me through the kindness of Prof. Kokowzow, for which I am deeply indebted to him): ולנא אמירה אראדה ועזם מתל הלהרגני אתה אמר עאזם ומהלה ויאמר להכות את דוד והנני אומר לבנות בית. "And we have אמירה in the meaning of 'wishing, determination,' as הלהרגני אתה אמר (Ex. 2.14), 'determined,' and similar to it is ויאמר להכות את דוד (II Sam. 21.16), והנני אמר לבנות בית (I K. 5.19)." Cf. with this Ibn Janāḥ's definition (*Kitāb al-Uṣūl*, 57, 11.21–25): ויאמר להכות את דוד هم بقتله ومثله הלהרגני אתה אמר, etc.

[216] Poznański, *Moses b. Samuel hakkohen Ibn Chiquitilla*, Leipzig, 1895, p. 95; see also note on pp. 124 f. Cf. Ibn Ezra on Gen. 1.3.

[217] II Sam. 21.16.

similarly is interpreted ויאמר להכות את דוד, or it means 'saying in the heart.' But if it were so, it ought to be written ויאמר אלהים להיות אור." In other words he is more inclined to take this expression in its literal sense. Naḥmanides, on the other hand, fully concurs with Sa'adia's interpretation, and cites even the same example as our author in support of this view.

The following additional excerpts from our author's commentary will serve as illustrations of the method of his interpretation, which, by the way, reminds us of that of Ibn Ezra, although the latter is much briefer and more to the point:

"תהו ובהו,[218] these two words are not inflected, neither are they frequently found (in the Scriptures). It is likely that they denote absence of life and inhabitants, as it is written by way of allegory in reference to the devastation of the land of Edom: 'And He shall stretch over it the line of תהו and the plummet of בהו' (Isa. 34, 11), and it says: 'He created it not תהו, He formed it to be inhabited' (Isa. 45.18). God showed that תהו is the opposite of inhabiting. And it says: 'I beheld the Earth, and, lo, it was תהו and בהו' (Jer. 4. 23), then it says, as an explanation of these terms: 'I beheld the mountains, and, lo, they tremble' (*ibid.*, 24). 'I beheld, and, lo, there was no man' (*ibid.*, 25). 'I beheld, and, lo, the fruitful field was a wilderness' (*ibid.*, 26). From these quotations it is quite clear that the meaning of these two terms is as given above. Their grammatical form is as בּחַן,[219] בֹּהַן,[220] but their last syllable does not come with a 'fatḥa' on account of the 'waw' which is a 'ḍamma' by nature."[221]

Our author evidently follows Onkelos, who translates צדיא ורקניא–תהו ובהו. Ibn Ezra also prefers this rendition, after criticising Sa'adia who is alleged to derive תהו from תהום, since he translates גאמרה ומסתבחרה–תהו ובהו. It is

[218] Gen. 1.2. [219] Isa. 28.16. [220] Lev. 14.17.
[221] S fol. 5a, ll. 5–16 (pp. 98f.).

interesting to note here the sarcastic criticism of Sa'adia by Yefet ben 'Ali, as quoted by Munk:[222]

عبرت תהו تيه ومعناه الفراغ وقد غلط من جعل اشتقاق תהו من תהום اذ كان الميم فى תהום جوهريّة فلذلك تجد الميم فيها ابدًا لا تنفك منه فى تصريفه وجمعه كقوله תהומות יכסיומו فالعجب العجيب ممن يتعاطى بانه يعرف غوامض طريق اللغة ولا يبصر جليّها فجعل תהו يتصرف من תהום.

"I interpreted תהו—تيه, and its meaning is 'void.' The one who derived תהו from תהום made an error, for the 'mīm' in תהום is of the root, therefore it is always found in the word, and is not dropped either in declension or in the plural, as it says: תהומות יכסיומו (Ex. 4. 5). It is a wonder of wonders that one who claims to know the subtle rules of the [Hebrew] language should not see what is evident in it and maintain that תהו is derived from תהום."

It seems to me, however, that unless Yefet ben 'Ali and Ibn Ezra had some other proof that Sa'adia derived תהו from תהום, the mere rendition of the former as גאמרה does not necessarily imply this assumption, just because תהום is also translated by him אלגמר, for the active participle of غمر in the I conj. also means "waste, desolate." We see that Ibn Janāḥ, who takes תהה as the root of תהו, yet concurs with Sa'adia as to its signification, viz.: وامّا تفسيره وقيل فيه غامرة والارض الغامرة الخراب. وكذلك الدار الغامرة. "As for its interpretation (of תהו), it is said that it means waste, and waste land means devastation, and likewise is the expression 'a wasted habitation'" (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 758, 11.20 ff.). Ibn Janāḥ quite correctly takes Sa'adia's rendition غامرة in the meaning of "devastated, waste," which is the signification given to this term also by the Kāmūs al-Muḥīṭ and Miṣbāḥ al-Munīr (See Lane, *s. v.*). That Sa'adia himself took it in the same meaning shows his translation of תהו on

[222] "Notice sur Abou'l-Walid Merwan ibn Djanah," *Journal Asiatique*, 1850, v. 15, p. 336.

other occasions. So תהו and בהו in Isa. 34. 11 are rendered by him כאליא and כאויה respectively; תהו (*ibid.*, 45. 18) = תיהא; נטה צפון על תהו; וללתיה ואלהבא = (Job 26. 7) אלמאד אלסמא עלי תיה = לתהו והבל (*ibid.*, 49. 4).[223]

[223] Yet Derenbourg translates Sa'adia's rendition ואלארץ כאנת נאמרה ומסתבחרה "Et la terre était plongée dans un abîme et couverte d'eaux" (See note, *ad locum*), and also Kahle renders Sa'adia's غامرة "covered with water. S. derivat תהום de תהו" (*Die arabischen Bibelübersetzungen*, Leipzig, 1904, p. 54). As for בהו = מסתבחרה, it is also quoted by Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 84, 1.25), and correctly translated by Bacher ספר השרשים) מתפשטת, ed. Bacher, Berlin, 1896, p. 58, 1.7. See note). Ibn Barūn interprets היתה תהו ובהו also כאנת גאמרה (Kokowzow, *Noviye Materialy*, texts, p. 161, 1.7).

It may be of interest to cite here the interpretation of תהו ובהו by David b. Abraham al-Fāsi in *Jāmi' al-'Alfāẓ* (Petrograd MS. No. 604, fol. 63a). He translates them כוא והוא, void and air, then proceeds to explain: אעני באלכוא אלפצא (MS. אלפטא) אלדי בין אלסמא ואלמא אלדי כאן עלי וגה אלא[רץ] דלך יסמי תהו ולדלך תסמי (MS. תסמא) אלאוהאן תהו לאנהא לאש (for לא שי) והו קו כי א[חרי התהו אשר] לא יועילו ולא יצילו כי תהו המה ועלי מא סמאהם הבל המה מעשה ת[עתעים] ותהו והבל פי אלעבראני ואחד לקו לתהו והבל כחי כליתי ואמא בהו פהו (Dittograhpy in MS.) אלהוא אלדי בה מלא פצא אלעאלם ופסוק ואחד ישמלהמא גמיעא פי מעני אלכראב ונטה עליה קו תהו ואבני בהו פי אדום קאל ימד עליהא תר אלכוא ומתקלה אלהוא מעני קו תר (MS. תור אלכוא באן ימד תר ולים הם צפוף אלחגאר וימד אלמיזאן ולים הם ארכאן ווויא מבניה וכל דלך לכונהא כראב בגיר בנא ומתלה ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו יעני כראב בלא עמראן.

"By 'Void' I mean the empty space between heaven and water, which was upon the face of the earth, and is called תהו. Idols were therefore named תהו, for they are nought. This is (meant when) it says: 'After vain things (תהו) which cannot profit nor deliver, for they are vain' (I Sam. 12.21), and when they are named: 'They are vanity (הבל), a work of delusion' (Jer. 10.15). תהו and הבל mean the same in Hebrew, for it says: 'I have spent my strength for nought and vanity (לתהו והבל)' (Isa. 49.4). As for בהו, it is the air that filled the empty space of the world. One verse includes both terms together in the meaning of devastation: 'And He shall stretch over it the line of תהו, and the plummet of בהו' (*ibid.*, 34.11). It says about Edom: 'He shall stretch over it the (builder's) line of void, and the balance of air.' By 'the line of void' is meant, that He shall stretch the line, but there will not be there any rows of stones, and He shall stretch the balance, but there will not be there any supports nor corners built. This will be so because of its being devastated and not being rebuilt. Similar to it is the verse: 'I beheld the earth, and, lo, it was waste and void (תהו ובהו)' (Jer. 4.23); it means: devastated, uninhabited."

Cf. Neubauer, "Notice sur la Lexicographie Hébraique," *Journal Asiatique*, 1862, v. 20, p. 257, for Arbaham b. Ḥiyya's interpretation,

"וחשך, it is said that this is the blackness that is found in the atmosphere . . ., wherefrom darkness comes forth. Others, however, say that by חשך is meant the particles of blackness which are confined in some places, as it says: 'Hast thou entered the treasuries of darkness?'[224] and God moves them unto the places where He wishes that darkness be there, just as He performed in Egypt, as it says: 'And there was a thick darkness in all the land of Egypt' (Ex. 10.22). It is possible that both expressions (חשך אפלה— 'thick darkness') are synonymous, and similar to them is the expression 'Thou makest darkness, and it is night' (Ps. 104. 20)."

"The opinion of the one who maintains that darkness was not created, but it is merely the absence of light, is rather far-fetched, for the reasons mentioned above, and also because it says: 'I form the light and create darkness' (Isa. 45. 7). The former (light) represents perhaps white bright particles which God conveys, or whiteness found in the atmosphere, and it expels the blackness which is darkness.[225]

There can hardly be any doubt that our author aims his attack against Sa'adia[226] who maintains that darkness is not the opposite of light, but simply is the absence of light. As

Mann, "Early Karaite Bible Commentaries," *JQR.*, NS, XII, pp. 453 f., and *Keter Torah* on Gen., p. 9a.

[224] Job 38.22 has "Hast thou entered the treasuries of the Snow." Our author has probably confused this verse with another one in Isa. 45.3, which reads, "And I will give thee the treasures of darkness."

[225] S fol. 5a, line 16–5b, line 6 (p. 99).

[226] كتاب الامانات والاعتقادات, ed. Landauer, Leiden, 1880, p. 53: ثم لا اقنع فى هذا الموضع بجميع ما ذكرته حتى ابين ان هذا الشيء الذى قد تمسّك به هاؤلاء القوم اعنى الظلمة ليس هو اصلا مضادّا للنور وانّما هو عدم النور, "Then I shall not be content in this place with all I have mentioned until I explain that this matter—I mean darkness—about which these people were so tenacious—is not an origin opposite to light, but is the absence of light."

for the verse יוצר אור ובורא חשך he interprets it that God created the atmosphere, which receives light and darkness by the existence and the absence of light.[227]

" 'ויבדל אלהים בין האור ובין החשך' means 'He divided between the time of the light and the time of the darkness.' And this division implies that with the existence of the light the darkness is removed, and when the darkness comes into being, the light ceases. It takes place either by transferring the white bright particles unto some places and placing the black particles in their stead, or by bringing the whiteness into existence in the atmosphere at the time of light, and the cessation of light when the blackness is brought into being

[227] *Ibid.*, p. 54: وانا اعلم ان الله قد وصف نفسه بانّه يوצר אור ובורא חשך (Isa. 45. 7). فاقول بما يوافق هذا المحسوس انّه خلق الهواء الذى يقبل אור וחשך بوجود و بعدم, etc. See also *ibid.*, p. 75, 11.7–8, and Teshubot of R. Mebasser in Harkavy's *Studien u. Mittheilungen*, V, part 1, p. 183, and note 6 of the editor.

In this connection it is interesting to note here the view of the anonymous author of *Kitāb Ma'āni al-Nafs* (ed. Goldziher, Berlin, 1907, p. 6, 11.19–24), viz.: ג) פצל נבין פיה קול מן קאל אן אלטלאם אלמוגוד פי אלאצל עדם אלנור ולם יפרקוא בין אלטלאם אלאצלי אלמוגוד פי אול אלכליקה ובין אלטלאם אלערצי אלדי הו עדם נור אלשמם פנקול אן אלטלאם מכלוק פי ששת ימי בראשית קבל כלקת אלשמם אלתי כלקת פי אליום אלראבע אלתי לם נערף ערב ובקר אלא בטלוע אלשמס וגרובהא, etc. (See *ibid.*, n. 6). "Chapter 3. We shall explain in it the opinion of the one who said that the darkness existing in the origin is absence of light, and they (*sic*) did not differentiate between the original darkness existing in beginning of creation and the accidental darkness, which is absence of sunlight. So we shall say that darkness was created in 'the six days of creation' before the sun was created in the fourth day, by the rising and setting of which we know evening and morning." In this view we evidently have a compromise between Sa'adia and 'Ali ben Suleimān.

The verse יוצא אור ובורא חשך is explained by this author as follows: פבין בהרא אלפסוק אנה אבדע אלאור אלאצלי ואבדע מקאבלה אלחשך אלאצלי לקו יוצר אור וגו' (*ibid.*, p. 13, 11.2–3). "With this verse was explained that He created the original light and He created its opposite, the original darkness, for it says, 'I form the light', etc." See Goldziher's note, *ad locum*, and Maimonides, *Dalālat*, III, Chap. 10. Cf. also Aaron ben Elijah, *Keter Torah*, p. 9a, Aaron ben Joseph, *Mibḥar*, p. 14b, and Mann, "Early Karaite Bible commentaries," *JQR.*, NS, XII, p. 455, and n. 50, where the last mentioned two references are given.

in its place at the time of darkness. In this manner the division between day and night took place. And 'division' (הבדלה) in Hebrew has various meanings. (1) The above mentioned division between two periods of time, and when it says: 'to divide (להבדיל) between the day and between the night' (Gen. 1. 14). (2) Division of two bodies by placing a third body between them, as it says: 'And the veil shall divide (והבדילה) unto you between the holy place and the most holy' (Ex. 26. 33)... (3) When its meaning is separation of an object from others and dividing it by means of removing it from them, as it says: 'And himself separated (יבדל) from the congregation of the captivity' (Ezra 10. 8), 'The Lord will surely separate me (הבדל יבדילני) from His people' (Isa. 56. 3), and similar cases, where it is not said 'between this and this, but the 'mīm' (meaning 'from') is added to the noun from which it is separated. (4) When it implies distinction of an object from others through certain special, although opposing, characteristics, as it says: 'Thou shalt separate (תבדיל) three cities for thee' (Deut. 19. 2), 'And I have set you apart (ואבדיל) from the peoples' (Lev. 20. 26), 'To make a separation (להבדיל) between that which was holy and that which was common' (Ezek. 42. 20), and similar to that."[228]

The various significations of the root בדל are more fully discussed by David ben Abraham in Jāmi' al-'Alfāẓ (Petrograd MS. No. 604, fol. 61b–62a), who evidently influenced the author, as may be seen from the following excerpts: לגה הבדלה תנקסם ג' אקסאם למעני אלתפרקה ואלאנפצאל אחד כמא יפצל אלנאשר בין שי אסוד ואבי׳ בחסה פקט ומחלה מא ימיזה (sic) אלנאקד יפרק בין אלזיף ואלכאלץ ודלך קו ויבדל אלהים בין האו ובין החשך אן אללה תע אפרז בין (dittography in MS.) אלנור ואלטלאם ענד אלרין ישהדונה ומחלה להבדיל בין היום ובין הלי׳... ואלקסם אלב׳ ישיר בה אלי אפתראק אלשי מן בעצה בעץ מתל הבדלו מתוך העדה הז׳ ומחלה ויבדל אהרן להקדישו

[228] S fol. 6b, line 14—fol. 7a, line 15 (pp. 101 f.).

קדש קדש ויבדלו זרע יש׳ הבדל יבדילני... הדא ומא שאכלה יקתצי אפתראק אלבעץ מן בעץ... ואלקסם אלת הו מא יפצלה פאצל אעני שי ינפצל פצלין בשי האלת יפצלהמא מתלא כסכין יפצל בין אלאעצא ותסמי (ותסמא MS.) מבדיל כמא אסמי (אסמא MS.) אלרקיע מבדיל לקו יהי רקיע ויהי מבדיל. "The word הבדלה in respect to the meaning of separation and division has three significations. (1) When a spectator distinguishes white from black by means of perception only, and similar to it is what a tester (of money) discerns when he separates the spurious from the genuine. The verse ויבדל אלהים בין הא׳ ובין החשך means that God, the Exalted One, caused to differentiate between the light and the darkness for those who will witness them. So is also 'To divide (להבדיל) between the day and between the night.' (2) Separation of one thing from another, e. g. 'Separate yourself (הבדלו) from among this congregation' (Num. 16. 21), 'and Aaron was separated (ויבדל), that he should be sanctified as most holy' (I Chron. 23. 13), etc. . . .Such cases denote separation of one from another . . .(3) When one divides two things by means of a third thing which separates them, as, e. g., a knife divides between the limbs. This, similar to the firmament, is called מבדיל (one that divides), for it says: 'Let there be a firmament,' 'and let it divide' (Gen. 1. 6)."[229]

" 'Shem was a hundred years old, and begot Arpachshad two years after the flood' (Gen. 11. 10). This verse requires elucidation, for it says: 'And Noah was five hundred years old; and Noah begot Shem' (*ibid.* 5. 32), and it also says: 'And Noah was six hundred years old when the flood was' (*ibid.*, 7. 6). Now, from these verses could be inferred that Shem begot Arpachshad in the year of the flood, so wherefore does it say, 'Two years after the flood?' The explana-

[229] The early Rabbinic lexicographers, beginning with Menaḥem ben Sarūḳ, do not enumerate the various uses of the root בדל in the meaning of "division; separation." Cf. Ibn Ezra on Gen. 1.7, and *Keter Torah* on Gen., p. 11b.

tion of this contradiction is based on the fact that the wont of the Bible is to consider part of a year as a (whole) year, and again a year and some fraction of it is considered as a year too. Do you not see what it says about the reign of David? At first (it is stated): 'David was thirty years old when he began to reign, and he reigned forty years. In Hebron he reigned over Judah seven years and six months; and in Jerusalem he reigned thirty and three years' (II Sam. 5. 4–5). So it is mentioned that all the years of his reign were forty, but when they were divided, six months were added to these forty years. Thus, the fortieth year and six months were considered as one year only. This is also done reversely, where a part of a year is considered as a whole year, as is the case with our verse here. It would therefore be necessary to interpret the verse 'And Noah was five hundred years old; and Noah begot Shem,' that the last year of the five hundred (years) was not complete, and likewise the last year as referred in the verse 'And Noah was six hundred years old when the flood was,' but the verse 'Shem was a hundred years old, and he begot Arpachshad' really means 'a hundred years and a fraction.' This fraction was not mentioned here, just as the six months were not mentioned in the years of the reign of David. Now, this portion of a year above the hundred years of Shem, when Arpachshad was born, together with the incomplete portion of the last year of the six hundred years of Noah's life, in which the flood took place, are considered as two years, thus agreeing with what it says: 'Two years after the flood.' As for the flood, it lasted not longer than forty days, as it says: 'And the flood was forty days upon the earth' (Gen. 7. 17)."[230]

" 'ועבדום וענו אותם' (Gen. 15. 13), means that 'thy seed shall serve the people of that land, and the people of that land shall afflict them unto the completion of four hundred

[230] P fol. 1b, 1.17—2b, 1.1 (pp. 137 f.).

years.' The interpretation of 'ועבדום' could not be taken in the sense of 'they shall keep them in servitude,' and that it is a transitive verb, for transitiveness of this verb is formed in the Hebrew language in two ways: (1) With a 'bā,' as e. g. כי עבדו בם גם המה (Jer. 25. 14), לא תעבד בו עבודת עבד (Lev. 25. 39); (2) When it is a Hif'il form, as העביד את חילו (Ezek. 29. 18), ויעבידו מצרים (Ex. 1. 13), מעבידים אותם (*ibid.*, 6. 5). However, ועבדום is not of these two kinds, but of the class of intransitive verbs, similar to ועבדו לעולם (*ibid.*, 21. 6).

"It is not possible that this servitude and affliction lasted four hundred years, for [the Jews] did not tarry in Egypt four hundred years, but two hundred and ten years, including the affliction of about eighty years during the life of Moses, be peace upon him. Now, these four hundred years begin with the year of Isaac's birth. Do you not see that he was sixty years old, when Jacob was born to him, as it says: 'And Isaac was threescore years old when she bore them' (Gen. 25. 26), and Jacob was one hundred and thirty years old, when he entered Egypt, as he said to Pharaoh: 'The days of the years of my sojournings are a hundred and thirty years' (*ibid.*, 47. 9). This would aggregate a hundred and ninety years, leaving of the four hundred two hundred and ten years, which is the period of their stay in Egypt."[231]

VI

'ALI BEN SULEIMĀN AS A GRAMMARIAN

A number of grammatical and lexicographical notes are dispersed throughout this commentary, from which we may conclude that our author had a thorough grammatical knowledge of the Hebrew language. 'Ali ben Suleimān, however, was a follower of the biliteral theory of Hebrew roots, although

[231] P fol. 3b, 1.18—4a, 1.16 (pp. 141 f.).

he knew of Ḥayyūj and his triliteral theory, for he quotes the latter a few times in the מקדמה to his אגרון.[232] His adherence to the biliteral theory is illustrated by the following lexicographical note.

"And the word ברא has various forms in the Hebrew language. (1) When its root is only a 'bet' and a 'resh,' it is of the same derivative as ברא, although its inflection is different. as it says: 'Even to make clear (ולבור) all this' (Eccles. 9. 1); 'And I will purge out (וברותי—and I will pick out) from among you' (Ezek. 20. 38); 'Be ye clean (הברו), ye that bear the vessels of the Lord' (Isa. 52. 11). (2) When to the above two letters is also added a 'hē' of the root, as it says: 'Let now the astrologers (הברי Isa. 47. 13); (3) When its 'resh' is doubled, as it says: 'They shall speak sincerely (ברור)' (Job 33. 3); (4) When an "alif' of the root is added to the 'bet' and the 'resh' as ברא, he created, and the like."[233] The author also derives 'And cut down (ובראת) for thyself there' (Jos. 17. 15), as well as 'And mark (ברא) a sign-post' (Ezek. 21. 24) from the same root.

As might be expected, the only Rabbinic grammarian who similarly derives all these verbs from the root בר is Menaḥem ben Sarūḳ,[234] another follower of the biliteral theory. The verb in הברי שמים he also classes, together with our author, with ברה כחמה[235] and בר לבב,[236] and he criticises the opinion of Ibn Ḳoreish who maintains that the ה in הברי was changed from a ח, thus identifying the word with וחבר חבר.[237] Ibn

[232] *Liḳḳuṭe Ḳad.*, p. 176.

[233] S fol. 4a, 11.3—10 (p. 96).

[234] *Maḥberet Menaḥem*, ed. Filipowski, London, 1854, pp. 47–48. See also Joseph Ḳimḥi, *Sefer ha-Galuy*, p. 75.

[235] Song of Songs 6.4.

[236] Ps. 24.4.

[237] Deut. 18.11. *Maḥberet Menaḥem*, pp. 12–23. This criticism is also voiced by David ben Abraham al-Fāsi in his *Jāmiʿ al-ʾAlfāẓ*, Petrograd MS. No. 604, fol. 122b: אלסמא (MS. מצפיין) יעמדו נא ויושיעוך הברי שמים מצפיין אי אלדין ירקבון (אלדי ירקבו MS.) צפא אלסמא ללטואלע מן חיה לא יתם מראדהם אלא בנקא אלסמא בוסמהם ולדלך יקול לכן לילה לכם מחזון וחשכה לכם מקסם ואסמיוא

Ezra,[238] however, thinks that the derivation of הברי from ברר is rather far-fetched.

About the use of the particle את the author states that "it is named חרף in Arabic, it introduces the object and distinguishes it from the subject. Therefore, when את is omitted, the one could be confused with the other, as e. g. אבנים שחקו

(ואסמיו MS.) הוברי שמים לאנתּאראהם לנקא אלסמא ונשׂירה הברו החצים אנתקוא (אנתקו MS.) אלסהאם וכדלך הברו נשאי כלי י׳י אנמאזוא (אנמאזו MS.) ען אלטמא לא לזרות ולא להבר לא ללרׂרי ולא ללתצפיה. ואסׂהא (ואוסהא MS.) בר וקד שרחת פנונהא פי באב בׂר ואחצרת אלבעׂ ההנא לאן בעׂ אלמפסרין יגעלון (יגעלו MS.) אלהי פי הברי שמים אצליה ויפסרונה בחבדיל אלהי בחית פיכון הברי שמים מן וחבר חבר חובר חברים מחכם ולא יגוז דלך לאן חבר חברים יקתצי רקי (רוקא MS.) וליס ללרקוה דכר מע אלסמא ולאן מענאה (מעניה MS.) פי אלמנגמין אצח לקו החוזים בכוכבים מודיעים לחדשים. "הברי שמים (Isa. 47.13) 'who clarify the sky', i. e. those who observe the clearness of the sky for the rising stars (for divining purposes), for they pretend that their intention is reached only when the sky is clear. Therefore it says: 'Therefore it shall be night unto you, that ye shall have no vision; and it shall be dark unto you, that ye shall not divine' (Micah 3.6). They are called הברי שמים on account of their waiting for the clearness of the sky. Similar to it is הברו החצים (Jer. 51.11), 'select the arrows', and also הברו נשאי כלי י׳י (Isa. 52.11), 'be separated from the unclean', לא לזרות ולא להבר (Jer. 4.11), 'not to winnow, nor to cleanse'. Its root is בר. I have already explained its (various) forms in the chapter on בׂר, but I cited some of them here, for some commentators take the 'hā' in הברי as of the root, and consider it as changed from a 'ḥet'. הברי will be then of the same root as וחבר חבר (Deut. 18.11), חובר חברים מחכם (Ps. 58.6). But this is unlikely, for חבר denotes 'magic', and sorcery has no relation with the sky. Besides, its meaning as referring to astrologers is more correct, for it says: 'The star-gazers, the monthly prognosticators' (Isa. 47.13)."

Cf. Ibn Ḳoreish, *Risāla*, ed. Bargès, p. 11, 11. 20–26. Sa'adia similarly derives הברי from ברור, translating הברי שמים–מכתארו היאה אלסמא. See Derenbourg's note, *ad locum*.

[238] Bacher, *Abraham Ibn Ezra als Grammatiker*, p. 156: ויש מי שיוציאוה מנזרת ברור וזאת היא דרך רחוקה. See Ibn Janāḥ, *Kitāb al-Uṣūl*, p .169, ll.14 f., who is inclined to concur with Ibn Ḳoreish. His opinion is anonymously cited also by Solomon Parḥon, *Maḥberet he-'Aruk*, 16b. David Ḳimḥi (*Sefer ha-Shorashim, s. v.*) compares הברי with the Arabic هبر cutting (meat) into large pieces. However, this derivation was previously given by Ibn Barūn (Kokowzow, *Noviye Materialy*, texts, p. 168a), for he obviously refers to هبر, when he says: ..[והבר. הברי שמים] לם נגד להדה אללפטה אשתקאקא פהדה אלתרגמה לאיקה בהא לכונהא גיר כארגה ען מגאז אללגה ועז חקיקה אלמעני לא סימא וקד אסתעמלת לגה אלקטע עלי חקיקתהא פי הדא אלמעני פקיל חרטמין גזרין גזריא כנאיה ען אלמנגמין אהל אלקצא".

מים (Isa. 14. 19)."[239] The various uses of this particle are more fully discussed by David ben Abraham al-Fāsi in Jāmiʿ al-'Alfāẓ,[240] viz.:

את תסתעמל פי אלעבראני עלי ה' וגוה מנהא יקאל ארי כדא וכדא (ארא כדי MS. וכדי) יעני נפס אלשי מ֗ל בראש' ברא אלהים א' השמים וא' הא' איא אלסמא ואיא אלארץ ומן ד֗לך יקול ואתי צוה י"י ואיאי אמר אללה ומת֗לה את האיש המטהר ואותם ואיאהם (MS. יעני אלגנס אלמד֗כור ומת֗לה ואתך אקח כי אתי אתכה אתהם אתהן ומנה מא יפסר מע את יעקב איש וביתו מע יעקוב אשר עשית את עבדך וחזותכם את שאול ועבדו מצרים את אשור יעבד (MS. יעבדו אל֗אלק ת֗ע מצרים מע אשור ומנה יתפרע אתו ואתם אלמדגוש מע ורבמא כאן אתי באלרפי מת֗ל אולי י"י אתי וי"י אתי כגבור ערין ומנה מא יכרנ֗ ענד מ֗ל אכן משפטי את י"י ויפקד שר הטבחים את יוסף אודעה ענדהם ומתלה כי מאתי גלית ותעלי ומנה מא יתפסר מן מ֗ל קניתי איש את י"י מן אללה ומת֗לה הם יצאו את העיר וכד֗לך ואת מי דאגת ותיראי ומן מן חד֗רת (חדרתי MS.) וכדא (וכדי MS.) את האלהים

והברי שמים ... We have not found a derivation to this word, so this translation (evidently هبر, to cut) is suitable to it, for it is not outside of the range of a linguistic metaphor, nor especially of its true signification. The expression 'to cut' had been really used in this meaning, so it is said: חרטמין גזרין (Dan. 2.27), גזריא (*ibid.* 5.7), an epithet of astrologers, people of decision."

See Saʿadia Ibn Danan in *Kitāb al-Uṣūl*, p. 780, ll.18 f., who concurs with this derivation.

[239] S fol. 4a, 1.20—4b, 1.2 (p. 97).

[240] Petrograd MS. No. 604, fol. 53a. This passage is quoted here in full on account of its importance as one of the oldest studies of this particle. As Bacher has definitely shown (*REJ.*, XXX, pp. 252–253; *ibid.*, XXXI, p. 311, and Poznański, *ibid.*, XXXIII, p. 24, n. 2), David b. Abraham flourished in the X century, and probably was a contemporary of Menaḥem ben Sarūḳ. The latter in his Maḥberet is not as complete in his treatment of the particle את. It is interesting to note here that also Ibn Janāḥ takes ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם in אתם (Gen. 40.4) in the sense of "at, with," quoting this interpretation almost in identical terms as David ben Abraham: وقد يقال את بمعنى عند مثل قوله ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם اى اودعه عندهم (*Uṣūl*, 76, 4–6). It is similarly given by Ibn Bal'am in his *Kitāb Ḥurūf al-Maʿāni* (Kokowzow, *Noviye Materialy*, texts, p. 115, 1.13; *ha-Ḥoḳer*, II, p. 79, 11.12–13). Cf. 'Abu 'l-Faraj Harūn's treatment of את (*REJ.*, XXXIII, p. 200), Solomon Parḥon (*Maḥberet he-ʿAruk*, 6b), Ḳimḥi (*Shorashim*, *s. v.*, and *Miklol*, Fürth, 1793, p. 212a–b), and *Keter Torah* on Gen., p. 8b.

אני ירא מן אללה יראו את י"י את י"י היו יראים ומנה מא יקאל אלי כדא וכדא (כדי כדי .MS) ואת בית י"י אני הלך ירידּ בה ואלי בית אללה הולך את חכמ' יחכם אלי אלחכמא ויגש שאול את שמואל אלי שמואל.

"את is employed in Hebrew in five ways. (1) When one says: 'I see so and so,' i. e. the thing itself,[241] as את השמים ואת הארץ (Gen. 1. 1), 'the heaven and the earth' (as objects), and likewise it says: ואתי צוה י"י (Deut. 4. 14), 'and me the Lord commanded'; and similar is ואותם (Lev. 14. 11), 'and them,' that is the afore-mentioned kind; and similar is ואתך אקח (I K. 11. 37), כי אתי (I Sam. 8. 7), אתכה (Num. 22. 33), אתהם, אתהן. (2) In the meaning of 'with': את יעקב (Ex. 1. 1), 'with Jacob;' את עבדך (Gen. 32. 11); את שאול (Isa. 28. 18); ועבדו מצרים את אשור (*ibid.* 19. 23), 'Egypt with Assyria will worship the Creator, the Exalted One.' From this is derived אתו, ואתם with a 'dagesh,' (meaning) 'with,' and at times is 'rafe,' as אתי וי"י אתי כגבור ערין (Josh. 14. 12), אולי י"י אתי (Jer. 20. 11). (3) The signification 'at, with,' as אכן משפטי את י"י (Isa. 49. 4); ויפקד שר הטבחים את יוסף (אתם) (Gen. 40. 4), he let him stay with them, and מאתי (Isa. 57. 8). (4) When it has the meaning 'from,' as את י"י (Gen. 4. 1), 'from God;' similar to it is הם יצאו את העיר (*ibid.* 44. 4), and also את מי דאגת ותיראי (Isa. 57. 11), 'And of whom hast thou been afraid?' So is את האלהים אני ירא (Gen. 42. 18), 'of God,' יראו את י"י (Josh. 24. 14), את י"י היו יראים (II K. 17.33). (5) When one says: 'to such and such (a place)', e. g. ואת בית י"י אני הלך (Judg. 19. 18), it means 'and to the house of God;' הולך את חכמים יחכם (Prov. 13. 20), 'to the wise;' ויגש שאול את שמואל (I Sam. 9. 18), 'to Samuel'."

We have had occasion to translate the passage explaining the expressions תהו ובהו.[242] It will be recalled here that the author compares these two terms to the grammatical forms

[241] The author obviously means here a direct object, though he is rather awkward in his expression.

[242] See above, pp. 43 ff.

בֹּהוּ, בֹּהוּ, and the reason why they are not similarly vocalized with a 'fatḥa' is because a ואו is a 'ḍamma' by nature. This opinion is also held by Ibn Janāḥ:[243] וכדלך אלאחסן עגדי פי תהו ובהו[244]תחו בן צוף אן תכון מן באב[245]בקר אערך לך פלמא אלאנוא אלואואת חרכוא מא קבלהא באלצם לדלאלה עליהא. "And similarly according to my opinion the best explanation of תחו בן צוף, תהו ובהו is that they are of the same form as בקר, but since a 'waw' is a weak sound, the preceding letter is vocalized with a ḍamma, of which the sign is a 'waw.'" It is interesting that also modern Semitic philologists consider תהו, בהו as a ḳuṭl (קֻטְל) form of tertiae 'waw.' So Barth[246], discussing this form in weak roots, similarly states that "im Hebräischen musste im Masc. sing. ohne Suffixe das hier am Ende stehende י, ו zu î, û werden. Daher תהו 'Oede,' בהו 'Leere' wo das u der nun offenen ersten Silbe gedehnt ist.[247]" Bauer and Leander[248] also consider these two nouns as qutl forms, and class them among the "Abstracta der Adjectivform qatul," as עָמֹק < עָמֻק, etc.

In regard to the ואו in והארץ היתה[249] the author says that there is nothing that precedes this verse to which the ואו could be used as a conjunction. It is likely, therefore, that it serves as "the beginning of a discourse" (ואו אלאבתדי), as

[243] *Kitāb al-Luma'*, p. 112, lines 25 f. See, however, *Kitāb al-Uṣūl*, *s. v.*, where also another derivation is given, viz. that the "waw" in בהו תהו is added, and their forms are shortened from תהיו בהיו similar to עזריקם בקרו (I Chr. 8.38). This view is also referred to in *Kitāb al-Luma'*, p. 113, line 1. See also Joseph Ḳimḥi, *Sefer ha-Galuy*, p. 159, and *Keter Torah*, p. 9a.

[244] I Sam. 1.1.

[245] Ps. 5.4.

[246] *Die Nominalbildung in den semitischen Sprachen*, Leipzig, 1889, § 25b.

[247] See *Kitāb al-Luma'*, p. 112, about the lengthening of this vowel.

[248] *Historische Grammatik der hebräischen Sprache*, Halle, 1918, p. 460, i. Cf. Brockelmann, *Grundriss der vergleichenden Grammatik der semitischen Sprachen*, Berlin, 1908, I, p. 341, and Gesenius-Buhl, *s.v.*

[249] Gen. 1.2.

in ואברהם זקן.[250] Ibn Ezra is inclined to take this ואו as the Arabic ف. Ibn Janāḥ,[251] however, in his detailed discussion of the various uses of the ואו, carefully distinguishes this ואו, beginning a discourse, from the one, which corresponds to the Arabic ف.

Another interesting point in Hebrew grammar is discussed by the author in the following passage. "רקיע is interpreted as expansion, for it expands over the world, as it says: 'Canst thou with Him spread out (תרקיע) the sky?' (Job 37. 18). It belongs to the פעיל forms which have a passive meaning, since it is derived from a transitive verb. For it is well known that if verbs are intransitive, their פעיל form will be active, as 'He shall not be rich (לא יעשר)' (*ibid.*, 15. 29), 'And they shall not be diminished (ולא יצערו)' (Jer. 30. 19). These are both intransitive verbs, and their פעיל forms have an active meaning, as in 'The rich (עשיר) and the poor' (Prov. 22. 2), 'I am young (צעיר) in days' (Job 32. 6); they have the meaning of עושר and צוער, similar to the active participles which are formed from such verbs. However, the פעיל form of transitive verbs will come in place of the passive participle, as 'And he anointed (וימשח) him' (I Sam. 16. 13), the active participle of this verb will be מושח, and the passive משוח. Also in 'And stamp (ורקע) with thy foot' (Ezek. 6. 11), its active is similarly רוקע, and its passive רקוע."[252]

This noteworthy observation about the relation of the transitiveness or intransitiveness of verbs to their פעיל formation is also pointed out by Wright in respect to Arabic. After giving numerous examples of various participial formations, he summarizes the results that "the forms فَعْل and فَعِيل are principally derived from فَعَل"[253] verbs, which, may

[250] *Ibid.* 24.1. S fol. 5a, lines 2 f. (p .98). [251] *Kitāb al-Luma'*, pp. 49 f.
[252] S fol. 8b, lines 7–19 (p. 105).
[253] *Arabic Grammar*, 3rd edition, vol. I, Cambridge, 1896, p. 136, rem.a.

be added, are as a rule intransitive, and their فَعِيل forms have an active meaning. Indeed the relation of one to the other is quite noticeable, as حَكِيم a sage, from حَكُمَ; بَخِيل a miser, from بَخُلَ; كَثِير numerous, from كَثُرَ; ثَقِيل heavy, from ثَقُلَ; كَرِيم noble, from كَرُمَ, شَرِيف from شَرُفَ; صَغِير young, small, from صَغُرَ; ضَعِيف weak, from ضَعُفَ; غَلِيظ thick, coarse, from غَلُظَ. Other examples of intransitive verbs, having the form فَعِيل as their active participle, are: سَلِيم safe, from سَلِمَ; مَرِيض sick, from مَرِضَ; مَرِيد a rebel, from مَرَدَ; صَدِيق a true friend, from صَدَقَ; نَزِيل a guest, from نَزَلَ to go down.

On the other hand, Wright[254] observes that فَعِيل forms, when derived from transitive verbs, usually have a passive sense, as قَتِيل slain = مَقْتُول; جَرِيح wounded = مَجْرُوح; ذَبِيح slaughtered, a victim = مَذْبُوح; خَضِيب dyed = مَخْضُوب; كَشِيف uncovered, disclosed = مَكْشُوف; كَسِير broken = مَكْسُور; حَلِيق shaven = مَحْلُوق, and many others.

Barth,[255] however, connects this participial formation with verbs which for the most part have now the i—imperfect, or formerly had it. Similarly he traces this form in Hebrew active, as פָּקִיד, קָצִיר,[256] פָּלִיט, צָפִיר, etc. to i—imperfect; as for the passive, e. g. שָׁכִיר, אָסִיר, מָשִׁיחַ, פָּחִיל, etc., this form extends to a rather limited number of verbs.[257]

[254] *Ibid.*, rem.c.

[255] *Die Nominalbildung i. d. sem. Sprachen*, § 125. See also *ibid.*, § 85.

[256] Isa. 17.5, meaning reaper. See Gesenius-Buhl, where it is emended into קֹצֵר.

[257] Cf. Sibawaihi, ed. Derenbourg, II, Paris, 1889, p. 225, lines 9 f. Jahn's translation, II, Berlin, 1900, p. 554. See Brockelmann, *ibid.*, p. 354, who maintains that "auch neben aktiven Stammen findet qatīl sich

An interesting point of syntactical interpretation is brought out by 'Ali ben Suleimān in the following passage. "The verse לאותות ולמועדים ולימים ושנים implies that all the luminaries together divide the seasons. However, this is not the case, for some of them mark the division of certain seasons, while other luminaries do not divide them, thus the moon divides the months, and the sun regulates day and night, and separates one year from another. Thus we have to associate each dividing luminary with the season it separates. This will be then similar to what it says: 'For Mahlah, Tirzah and Hoglah, Milcah and Noah, the daughters of Zelophehad were married unto their father's brothers' sons' (Num. 36. 11), which does not mean that all the five daughters were married to each of their cousins, but every one to another cousin. The interpretation of some commentators that והיו לאותות refers to the 'day' and to the 'night' mentioned just previous to this passage is inadequate, for the pronominal suffix which is in והיו (they shall be) refers to what was spoken of in the beginning of the discourse, i. e. the luminaries. This agrees with the use of pronouns in the following passage, where between the pronoun and the thing to which it refers is brought something else, as it says: 'And the princes said concerning them: 'Let them live (יחיו);' so they became (ויהיו) hewers of wood and drawers of water' (Josh. 9. 21). The pronominal suffixes in יחיו, ויהיו refer to what was mentioned before, i. e. 'the dwellers of Gibeon,' although something else was brought between the two passages, as it says: 'And the congregation murmured against the princes' (*ibid.* 9. 18). The pronouns do not refer to 'the congregation,' notwithstanding that the latter is nearer in position than the 'dwellers of Gibeon.' This is the correct interpretation of the present verse."[258]

nicht selten als aktives Part., wie حَسِيب rechner", etc. Also Bauer-Leander, *Historische Grammatik*, p. 470.

[258] S fol. 14a, lines 1–20 (pp. 115 f.).

This peculiarity of the syntactical use of the Hebrew pronoun is also mentioned by Ibn Ezra.[259] In his explanation of the passage ומלת אשר יסך בהן שבה אל וקשותיו ומנקיותיו he says: וקשותיו ומנקיותיו לא אל הקרובה אליה אשר היא ומנקיותיו וכמוהו משה[260] ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וכתוב[261] בעמוד ענן ידבר אליהם שהם משה ואהרון ולא שמואל. "And the words אשר יסך בהם refer to וקשותיו, not to ומנקיותיו, which they follow. Similar to this case is [the verse] 'Moses and Aaron among His priests, and Samuel among them that call upon His name,' and it is written 'In the pillar of the cloud He spoke unto them,' meaning Moses and Aaron, but not including Samuel."[262]

"One of the 'bā's in בבל is added, the root of בבל being a 'bā' and a 'lam.' The 'lam' is sometimes repeated in this

[259] Ex. 25.29. [260] Ps. 99.6. [261] *Ibid.* 99.7.

[262] This rule could perhaps be applied with advantage for the interpretation of the following verses of Jamīl in Nöldeke's *Delectus Veterum Carminum Arabicorum*, Berlin, 1890, p. 10, lines 1–2, (كتاب الاغانى, v. 7. p. 79, of the Cairo edition). The poet speaks of his unreciprocated love for بَثْنَة and says:

عَلِقْتُ الهَوَى مِنْها وَلِيدًا فَلَمْ يَزَلْ

الَى الْيَوْمِ يَنْمى حُبُّهَا وَيَزِيدُ

وَأَفْنَيتُ عُمْرى بِانْتِظَارِى وَعْدَها

وَأَبْلَيتُ فيها الدَّهْرَ وَهْوَ جَدِيدُ

A note appended to the second line reads, "Tempus semper novum est," thus referring وهو جديد to الدهر. It seems to me, however, that if we apply here our author's rule about pronouns we get a more plausible interpretation of this verse, which could then be rendered something like this: "I have conceived the passion from her as a child, and it continued unto the day when her love (for me) would grow and increase. I wore my life out in hoping for her promise, and I wasted my time with her, yet it (meaning the passion) is still new." In other words, no matter how long he hoped and waited for her reciprocation, his passion for her still remained new and vigorous. Cf. Nicholson's rendition of these verses in his *Literary History of the Arabs*, New York, 1907, p. 238.

word, and it means then 'falling;' just as the 'lam' is repeated in ימולל (Ps. 90. 6), in the meaning of 'cutting,' so also in the word 'falling,' as ונבל כעלה כלנו (Isa. 64. 5), the root of which is the 'bā' and the 'lam,' and the 'nūn' is for the imperfect, and as in בעמים הוא יתבולל (Hos. 7. 8), in which the 'lam' is repeated. However, in most cases this word comes with a 'nūn' of the root, either appearing or suppressed."[263]

It is interesting to note in this connection that in his אגרון the author anonymously cites a different derivation of בבל, viz.: וקיל אן בבל מבניה מן כלמתין המא בא בל מתל בא גד אלתי כתב כלמה והי כלמתין. "And it is said that בבל is constructed of two words: בא בל, similar to בא גד (Gen. 30. 11) which are written as one word, but they are two words."[264] This derivation is given by Ḥayyūj in *Kitāb al-Līn* (ed. Jastrow, p. 237, 11. 5 ff.), to whom the author probably refers.

As for the author's view in our text here, it is evidently based on David ben Abraham al-Fāsi's Jāmi' al-'alfāẓ (Petrograd MS. No. 604, fol. 71b), viz.: ולנא בל אס ללבלבלה כקו על כן קרא שמה בבל (בלל MS.) כי שם בלל יי ומתלה ונבלה שם שפתם ומתלה אפרים בעמים הוא יתבולל יתבלבל ויתשתת...ולנא בל אס ללסקוט (ללסקט MS.) ועליהו לא יבל ורקה לא יסקט וקד יכון בזיאדה נון כאלה נובלת עליה כנבל עלה מגפן וכנובלת. "And we have בל with the meaning of confusion, as it says: בבל, בלל, and similar to it is ונבלה, יתבולל, he is troubled and scattered . . . And we have בל with the meaning of falling: ועלהו לא יבל (Ps. 1. 3), his leaves will not fall. This root comes also with an added 'nūn': כאלה נובלת עליה (Isa. 1. 30), כנבל עלה מגפן וכנובלת (*ibid.* 34. 4)."[265]

[263] S Fol. 22b, 11.4–10 (p. 134).

[264] Pinsker, *Likḳuṭe Ḳadmoniyot*, p. 181. Ibn Ezra similarly says: בבל שתי מלות ואלף חסר וכן בגד במה.

[265] The first signification given by David ben Abraham is followed by Ibn Barūn (Kokowzow, *Noviye Materialy*, texts, p. 164), viz.: כי שם בלל יי שפת כל הארץ תרגמתה בלבל ובל ובלבלה אלאלסן אכתלאטהא ומן הדא אלמעני הוא יתבולל מן אלבלאבל. Cf. also Sa'adia's translation of Gen.

The author also reveals a thorough knowledge of the Arabic language. A few examples will amply illustrate his acquaintance with the niceties of this language, of which he makes good use in his comparisons with Hebrew.

In reference to ברא the author explains that it means כלק, 'he created,' in the sense of יצר, 'he fashioned.' As proof he cites the two synonymous passages ויברא אלהים את האדם[266] and ויצר י"י אלהים את האדם.[267] The idea of "fashioning" could be applied to God, as well as to creatures, with this distinction, however, that when applied to God it means "creation," but when referred to creatures it signifies "formation." "Nevertheless," the author continues, "the root כלק in the Arabic language has also the meaning of virtual possibility (אלתקדיר), and it is also used in regard to the action of creatures. The Arab says: כלק אלכיאט אלקמיץ אדא קדרה 'the tailor fashioned the shirt when he could' and in Hebrew it is said מי יצר אל."[268]

This definition of خلق is actually given in لسان العرب (v. 11, pp. 372 f.) and in تاج العروس (v. 6, p. 335): الخلق فى كلام العرب على وجهين احدهما الانشاء على مثال ابدعه والآخر التقدير. "The word خلق has two meanings in the Arabic language, one meaning is 'creation,' for example—'he created him,' the other—'virtual possibility'."

"יהי means 'Let it be created,' for the expression היות, 'to be,' when it comes without a predicate complement, means 'creation,' as it says: 'Let there be light,' 'Let there be an expansion,' 'Let there be lights,' and the like. But when it has a predicate complement, then the meaning is different,

11.9. See Menḥaem ben Sarūḳ (*Maḥberet*, p. 45) who takes יתבולל in a different meaning. The verse ועלהו לא יבול is also translated by Sa'adia וורקהא לא יסקט (Sa'adia's Commentary on Psalms, ed. Eppenstein, in Harkavy's *Festschrift*, p. 153, 1.20), as well as by Yefet ben 'Ali (ed. Bargès, p. 1).

[266] Gen. 1.27.

[267] *Ibid.* 2.7.

[268] Isa. 44.10. S fol. 3b, lines 10 ff. (p. 96).

as e. g. 'Blessed be the Lord thy God' (I Kings 10. 9), 'Th Lord shall be One' (Zech. 14. 9), and other sentences where היות, to be, is used with a subject and a predicate complement . . .In Arabic this verb is also used with a subject and a predicate complement, as when one says كان زيد ذاهبًا 'Zaid was going.'[269]

This fine distinction of كان with a predicate complement and without it is more fully dealt with by Sibawaihi[270] in the following passage: وذلك قولك كان و يكون وصار . . . نحوهن من الفعل مما لا يستغنى عن الخبر تقول كان عبد الله اخاك فانما اردتَّ ان تخْبرَ عن الأخوة وادخلتَ كانَ لتجعلَ ذلك فيما مضى . . . وقد يكون لكانَ موضعٍ اخرُ يقتصرُ على الفاعل فيه تقول قد كان عبد الله اى قد خلق عبد الله وقد كان الامر اى وقع الامر, etc. "And this is when you say كان, يكون, صار. . . and similar verbs which cannot be used without a predicate. When you say: 'كان عبد الله احاك—'Abdullah was thy brother,' you really intend to tell of the brotherhood, and كان is mentioned merely to put it in the perfect . . .But كان has also another use, limiting it to its subject. You say قد كان عبد الله—'Abdullah was,' that is 'Abdullah was created,' and قد كان الامر—'the affair was,' that is—'the affair took place'," etc.

We shall conclude our present study with the author's interesting discussion of ראה with one object and with two objects. "The expression 'seeing' in the verse 'And God saw the light, that it was good' (Gen. 1.4) really means knowing. This is proved by the fact that it is transitive to two objects, i. e. 'light' and 'good.' For if its meaning were eye-sight, it would then be transitive to one object only, as it says: 'And

[269] S fol. 6a, lines 3–9 (p. 100).
[270] Ed. Derenbourg, I, pp. 16 f., lines 15 ff. Jahn's translation, I, § 17.

Joseph saw his brethren' (Gen. 42. 7), and the like. This rule in regard to seeing holds good in the Arabic language too, as e. g. when they say رايت زيدًا فاضلًا (meaning literally 'I saw Zaid superior'), they really mean 'I know him as superior.' "[271]

This passing remark on the doubly transitive use of ראה points to a highly developed grammatical sense. A lengthy discussion of doubly transitive verbs is similarly given by Sibawaihi in his grammar.[272] After quoting several examples, as حَسِبَ عبد الله زيدًا بكرًا 'Abdullah took Zaid for Bakr', راى عبد الله زيدًا صاحبنا 'Abdullah thought Zaid is our friend', etc., he proceeds to explain وانما منعك ان تقتصر على احد المفعولين هاهنا انك اردت ان تبيّن ما استقر عندك من حال المفعول الاول يقينا كان او شكّا.....فان قلتَ رايت فاردت رؤية العين او وجدت فاردت وجدان الضالّة فهو بمنزلة ضربتُ ولكنك انما تريد بوجدت علِمت وبرايت ذلك ايضا, etc. "And the reason why you do not limit yourself here to one object is because you wish to make clear your settled opinion about the first object, whether certain or doubtful. . . But when you say 'I saw,' and you mean 'seeing with eyes,' or 'I found' in the sense of finding a lost beast, then they are simple transitive verbs, just as 'I stroke.' However, by the expression 'I found' you wish to say 'I knew,' and similarly when you say 'I saw,'" etc.

The above selection of grammatical notes has amply served, I believe, to demonstrate 'Ali ben Suleimān's versatility both in Hebrew and in Arabic. His analytical studies in the Hebrew language, as well as his comparisons to the Arabic, are highly interesting and instructive.

[271] S fol. 6a, line 17—6b, line 1 (pp. 100 f.).

[272] Sibawaihi, *ibid.* pp. 13 f., lines 12 ff. Jahn, *ibid.*, *2* 12. Cf. also al-Mufaṣṣal, ed. Broch, pp. 117–118, and Wright, *Arabic Grammar*, 3 ed., II, pp. 47 ff., 24, for the so-called افعال القلوب, "Verbs of the heart, i. e. which signify an act that takes place in the mind." See Ibn Barūn (ed. Kokowzow, text, p. 18) for discussion of verbs transitive to two objects in Hebrew as compared to Arabic.

VII

LINGUISTIC PECULIARITIES OF 'ALI BEN SULEIMĀN

As has been shown in the preceding chapter, the author was quite familar with the niceties of both Hebrew and Arabic languages. It is therefore the more surprising that his style has the same characteristics as the rest of the Judeo-Arabic literature, as far as grammatical construction is concerned. We find here the same looseness in spelling and form, with apparent disregard of the most elementary rules of grammar.

On close study of the nature of the errors found in our text, one can in most cases observe the same grammatical inaccuracies which have been already pointed out by Friedländer in his studies of the style of Maimonides.[273]

The most frequently occurring error with singular nouns is that the nominative is used instead of the accusative, as e. g.: פאן עני הדא אלקאיל באלחאל תקדירא לא תחקיק (S fol. 2b, 1. 9); ראית זיד פאצלא (S fol. 6b, 1. 1); מזריע זרע קיל יעני כון אלנבאת אולא כלא הם עשבא הם מבזר בזרא (S fol. 10b, 1. 19); לא יגוז אן יכבר כברא ועדא כאן אם ועיד (P fol. 3a, 1. 15).

On the other hand the reverse takes place with the errors occurring in the regular masculine plural nouns, viz. the genitive-accusative case is invariably used instead of the nominative, as e. g.: ישתרך פיה אלקדים עז וגל ואלמחדתין (S fol. 3b, 1. 12); למא אעתקד אלמכלפין פי אלזמן (S fol. 4a, 1.13); נאריא מגרי מא יתעאטונה (sic) אלמנמין (P fol. 24a, 1.

[273] *Sprachgebrauch des Maimonides*, Frankfurt a. M., 1902, Einleitung; article "Die arabische Sprache des Maimonides" in the memorial volume *Moses ben Maimon*, I, Leipzig, 1908, pp. 421 ff., and *Selections from the Arabic Writings of Maimonides*, Leiden, 1909, pp. XIV ff. Cf. also Bargès, *R. Yapheth Abou Aly . . . in Canticum Canticorum Commentarium Arabicum*, pp. X f., n. 4; Kokowzow, *Kitāb al-Muwāzana*, p. III, and a number of other references cited later, for notes on the Judeo-Arabic style.

12); אדא ראוכם אלמכאלפין מעוכם (P fol. 4b, 1.15); ערף אן אנה אתנין ועשרין גמלה עמרה מאיה ותמאנין סנה סנה (*ibid.*, 1.9). This error is especially common in numbers, where the oblique case is used for the nominative and the masculine is often substituted for the feminine, as פאדא אסקטת הדה אלתסעה ותמאנין סנה (*ibid.* 1.13), והו מאיה ותלתין יבקי....אתנין ועשרין, (*ibid.* 11. 14–15), סנה יבקי אחד ותסעין סנה (P fol. 21b. 1. 3), פבינהמא אחד עשר סנה (P fol. 22a, 1.10), חבקי מאיה וארבעין סנה (P fol. 26a, 1.15). Yet we also find the nominative used correctly in a few instances, as פדכר אן גמלה סני מלכה ארבעון סנה (P fol. 2a, 1.8), and ומדה אלמבול ארבעון יומא (*ibid.* 1.20—fol. 2b, 1.1).

In view of the above observations there hardly could be any doubt that these errors reveal a strong influence of the spoken Arabic, an influence steadily encroaching on the fairly classical style of the author. Indeed, we frequently meet both classical and colloquial forms intermixed in the same sentence, as one may readily see from the examples already cited. It appears as if the author as a rule was endeavoring to adhere to the classical Arabic style, but occasionally he probably unconsciously fell back on the vernacular he was wont to use in his every day life. This may perhaps account for the rather strange fact that, while 'Ali ben Suleimān undoubtedly reveals a good knowledge of the Arabic language and grammar, he now and then makes use of faulty grammatical constructions which, however, in most cases coincide with the forms used in the spoken Arabic. For this reason too one can hardly take such inaccuracies as mere scribal errors.

It seems that the only way we can account for the author's occasional use of the nominative case instead of the genitive in singular nouns is the fact that the case endings are usually dropped in the spoken Arabic, so that all cases look alike.

Similarly could be explained the use of the genitive case instead of the nominative when it comes to regular masculine plural nouns, viz. "īn" for "ūn." It is well known that the form "īn" for regular plural of masculine nouns is used in the various dialects of colloquial Arabic.[274]

The use of the oblique cases and of the masculine instead of the feminine in numbers also points to a strong influence of the spoken Arabic, where اثنين is used for اثنان, عشرين for عشرون, ثلاثين for ثلاثون, etc. Expressions like פי סנה כמסה עשר וארבע מיאה (S fol. 2a, 11.7-8), or אנה אתנין ועשרין סנה (P fol. 21a, 1.9) sound quite colloquial, just as *ḫamsta'šar sene*, "fifteen years," that one hears now in Egypt or Palestine.

Similarly could be explained the author's spelling of גארי (S fol. 9a, 1.7; S fol. 14a, 1.7), מאצי (P fol. 6a, 1.4; P fol. 16b, 1.6; P fol. 22a, 1.15), and תאני (S fol. 8a, 1.10; P fol. 16b, 1.10) for جارٍ, ماضٍ, and ثانٍ, active participles of the first conjugation tertiae "waw" or "yā." Since the nunation is dropped in the spoken dialect, the second radical of such participles is usually pronounced with a plain kesra, viz.: "jāri," "māḍi," "ṯāni," just as when they are determined, as الجَارِى, الماضِى, الثَّانِى. That may probably explain 'Ali ben Suleimān's spelling of these participles with a "yā," which is in accordance with his dialectal pronunciation. Landauer calls attention to the same spelling in Sa'adia's al-'Amānāt

[274] See, e. g., Vollers, *Lehrbuch der ägypto-arab. Umgangssprache*, Cairo, 1890, §§ 47–48; Löhr, *Der vulgärarabische Dialect von Jerusalem*, Giessen, 1905, p. 69, § 160; Van Ess, *The Spoken Arabic of Mesopotamia*, Oxford University Press, 1917, p. 8, and elsewhere. The case endings are preserved in the spoken Arabic only in a few isolated instances, especially in adverbial accusatives, as *ḥālan* "immediately" (حالا), *jiddan* "very much" (جدا), *dā'iman* "always" (دائما), *'abadan* "never" (ابدا), *'ahlan wa-sahlan* "welcome!" (اهلا وسهلا), etc. Cf. Neubauer, *Kitāb al-Uṣūl*, p. VIII.

wa'l-'I'tiḳādāt, viz.: "Nominalformen, die ursprünglich auf ـِيٌ — endigen, behalten stets das Je: صافى, معانى (nomin. und gen absol.)."[275]

The irregular addition of the الف الوقايَة or الالف الفاصِلة, as in פלא יכלוא (P fol. 24a, 1.9; P fol. 24b, 1.17) for فلا يخلو, is sometimes met with even in classical spelling, as has been pointed out by Fleischer.[276] The same could be said about the use of وا—instead of ون— in the imperfect, as e. g. in אדא אפתקדכם (P fol. 18b, 1.6) ויחכי אן אלמנוס יזוקוא סקופהם אללה אפתקאדא תצעדוא עטאמי (P fol 26a, 1.5). While this error is frequently found in Judeo-Arabic,[277] we occasionally meet it also in classical literature, as e. g.: انا الذى يجدو نى فى صدورهم,[278] for يجدو ننى. Tibrīzi terms this vulgar form as تخفيف. On the other hand, the الف الوقاية or الالف الفاصلة is often omitted in the masculine plural of the perfect, as in פהמו (S fol. 6a, 1.2), גאזו (S fol. 9b, 1.9), צלו (P fol. 10b, 1.7).[279] Fleischer (*ibid.*) shows that this error is common in the Judeo-Arabic of Magreb, just as the use of the א for the "yā" as "Elif Makṣūra,"[280] an error frequently occurring in

[275] Einleitung, p. XV. This error is of frequent occurrence in Judeo-Arabic. Cf., e. g., Hirschfeld, *Qirqisāni Studies*, p. 40, 1.2, and p. 56, 11.8 and 17; Goldziher, *Kitāb Ma'āni al-Nafs*, p. 4, note 2; Ibn Janāḥ, *Kitāb al-Mustalḥaḳ*, p. 87, note 1; Margoliouth, *Yefet's Commentary on Daniel*, text, p. 14, 11.6 and 9; Kokowzow, *Ibn Barūn*, text, p. 9, 1.15, n. a.; Ḥayyūj in Kokowzow's *Noviye Materialy*, texts, p. 5, notes b and e, p. 10, notes a and c, and several other places, and also Jastrow's note on 1.15 of p. 50, Ḥayyūj, *Kitāb Ḥurūf al-Līn*, Textual Notes, p. XLVI.

The author employs this kind of spelling also in other words with similar ending, as e. g. מאארי (S fol. 10a, 1.3) for مجارٍ, מתעדי (P fol. 4a, 1.7; 5a, 1.10) for مُتَعَدٍ.

[276] *Kleinere Schriften*, III, p. 434, note 1. Cf. also Kokowzow, *Noviye Materialy*, texts, p. 43, n. a.

[277] See, e. g., Landauer's Introduction to *al-'Amānāt wa'l-'I'tiḳādāt*, p. XVI, and Ḥayyūj, *Kitāb Ḥurūf al-Līn*, ed. Jastrow, p. 184, 1.3.

[278] *Ḥamāsa*, II, p. 199. Quoted by Goldziher in *ZDMG*, vol. 35, p. 517.

[279] Cf. Günzig, *Commentar d. Karäers Jephet ben 'Ali Halevi zu den Proverbien*, Cracow, 1898, p. 33, n. 13, for similar observation.

[280] *Kleinere Schriften*, *ibid.*, p. 435. Quoted by Landauer, *l. c.*, p. XV, from *ZDMG*, XVIII, p. 337.

our text, as e. g.: אקתצא (S fol. 3a, 1.11), מקתצא (S fol. 8b, 1.14), פאורא, ללסכנא (S fol. 5a, 1.10), ממצא (P fol. 11b, 1.16) ונוא (S fol. 11a, 1.18) for اقتضى, مقتضًى, فاورى, للسكنى, ممضًى, و نوّى. We also find the reverse, viz.: the "yā" is used for the "Elif," as in אלי תרי (S fol. 2b, 1.20; fol. 3b, 1.10) and for the so called "Elif Mamdūda," as e. g.: אבתדי (S fol. 5a, 1.3; fol. 12b, 1.6; fol. 22a, 1.7), בני (S fol. 15b, 1.10; fol. 16b, 1.6) אנתהי (S fol. 22a, 1.8), באסתתני (P fol. 3a, lines 9, 10, 13, 15, etc.), for ابتداء, بناء, انتهاء, باستثناء. This is a frequently occurring error in Judeo-Arabic, probably a result of dialectal pronunciation, where the "Hamza" at the end of the word is usually omitted. Landauer (*ibid.*) calls attention to this error in Sa'adia's al-'Amānāt, and Halper finds it occasionally in Ḥefeṣ ben Yaṣliaḥ,[281] observing, however, "that such orthographic inconsistencies occur also in early Mohammedan manuscripts."[282]

The use of the indicative for the jussive, as in לם ירי דלך (P fol. 5b, 1.15), is probably also a vulgarism of the spoken Arabic. We find the same characteristic in the Greek-Arabic Codex Rescriptus of the Leipzig University Library, described by Fleischer (*Kleinere Schriften*, III, p. 378) and dated by him as of the X century. There, too, both forms, the old classic and the everyday vernacular, are intermixed in the text, each one occasionally gaining predominance over the other. Analyzing the grammatical construction, Fleischer observes that "In dem Imperat. und Imperf. (jussive) der beiden letzten Verbalclassen (Ter. Yā and Waw) bleibt der lange Vocal überall: استجيب erhöre, اهدِنى leite mich, لم يرضا er willigte nicht ein, لم ارا ich sah nicht, لم تلقانى du trafst mich nicht. Nur لم يكون er war nicht, wechselt mit لم يكن" (*ibid.*, p. 385). Such confusion in the mood-

[281] *Book of Precepts by Ḥefeṣ b. Yaṣliaḥ*, p. 98.

[282] *Ibid.* Reference is given there to Nöldeke, *Geschichte des Qorans*, 1860, pp. 248–60. See Fleischer's note to p. 1, last line, in Maimonides, *Thamāniya Fuṣūl*, ed. Wolff, Leiden. 1903 p. 90.

endings is also found in Ḥefeṣ b. Yaṣliaḥ quite frequently, but Halper suggests, the possibility of considering these cases "as that kind of exceptional orthography which Arabs call اشباع, that is to say, the unnecessary lengthening of the vowel."[283]

The jussive after لم is occasionally used by the author in the meaning of the present instead of the perfect, as e. g. אד אלעקל לם יקץ בה (S fol. 2b, 1.11), לם יחבת (S fol. 9b, 11.4–5), אן אלעאדה לם תגר בדלך (P fol. 18a, 1.4). Friedländer[284] has already shown that Maimonides likewise uses this construction in the same sense.

The particle ف is used by the author rather loosely, and is often confused with the "waw" conjunctive, a practice of common occurrence in Judeo-Arabic. Quite frequently one meets the awkward construction ...פאמא ...פ, as e. g.: פאמא מא יסתעמל... פאנה (S fol. 3b, 11.20 f), פאמא מן זעם... פבעיד (S fol. 5b, 11.4 f); פאמא אלבקר פקד וקע (S fol. 7b, 1.16); פאמא ביע... פאנא (P fol. 12a, 11.19 f) ...פאמא אדא כאן פאלחאל (P fol. 13a, 11.9 f), etc.[285]

The lexical peculiarities in our text are mostly vulgar expressions current in the spoken vernacular, while some are technical terms employed especially in the Judeo-Arabic literature. To the former belongs the expression ايش (P fol. 1b, 1.7) for اىُّ شَىْءٍ "What?" which is in use in several dialects of spoken Arabic. Fleischer mentions its usage in

[283] Halper, *Ḥefeṣ b. Yaṣliaḥ*, p. 91. The lengthening of a short vowel, called الاشباع, is usually found in poetry, and is termed as poetic license. Cf. Sibawaihi, ed. Derenbourg, II, p. 324, 11.15 ff., al-Mufaṣṣal, ed. Broch, p. 183, 11.7–8, and Wright, *Arabic Grammar*, 3rd ed., II, p. 389, § 252. See also Kokowzow, *Kitāb al-Muwāzana*, p. III, *Noviye Materialy*, texts, p. 3, n. c, and p. 15, n. a, and Hirschfeld, *Qirqisāni Studies*, p. 40, 1.11, as well as elsewhere, for the use of the indicative for the jussive.

[284] *Arabic Writings of Maimonides*, p. XIX, § 9.

[285] See Halper, *l. c.*, pp. 91 f. Cf. Friedländer, *l. c.*

the Judeo-Arabic of Magreb,[286] while Goldziher calls attention to the fact that this vulgarism is frequently found even in old texts, as e. g. *Kitāb al-Aġāni*, XX, p. 47, 1.10; p. 90, 1.20, and elsewhere.[287]

The plural form אפמאם (S fol. 10a, 1.2) of فم "mouth," is considered vulgar by some native authorities. The Lisān al-'Arab (vol. 17, p. 422) states: ولم نسمعهم قالوا افمام ولا تفمّمت ولا رجل افمّ ولا شيا من هذا النحو لم نذكره فدل اجتماعهم على تصرف الكلمة بالفاء والواو والهاء على ان التّشديد في فم لا اصل له فى نفس المثال انما هو عارض لحق الكلمة. "And we did not hear them (the Arabs) say افمام, nor تفمّمت, nor a man افمّ (wide-mouthed), and not a thing similar to it do we recall. All of them were bent to inflect the word with a 'fā,' a 'waw,' and a 'hā,' since the 'teshdid' in فم has no origin in the example itself, but is accidental in the word." The Muḥīṭ al-Muḥīṭ gives both forms of plural, افواه and افمام, but adds ولا واحد لافمام باعتبار الاصل فى الوضع لان الفم اصله فَوَه فحذفت الهاء كما حذفت من سنة, etc. "And افمام has no singular, when taken in relation to its root, for the root of فم is فَوَه, the 'hā' having been elided just as in سَنَة."

[286] *Kleinere Schriften*, III, p. 433.

[287] *ZDMG*, vol. 35, p. 517. It is also pointed out by Goldziher in his review of Landauer's edition of *al-'Amānāt wal-I'tiḳādāt* (*ibid.*, p. 778) that Sa'adia likewise used ايش, viz. ايش كان امس واىّ شىء يكون غدا (*'Amānāt*, p. 245, last two lines). Salmon ben Yeroḥam used ايش in his Commentary on Ecclesiastes (Hirschfeld, *Arabic Chrestomathy*, p., 105, 1.7), and also Yefet b. 'Ali in his version of the Psalms (Bargès ed., p. 77, nn. 6 and 14, and elsewhere). Cf. Nöldeke, *Beiträge z. semitischen Sprachwissenschaft*, Strassburg, 1904, p. 6, n. 4, where it is shown that ايش was used in the beginning of the 'Abbāsid period. A number of sources are quoted there, where this vulgarism is employed by early classical authors, so, e. g., a verse with على ايشِ in it, ascribed to Majnūn, was attested by the teacher of Sibawaihi, the grammarian Yūnus, who died in 183 A. H. (*'Aġāni*, I, p. 180, 1.20). For the use of ايش by Maimonides see Friedländer, *Der Sprachgebrauch des Maimonides*, p. 6, and Poznański, *Babylonische Geonim im nachgaonäischen Zeitalter*, Berlin, 1914, p. 60, 11.12 and 18.

The Kāmūs al-Muḥīṭ explains this form almost in identical terms, as the Muḥīṭ al-Muḥīṭ, but Sheikh Naṣr al-Hurīni in his commentary on the Kāmūs (Cairo edition, 1330 A. H., IV, p. 290) objects to the use of افمام as plural of فم, citing Ibn Jinni, al-Jauhari, and al-Ḥarīri (Durrat al-Gauwāṣ) as his authorities. It is used however by al-Muḳaddasi, but declared as vulgarism in a marginal note.[288]

It is therefore interesting to note that the plural افمام seems to be frequently used in Judeo-Arabic. In fact Maimonides employs this form exclusively.[289] Now, if we take in consideration that in the various dialects of spoken Arabic the فم forms are predominant,[290] the plural form افمام being especially used in Egypt,[291] we shall probably see the reason why Maimonides particularly favors this form. It appears to be a vulgar form used in spoken Arabic at an early date, its condemnation by several authorities notwithstanding.[292]

The plural of ماء is usually مِيَاه and أَمْوَاه. Some native dictionaries give also the form أَمْوَاء. So Muḥīṭ al-Muḥīṭ (II, p. 2021 b, ll. 30–1) says: ور بما قالوا امواء بالهمز على لفظ الواحد, and the Lisān al-'Arab (XVII, p. 440, 11.13–14) refers to Ibn Jinni who quoted a verse of 'Abū 'Ali, where امواء is used in a rime. Al-Mufaṣṣal (ed. Broch, p. 173,1.3) cites

[288] Ed. de Goeje, p. 125, l.2. Quoted by Friedländer, *Der Sprachgebrauch des Maimonides*, p. 89, note 1, and Nöldeke, *Neue Beiträge z. semitischen Sprachwissenschaft*, p. 175. See also تاج العروس, v. فاه, for discussion of this form.

[289] Friedländer, *l. c.*

[290] Nöldeke, *l. c.*, p. 176.

[291] Vollers, *Lehrbuch der ägypto-arab. Umgangssprache*, Cairo, 1890, p. 187, and Spiro, *English-Arabic Dictionary*.

[292] Cf. Fleischer, *Beiträge zur arabischen Sprachkunde*, III, in *Kleinere Schriften*, I, pp. 178–181. See also Marçais, *Textes Arabes de Tanger*, Paris, 191, p. 417.

the same verse with a variant in the reading in reference to the form امواء. 'Ali ben Suleimān employs alongside with the classical מיאה (S fol. 5b, 1.8; fol. 9a, 1.20; fol. 9b, 1.10; fol. 10b, 1.15) also אלאמיאה (S fol. 10a, 1.1), which seems to be favored by some Judeo-Arabic writers. The Bodleian MS. of Kitāb al-Uṣūl has الامياه, and Yefet ben 'Ali uses this form throughout his entire Arabic version of the Psalms.[293]

Another form used by the author is אמיא (S fol. 9a, 1.20; fol. 10a, 1.9), which is of later origin and, as Nöldeke points out, is especially favored by Christians and Jews.[294] Sa'adia makes use of this form occasionally. So יקוו המים (Gen. 1.9) is translated by him תנתמע אלאמיא; נערמו מים (Ex. 15.8) = תערמת אלאמיא, and ויגרשו מימיו (Isa. 57.20) = פתכדר אמיאה. Ibn Janāḥ translates the last mentioned passage واضطربت مياهه, the reading of the R MS. being מיאה,[295] which is perhaps a shortened form of אמיאה. We find אלמיא used in the unique MS. of Kitāb Ma'āni al-Nafs edited by Goldziher (p. 10, 1.10, note 15), and אלאמיא is used again by Yefet ben 'Ali in his translation of Genesis[296] (8.1, 3 bis, 5), and by Salmon ben Yeroḥam in his Commentary on Ecclesiastes[297] (וברך אלאמיא). Yet Sa'adia also employs the classical מיאה, as e. g. פמדّ הרון ידה עלי מיאה (Ex. 7.19); ומדّ ידך עלי מיאה אלמצריין מצר (*ibid.*, 8.1); וקד יחבס אלמיאה פתיבס (Job 12.15); חתי תסחק אלמיאה חנארתה (*ibid.*, 14.19); אלצאדّ אלמיאה פי גיומה (*ibid.*, 26.8), and likewise Ibn Janāḥ, as e. g. ומי מלא (Ps. 73.10) is translated by him ومياه جمّة غذيرة.[298]

Outside of the Judeo-Arabic literature the plural form

[293] *Kitāb al-Uṣūl*, p. 20, 1.2, note 65; Bargès edition of Yefet ben 'Ali's version of the Psalms, pp. 53, n. 3; 59, n. 7; 152, nn. 5, 6, 9, 14, etc.

[294] Nöldeke, *l. c.*, p. 168.

[295] *Kitāb al-Uṣūl*, p. 147, 1.14, note 76. Quoted by Dozy.

[296] Kahle, *Arab. Bibelübersetzungen*, Leipzig, 1904, p. 29, n. 1.

[297] Hirschfeld, *Arabic Chrestomathy*, p. 104, 1.12. In the Glossary it is referred to as امواء.

[298] *Kitāb al-Uṣūl*, p. 376, 11.1–2.

امياء is already used by Muḳaddasi.[299] Payne Smith cites a passage from the Syriac-Arabic Lexicon of Jesus Bar-'Ali where both امياء and مياء are employed.[300] Other examples are given by de Goeje in his *Glossarium Geogr.* (p. 357) and Nöldeke.

The use of אורא (S fol. 5a, 1.10) for the IV conjugation of راى is a vulgar form frequently met with in Judeo-Arabic, although it is occasionally employed by non-Jewish writers too. So we read in 'Asās al-Balāġa (II, p. 330, 1.4) the following statement: وسمعتهم يقولون اورنيه بمعنى ارنيه وهو من الورى اى ابرزه لى. Fleischer points out that this form is invariably used in the Greek-Arabic Codex Rescriptus of the Leipzig University Library,[301] and Landauer calls attention to its employment by Sa'adia in al-'Amānāt.[302] The verse ויראהו ה' את כל הארץ (Deut. 34.1) is translated by Sa'adia פאוראה אללה גמיע אלבלד, and הראיתיך (*ibid.*, 34.4) is translated אוריתך. Yet הראני נא את כבודך (Ex. 33.18) is rendered by him ארני אלאן וקארך, and הראה (Num. 8.4) by ארא. As we see, the vulgar اورى is used by Sa'adia alongside with the classical ارى.

Of other Judeo-Arabic authors that use this vulgar form one might mention, e.g., David ben Abraham[303] (اورى), Yefet b. 'Ali,[304] Salmon b. Yeroḥam[305] (ואוראה פרגה), Maimonides[306] (למא אורי אלאלואן כלהא), the anonymous author of Kitāb

[299] Ed. de Goeje, p. 151, 1.18. Quoted by Dozy and Nöldeke, *l. c.*

[300] *Thesaurus Syriacus*, p. 1228. Quoted by Dozy.

[301] *Kleinere Schriften*, III, p. 385.

[302] Einleitung, p. XVI.

[303] *Kitāb al-Uṣūl*, p. 798, 1.13.

[304] Bargès edition of Yefet b. 'Ali's version of the Psalms, pp. 100, n. 15; 116, n. 5; 139, n. 12; 152, n. 2; 158, n. 11; his Commentary on Songs of Songs, p. XI (وڑى يورّى), and Margoliouth, *Yefet b. 'Ali's Commentary on Daniel*, Oxford, 1889, text, pp. 4, 1.11, and 79, 1.25.

[305] Hirschfeld, *Arabic Chrestomathy*, p. 107, 1.7.

[306] *Dalālat al-Ḥā'irīn*, I, p. 31b, 1.19. See Munk's note, p. 97, n. 4.

Ma'āni al-Nafs,[307] and Nathanel b. Yeshaya[308] (אוראהם שכל אלעאלם).

In the modern Arabic dialects the II conjugation of ورى, i. e. وَرَّى, is used more frequently than اورى to express the verb "to show." In some places, however, the first two letters are interposed, forming the word روّى, with the same meaning. This is especially the case in Mesopotamia.[309]

[307] Ed. Goldziher, p. 10, l.12 (ליורי), p. 27, l.1 (ליורינא), p. 36, l.20 (נוריה, אורינאה). See editor's note to p. 10, l.12, where several references are given, among them the last two mentioned above.

[308] *Light of Shade*, ed. A. Kohut, New York, 1894, p. 117, n. 152. Quoted by Goldziher, *l. c.*

[309] Cf. Vollers, *Lehrbuch der ägypto-arab. Umgangssprache*, § 39, 1 b Anm., and § 40, I, 2; Löhr, *Vulgärarab. Dialect v. Jerusalem*, p. 142; Van Ess, *Spoken Arabic of Mesopotamia*, p. 221; Gairdner, *Egyptian Colloquial Arabic*, Cambridge, 1917, p. 299, *s. v.* WRJ. See also Marçais, *Textes arabes de Tanger*, Paris, 1911, pp. 493–494, for philological discussion of this root, where an extensive literature is quoted. Littmann (in Schmidt u. Kahle, *Volkserzählungen aus Palästina*, Göttingen, 1918, p. 302) thinks that "warra" is "viell. f. rauua von ra'a; allerdings steht in Hebr. הורה neben ראה, und in den abessinischen Sprachen ורי neben ראי, so dass es sich viell. doch um zwei von alters neben einander existierende Wurzeln handelt." Cf. the view of Landberg (*Études sur les Dialectes de l'Arabie Meridionale, I, Haḍramoût*, Leiden, 1901, p. 594. Quoted by Marçais, *l. c.*), viz.: "روى montrer, au lieu d'une metathese de وزى, ce pourrais bien venir de راء mediae و qui a dû exister. De ce راء est ensuite formé راعى regarder, attendre, qui n'a rien à faire à رعى" It may be of interest to note here the secondary meaning of وَرَّى, as given by native dictionaries. So Muḥīṭ al-Muḥīṭ, II, p. 2244a, ll. 9f., وَرَّى الشيء توريةً اخفاه. The Miṣbāḥ al-Munīr gives a more explicit definition, viz.: ووَرَّيت الحديث توريةً سترته واظهرت غيره وقال ابو عبيد لا اراه الا ماخوذا من وراء الانسان فاذا قال وَرَّيته فكانه جعله وراءه حيث لا يظهر. The Kāmūs al-Muḥīṭ gives a similar definition. The II conjugation of ورى thus means "to hide a thing by showing another, as if it were placed behind one's back. where no one could see it." The opposite meanings of this root, i. e. وَرَّى to show, and وارى to hide, are also given by Spiro, *Arabic-English Dictionary of the Colloquial Arabic of Egypt*, Cairo, 1923, p. 500.

Our author also uses occasionally some expressions which are especially characteristic in Judeo-Arabic literature. They are peculiar Hebraisms employed by the Jews in their everyday conversation and designated by their Arab neighbors as لغة اليهود. Goldziher distinguishes the لغة اليهود from اللغة العبرانيّة in the following terms: "Unter لغة اليهود versteht man zuweilen Hebraismen welche die arabischen Juden in ihrer arab. Umgangssprache anwendeten, wärend اللغة العبرانيّة die hebräische Sprache ist. Die arabischen Juden haben ohne Zweifel vielen hebräischen Wörtern in ihrem Arabisch Bürgerrecht verliehen, und viele Hebraismen in der Pentateuchübers. des Sa'adia waren gewiss auch in der Umgangssprache gebräuchlich."[310] On another occasion Goldziher says: "Es muss wohl stets in Berücksichtigung gezogen werden, dass die jüdische Bevölkerung in arabischen Ländern schon zu Muhammed's Zeiten ihre Sprachidiotismen hatte, und noch heute kann man in den حارّة اليهود von Damaskus und Kairo in Betreff mancher Worte des Arabischen einen Gebrauch beobachten, der denselben im muslimischen Arabisch nicht eigen ist."[311] He refers to Munk,[312] who cites a long list of Arabic words, used by Sa'adia not in their accepted significations.

Interesting among them is the word רתּ, plural רתּות, which usually means "swine," and used by Sa'adia for the Hebrew פר, "bullock" (e. g. Lev. 16, vv. 6, 11, 14, 18, 27; Isa. 34.7, and many other places).. Now this peculiar use of רת is in vogue also with other Judeo-Arabic authors, as has already been pointed out by the anonymous author of an Introduction to an Arabic version of the Bible, which also includes Sa'adia's translation of the Pentateuch.[313] The

[310] *ZDMG*, XXVI, p. 766, n. 5. [311] *Ibid.*, XXXV, p. 778.

[312] *Notice sur R. Saadia Gaon et sa version arabe d'Isaie*, Paris, 1838, pp. 55 ff.

[313] *Ibid.* The introduction was edited from a Paris MS. of this version by Schnurrer, with a Latin translation, under the title of "Disserta-

word رثّ is given as equivalent of פר in a gloss in the Rouen MS. of Ibn Janāḥ's Kitāb al-Uṣūl,[314] and it is also used by Ḥefeṣ ben Yaṣliaḥ in his Book of Precepts in relation to Sacrifices.[315] Pinsker calls attention to the fact that פר, plural פרים, is translated רת, רתות by Sa'adia, Salmon ben Yeroḥam, Yefet ben 'Ali, and 'Ali ben Suleimān.[316]

Among such Hebraisms is no doubt צעידה (P fol. 10a, 1.18), a literal translation of the Hebrew עולה "a burnt-offering." This term is often employed by Judeo-Arabic authors as equivalent of עולה, and 'Ali ben Suleimān even uses the IV conjugation of صعد in the sense of bringing a burnt offering (באצעאדה, *ibid.*, 1.19). As plural Sa'adia uses צואעד (Deut. 12.16; Job 1.5), and so also Ḥefeṣ b. Yaṣliaḥ,[317] though this form is usually the broken plural of the active participle feminine of the I conj. However, Yefet ben 'Ali translates ועולתיך (Ps. 50.8) צעאידך,[318] which is in keeping with the plural of the فعيلة form.

Another Hebraism used by the author is אטלאק (S fol. 20b, 1.13) ינטלק (*ibid.*, 1.17), in the sense of "being permissible," a literal translation of the Rabbinic היתר. We find this term frequently used in the same sense by Ḥefeṣ b. Yaṣliaḥ.[319]

tiones philologico-criticae, Gotha et Amsterdam, 1790." Munk, *l. c.*, p. 42, n. 1. See also Paulus, *R. Saadiae Phijumensis Versio Iesaiae Arabica*, Ienae, 1790, Fasc. I, Introduction.

[314] *Kitāb al-Uṣūl*, p. 583, note 60. See Dozy, *s. v.*

[315] Halper, *Hefeṣ b. Yaṣliaḥ*, p. 150, 11.12 and 15. Cf. note on 1.12, *ibid.*, where it is shown that the Derenbourg edition of Sa'adia's works has רה, which corresponds to the Arabic رث, instead of the correct reading רת.

[316] *Liḳḳuṭe Ḳadmoniyot*, p. 207, referring to the אגרון of the author. See Bargès edition of Yefet b. 'Ali's version of the Psalms, p. 100, n. 6, and p. 103, n. 18, and Margoliouth, *Book of Daniel by Jephet Ibn 'Ali the Karaite*, Oxford, 1889, p. 92, v. رث.

[317] Halper ed., p. 149, fol. 10a, 1.12.

[318] Yefet ben 'Ali, *Libri Psalmorum Versio arabica*, ed. Bargès, Paris, 1861, p. 98.

[319] Halper ed., p. 157, fol. 12b, 11.20 and 22, and elsewhere.

However, Maimonides prefers the classical اباح and احل, as e. g. כאן לנא מבאחא,[320] and הי אלתי יחל אכלהא.[321] These classical terms are also used by the author of the interesting treatise on the differences between the Rabbanites and the Karaites, edited by Hirschfeld.[322]

The term פואסיק (P fol. 6a, 1.8) is a broken plural of فاسوق which, in turn, is merely a transliteration of the Hebrew פסוק, just as אלפראשה (P fol. 22a, 1.4) is an Arabicized form of the Hebrew פרשה. Both expressions are occasionally used in Judeo-Arabic literature.[323]

To the orthographical peculiarities already mentioned here one might add the omission of the "hamza" in the end of the word even in the portion of the MS. written in Arabic characters, as e. g. جا (S fol. 13b, 1.17), السما (S fol. 15b, 1.14), الما (*ibid.*, 1.16), مجى (S fol. 17a, 1.6), الجز (P fol. 12b, 1.10), شي (*ibid.*, 1.11), etc. Also in the middle of the word, as e. g. مسلة (P fol. 8b, 1.11, etc.), عند الله واولياه (P fol. 24b, 1.2), بصلاحه وصلاح اباه (*Ibid.*, 1.8). While this orthography is of

[320] *Sefer ha-Miṣwot*, ed. Bloch, Paris, 1888, p. 70, 11.11–12.

[321] *Ibid.*, p. 127, 1.16.

[322] *Arabic Chrestomathy*, p. 82, 1.22; p. 100, 1.5, and elsewhere. The term مباح is used by 'Ali b. Suleimān too (S fol. 13b, 1.10), اطلاق being evidently used by him in place of حلال. The definition of these two legal terms are given by Jorjāni as follows: الحلال كلّ شيء لا يعاقب عليه باستعماله (*Kitāb al-Ta'rīfāt*, ed. Flügel, Leipzig, 1845, p. 98, 1.3); المباح ما استوى طرفاه (*ibid.*, p. 207, 1.6). Thus, حلال denotes an unpunishable action, while مباح refers to an optional action. Cf. also Friedländer, *Sprachgebrauch des Maimonides*, p. 11.

[323] Sa'adia (quoted by Dozy, *s. v.*) uses both פואסיק and פואסק. See Baron, *Saadia Al-fajjumi's arabische Psalmenübersetzung*, Berlin, 1900, p. XXII, 1.6, and Lehman's edition, Berlin, 1901, p. XX, 1.19. Cf. also Yefet b. 'Ali's Commentary on Song of Songs, ed. Bargès, p. XVII, Hirschfeld, *Arabic Chrestomathy*, p. 90, 1.10, and Friedländer, in *Moses ben Maimon*, I, Leipzig, 1908, p. 424. See above, note 185, where the expression فراسه is cited from MS. 305, Margoliouth, *Cat. of the Hebrew and Sam. Manuscripts in the Brit. Museum*, I, p. 227.

general occurrence in Judeo-Arabic, it is also permitted in the classical language as well. In the chapter on تخفيف الهمزة of al-Mufaṣṣal we read: وإن كان حرفا صحيحا او ياءً او واوا اصليّتَين او مزيدتَين لمعنًى القيت عليه حركتها وحذفت كقولك مَسَلَة والحَب, etc. (ed. Broch, p. 166, 11.5–7). The rule then is that when a hamza is preceded by a strong letter, a "yā," or a "waw," the hamza may then be omitted, and its vowel falls back on that letter.[324]

The change of a hamza into a "yā," as e. g. الملايكة (P fol. 15a, 1.15 and elsewhere), الضمايِر (S fol. 14a, 1.13), البهايم (S fol. 20b, 1.17),[325] is likewise frequently found in Judeo-Arabic. In the classical language we find such changes under the influence of the kesra in words like نَسِيّ, رَدِيَّة, or خَطِيَّة. This may also take place when a hamza, following a kesra has a sukūn over it, as e. g. بِير for بِئر, جيت for جِئْتُ. The loss of consonantal power of a hamza with a sukūn is also extended to the other vowels, of which it likewise becomes a letter of prolongation, as رَاس for رأس, لوم for لؤم, قَرَاتُ for قَرَأتُ, سُوت for سُؤت (from سأء).[326] Both pronunciations are quite old, for, as De Goeje states: "It is known that the people of the Ḥiǵāz in the time of Mohammed gave up the original guttural sound of hémza in very many cases where the other Arabs still preserved it. Now the rules of Arabic orthography were mainly fixed by the Kor'ān, which was originally written down in the Ḥiǵāz in accordance with the local pronunciation. . . The first scribes wrote بوس, جيت, جاك because they said bawusa, ǵīta, ǵāka (or nearly so)."[327]

[324] Cf. Fleischer, *Kleinere Schriften*, I, pp. 49–50, and Kokowzow, *Kitāb al-Muwāzana*, p. 57, n. 116.

[325] The "yā" in these examples, as well as in a number of other similar to them, is fully provided in the MS. with diacritical points, and could not, therefore, be taken as hamza.

[326] Al-Mufaṣṣal, p. 165, ll.20 ff.; Fleischer, *l. c.*, p. 47; Wright, *Arabic Grammar*, I, p. 18, rem. b.

[327] *Ibid.*, pp. 72–73, note. For تخفيف الهمزة of the people of the Ḥijaz see Sibawaihi, ed. Derenbourg, II, p. 313, ll.2 ff., and Nöldeke,

In modern Arabic the hamza in the middle and at the end of the word has almost completely disappeared, and verbs tert. hamza are usually resolved in the tert. "yā," as in the case in Aramaic and in Mishnic Hebrew.[328] Thus we hear in the colloquial vernacular expressions like "juz" part (pl. ajzā), "shē" thing (pl. ashyā), "jā" to come (imperf. yijī, inf. majī), "kirāya" reading, "kāri" a reader, etc., forms frequently met with in the Judeo-Arabic literature.

The promiscuous spelling of اسرائيل (P fol. 20a, 1.18) as اسرايل (P fol. 20b, 1.1) and يسرايل (*ibid.*, 1.21; P fol. 21a, 1.1, and elsewhere) is of frequent occurrence in Judeo-Arabic. In Yefet ben 'Ali's Arabic version of the Psalms we often meet the form يسرال,[329] which is obviously a transliteration of ישראל. Yet in his Commentary on Daniel this name is written يسرائيل,[330] which is, by the way, the form employed by Sa'adia in his Commentary on Daniel too.[331] However, the prevailing spelling of this name in Judeo-Arabic is אסראיל, the hamza being usually omitted.[332]

Another orthographical peculiarity of our text is that the root يقظ to be awake, is written with a ض instead of a ظ, as אליקצאן (P fol. 13b, 1.16), כאלמסתיקץ (*ibid.*, 1.19), אליקצה (P fol. 14b, 1.16, and 23a, 1.19). There hardly could be any doubt that we have here a trace of phonetic influence, for

Beiträge z. semitischen Sprachwissenschaft, p. 11. Cf. Margoliouth, *Commentary on the Book of Daniel by Jephet b. 'Ali*, p. XII, n. 1, and Goldziher, *Kitāb Ma'āni al-Nafs*, p. 21, n. 5.

[328] See, e. g., Vollers, *Lehrbuch d. ägypto-arab. Umgangssprache*, § 39, 2; Löhr, *Vulgärarab. Dialect v. Jerusalem*, p. 33, c; Driver, *Grammar of the Colloquial Arabic of Syria and Palestine*, London, 1925, p. 83, § 3.

[329] Bargès ed., p. 230, nn. 13, 14, p. 234, n. 2, etc.

[330] Margoliouth, *l. c.*, p. 79.

[331] A MS. fragment of this Commentary is found in the Bodleian Library (Neubauer's Catalogue, no. 2486), a quotation of which is given by Margoliouth, *l. c.*, p. VII, n. 5.

[332] Cf. Rödiger, "Mittheilungen z. Handschriftenkunde," *ZDMG*, XIV, p. 486, where the reading ישראיל is given, and Spitta, "Die Lücken in Ġawālīkī's Mu'arrab," *ibid.*, XXXIII, p. 213.

ظ was here and there pronounced by Arabs like ض as far back as the time of Mohammed.[333] The confusion of these two letters occasionally occurs also in colloquial Arabic, as e. g. ظَهْر, back, and ظُهْر, midday, are respectively pronounced in Syria and in Egypt "ḍahr" and "ḍuhr,"[334] while ضابط, an officer, is vulgarly pronounced "zabit," as if written with ظ.[335]

This error frequently occurs in Judeo-Arabic,[336] causing at times some curious misreadings. Thus Goldziher[337] points out an old error in reading of the eulogistic formula نضَّر اللهُ وَجْهَه, "May God make his face shine (in Paradise)," which, on account of confusing the letters ظ and ض, is occasionally read in the Judeo-Arabic literature נטר אללה וגהה, as if it meant: "May God look at his face!"[338] He proceeds to show that this error is as old at least as the period of the Judeo-Arabic translations, for Abraham b. Ḥisdai, in his translation of Ġazāli's Mīzān al-'Amal, rendered the pas-

[333] Nöldeke, *l. c.*, p. 10.

[334] Driver, *l. c.*, p. 8 (see also *ibid.*, p. 6, n. 2); Vollers, *l. c.*, p. 181; Löhr, *l. c.*, *s. v.*; Van Ess, *Spoken Arabic of Mesopotamia*, pp. 125 and 186, and elsewhere.

[335] Wallin in *ZDMG*, XII, p. 625 (cf. Fleischer's note *ad locum*, and Nöldeke, *l. c.*, n. 2); Löhr, *l. c.*, p. 143; Halper, *Ḥefeṣ b. Yaṣliaḥ*, p. 99, and others.

[336] See, e. g., Paulus, *R. Saadiae Phijum. Versio Iesaiae Arab.*, Ienae, 1790, Fasc. I, Introduction; Munk, *Notice sur R. Saadia Gaon, etc.*, Paris, 1838, p. 31, and *Guide des Égarés* I, p. 67, n. 2; Fleischer, *Kleinere Schriften*, III, p. 430, and in note to Wolff's edition of *Thamāniya Fuṣūl* by Maimonides, Leiden, 1903, p. 94; Margoliouth, *Commentary on Daniel by Jephet Ibn 'Ali*, p. XII, n. 1; Yahuda, *Prolegomena zu Kitāb al-Hidāja*, Darmstadt, 1904, pp. 28–29.

[337] "Mélanges Judéo-Arabes," *REJ*, XLIV, pp. 70–71.

[338] We find this formula thus written in the Derenbourg edition of *Kitāb al-Luma'*, p. 3, l. 19. Cf. Baḥya, *Kitāb al-Hidāya*, ed. Yahuda, text, p. 33, l. 7, and his *Prolegomena*, *l. c.*

sage نضر . الله امرا سمع مقالتى[339] into Hebrew יאר השם[340] פניו אל השומע אמרתי, a Biblical phrase, which betrays the reading of نظر instead of the correct نضر.

We may conclude the present study by pointing out a few characteristic expressions and phrases in the text, which unmistakably show some Mohammedan influence. Pinsker[341] had already mentioned the fact that 'Ali b. Suleimān calls Moses אלרסול, the Apostle, while Salmon ben Yeroḥam, Yefet b. 'Ali, and David b. Abraham call him אלסייד, the master. The same tendency of referring to Moses as الرسول is frequently found also in the present work,[342] this appellation being usually followed by the formula عليه السلام, invariably written without an "Elif" after the "Lam."[343] Similarly do we find the author referring to Noah as نبيّ, prophet (S fol. 20a, 1.17), and to the Bible simply as الكتاب, the book (ואלדי דכר אלכתאב, S fol. 12b, 1.16, מא לא וגוד לה פי אלכתאב, P fol. 16a, 1.7), interesting infractions betraying a strong Islamic influence. The comment of the author on Gen. 28.22 (P fol. 16b, 11.8–10), viz.: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים יעני נעלה קבלה ללה עז וגל יהגון ויצלון אליה. "'And this stone, which I have set up for a pillar, shall be God's house' means he appointed the place as 'Ḳibla' to God, who is Powerful and Exalted, people should make pilgrimage to it and pray to Him," surely reminds one very much of Mohammedan ideas, as well as terminology. The term "Ḳibla" in the sense of a place of worship is employed

[339] *Kitāb Mīzān al-'Amal lil'Imām . . . al-Ġazāli*, Cairo, 1328, p. 42, 1.10. Goldziher traces this passage to a well-known ḥadith.

[340] מאזני צדק, ed. Goldenthal, Leipzig-Paris, 1839, p. 46, 1.19.

[341] *Likḳuṭe Ḳadmoniyot*, p. 177.

[342] Franz Delitzsch in his ed. of Aaron b. Elijah, *'Eṣ Ḥayyim* (Leipzig, 1841, p. LV, n. 5) points out that the Karaite authors call Moses الرسول عم, השליח ע"ה.

[343] Cf. Hirschfeld, *Qirqisāni Studies*, p. 42, 1.7, and elsewhere, for similar orthography. The "Elif" is probably supposed to be written over the "Lam", viz. السّلم, as لٰهذا, ذٰلك, الرحلمٰن, etc.

by the author also in his interpretation of the verse "As it is said to this day: 'In the mount where the Lord is seen.' " (Gen. 22.14), אי סיחצל קבלה ויכון פיה וקאר אללה, "Namely, it will become a 'Ḳibla,' and the majesty of God will be in it" (P fol. 10b, 11.12–13).

VIII

THE MANUSCRIPTS

As we have had occasion to mention before, this commentary covered the entire Pentateuch. A considerable portion of it has been preserved in the fragment of the Sulzberger Collection of the Jewish Theological Seminary of America and in that of the Second Firkowitch Collection in Petrograd (MS. 4423). The commentary is divided by the author into two parts, the first part covering the books of Genesis and Exodus, and the first fifteen chapters of Leviticus, while the second part begins with Lev. 16.1 and covers the rest of the Bible.

Designating the Sulzberger fragment as S, and the Petrograd fragment as P, the contents of both manuscripts may be arranged as follows:

FIRST PART

Genesis: 1.1—9.6 (S, 21 fol. leaves); 10.19—11.9 (S, 1 fol. leaf); 11.10 to end (P, 26 fol. leaves).

Exodus: 1.1—21.8 (P, 35 fol. leaves); 23.19—23.33 (S, 1 fol. leaf); 25.1—28.2 (S, 6 fol. leaves).

Leviticus: 4.3—5.24 (P, 6 fol. leaves); 11.39—15.19 (P, 22 fol. leaves).

Total Part I—118 leaves.

SECOND PART

Leviticus: 16.1—22.25 (P, 22 fol. leaves).

Numbers: 9.13—20.13 (P, 8 fol. leaves); 21.14—27.8 (P, 8 fol. leaves).

Deuteronomy: 5.19—13.1 (P, 6 fol. leaves); 14.28—16.21 (P, 8 fol. leaves); 28.11—30.9 (S, 5 fol. leaves).

Total Part II—57 fol. leaves.

Thus, out of the 175 fol. leaves of the total manuscript material preserved in both fragments, S contains 34 fol. leaves[344] while P has 141 leaves, one partially supplementing the other.

The MS. was made up into fascicles, or quires, originally consisting of 12—14 leaves each. This is especially the case of the first 22 leaves of S and the first 61 leaves of P. The initial 12 leaves of S, written in Hebrew square characters, evidently represent fascicle I, with one or two leaves missing between fol. 8 and 9. Of fascicle II only 10 leaves are preserved, S fol. 13–22, with probably two leaves missing between fol. 21 and 22. Fascicle III begins the P MS. and extends to and including fol. 14, 14 leaves. Of fascicle IV we have only 11 leaves, its first leaf, between fol. 14 and 15, missing. Then follow fascicles V, VI, and VII in their entirety, consisting of 12 leaves each.

The fascicles are numbered consecutively with Arabic figures on the upper right corner of the first page, but they are very faint and in some cases entirely obliterated. On the last page of each fascicle, at the left side of the lower margin, are written a few catch-words, with which the following fascicle begins.

I shall now proceed to describe each MS. separately.

(A) The Sulzberger MS.

As far as I know, this manuscript has not been mentioned by any one. The leaves measure 5 x 4 in. (15 x 11.5 cm.), and the number of lines to the page range from 19 to 22. The first twelve leaves are written in Hebrew square with

[344] S also contains four additional portions of leaves, one belonging to Exodus, the other three to Deuteronomy. They are not counted here, for very little could be gathered from them.

some tendency to cursiveness, in a very clear and fairly legible handwriting probably by a trained copyist. We find here very few omissions, which are inserted in the margin. The system of transliteration is the same as is usually employed in Judeo-Arabic. Diacritical points are placed over צ to represent ض, and under ג to represent ج. In rare instances ג and ט are marked with a point above for غ and ظ respectively. There are no distinguishing marks over ד, ה, כ and ת, thus retaining their double significance.

Copyist's errors are found more frequently in this portion of the manuscript than in the rest of it, as e. g. אלמעי (S fol. 1b, 1.19) for אלמעני; ואלאתצא (S fol. 7b, 1.7) for ואלאסתצא, infinitive of X conjugation of ضاء; פעלידמא (S fol. 8b., 1.12) for פעילהמא.

Beginning with the thirteenth leaf and up to the end, the Sulzberger manuscript is written in Arabic characters, in a cursive hand—a mixture of "naskha" and "riḳ'a," whereas the Biblical quotations are given in Hebrew, in an old cursive script. The writing is rather careless, with some erasures and corrections and many omissions in the text, which are written on the margin by the same hand. One can immediately see that it is not the work of a trained copyist, and the late Prof. Halper was accordingly inclined to believe that this part of the manuscript represents the original autograph copy of the author. A copyist must have written the first twelve leaves, and for some reason could not finish his work, so the portion he copied was added to the remaining part of the original manuscript. That would perhaps explain the continuity of both parts, although they are written by two different hands.

The chief characteristic aspect of this part is a very scant use of diacritical points throughout. The writer evidently had no special guiding rule when to use them, for on some leaves they are found in a greater quantity than on others,

and some words are fully provided with all the necessary points in one place, and with none at all in another.

One can well imagine the difficulty of reading such a text when, e.g., words like قيل, قبل, قتل, فتل are all written exactly alike with no mark to indicate the reading intended by the author. Similarly عند, عبد and عيد are frequently written alike, and the correct reading could be ascertained only by a careful study of the text. The ز is rarely marked with a point, but the ر usually has a characteristic check mark ˇ over it. The letters سـ and شـ are both occasionally written as a straight prolonged line with a short dash over it. Ligatures are used freely, in the oriental style. On account of the strong tendency to cursiveness the end of one word is frequently connected with the beginning of the following word, making the reading still more difficult. The ح is at times distinguished from ج and خ by a small ح placed under it.[345]

As one would be likely to expect, the only kinds of hamza represented here are those written in the middle of a word in the form of و or ي, as المؤمنون (fol. 17, 1.7), الملائكة (fol. 15, 1.5). In such cases the writer frequently was careful enough to place a hamza sign over the و. The letter ي, however, was obviously taken for a yā, for just in these cases we not infrequently find two periods almost vertically placed under the letter, as if the writer aimed thereby to emphasize that it is a yā, and nothing else.

Another peculiar characteristic of the portion of the MS. written in Arabic characters is that the author follows the custom of Arabic writers, occasionally placing a هـ, which is an abbreviation of انتهى, "finished," to indicate the end of discussion. But it seems that he had no set rule in this matter too, just as in the scant use of diacritical points, discussed

[345] Cf. Fleischer, *Kleinere Schriften*, III, p. 387.

above, for we have a ם in the end of some paragraphs, while in others it is absent.

The orthography of the MS. is on the whole classical, with the usual deviations characteristic of the Judeo-Arabic literature, which were discussed at length in the preceding chapter.

This portion of the manuscript is in a far worse condition than the first twelve leaves. It is badly worm-eaten, and the upper corners of some leaves are completely destroyed. Especially damaged are the fragmentary parts of the commentary on Exodus and Deuteronomy, where large portions of the leaves are completely destroyed. Pieces of some leaves were pasted by an ignorant binder to leaves to which they do not belong, and it was no mean task to identify each strayed piece and to assign it to its proper place.

(B) The Petrograd Manuscript.

The first report about the existence of this manuscript was made by Harkavy.[346] Unfortunately, no other information, except that such a work by 'Ali ben Suleimān is found in the Public Library in Petrograd, is given in that brief note. However, when I undertook the careful study of the Sulzberger fragment, it occurred to me that it probably is a copy of the same commentary reported by Harkavy. I immediately sent an inquiry about it to Prof. Kokowzow in Petrograd, with whom I was in correspondence at that time (spring, 1923).

This scholar was kind enough to find out all about the desired manuscript in the Public Library. He gave me an adequate description of it, and also added a few excerpts from both its parts. On perusing these excerpts, I became fully convinced that I had before me portions of a copy of the same commentary. I proceeded then to make arrange-

[346] Stade's *Zeitschrift f. d. alttestam. Wissenschaft*, 1881, p. 156. Not mentioned by Steinschneider in his *Arabische Literatur*, § 180.

ments with Kokowzow to have the entire Petrograd fragment photographed. This work was finished in November, 1923.

He has greatly increased my obligations to him by carefully arranging and numbering the 146 photographs which comprise the complete manuscript, and also by giving an accurate table of the parts of the Bible covered by this fragment. On going over his detailed table of contents, I was quite surprised to note that there is not a single portion of the commentary in which the Petrograd manuscript is a duplicate of the Sulzberger fragment. In fact each one partially fills the gaps found in the other.

After considerable delay I received the photographic reproductions, which were forwarded to me by Kokowzow through the Russian Academy of Sciences. The package arrived here in March, 1924, just when the fruitful career of my late teacher and friend, Prof. Halper, was cut short. Even a casual glance at the prints fully convinced me that the hand that wrote the Sulzberger fragment also wrote the Petrograd manuscript. The peculiar characteristics of the letters and the scarcity of diacritical points are exactly the same. The size of the leaves, as well as the number of lines to the page, is identically the same.

But how astonished I was, when on examining the print of the first leaf, I found it to be a continuation of the discussion on Gen. 11.9, so suddenly broken off with fol. 22 of the Sulzberger fragment, where a large gap follows! In fact it is a direct sequence of the sentence, the beginning of which is given at the end of the latter fragment. This may readily be seen from the text given here, ff. S 22b–P 1a (p. 135).

In view of the above facts I came to the conclusion that both fragments really represent one copy, probably the autograph copy of 'Ali ben Suleimān. This copy was torn apart into two unequal portions, the larger one having been

acquired by Firkowitch for the Petrograd Library, while the smaller portion came through some channels into the possession of the late Judge Sulzberger. My contention is strengthened by the fact that the catch-words found on the lower margin of S fol. 22b are indeed the words with which P fol. 1a begins, thus showing that it is a continued text.

There hardly could be any doubt that both fragments simply represent two unequal portions of one manuscript, separated by some unscrupulous person, probably with the view of selling them as two separate MSS.[347] Being interested in Professor Kokowzow's opinion in this matter, I sent to him copies of the second half of 22b of the Sulzberger MS., and of the first half of fol. 1a of the Petrograd MS. for his perusal. In either case I copied the text in Arabic script exactly as given in the manuscripts, and provided diacritical points only when given there.

This noted Arabist was very prompt in his answer. In a letter dated "Leningrad (formerly Petrograd), July 3, 1924" he writes that I was quite right in my conclusion, and that there is hardly any doubt that both excerpts represent one continuous discussion.

Since the P. MS. is a continuation of the S. MS., the description of the second portion of the latter also applies to the former. The only difference is that P is far better preserved than S, especially the first part of it (61 leaf). Otherwise, one is exactly like the other.

[347 Professor Marx suggested that it is more likely that when Firkowitch obtained his MS. in Cairo, the leaves were probably separated in the Karaite Genizah, and he, therefore, missed the other portion of the MS., which was many years later acquired by Deinard in Egypt and sold to Sulzberger].

IX

CONCLUSION

Before I had any definite information about the P MS. I made a study of the S fragment with the intention of editing it in its entirety. However, on finding out that the former is a continuation of the latter, I decided to edit at present the Commentary on the Book of Genesis, which comprises the first twenty-two leaves of S and is continued in P up to fol. 27a. But I hope ultimately to be able to edit the entire manuscript material at my disposal.

The MS. being unique, I have endeavored to reproduce the text exactly as given there, without any alteration, with the exception of a few quite obvious scribal errors and dittographies, which have been corrected, and the article אל, frequently given in the Hebrew square portion of the MS. at the end of the line, was transferred to the beginning of the following line, thus prefixing it to the noun to which it belongs. Vulgar forms occasionally occurring in the text, as well as some corrections and omissions, were in each case indicated in the textual notes.[348]

The first portion of the edited part of the S MS. is written in Hebrew square, as has been previously mentioned. In order to make the edited text uniform, I considered it advisable to transliterate the Arabic script of the remaining portion of the edited text into Hebrew square, and have it all written in the same characters. Since the transliteration had to be written with diacritical points, as accepted by usage, I supplied such points for the sake of uniformity also in the first portion of the text, wherever they were omitted by the copyist.

[348] See Margoliouth, *Book of Daniel by Jephet Ibn ʿAli*, pp. XII-XIII, where the editors' various treatments of vulgar forms are discussed.

ARABIC TEXT

S1a

אלגּ אלאול ממא אנחזעה [ע]לי בן

סלימאן אלמערוף אלש' אבו [אלח]סן

אלמקדסי רח' אללה לנפסה מן תלכּין אלש'

אלגּליל אבו אלפרג הרון בן אלפרג רח'

אללה לתפסיר אלתוראה ללשיך אבו

יעקוב בן נוח רצי אללה ענה

וגּעלה מלכּצה אלש' [אב]ו אלחסן

אלמדכור מע בקיה אלתורה קדש

לי' אלהי ישראל על עדת בנ[י מ]קרא

לא ימכר ולא יגאל יכפיל י' שכרו

1b [בש]ם י' אלהי ישראל

[למ]א נטרת פי תפאסיר אלתורה לכתיר מ[מ]ן קדם

מן אלשיוך רחמ' אללה ורגבת פי תחציל בעצהא

לנפסי אנטר פיה וקתא בעד וקת אכר ענד דעא

אלדאעי אליה כאן אלאקרב אלי קלבי מנהא תפסיר אלש'

[א]בו יעקב בן נוח רצי אללה ענה לסלוכה פיה טריקה

אלאכתצא[ר] ען כתיר ממא תצמנה תפסיר גירה

ממא ראי קלה אלפאידה בה ולתנקידה רח' אללה פיה

עלי מא ראה מכאלפא לראיה מן אלאקואל ואלמדאהב

אלמתפקה עליהא אלכתיר מנהם ואבעאדה לדלך ואן

1 a

ll.4 and 5 [אבו] For אבי; a frequently occurring error in Judeo-Arabic. Cf. Commentary of Tanḥum Yerushalmi on Jonah, ed. Kokowzow, p. 114, nn. 7, 10, and 12; *Jefet b. ʿAlī's Commentary on Naḥum*, ed. Hirschfeld, p. 15, l. 16, and G. Margoliouth, Ibn al-Ḥiti's Arabic Chronicle of Karaite Doctors, *JQR*, IX, p. 433, ll. 2, 4, 11, 12, etc.

1 b

l.6 [אבו] R. אבי.

כאן כל ואחד מנהם רח' אללה אכתר ראיה פימא
[א]וורדה ודהב אליה וגא מסלכה פיה מסתחסנא פי
[מ]ענאה. פעולת חיניד עלי תלכין תפסיר מן תקדם
[ד]כרה רצי אללה ענה ואן אחדף מנה אליסיר מן
15 אל[אק]ואל אלתי לא תמס אלחאגה אלי איראדהא ואציף
[אלי]ה מא אסתחסנה מן קול גירה ממן מצי רצי אללה
[ענ]ה מעמא עסאה יסנח ויכטר ממא ילוח לי צואבה
[ול]יס הו מן הדין. ואגתהד פי חדף כל תכריר וכל
[ע]בארה יכון אלמעני חאצלא מן דונהא או במא
20 [ה]ו אוגז מנהא מע קצד אללפט אלדי תכון בה אלפאידה
[א]יצ[א] [ו]אצם כל מעני פי קול אלי מא ילי [ומא]
2a יליק] במוצעה ממא באעדה רח' אללה ענה ליני
דלך מכתצרא יסהל מחמלה פי ספר ויקרב תנאולה
פי חצר אד אעטם אלאגראץ פיה מא עאדת
פאידתה עלי עאגלא ואגלא מסתעינא באללה
5 תע' עלי תסהיל סביל דלך ותיסיר טריקה מרשד
פיה אלי מא יכתר צואבה ויקל כטאוה והו עז וגל
אלמנעם בדלך בגודה. וכאן אלאב[תדא] בה פי סנה
כמסה עשר וארבע מאיה פאן תפצל סבחאנה

l.19 אלמעני] MS. אלמעי.

l.21 ואצם] MS. damaged and the letters illegible. ילי ומא] Reading uncertain.

2 a

l.2 יסהל] Cf. *al-'Amānāt wa'l-I'tiḳādāt*, p. 1, last line, for similar expression.

l.8 כמסה עשר] For the feminine כמס עשרה, agreeing with סנה. The date given here is according to the Seleucid Era, the thousand being omitted, or 1103 C. E. It could hardly refer to the Mohammedan Era, i. e. 415 A. H. = 1024 C. E., for the author mentions the names of 'Abu'l-Faraj Harūn Ibn al-Faraj in the title page of the present commentary and of Joseph al-Baṣīr in his commentary on Exodus (See Introduction, chapter V, p. 36, n. 185a) with the formula רחמה אללה after them, which is used only after names of persons who are dead. Yet, according to Ibn al-Ḥiti's Arabic Chronicles of Karaite Doctors (*loc. cit.*, p. 434), these two Karaite authorities were still alive in 428 A. H., or 1036–7 C. E. This date is corroborated by the fact that Joseph al-Baṣīr mentions Samuel ben Ḥofni as dead (Harkavy, *Studien u. Mittheilungen*, III, n. 121), he must have, therefore, written after 1034, the year when this Gaon died. Besides, Prof. Marx has pointed

באלחיאה ואלמעונה עלי תכמילה פדאך מן גויל
אחסאנה ואן ראי עזּ אסמה פי אלחכמה אלאקתט[א]ע
מן דון דלך פליס גיר אלרצא בחכמה ואלתסלים
לאמרה כק' היאמר חמר ליוצרו מה תעשה כי
כל־אשר יחפץ יעשה. ואלרגבה אליה תבארך ותעאל[י]
פי אלתופיק קבל דלך ללכלאץ מן חבעאת אלדארין
פדלך נעם אלמרגוב אליה פיה והו סבח' ולי אלתפצל
באלאנאבה אלי דלך באלטאפה אלטאהרה ואלכפיה
אן שא אללה. בראשית ברא אלהים.
אפתתח תע' תוראתה בדכר אלכליקה למא כאנת
[א]ול אלאכבאר ואפאדנא מן תרתיבהא מא לם
[נסת]דרכה עקלא אד אלעקול דלת עלי חדת אלע[אלם]
2b במא פיה מן דון אלתרתיב ואלתפציל אלמסתפאד שרעא
וקו' בראשית יקתצי מחדופא גיר מדכור ליכון מתל

out in the *United Synagogue Recorder*, VI, 3, June 1926, p. 20, that the Jewish Theological Seminary of America possesses a MS. dictated by this blind authority in 1048. This disproves Poznański's conjecture that Al-Baṣīr probably died about 1040 and 'Abu'l-Faraj Harūn shortly after him. See his articles: Nouveaux renseignements sur Abou-l-Faradj Haroun ben al-Faradj et ses ouvrages, *REJ.*, LVI, p. 55, and ראשית התישבות הקראים בירושלים in Luncz, *Jerusalem*, X, pp. 104 and 106. I am indebted to Prof. Marx for drawing my attention to the last three references.

l.12 היאמר] Isa. 45.9. כי] Eccles. 8.3.

l.16 באלטאפה] Cf. 'Abu'l-Faraj Harūn (Hirschfeld, *Arabic Chrestomathy*, p. 60, line 27) for same expression.

2 b

l.1 במא] ומא would probably be better.

l.2 מחדופא] The author obviously takes בראשית as a construct form, of which the determining noun (المضاف اليه) has been omitted. See Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 659, ll.5–10), who likewise considers it in the construct state, either with some word omitted after it, as our author maintains, or it has the meaning of בראשית ברוא, as Rashi takes it. As for the ב of בראשית, Ibn Janāḥ considers it as superfluous (*Kitāb al-Luma'*, p. 69, ll.3–6). Similarly Ibn Bal'am in his Commentary on the Twelve Minor Prophets (ed. Poznański, *JQR.*, NS, XV, p. 14), Solomon Parḥon (*Maḥberet he-'Aruk*, ed. Stern, Pressburg, 1844, p. 3c), and Ibn Ezra (*ad l.*) maintain that it is a construct form. However, Ḳimḥi (*Sefer ha-Shorashim*, *s. v.*) explicitly states: אך בראשית ברא אלהים אינו סמוך, etc. Cf. Aaron ben Elijah, *Keter Torah* on Gen., pp. 5a ff.

בראשית ממלכות וגירה פקיל אן אלמחדוף מנה
דכר אלזמאן יעני פי אול אלזמאן כלק אללה אלסמא
ואלארץ ודלך פאסד אד אלזמאן הו חרכאת אלפלך ולם
יכן חיניד אלפלך מכלוקא. וקיל אן מענאה פי אול
חאל ודלך בעיד איצא אד אלחאל אקל אלאוקאת ווקת
לם יכן תחקיקא למא תקדם דכרה. פאן עני הדא
אלקאיל באלחאל תקדירא לא תחקיק פלא דליל עלי אנה
תע' כלק אלסמא ואלארץ פי חאל דון חאלין ומא זאד
ענהמא אד אלעקל לם יקץ בה ולא נץ עליה אלסמע
ואיצא פאנה אדא כאן מעני אלחאל ואלוקת סוא
ואל(ו)קת לא יכון אלא חאדתא פכדלך אלמוקת בה אד
אלוקת לא יכון וקתא ללקדים תע' ולא יכון אלקדים
עז וגל וקתא לגירה למא אסתחאל אלחדות עליה
פינבני אן יכון הנאך חאדתין א' וקתא לכלק אלסמא
ואלארץ והו אלדי ענאה הדא אלקאיל בקו' פי אול חאל
כלק אללה אלסמא ואלארץ. ואלאכר כלק אלסמא ואלארץ
והו אלמוקת פמא הו דלך אלחאדת אלדי כאן וקתא
לכלק אלסמא ואלארץ. אלי תרי אן אלקאיל יקול פי
3a אול [ח]אל מן אחואל אשראק אלשמס צלית פיגעל א'
וקתא ואלאכר מוקתא בה למא כאנא חאדתין. וקד
ימכן כון אלאמר פיהמא באלעכס בחית יגעל אלוקת
מוקתא ואלמוקת וקתא כאן יקול אשרקת אלשמס אול
צלאתי. ואדא כאן דלך כדלך פאלאקרב אן יקאל פי
בראשית מע אול מכלוק כלק אללה אלסמא ואלארץ לאן

l.3 בראשית] Jer. 26.1.

l.6 מכלוקא] See Maimonides, *Dalālat al-Ḥā'irīn*, II, chap. 13 and 30, for lengthy discussion of this question. Cf. also Mann, "Early Karaite Bible Commentaries," *JQR.*, NS, XII, p. 443.

l.7 חאל] Cf. the commentary of Crescas on *Dalālat*, II, 30, n. 5, viz.: כי העולם לא נברא בהתחלה זמנית כמו שבארנו אבל נברא בעתה שהיא התחלה לזמן ואינה חלק מהזמן כמו הנקודה שאינה התחלה קוית אבל היא התחלה לקו. See *Keter Torah*, p. 6 b, where this explanation is discussed at length.

l.9 תחקיק] For תחקיקא.

l.20 אלי] For אלא.

אלבא כמא תעמל מע אלשי איצא נחו הלחם בעמלק
אלדי הו במאבה הלחם עם עמלק נטיר להלחם עם
בית ישראל ולים כון עמלהא מע מגאזא במאנע מן
10 הדא אלקול אד אלחקיקה פיהא קד אמתנעת. ואלדליל
אלעקלי אקתצא אן לא יכון כלק אלסמא ואלארץ סאבקא
לכלק חי ינתפע בכלקהמא לכונה עבתא פלא בד מן כלק
מלך קבל כלקהמא או מע כלקהמא יעתבר בדלך והו[ו]
אלמעני בקולנא מע אול מכלוק כלק אללה אלסמא ואלאר[ץ]
15 וקד יגוז אן יקאל פי דלך בעד אול מכלוק לאן אלבא קד
תעמל איצא בעד כקו' שנה בשנה אלדי מענאה סנה
בעד סנה. פאן קיל אלא גאז תקדים כלק אלעאלם אלדי ה[ו]
נפע עלי כלק אלחי אלמנתפע בה כמא יכון פי אלשאהד
אסתעדאד אלמנאפע תם אחצאר מן ינתפע בהא.
20 כאן אלגואב. לאן גרצה תע' בכלק אלעאלם נפע אלאחי[א]
בה עאגלא ואגלא פמתי כלי וגוד אלנפע מן וגוד אלמנתפ[ע]
בה לם תחצל אלבגיה וצאר תקדם אלכלק לא פאידה
3 b פיה פיגב לדלך תקדים איגאד אלחי עלי איגאד אלעאלם
או מקארן לה ואגמא חסן מא דכרתה פי אלשאהד למא
תעדר עלי מסתעד אלמנאפע אסתעדאדהא
ואסתדעא אלמנתפע בהא מעא מן חית יחתאג
5 פי דלך אלי אוקאת מתראכיה ולמא לה איצא מן
אלסרור ולדלך קדם אלואחד מנא אלארادה אלתי הי
עזם עלי פעל אלמראד למא לה פיה מן אלסרור
ותסהיל אלפעל בתכריר אלעזם ותוטין אלנפס עליה

3 a

1.7 כמא] It seems to be superfluous, very likely an error for קד, as used in the same phrase in lines 15–16, below. מע] Cf. Solomon Parḥon (*ibid.*), viz.: ויש בית כמו עם הלחם] Ex. 17.9.

1.8 להלחם] I K. 12.21.

1.11 אקתצא] Read אקתצי.

1.15 בעד] Cf. Ibn Janāḥ, *Kitāb al-Luma'*, p. 72, ll.13–14, for the use of "bā" in the sense of "after"; also Solomon Parḥon, *ibid.*, p. 2d.

1.16 שנה] I Sam. 1.7, and elsewhere.

1.21 כלי] For כלא.

3 b

1.2 למא] Dittography in MS.

1.5 מתראכיה] "Protracted", or perhaps scribal error for מתאכרה.

וקד תנוّה תע' ען מתל דלך פי מראדאתה. וקולה
10 ברא יפסר כלק במעני יצר. אלי תרי אלי קו' ויברא
אלהים את האדם. וייצר י' אלהים את האדם גיר אן
לשון יצירה ישתרך פיה אלקדים עז וגל ואלמחדתין
כקו' ענה יוצר הארץ ועשה. וענהם קאל יוצרי פסל כלם
לכנה יפסّר פיה תע' מן אלכלק ופיהם מן אלתצויר
15 לרפע אלאיהאם עלי אן אצל אלכלק פי לגה אלערב
הו אלתקדיר וקד יסתעמלונה פי אפעאל אלמחדתין
כקולהם כלק אלכיאט אלקמיץ אדא קדרה ויקול
פי אלעבראני מי יצר אל. ויקרב אן מעני דלך
פי אללגתין מתקארב ולשון בריאה משהורה
20 יכתץ בה סבחאנה. פאמא מא יסתעמל מן מתאל
4a דלך פי בני אדם כקו' ובראת לך שם ויד ברא פאנה
מע תסאוי אלחרף פי אלגמיע יפسّר מן אלתנקיה
ואלתמיז ויכון להדה אללגה עלי הדא אלקול אקסאם
א' מא אצלה אלבא ואלריש פקט מע אכתלאף תצריפה
5 כקו' ולבור את כל זה. וברותי מכם. הברו נשאי
כלי י' ותאניהא מא ינצאף אלי הדה אלחרפין הא
אצליה איצא כקו' הברי שמים. ותאלתהא מא
יתראדף פיה אלריש כקו' ברור מללו. וד' מא אצלה
אלאלף מצאפה אלי אלבא ואלריש חסב מא תקדם מן
10 ברא ונירה. וקו' אלהים הדא אלאסם מן גמלה אסמא[ה]
תע' יפיד אסתחקאק אלעבאדה כקו' והיה י' לי לאלהים
אהיה לאלהים לכל משפחות. ולדלך למא אעתקד

l.10 אלי] For אלא. ויברא] Gen. 1.27.
l.11 ויצר] *Ibid.* 2.7.
l.12 ואלמחדתין] For ואלמחדתון.
l.13 יוצר] Isa. 45.18. קאל] Written on the margin. יוצרי] *Ibid.* 44.2.
l.18 מי] *Ibid.* 44.10.

4 a

l.1 ובראת] Josh. 17.15. ויד] Ezek. 21.24.
l.5 ולבור] Eccles. 9.1. וברותי] Ezek. 20.38. הברו] Isa. 52.11.
l.7 הברי] Isa. 47.13. See Introduction, pp. 51–2, notes 237 and 238.
l.8 ברור] Job 33.3.
l.11 והיה] Gen. 28.21.
l.12 אהיה] Jer. 31.1 (30.25).

אלמכאלפין פי אלוהן אנה יסתחק אלעבאדה אסמוה
בדלך כקו' את אלהי אשר עשיתי לקחתם. קום עשה
לנו אלהים. פקד אקתצי הדא אלאסם וגיר מן תסתחק
עליה עבאדתה עז וגל. והדא ממא יוכד כלך
אלמלאיכה קבל כלק אלעאלם או מעה ליסתחק עליהם
אלעבאדה אד קבל כלק אלעאבד לא יחסן תסמיתה
מעבודא כמא לא יחסן עלי אלתחקיק תסמיה
אלמצרוב מצרובא וצארב ליס. וקו' את הי לפטה
תו[ס]מי פי אלערבי חרפא תדכל עלי אלמפעול פתמיזה
4b מן פאעלה ולדלך ענד ארתפאעהא ילתבסאן נחו
אבנים שחקו מים. וקו' השמים ואת הארץ. הו אשארה
אלי מערוף מעהוד פלדלך חסן דכול הא אלתעריף
עליהמא אבתדאא מן גיר תקדם דכרהמא נכרה
מתל והיה האיש ההוא אלדי דכלת עליה הא אלתעריף
בעד תקדם דכרה נכרה כקו' איש היה בארץ עוץ.
פלמא כאנת אלסמא אלעליא מעלומה באלכבר ואלארץ
באלחס אורדהמא בהא אלתעריף מן גיר תנכיר מתקדם
ולא נעת מתאכר מתל והיה האיש אשר יבחר י' ולא
יקתצי תקדים דכר אלסמא עלי אלארץ כונהא מכלוקה
קבלהא אד ואו אלעטף אלתי פי ואת הארץ לא תפיד
דלך בל יגוז כלקהמא מעא ויגוז תקדם כלק אחדאהמא
לכלק אלאכרי לכן אלאקרב כלקהמא וקתא ואחדא עלי
מא תקדם מן תפסיר בראשית מע אול מכלוק או

l.13 אלמכאלפין] For אלמכאלפון.
l.14 את אלהי] Judg. 18.24. קום] Ex. 32.1.
l.15 וגיר] Read perhaps וגוד. The author obviously wishes to say that the name of God implies the existence of a being to worship him.

4 b

l.2 אבנים] Isa. 14.19. השמים] Ibn Ezra deduces that the article here shows that it refers to the visible heavens. Cf. Ibn Janāḥ's discussion of this subject in *Kitāb-al-Luma'*, pp. 358 ff.
l.5 והיה] Job 1.2.
l.6 איש] *Ibid.* 1.1.
l.9 והיה] Num. 16.7.
l.12 כלקהמא מעא] This is the view of the חכמים in Ḥagigah 12a, who maintain that זה וזה כאחת נבראו. Cf. Mann, Early Karaite Bible Com., *JQR.*, NS, XII, p. 451, l.15. אחדאהמא] MS. אחדתהמא.

15 בעד אוֹל מכלוק מן חית אן אלארץ כֻלקת מתאכֻרה
ען אלסמא למא כאנת מכלוקה מע אוֹל מכלוק ולא בעדה
בל אלסמא פקט בדֻלך אחקּ ולעלה תע' קצד בתקדים
דֻכר אלארץ עלי אלסמא פי מוצע אכֻר כקו' ביום עשות
י' אלהים ארץ ושמים רפע שבהה עמן יתוהֻם דֻלך.
20 ואנמא יקדם דֻכר אלסמא עלי אלארץ פי כתיר מן
אלמואצע לכֻצוציתהא ען אלארץ באמור כתירה
5 a אחדהא כונהא כרסיא לוקארה כקו' השמים כסאי.
והארץ היתה וג'. קו' והארץ לם יתקדֻם מא תכון
אלואו פיהא עטפא עליה ואלאקרב כונהא ואו אלאבתדי
מתֻל אלואואת אלדאכֻלה עלי אלאכֻבאר אלמבתדאה נחו
5 ואברהם זקן. ונח מצא חן. וקו' תהו ובהו. האתאן
אללפטֻתאן ליסתא ממא יתצרֻף ולא ישתהר וגודה
ואלאקרב אן פאידתהמא אלכֻלו מן אלחיואן
ואלעמראן כקו' פי כֻראב ארץ אדום עלי טריק אלתשביה
וגטה עליה קו תהו ואבני בהו וקו' לא תהו בראה
10 לשבת יצרה. פאורא תע' אן תהו באלצֻדֻ ללסכנא
וקאל ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו בעד מא קאל
מא הו כאלשרח לה מן קו' ראיתי ההרים וג' ראיתי והנה
אין האדם וג' ראיתי והנה הכרמל וג' פאתֻצח מן
מגמוע דֻלך אן פאידתהמא מא תקדֻם דֻכרה והמא

l.18 ביום] Gen. 2.4.

5 a

l.1 השמים] Isa. 66.1. Cf. Maimonides, *Dalālat*, I, chap. 9, for כסא as referring to heaven.

l.3 אלאבתדי] For الإبتداء.

l.5 ואברהם] Gen. 24.1. ונח] *Ibid.* 6.8.

l.6 וגודה] For the dual וגודהמא, referring to תהו and בהו. Dittogr. in MS.

l.9 ונטה] Isa. 34.11. לא] *Ibid.* 45.18.

l.10 פאורא] For فأورى, a vulgar form of the IV conjugation of راى.

ללסכנא] For للسُّكنى.

l.11 ראיתי] Jer. 4.23.

l.12 ראיתי ההרים] *Ibid.* 4.24. ראיתי] *Ibid.* 4.25.

l.13 ראיתי] *Ibid.* 4.26.

15 בחן בחן בהן ואנמא לם יני אכרהמא מפתוחא
מתלהמא לאגל אלואו אלתי מן שאנהא אלצם. וקו'
וחשך. קיל אנה סואד יחל פי אלהוא אלדי קאל ענה
ורוח אלהים פיחצל אלטלאם מנה. וקיל בל הו
אנמא סוד מתכאתפה פי בעץ אלגהאת כקולה
20 הבאת אל אצרות חשך וג' פינקלה תע' אלי אלמוצע
אלדי יריד כון אלחשך פיה חסב מא פעל פי מצרים
5b כקו' ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים. ויגוז כלא
אלקולאן ויטאבקהמא תשת חשך ויהי לילה
פאמא מן זעם אנה ליס בשי חאדת בל הו זואל אלנור
פבעיד למא תקדם ולקו' יוצר אור וב' חש' פיגוז כון
5 אלאול אנמא ביץ צאפיה ינקלהא תע' או ביאץ יחל
פי אלהוא פינתפי בה אלסואד אלדי כאן חשך. וקו' על פני
תהום אפאד כונה עלי טאהר אלמא והדה אללפטה תנבי
ען אלמיאה אלגזויה כקו' כל מעינות תהום רבה את
תהום וכסוך המים הרבים. תהום אמר לא היא.
10 ואשבאה דלך. ורוח אלהים מרחפת וג' יעני תחרך
אלהוא אלמתצמן אלחשך עלי אלקולין אלמתקדמין ואצאף
אלרוח אליה תע' דון אלחשך ואלרוח למא כאנת לה כאלאלה פי

l.15 בחן] Isa. 28.16. בהן] Ex. 29.20.

l.19 אלגהאת] Cf. Pirḳe de-R. Eliezer (ed. Friedländer, London, 1916, p. 17) that darkness goes into the world from the quarter facing North.

l.20 הבאת] Job 38.22 has הבאת אל אצרות שלג. The author has evidently confused this verse with ונתתי לך אוצרות חשך of Isa. 45.3.

5 b

l.1 ויהי] Ex. 10.22. כלא] Dittogr. in MS.

l.2 חשת] Ps. 101.20.

l.4 יוצר] Isa. 45.7.

l.7 אלמא] Rashi's interpretation. David ben Abraham al-Fāsi takes תהום as the place of "deep waters", viz.: וחשך על פני תהום כל מעינות תהום כלהא נמור אלאמיא אלנמיקה (*Jāmi' al-'Alfāẓ*, Petrograd MS. No. 604, fol. 311a). Ibn Janāḥ takes it as the place of "much water" (*Kitāb al-Uṣūl*, *s. v.*), followed by Solomon Parḥon and David Ḳimḥi.

l.8 אלגזויה] For الجزئيّة, special, partial. כל] Gen. 7.11. את] Ezek. 27.19.

l.9 תהום] Job 28.14. Misquoted for תהום אמר לא בי היא.

l.12 כאלאלה] Ibn Ezra: סמך הרוח אל השם בעבור היותו שליח בחפץ השם ליבש המים.

אפעאל כתירה כקו' ישב רוחו יזלו מים. הגה ברוחו הקשה.
רוח סערה עשה דברו. ברוח קדים תשבר אניות. וגיר
דלך ממא ינסב תאתיר אלפעל פיה אלי אלרוח לכונהא סבבא
לה מע אסתגאיה עז וגל פי אפעאלה ען דלך לכנה יפעלה
למצאלח אלמכלפין חסב מא גרת בה אלעאדה. ויאמר אלהים
יקאל אנה אחדת כלאמא הו יהי אור. סמעתה אלמלאיכה
ופהמתה ואנצלחת באכבארה עז וגל להא בדלך ועלמת
אנה סיכון אסתדלאלא תם אצטרת אלי אלעלם באלאור
למא חדת. ולא יחסן מנה עז וגל הדא אלכלאם אלאבעד
6 a אן חצל מן בעצהם מע בעץ מואצעה עלי קדר מן אלכטאב
פהמו מעה דלך. וקיל אן מעני ויאמר אראד מתל מה
תאמר נפשך. וקו' יהי מענאה יחדת אד לשון היות אדא
תנאול אלאסם דון כברה אפאד אלחדת כקו' יהי אור יהי רקיע
יהי מאורות ואשבאה דלך. וקו' יכון לה כבר אדא לם
יגי כדלך נחו יהי י' אלהיך ברוך. יהיה י' אחד. ומא יגרי
מגראהמא מן לשון היות אלתי לה אסם וכבר פי' תע' הו אלאסם
ואלכבר ברוך ואחד וכדלך פי אלערבי להא אסם וכבר כקולך
כאן זיד דאהבא. וקו' אור קיל אנה גסם צוי ינבת ענה
אלנור וינפד אלשעאע גאר מגרי אלשמס ואנה כלק פי גהה
אלשרק לילא תם טהר גדאה יום אלאחד ואשרק נורה עלי
אלעאלם וסאר פי אלסמא כמסיר אלשמס אלי אן גאב בעד
אלמסא וסאר באלליל תחת אלארץ אלי אן טהר גדאה אליום
אלהאני וכדלך גרת חאלה פי אלג' איאם ואנה פי אליום אלד'
למא קאל סבחאנה יהי מאורות תפצל אלי אן צאר מנה
אלשמס ואלקמר ואלכואכב. וימכן אן יקאל עכס מא
קיל פי אלחשך. וירא אלהים את האור וג' אלראיה פי

l.13 ישב] Ps. 147.18. הגה] Isa. 27.8.
l.14 רוח] Ps. 148.8. ברוח] *Ibid.* 48.8.
l.18 יהי] Gen. 1.3. Cf. Bereshit Rabbah, 3, 1–2, and Ibn Ezra for this interpretation.

6 a

l.2 פהמו] For פהמוא. מה] I Sam. 20.4. See above, pp. 41 f.
l.4 יהי אור] Gen. 1.3. יהי רקיע] *Ibid.* 1.6.
l.5 יהי] *Ibid.* 1.14. וקו' יכון] קו' seems to be superfluous. Better ויכון.
l.7 יהי י'] I K. 10.9. יהיה] Zech. 14.9.
l.15 יהי] Gen. 1.14. See below, S fol. 11b, l.11, and note (p. 110).

הדא אלמוצע במעני אלעלם אמארה דלך תעדיהא אלי
מפעולין והמא אור טוב מן חית אנהא אדא אפאדת
רויה אלעין תעדת אלי מפעול ואחד כקו' וירא יוסף
את אחיו ואמתאל דלך והדא חכם אלרויה פי לגה
6 b אלערב כקולהם ראית זיד פאצלא יענון עלמתה פאצלא
פלדלך קלת אן מעני הדה אלראיה עלם אלאלאה אלנור גידא
וליס הדא אלקול פיה תע' לכונה גיר ראי בחאסה פיכון גמיע
מא יטלק עליה מן לפט ראיה יפיד אלעלם בל הו פיה
עז וגל ופי אלמכלוקין עלי סוא לאן לה בכונה מדרכא
צפה זאידה עלי כונה עאלמא פהו סבחאנה ירי אלמראיאת
ויסמע אלמסמועאת לכונה חיא אלאפאת ענה מרתפעה
ויעלמהא לכונה עאלמא לנפסה פאדא קאל וירא אלהים
את בני ישראל. וישמע אלהים את נאקתם פדלך יפיד
אלרויה ואלסמאע תחקיקא. וקו' כי טוב יעני עלמה
גידא נאפעא ללמכלוקין כקו' ומתוק האור וטוב לע'
וליס עלמה עז וגל בהדה אלצפה בעד כלקה איאה
בל הו עאלם בדלך מן חאלה מן קבל ומן בעד. וקולה
ויבדל אלהים בין האור ובין החשך. מענאה פצל
בין זמאן אלנור ובין זמאן אלטלמה והדא אלפצל ירגע
אלי אנה ענד וגוד אלאור ירתפע אלחשך וענד חצול
אלחשך יזול אלאור אמא בנקל אלאגוא אלביץ
אלצאפיה אלי בעץ אלנהאת וגעל אלאגוא אלסוד בחית
כאנת או באיגאד אלביץ פי אלהוא פי זמאן אלאור

l.18 אלעלם] A similar interpretation is given by Sa'adia, Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 655, l.14), Maimonides (*Dalālat*, I, chap. 4), Ibn Ezra (*ad l.*), Ḳimḥi (*Shorashim*, *s. v.*), and Aaron ben Elijah (*Keter Torah* on Gen., p. 11b).

l.20 וירא] Gen. 42.7.

l.21 והדא] MS. או הדא.

6 b

l.1 זיד] For זידא.

l.2 עלם] Follows Sa'adia's translation.

l.8 וירא] Ex. 2.25.

l.9 וישמע] *Ibid.* 2.24.

l.10 אלרויה] Cf. Maimonides (*Dalālat*, I, ch. 4 and 45), where he interprets ראיה ושמיעה with reference to God as metaphors.

l.11 ומתוק] Eccles. 11.7.

l.15 זמאן] See Sforno (*ad l.*) for similar interpretation.

7 a ואעדאמה באינאד אלסואד פי מחלה פי זמאן אלחשך פיחצל
אלפצל בין אלזמאנין כדלך. ואלהבדלה פי אלעבראני תנקסם
אקסאמא א' מא תקדם ד̇כרה מן אלזמאנין וכקו' להבדיל
בין היום ובין הל' ותאניהא אלפצל בין גסמין בנעל גסם
5 תאלת̇ בינהמא כקו' והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין
קדש הקדשים. ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע וג'.
ות̇אלת̇הא מא מענאה אפראד אלשי מן גירה ופצלה
ענה באלאבעאד ואלמבאינה כקו' והוא יבדל מקהל הגולה
הבדל יבדילני י' מעל עמו ומא יגרי הד̇א אלמגרי ממא
10 לא יקאל פיה בין כד̇א וכד̇א בל תדכל אלמים עלי אלאסם
אלמנפצל ענה. וראבעהא מא מענאה תמייז אלשי מן
גירה באמר מכצוץ מע אכתלאפה כקו' שלש ערים
תבדיל לך אז יבדיל משה שלש ערים. ואבדיל אתכם
מן העמים. להבדיל בין הקדש ובין החול ואשבאה
15 ד̇לך. ויקרא אלהים לאור יום. יעני סמי זמאן אלנור
נהארא וזמאן אלט̇למה לילא והו מדה קטע אלפלך
מן מוצע אלי מת̇לה פסמי בעץ הד̇ה אלמדה יום והו מא
יחצל אלנור פיה ובעצהא לילה והו מא יחצל אלט̇לאם
פיה. ת̇ם ערף אסם הד̇ין אלזמאנין בקו' ויהי ערב ויהי
20 בקר יום. פאלערב אסם לאול אלליל ואלבקר אסם לאול
7 b ומענאה פצאר אלזמאן אלד̇י אולה ערב ואלזמאן אלד̇י אולה
בקר יומא ואחדא פהד̇א הו אליום אללגוי אלגאמע לללילי

7 a

l.3 להבדיל] Gen. 1.14.
l.5 והבדילה] Ex. 26.33.
l.6 ויבדל] Gen. 1.7.
l.8 והוא] Ezra 10.8.
l.9 הבדל] Isa. 56.3.
l.12 שלש] Deut. 19.2.
l.13 אז] *Ibid.* 4.41. ואבדיל] Lev. 20.26.
l.14 להבדיל] Ezek. 42.20 has להבדיל בין הקדש לחל.
l.15 ויקרא] Cf. Ibn Ezra and Naḥmanides (*ad. l.*).
l.19 ויהי] Gen. 1.5.

7 b

l.1 ומענאה] Supply אליום before ומענאה, which obviously was omitted through oversight.
פצאר] Sa'adia connects this verse with the following, and translates it: ולמא מצי מן אלליל ואלנהאר יום ואחד שא ללילה.
l.2 לללילי] Corrected in MS. from לאלליל.

ואלנהאר. ואמא אליום אלשרעי פקד יכון עלי בעץ הדה
אלמדה כקו' שבעת ימים תהיה בנדתה אלתי קד יכון פיהא
מא הו סאעה ואסמאה יום ויגוז כון אלערב ואלבקר אלחאצלין
פי אלתלתה איאם קבל כלק אלשמס אד גסם אלאור אלמקול
ענה יהי אור קד געל מגרי אלשמס פי אלאנארה ואלאסתצא
בה. ואעלם אנה קד קיל אן ערב יקע עלי גמלה אלליל
כקו' אם שכבתי ואמרתי מתי אקיץ ומדד ערב. יעני
בה גמלה אלליל כאן יקול פיה לשדה מרצה כקולה
ושבעתי נדודים עדי נשף. פאן כאן דלך כדלך
פהו שאד ואלמשהור כון ערב עלי אלוקת אלמכצוץ אלדי
אולה עקיב תקצי אלנהאר והו אול אלליל אלי מגיב נור
אלשמס פיפעל פיה מא אפתרץ עמלה פיה מן דבח
אלפסח כקו' שם תזבח את הפסח בערב ומא סוי דלך
פאמא אלבקר פקד וקע עלי אוקאת מתגאירה
אחדהא מא הו קבל אלפגר כקו' ויתעללו בה כל הלילה
עד הבקר וישלחוה כעלות השחר. והאניהא
מא הו ענד אשראק אלשמס כקו' והיה בבקר
כזרח השמש. וכאור בקר יזרח שמש. והאלתהא

8a

1.4 שבעת] Lev. 15.19. The opinion that part of the day is considered as a day is not maintained by Rabbinic authorities in case of נדה. See Pesaḥim 90b and elsewhere, where we find: כל חייבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה דתניא יכול תהא טובלת מבעוד יום תלמוד לומר שבעת ימים תהיה בנדתה תהא בנדתה כל שבעה. Cf. also Yoma 6a. However, מקצת יום ככולו is applied only to זבה שסופרת ד' נקיים. But in *Sefer ha-Miṣwot le-Anan* (זכרון לראשונים, VIII, ed. Harkavy, St. Petersburg 1909, pp. 61 ff.) we find: ואך יום שמיני לספירתה טמאה היא [והזבה] עד דמתיא קרבן דכתיב וביום השמיני תקח לה שתי תורים. . . והא עידאנא דלא איכא קרבן לא טהורה עד דערבא שמשא.

1.7 יהי] Gen. 1.3. ואלאסתצא] MS. ואלאתצא.

1.8 גמלה] Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, 545, ll.24–25) similarly says: وقد تسمى جملة الليل ערב. Also Ḳimḥi (*Shorashim*, *s. v.*).

1.9 אם] Job 7.4. The author misquotes the Biblical text which reads מתי אקום ומדד ערב. Sa'adia translates פטאל אלליל. Cf. Ibn Janāḥ, *loc. cit.*

1.10 יקול] MS. יקולן.

1.11 ושבעתי] Job 7.4.

1.15 שם] Deut. 16.6.

1.17 ויתעללו] Judg. 19.25.

1.19 והיה] *Ibid.* 9.33.

8a

1.1 וכאור] II Sam. 23.4.

מא הו בין הדין אלוקתין אעני בין אלשחר ובין זריחת
השמש כקו' ויהי בבקר כעלות המנחה לאנה יקרב אנה
עני בדלך אלתמיד פחצל אלבקר יקע עלי הלחה אוקאת
כמא אן אלערב איצא יקע עלי ג' אוקאת א' מגיב
גרם אלשמס כקו' נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב
וקאל ובא השמש וטהר. ואלאכר מגיב נור אלשמס כקו'
בין הערבים אלדי דלך מן אלפאט אלתתניה מחל עינים
ורגלים וגיר דלך פחצל מעני ערבים ערב אול וערב
תאני וכאן אלאולי געל אלאול מגיב גרם אלשמס. ואלתאני
מגיב נורהא והו אלשפק אלדי בעדה תשלם גהה אלגרב
ואלערב אלג' פהו בין הדין כקו' שם תזבח את הפסח
בערב וקאל עז הדא אלוקת ושחטו אתו כל קהל עדת
ישראל בין הערבים. יעני אלפסח פסמי וקת דבחה
ערב מתוסטא בין הערבים והו מן עקיב מגיב גרם
אלשמס אלי חין מגיב נורהא וקתא ואסעא יתם פיה דבח
בהאים כתירה. וקו' אחד בעד קולה יום הו עלי
טריק אסתעמאל אללגה תאכידא ולאנה יריד יקול
בעדה יום שני ושלישי וגירהמא והדא אול אלסתה
8 b אלמסמאת אלתי סמאהא תע' פי זמאן אלכליקה והי אור
סמאה יום. חשך סמאה לילה. רקיע סמאה שמים.
יבשה סמאהא ארץ. מקוה המים סמאהא ימים

l.3 ויהי] II K. 3.2.

l.6 נפש] Lev. 22.6.

l.7 ובא] *Ibid.* 22.7.

l.8 בין הערבים] Ex 12.6. The difficulty of the expression ערבים, dual of ערב, was noticed by all Rabbinic commentators. Ibn Ezra (*ad l.*) denotes it as מלה קשה. Cf. Pesaḥim 58a, Sifre, Deut. 16, and Rashi (*l. c.*). Ibn Ezra and Ḳimḥi (*Shorashim, s. v.*) also explain these three divisions of ערב almost in identical terms as our author.

l.10 תאני] For ثانٍ.

l.11 אלשפק] Cf. Shabbat 34b. See also Yer. Berakot 2b.

l.12 שם] Deut. 16.6. Cf. Berakot 9a: שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש ר' אליעזר אומר בערב אתה זובח וכבוא השמש אתה אוכל, etc.

l.13 ושחטו] Ex. 12.6.

l.18 יריד] Read יריד אן.

8 b

l.1 אלמסמאת] See Ibn Ezra (Gen. 1.8): חמש דברים קראן השם כי אין אדם והם אור וחשך ושמים וארץ וימים ואדם כן, and *Keter Torah*, p. 12a.

ומא קאל פיה ויקרא את שמם אדם.

ויאמר אלהים יהי רקיע

קד תקדם מעני ויאמר פי ויאמר אלהים יהי אור. וקו'
יהי מענאה אלחדת חסב מא מצי פי יהי אור. וקולה
רקיע יפסר בסאטא לכונה מנבסטא עלי אלעאלם
כקו' תרקיע עמו לשחקים והו מן אמתלה פעיל במעני
מפעול לכונה מתעדיא אד משהור מא לא יתעדי מן
אלפעל כון פעילה במעני פאעל נחו לא יעשר ולא יצערו
אלדין המא פעלאן גיר מתעדיין גא פעילהמא במעני
פאעל נחו עשיר ורש צעיר אני לימים אלדין מענאהמא
עושר וצוער ליגאא עלי מקתצא קיאס אסמא
אלפאעלין מן אוזאן הדה אלאפעאל ואלפעל אלמתעדי יגי
משהור פעילה במתאבה אלמפעול נחו וימשח אתו
אלדי יגי מנה אסם אלפאעל מושח ואלמפעול מָשׁוּחַ
חסב מא תקתציה אוזאנה וכדלך ורקע ברגלך יגי
פאעלה רוקע ומפעולה רָקוּעַ קיאסא פגא אלמפעולאן
9 a אלתסמיה ללרקיע מן קבלה תע' כתסמיה אלמסמיאת פי
אלשרע מן נחו עלה וחטאת וגירהמא פאן פרקא בין
אלתסמיתין מין חית אן אלאסמא אלואררה פי מעשה
בראשית לא חפיד פעלא מן קבלנא כלפנאה בל תגרי

l.4 ויקרא] Gen. 5.2.
l.6 ויאמר] *Ibid.* 1.3.
l.7 יהי] *Ibid.*
l.9 תרקיע] Job 37.18. פעיל] MS. פעול.
l.10 אד משהור] See above, pp. 56 f., for discussion of this interesting grammatical observation.
l.11 לא] Job 15.29. ולא] Jer. 30.19.
l.12 אלדין] For the dual الذان; also on following line. פעילהמא] MS. פעליהמא.
l.13 עשיר] Prov. 22.2. צעיר] Job 32.6.
l.14 ליגאא] For ליגיאא. מקתצא] For מקתצי.
l.16 וימשח] I Sam. 16.13.
l.18 ורקע] Ezek. 6.11.

9 a

l.1 אלתסמיה] One or more folio leaves seem to be missing here, for text has little connection with the preceding. From the contents one could conjecture that the word ולים, or something similar to it, preceded this word.
אלמסמיאת] The same word is spelled אלמסמאאת above, fol. 8b, l.1.

מגרי אלמואצעה אללגויה אלתי יפהמהא אהל אללגה
בעצהם ען בעץ ענד אבתדי אלאצטלאח למא ראי פי
דלך מן אלצלאח והו אסם גיר מפיד גארי מגרי אללקב
וקד יגוז מע דלך אלתכאטב בהדא אלאסם פימא בעד
עוצא מן אלאסם אלאכר חסב מא ראינאה פי אלבעץ מנהא
כקו' את הים ואת היבשה. ויבשת ידיו יצרו. ולים כדלך
אלאסמא אלשרעיה מן חית אנהא תקתצי אפעאלא
כלפהא אלמכלף פיהא לא יחסן תסמיתהא בהא אלא בעד
אחדאת תלך אלאפעאל פיהא כקו' אם עלה קרבנו. תם שרח
אלאפעאל אלמאמור בהא מן קו' זכר תמים יקריבנו וגירה
סמאהא בעד דלך עלה כקו' עלה הוא פלא יגוז תסמיתהא
בגיר עלה מע אלאפעאל אלמדכורה פיהא ומע חבות
אלשרע כמא גאז תסמיה אלארץ יבשה. ויאמר אלהים
יקוו המים. למא כאן גרצה תע' ב[כל]ק אלארץ נפע
אלמכלוקין פעל מא מעה יתם אנתפאעהם בהא פומע
אלמיאה מן וגהה אלי אלבחאר ומגיצאת אלאמיא
9 b כקו' מתחת השמים. קיל אן אלמא כאן עליהא מסתבחרא
אלי חד אלסמא אלספלי אלתי כאן אסמהא רקיע לאנה
קבל כלק אללה אלרקיע כאן מחצלא באלמא אלדי חצל
פוק אלרקיע ספצל בינהמא בה. וקיל אנה לם
יתבת כון אלמא עלי נמיע סטח אלארץ מן עלי וגהה
אלי חד אלרקיע אד לם ינטק אלנץ בדלך. ולא ימתנע
כון אלמא עלי אלגבאל ואעאלי אלארץ דון אסאפלהא
במא מנעה עז וגל ען אלהבוט ואלגריאן כמא מנע

l.6 אבתדי] for ٱبْتِدَاء.

l.7 גארי] For جَارٍ.

l.10 את] Jonah 1.9. ויבשת] Ps. 95.5.

l.13 אם] Lev. 1.3.

l.14 זכר] *Ibid.*

l.15 עלה] *Ibid.* 1.13.

l.20 אלאמיא] The plurals of ماء are امواه and مِيَاه. See above, pp. 72 f., for discussion of this plural form.

9 b

l.1 מתחת] Gen. 1.9.

l.4 ספצל] Cf. Bereshit Rabbah 5, 2.

מא אלבחר למא שקה לישראל ען אלתראגע אלי אן גאזו
10 פיה פלמא אראד סבחא' גמע אלמיאה פי אליום אלתאלת
אזאל אלמאנע להא ען אלגריאן פנארת אלי אלמוצע
אלדי אראד ואלי דלך ישיר אלמשורר בקו' על הרים
יעמדו מים. מן גערתך ינוסון וג' יעלו הרים ירדו
בקעות אל מקום זה יסדת להם. גבול שמת. וקיל אנה
15 ספל מואצע אלבחאר פי הדא אליום פאגו[ת]מע אלמא פיהא
מן עלי גמיע וגה אלארץ. וקי[י]ל ל[ם] ינו[ץ] עלי כון אלמא
עאמא לגמיע אלארץ בל קאל וחשך על פני תהום פיגו[ז]
כון מואצע מן אלארץ כאליה מן אלמא וכאנת דאת
תקעיר ותגויר מע מואצע אכר פי בטון אלארץ
10a מגופה פלמא אראד עז וגל ג[מ]ע אלאמיאה אגראהא
אלי אלמואצע אלמקערה ופתח אפמאם אלמואצע אלמגופה
פנא[ר]ת פ[י]היא בקיה אלמא וגרא פי מגארי געלהא סבחא'
לה [א]לי אלבחר תם תכרג מנה פי מנאפד ומסאלך חתי תעוד
אלי אלמוצע אלתי כאנת פיה ואסתמרת כדלך. ויסתפאד
הדא אלמעני מן קו' כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא
אל מקום שהנחלים הלכים שם הם שבים ללכת. ופיהא
מא יטהר עלי וגה אלארץ כאלאנהאר ואלעיון. וקולה

l.9 גאזו] For جازوا.

l.12 על] Ps. 104.6.

l.13 מן] *Ibid.* 104.7. יעלו] *Ibid.* 104.8.

l.14 גבול] *Ibid.* 104.9.

l.17 וחשך] Gen. 1.2.

l.18 אלמא] Contrary to the opinion expressed in the Book of Jubilees (ch. 2.5): "and on the third day, He commanded the waters to pass from of the face of the whole earth into one place"; and to Pirḳe de-R. Eliezer (ch. 5): בשלישי היתה הארץ מישור כבקעה והיו המים מכסים על פני כל הארץ וכשיצא הדבור מפי הגבורה יקוו המים עלו מקצות הארץ ההרים והגבעות ונתפזרו על פני כל הארץ, etc. See Rashi (*ad. l.*) and Ibn Bal'am on Amos 5.8 (Commentary on the Twelve Minor Prophets, ed. Poznański, *JQR*, NS, XV, p. 31.)

10 a

l.1 אלאמיאה] This form is discussed above, p. 72.

l.2 אפמאם] The usual plural form of فم is افواه. The present form is discussed at length in *loc. cit.*, pp. 70 f.

l.3 וגרא] For وجرى. מגארי] For مجارٍ.

l.6 כל] Eccles. 1.7. הולכים] Written on the margin.

אל מקום אחד סמאה בדלך לאתצאל מואצע אלאמיא מן
אלבחאר ואלאנהאר בעצהא בבעץ ולהא חד לא תתנאזה
כקו' אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו
וכקו' ואשבור עליו חקי ואשים בריח ודלתים. ואמר
עד פה תבוא וג'. וקו' ותראה היבשה יעני חצולהא
מראיה ללמכלוקין אד כאן הוא תע' לא ימנעה אלמא
ען רויתהא וסמאהא יאבסה פי חאל רטובתהא מן
חית אנה[א] סתציר יאבסה חסב אסתעמאל
אללגה פי תס[מיתה]ם אלשי באלאסם קבל מצירה
אליה מתל וטחני קמח ומא גרי מגראה.
ויקרא אלהים ליבשה. קו' ולמקוה המים מעמא
אנה בהא לא ביוד פיכון לגמע יעני בה אלגנס 10b
מתל ויפרו ישע ולא ינח לאגל ולמקוה בהי אן
יכון עני בה ואחדה כקו' קרא ימים אלדי [הו] מן
אסמא אלגמע ולא ינאקץ דלך קו' מן קבל אל מקום
אחד לאנה וחד הנאך לאתצאל מנאמע אלמיאה
בעצהא מע בעץ מן וגה וגמע האהנא לאנפצאל
אחדהא מן אלאכר מן וגה. ויאמר אלהים תדשא
הארץ. נסב אלפעל אלי אלארץ תנוא לתהורה מנהא

l.11 אשר] Jer. 5.22.

l.12 ואשבור] Job 38.10. ואמר] *Ibid.* 38.11.

l.17 חסמיתהם] Probably referring to אהל אללגה, philologists, which is understood here.

l.18 וטחני] Isa. 47.2. Cf. Sanhedrin 96b where this verse is interpreted with reference to נבוזרדן, viz.: עמא קטילא קטלת היכלא קליא קלית קימחא טחינא טחנת שנאמר קחי ריחים וטחני קמח... חטים לא נאמר אלא קמח. Cf. also the explanation given by Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 636, ll. 21–25): קחי רחים וטחני קמח ليس يريد به ان يطحن الدقيق لكنه بدر الى ذكر ما يؤول اليه امر الطحن كما قال צמח בלי יעשה קמח (Hos. 8.7) بلغ الى غاية ما يؤول اليه امر النبات. وقد يبلغ الى ابعد من هذه الغاية كما قيل להוציא לחם מן הארץ (Ps. 104.14).

10 b

l.2 ויפרו] Isa. 45.5. בהי] For בהא.

l.3 כקו'] Better לקו' קרא] Gen. 1.10. Cf. Bereshit Rabbah (ch. 5, 8): ... והלא ים אחד הוא ומה תלמוד לומר ימים אלא אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספמיא.

l.4 אל] Gen. 1.9.

ופיהא ואלפאעל תחקיקא הו אללה תע׳ כקו׳ ונתתי עשב
בשדך לבהמת׳ המצמיח הרים חציר. ויצמח י׳י
אלהים מן האד׳ וכמא דל אלדליל אלעקלי עלי דלך ואנמא
נסבה אלי אלארץ פי בעץ אלמואצע סירה ללכתאב
כקו׳ ונתנה הארץ יבולה וג׳ כי כארץ תוציא צמחה וג׳
ואשבאה דלך. ויקרב אן יכון טהור אלכלא פיהא נה[אר]
יום אלג׳ ואנתמע אלמיאה לילה יום אלג׳ כאחדאת אלטלמ[ה]
לילה יום אלאחד ואלנור פי נהארה. וקו׳ דשא יפסר כלא
והו צניר אלנבאת. וקו׳ עשב יפסר עשבא והו מא כבר
וקוי מן אלנבא[ת]. וקו׳ מזריע זרע. קיל יו[ע]ני כון אלנבאת
אולא כלא תם עשבא תם מבזר בזרא. קו׳ עץ פרי הו מסתנד
אלי מא צדר בה מן תדשא פתקדירה תדשא הארץ דשא
11 a ועשב מזריע זרע ועץ פרי יעני תכרג הדה אל[א]שיא
ותטהרהא. וקו׳ עשה פרי בעד קו׳ עץ פרי ליוצלה
באלמ[נפע] פיחצל מפידא לגיר מא אפאדה עץ פרי אד
פאידתה כון אלשגר מתמרא וכאן יגוז אן תגרי אלעאדה
אן יתמר בעץ אלסנין נגסא גיר מא אתמרה פי מא קבלהא
מן אלסנין [פ]מנע דלך בקו׳ עשה פרי למינו יעני תמר בחסב
נועה מסתמרא לא יתגיר פלא יגי מן אלתפאח ספרגל
ולא מן ספרגל תפאח ודלך מהמא יתרך עלי אצל אלכליקה
ואמא אדא רכב נוע עלי נוע פקד יגי מנהמא תמר גיר
משבה לתמרהמא עלי אלתפריד מן כל וגה. וקיל

l.9 ונתתי] Deut. 11.5.
l.10 המצמיח] Ps. 147.8. ויצמח] Gen. 2.9.
l.13 ונתנה] Lev. 26.4. כי] Isa. 61.11.
l.15 ואנתמע] The infinitive ואנתמאע would be better here, in parallel to טהור אלכלא of the preceding line and כאחדאת אלטלמה of this line.
l.19 מבזר] For مبزرًا, as predicate of كون.

11 a

l.3 [באלמ[נפע]] Reading uncertain. MS.— ...בלמ, without א.
l.4 פאידתה] It evidently means here "purport, signification" the passage meaning: "The signification of this phrase is that the tree produces fruit."
l.6 עשה] Gen. 1.11.
l.7 נועה] See Leḳaḥ Ṭob (ed. Buber, pp. 10 f.): ותוצא הארץ דשא עשב מזריע למינהו כלומר שלא ישתנו מאחר כן אלא המין ההוא יזרע אם יצא כאותו המין. למינהו שעורים יוציאו שעורים חטים יוציאו חטים. Cf. also Ibn Ezra, *ad l.*

אן מעני למינו במעני אשר שרצו המים למיניהם
יעני אן אלגנס ואחד ואלאנואע מכתאלפה כאלתין אלדי
ינקסם אלי אנואע מן נחו אלדמשקי ואלתמרי ואלנעימי
וגיר דלך. וכדלך שגר אלעגב ואלתפאח וגירהמא.
15 וקו' אשר זרעו בו. קיל מא יפסך ויקטע מן אלאשגאר
ויגרס פיעמל ויתמר תשביהא בזרע בני אדם וגירהם
אלדי יחצל כלף עץ סלף. וקיל אנה עני בה מא יכון
פי אלתמ[ר] מן חב ונוא אדא זרע קד ינבת וינגב לאכן
ליס נמיע אלאשגאר בהדה אלצורה. וקו' על הארץ. קיל
20 אנה יעני בה אן הדה אלחבוב הי טאהרה פי אלשגר עלי
סטח אלארץ לא פי באטנהא פי ערוק אלשגר ואצולהא.
11b ותוצא הארץ דשא ערף חדות אלאשיא אלתי תקדם
דכרהא לכנה דכר פי אלעשב האהנא מא לם ידכרה מן
קבל והו למינהו פאפאד בדלך מגי אלחבוב במ[ת]ל אנואעהא
מן גיר כלאף כאתמאר אלשגר או מגי אנוא[ע] כת[ר]ה
5 מן אלגנס אלואחד כאלקמח אלדי הו גנס ואחד תחתה
אנואע כתרה מן נחו אלציני ואליוספי וגיר[ה]מא. וקולה
וירא אלהים כי טוב. קד תקדם [מ]עני נט[ר]ה.
ויאמר אלהים יהי מאורות וג'
קיל אן קו' יהי מאורות ולם יקל תהי מא' מע אן מאורות
10 גמע תאנית יקתצי כון ראגעא אלי אור אלמכלוק
יום אלאחד פקאל יהי דלך אלאור מאורות בחית יהגי אלי
מאורות גדולים וקטנים וקיל ליס דלך פי אלטאהר
ויגוז אסתעמאל מא הדא סבילה פי לשון היות נחו
והיה הנערה ולם יקל והיתה ונחו ויהי אנשים ולם יקל

l.11 אשר] Gen. 1.21.

l.18 ונוא] For نَوًى, plural of نواة, fruit stone.

11 b

l.3 למינהו] *Ibid.* 1.12.

l.4 כתרה] For כתירה, since كثرة is a noun. Same also applies to כתרה on line 6.

l.7 נטירה] See fol. 6a, l.17 (pp. 100 f.), above.

l.11 יהי] Cf. Midrash Leḳaḥ Ṭob (*ad l.*): ויאמר אלהים יהי מאורות לא אמר יהיו מאורות אלא ללמדך כי האור שברא ביום ראשון ממנה נהיו מאורות על כן כתוב יהי, יהי, כלומר יהי האור מאורות, etc. Also Ibn Ezra (*ad. l.*).

l.14 והיה] Gen. 24.14. ויהי] Num. 9.6.

ויהיו לא סימא ופי גיר לשון היות יגוז תוחיד אלפעל
אדא תקדם עלי אלפאעל נחו ויאמר בני גד ויק(ו)א
השוערים פיגוז אן דלך אלאור אלמכל(ו)ק יום אלאחד
זאל ובטל וחצל עוצה אלשמס. וקו' מאורות יעני
אלשמס ואלקמ(ר) ואלכואכב כקו' מן בעד (א)ת המאור
הגדול ואת המאור הקטון ואת הכוכבים. וקו'
ברקיע השמים קיל אצאפה אלי אלסמא אלעליא
12a לכונה כאלבסאט להא. וקיל (א)צאפה אלי וצף (פ)יה לא
אלי גירה מתל זהב הכפות. וקו' להבדיל בין היום ובין
הלילה ואן כאן קד שרכהא פי אלפצל פבעצהא יפצל
במפרדה מן אלאזמנה כאלשמס אלתי תפצל בין אלליל
ואלנהאר בטהורהא ומגיבהא ותפצל איצא בין אוקאת
אלנהאר ב(ק)טעהא אל(פ)לך אלי מוצע מכצוץ ותפצל איצא
בין כל פ(צל) ופצל מ(ן) פצול אלסנה בבלוגהא אלי נקטה
מא ובעצהא יפצל הו וגירה כאלקמר ואלכואכב אלתי
תפצל לילא מן נהאר ובעץ אללילה מן בעץ לכן דלך לא
יסתמר פי גמיע ליאלי אלשהר במגיב אלקמר פי בעצהא
פאמא אלפאצל בין שהר ושהר פהו אלקמר לטהורה
חסא פי גהה אלגרב ענד אלמגיב דקיקא תם יכבר
ויתזאיד אלי לילה אלי"ד מן אלשהר תם יאכד פי אלנקץ
ואלמסיר אלי אן יקטע אלפלך פי מדה כ"ח יומא תם

l.16 ויאמר] *Ibid.* 32.25. ויקרא] II K. 7.11.

l.19 את] Gen. 1.16.

12 a

l.1 אצאפה אלי וצף] This fine distinction of construct forms denoting the substance of a thing and its make-up is also mentioned by Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Luma'*, ch. 18, p. 206): ורבמא כאן מצאף כלה דשא ירק לא היה (Isa. 15.6) ואן כאן הו ואלדשא שיא ואחדא כמא קיל כירק עשב (Gen. 9.3) ואלמדהב פי הדא כאלמדהב פי קולה מישני אדמת עפר (Dan. 12.2) ואלאדמה הי אלעפר נפסה. It is, however, more explicitly treated by the unknown author Nathaniel in his comparative grammatical treatise, a fragment of which was edited by Kokowzow (*Noviye Materialy*, etc. (Russian), Petrograd, 1916, p. 187 of texts).

l.2 זהב] Num. 7.86.

15 יגיב ען אלחס אליום אלכ"ט חם ירגע טאהרא לילה ל'
או לילה ל"א פי אלמכאן אלדי כאן פיה אול אלשהר
אלמאצי (ד)קיקא פאלדי תקטעה אלשמס מן אלפלך
פי סנה י(ק)טע(ה) אלקמר פי אלמדה אלמדכור(ה) ואלפאצל
בין סנ(ה) וסנה פימכן באלשמס לאן להא פי אלסנה
20 פצול ארבע לכל פצל תלתה אשהר אלאול מנהא
תשרי מרחשון וכסליו פיכון סירהא פי הדה אלתלתה
12b אשהר (פי) גהה אלדרום אלי אנתהאהא ואלפצל אלתאני
טבת שבט אדר תעוד פיה פי נהאיה גהה אלדרום אלי אן
תחצל פי אלמוצע אלדי כאנת פיה אבתדי תשרי פי אול
ניסן. פהדין אלפצלין המא בכונהא פי גהה דרום דאהבה
5 ועאידה והדא מעני קול אלחכים הולך אל דרום חם
תאכד פי אלמסיר פי גהה אלשמאל פי אבתד(י) אלפצל
אלג' כקו' וסובב אל צפון פתמר פי הדה אלגהה ניסן ואיר
וסיון אלי אן תחצל פי נהאיתהא. חם תרגע פי
אלפצל אלד' והו תמוז ואב ואלול אלי אן תציר פי נהאיתה
10 פי אלמוצע אלדי כאנת פיה אול ניסן חם תעוד
אבתדי אלסנה אלתאניה אלי גהה דרום מן אול

l.15 אלכ"ט] Cf. Rosh ha-Shanah 20b: עשרים וארבע שעי מכסי סיהרא לדידן שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא לדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא. Maimonides, however, in *Mishneh Torah* (Ḳiddush ha-Ḥodesh, ch. 1, 3) says: הלבנה נסתרת בכל חדש ואינה נראת כמו שני ימים או פחות או יותר מעט, which coincides with our author's view.

l.20 ארבע] For ארבעה. See Hadassi (*Eshkol ha-Kofer*, alphabet 38), who describes the course of the sun in almost identical terms. Cf. Pirḳe de-R. Eliezer, ch. 6; Maimonides (*Mishneh Torah*, Ḳiddush ha-Ḥodesh, ch. 9); Midrash Leḳaḥ Ṭob 1, 14, and others, as to similar cosmographical descriptions.

12 b

l.3 אבתדי] For אבתדא. The same orthography is also used on lines 6 and 11, as well as elsewhere.

l.4 פהדין אלפצלין] For the nominative פהדאן אלפצלאן.

ll.4–5 דאהבה ועאידה] MS. דאהבא ועאידא.

l.5 הולך] Eccles. 1.6. The author interprets this verse as referring to the annual course of the sun. Cf. Baba Batra 25a, where this verse is taken as referring to its daily course. But see *Kitāb al-Uṣūl*, p. 671, ll.4 ff., for an interpretation similar to that of the aut hor.

l.7 וסובב] Eccles., *l. c.*

תשרי עלי אלתרתיב אלמדכור והדה אלפצול ללשמס
ואד לם תדכר פי אלנץ פאן אלחס ישהד בהא מן חית
אן מן ראעי מא תלקיה מן פיהא בותד יצרבה או מסמאר
ירוה פי אלארץ או פי חאיט מקאבלהא יעלם דלך מן
חאלהא ואלדי דכר אלכתאב מן פצלהא בי[ן] אלא[ז]מאן
פהו אלנהאר ואללי[ל] כקו' להבדיל בין היום ו[ב]ין הלילה
ודלך בטהור[הא ו]מגיב[הא] הי וגירהא מן או[ל]כואכב
עלי מא מצי. וקו' והיו לאותות יקאל חציר עלאמאת
והדה אללפטה תקע עלי אלמעג̈זאת כקו' ויעש האותות
לעיני הע' ויבעד אן יכון קצד האהנא מא יחצל
13a מא יחצל פי אלכואכב מן נקיץ אל[. . . . . מ]ן אלאו[ק]את
. . . . .ביא אד אלטאהר פי דלך ג̈עלהא עאדאת מסתמרה
באלטהור ואלגיבה פבהמא תכון עלאמאת ללאוקאת
וקד ינו אן יעני מע דלך איצא מא י[חצ]ל פיהא מן
שואד אלתגיראת מן נחו אלכסופאת פי אלקמר ואלשמס
ואמתדאד אלנ[ג]ום וגיר דלך כק' ומאותות השמים

l.12 ללשמס] Cf. *Kitāb al-Luma'*, p. 41, ll.23 ff., for a similar interpretation of Gen. 1.14.

l.14 ראעי] III conjugation of رعى means "to be mindful of, to pay attention to."

פיהא] For فيئها, her shade, from فاء, to change shade.

l.17 להבדיל] Gen., *l. c.*

l.20 ויעש] Ex. 4.30.

l.21 מא יחצל] Although written on the line, these two words were probably intended originally as catch-words, with which the following fascicle begins, since they are repeated there. Such catch-words are found at the end of each fascicle of the MS. In the present case they were placed on the line perhaps through oversight, or ignorance, of the copyist of the first 12 leaves.

13 a

l.1 מא יחצל] Beginning with this folio leaf, the manuscript is written in Arabic script, with very few diacritical points. Paper is worm eaten and damaged.

l.5 שואד] Coincides with the opinion of Ibn Ezra (*ad l.*): ויתכן להיות לאותות על קדרות הלבנה והשמש ודלוג דמות הכוכבים, etc., who evidently follows Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Luma'*, p. 41, ll.22 f.), viz.: אמא אלאיאת פהי טלוע אלניירין וגרובהמא פי כל יום וחדות אלכסופאת ומא אשבה דלך.

l.6 ומאותות] Jer. 10.2. Cf. Sukkah 29a, Bereshit Rabbah 44, 14, and Yalḳuṭ Shim'oni, II, 285, for application of this verse to cosmic phenomena.

אל תחתו׳ וקיל אנהא תכון עלאמאת ללמסאפרין
ברא ובחרא יסתדלון בהא עלי טרקהם ונהאת מקאצדהם
וימכן כונהא איצא דלאיל עליה עז וגל ׳ וקולה
ולמועדים טאהר הדה אללפטה אוקאת כק׳
ויוחר מן המועד אשר יעדו. העביר המועד
למועד חדש האביב. במועד שנת השמטה.
[ו]קד אשתהרת עלי בעץ אלאוקאת והי אלאוקאת אלתי
עלינא [פי]הא תכאליף מכצוצה ותסמי אעיאדא כק׳
וביום שמ[ח]תכם ובמועדיכם ואמתאלה ויגוז
אן יראד בה[א] סאיר אלאוקאת אלתי ימכן פצל וקת מן
וקת בהא כתמיז אל[נ]האר מן אלליל ואל[ל]יל מן אלנהאר באבתדי
טהור אלשמס ואלקמר ואלכואכב וכ[תמ]יז אבעאצהא
בעץ מן בעץ בבלוג אלמניראת מוצעא [מ]כצוצא
13b וכ[ת]מי[ז] אול אלש[הר באלקמר ענד אבתדי טהורה ׳
וקד ק[י]ל אן אללאם פי ל[א]ותות ואלואו פי ולמ[ועד]ים
זאידה ותקדירה והיו אותות למועדים [י]עני תכון
עלאמאת ללאוקאת ואדא צלח כון הדה אלמאורות
עלאמאת ופואצל לכל וקת כאן פצלהא פיה מעקולא פלא
וגה ללעדול ען אלהלאל פי אלפצל בין שהר ושהר [ע]נד טהורה
בעד אסתתאר לא סימא ואדא [ק]אל תעאלי מ[א במ]ענאה תכון
הדה אלמניראת פאצלה בין אלאזמנה ואלאוקאת פקד אראד
דלך פי גמלה מא לה מדכל פי אלתכליף אד הדא אלפעל
ליס מן אלמבאח אלדי לא צפה לה זאידה עלי אלחסן ׳
וקולה ולימים הי איאם אלכליקה מן וקת מגיב
אלשמס אלי מתלה ׳ וקולה ושנים קיל אנה נאקץ לאם
ותקדירה ולשנים ליכון מתל אלאסמא אלמתקדמה אלמעטופ[ה]

l.11 ויוחר] II Sam. 20.5. העביר] Jer. 46.17.
l.12 למועד] Ex. 23.15, 34.18. במועד] Deut. 31.10.
l.14 אעיאדא] Cf. Rashi (*ad. l.*).
l.15 וביום] Num. 10.10.

13 b

l.1 אול אלשהר] Reading conjectural.
l.2 אללאם] See Sa'adia's translation and also Ibn Ezra's remark, *ad l.*: והאומר כי למ"ד לאותות נוסף לא אמר כלום.
l.6 אלהלאל פי] Written on margin by same hand.
l.7 מא במענאה] Passage damaged, reading uncertain.

בעצהא עלי בעץ פפצלהא בין סנהּ וסנהּ הו באו[ח]ד
אלאעתדאלין וימכן איצא באלפצלין אלאכרין חסב מא
מצי פי דכר אלארבעהּ פצול ללסנהּ פכאן אדם ואולאדה
יפצלון ב[י]ן ס[נ]הּ וסנ[הּ] ב[א]חד אל[א]רבע פצול אלי אן גא
אלרסול [ע]ליה אלסלם ואמר באו[ת]כאד אלשהר אלמונוד
פיה אלאביב אולא לשהור אלסנהּ חסב קולה החדש
הזה לכם ראש חדשים וקאל היום אתם יוצאים
14a בחדש האביב וכאן טא[הר מעני קו'] לאותות
ולמועדים ולימים ו[ש]נים [כ]ון גמיע אלמאו[ר]ת
פאצלהּ בין הדה אלאזמנהּ ולים אלחאל פי פצלה[א] כדלך
בל בעצה[א] יפצ[ל] פצלא לא יפצל אלאכר כפצל אלקמר
בין אלאשהר ואלשמס בין אלנהאר ואללי[י]ל ובין סנהּ
וסנהּ פיגב אן ירדّ כל פאצל אלי מפצולה אלמכתץ
בה ודל[ל]ך פי באבה גארי מגרי קולה ותהיינה מחלה
תרצה וחגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד לבני
דודיהן לנשים אלתי ליס אלכמס בנאת לכל ואחד מן בני עמומתהן
בל כל ואחדהּ לואחד וקד ردّ בעצהם והיו לאותות
אלי אליום וללילה אלמקדם דכרהמא ודלך בעיד אדّ מן
חק אלצמיר אלדי פי והיו אן ירגע אלי אלמצדר בה פי אול אלכלאם
והו אלמאורות חסב סירהּ אלצמאיר פי אלכטאב אלוארד
או[ן] יתכלל בין אלצמיר ובין מא הו צדר לה מדכור כקולה
ויאמ[ר] אלי[ה]ם הנשיאים יחיו ויהיו חוטבי עצים

l.17 אלארבע] R. אלארבעהּ.

l.18 אלסלם] For السلام. This orthography is consistently followed by the author through the entire work.

l.19 החדש] Ex. 12.2.

l.20 היום] *Ibid.* 13.4.

14 a

l.1 לאותות] Gen. 1.14.

l.7 גארי] For جارٍ. ותהיינה] Num. 36.11.

l.10 לואחד] Followed by Aaron b. Elijah (*Keter Torah* on Gen., p. 16a): והיו כדרך והיו לבני דודיהן לנשים לא שיהיה כל אחד מועיל לכל מה שפרט רק הטעם לענין מיוחד.

ll.11 ff. מן חק] This interesting point of syntactical interpretation is discussed at length in chap. VII of the Introduction (pp. 58–9).

l.15 ויאמרו] Josh. 9.21.

ושואבי מי[ם] אלדי אלואו פי יהיו צמיראן ללמצדר [ב]ה פי אלדכר והם
יושבי גבעון ו[א]ן כאן קד תכלל [ב]זינהמא מ[ד]כור גירהם
כקולהם וילונו העדה על הנשיאים וליס [אל]צמיר צמירא
ללעדה מע קרבהם פי [א]לדכר עלי יושבי גבעון פהדא
20 הו אלמעתמד פי דפע הדא אלקול וקד י[קא]ל פי דלך
14b אן אליום [ואללילה] קד [כ]אנא מכלוקין מן אליום אלאול פלו
אראד כ[ונ]המא לאותות ולמועדים לכאן יחכם להמא בדלך פי אלפצל
אלאול מן פצול אלכליקה ולא יוכר דלך אלי אלראבע פאמא
מן געל אליום ואללילה דלאלה עלי אלשהר פבעיד איצא אד
5 לא ידל זמאן עלי זמאן בל אלמאורות הי אלדלאלה חסב מא
געלהא תעאלי כקולה יהי מאורות להבדיל ואמא
מן געל אלחסאב דאלא עלי אלשהור פדלך [א]יצא גיר נאיז
אד ינבגי כון אלדאל עלי גירה טאהרא גיר כפי ליצח אלאסתדלאל
בה ומא יד'עא פי אלחסאב מן אלאפתראק ואלאנתמאע פדלך
10 גיר מעלום ולא יעול אלחכים עז וגל באלמכלפין פי תכליפהם עליה
לאנה יגרי מגרי תכליף מא לא יטאק לא סימא וליס פי אלכתאב
מן אלאמור אלדאלה עלי גירהא ואלתי הי עלאמאת להא מא הו כפי
בל אלכל טאהר גלי כקולה פי בעץ דלך ובא השמש וטהר
אלדי געל מגיב אלשמס עלאמה ללטהר והו אמר מחסוס
15 ובעד פלם כאן אפתראק אלה[ל]אל עז אלש[מ]ס דא[לא] על[י]
ראס אלשהר דון אנתמאעה בהא פמואד א[ל]אדלה עז דלך
מרתפעה פאן [ק]א[ם] א[ל]א[ס]תדלאל עלי דלך באלנקל פמן
חקה או[א] אן יבי כון אלחסאב ממא יצח אלפצל בה וכון
סב[בא א]לי מערפתה תם יסתדל ע[ל]יה באי דלאלה שא

l.16 פי] Written between the lines. יהיו] The word יחיו obviously missing here, since the dual ضميران is used.

l.18 וילונו] *Ibid.* 9.18.

14 b

l.6 יהי] Gen. 1.14.

l.9 ידעא] For יִדַّعِي. VIII conjugation passive of ادّعى—دعا, to claim, pretend.

l.13 ובא] Lev. 22.7.

l.15 בעד] The passage is damaged in the MS., and the reading is rather difficult and not quite clear.

l.18 וכון] For וכונה.

15 a עלי אן אנ[נ]מא אדעאה מן אלנקל פי דלך גויר מו[אפק]פי[כונה חגה
לארתפאע אלאתפאק אלכלי ע[נה] * לאם והיו למאורות זאידה
ותקדיר מענאה ולתכן מניראת פי [בס]אט אלסמא ללאנארה עלי
א[ולארץ] במעני מנירה ה
ויאמר אלהים נעשה אד[ם ב]צלמנו
5 קולה ויאמר אלהים קיל אנה קול אלמלאיכה יעני תחדתת
אלמלאיכה בדל[ך] בעצהא מע בעץ לתקדם אלכבר בה מנה תעאלי
אליהא
וקולה [נ]עשה אדם פסר מצנוע יכון אדם

15 a

l.2 לאם] Sa'adia also omits ל and translates this verse: ותכון אלאנואר פי גלד אלסמא לתצי עלי אלארץ.

l.3 במעני מנירה] Written on margin by same hand. ה] This ה here and elsewhere is an abbreviation of انتهى, finished, and denotes the end of discussion. See chap. VIII of the Introduction (p. 85).

l.5 אלמלאיכה] Cf. Bereshit Rabbah 8, 3–4: ויאמר אלהים נעשה אדם במי נמלך ר' יהושע בשם ר' לוי אמר במלאכת השמים והארץ נמלך. . . ר' חנינא לא אמר כן אלא בשעה שבא לבראות את אדם הראשון נמלך במלאכי השרת אמר להן נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, etc. See Sanhedrin 38b and Midrash Leḳaḥ Ṭob (*ad l.*). Cf. also Megillah 9a where among the changes in the text alleged to have been made by the 72 translators of the LXX is also mentioned אעשה אדם בצלם ובדמות for the current reading of נעשה.

l.7 פסר] The interpretations of this verse given here by the author are found in Yefet ben 'Ali's commentary on Genesis, quoted by Bargès in his edition of Yefet's commentary on the Song of Songs (Paris, 1884, notes, pp. 181–182). It may be of interest to cite that passage here for the sake of comparison.

وبعضهم فسّرها اسم وعبّرها مفعول ادم وذلك ان נעשה נבנה נראה
يعمل عملين احدهما اسم مثل לאל הנראה . . . ومثله נגש והוא *נענה ومثله
לבית הנבנה والامر من هذه الف[ا]ظ הרָאה הבָּנה העָנה والاسم
المؤنث منه נבנה وعبر נבנה وعبر נענה נראה נעשה נשמע والعبر من
נראה الذى هو اسم مؤنث נראתה ومثله נבנתה נשמעה. والضرب الاخر
נעשה נבנה נראה يكون كون فجاز ان يفسّر נעשה אדם مفعول ادم
فقال هذا المفسّر ان سيدنا משה ע"ה يحكي لبني اسرايل ان

*) Bargès overlooked the fact that נגש והוא נענה is a citation from Isa. 53.7, and copied in his text: "נגש وهو נענה", translating the passage: " נגש pressus, id est נענה afflictus".

בקאלבנא כשבהנא מתל ואשר היה נעשה ליום אחד
אלדי הו אסם מתל הנראה אליו הבית הנבנה לשם יי
10 ואלנון פיה ליסת נון אלאסתקבאל בל נון אלאסם ומענאה ואלדי
כאן מצנועא ליום ואחד וקיל אנה קול אלרסול עליה
אלסלם ומעני ויאמר אלהים נראד אללה אן יכון מצנועא אדם
בקאלבנא כשבהנא פאכברנא משה עליה אלסלם בדלך
ואולא]קרב אן יגרי דלך מגרי ויאמר אלהים אלמקול פי

ربّ العالمين قال يكون مفعول ادم بصورتنا نحن كشبهنا فيكون قوله בצלמנו כדמותנו يقول משה עהש"ם عن نفسه وعن سائر البشر والقول الاخر فى נעשה אדם هو ان الله قائل נעשה אדם على رسم اهل اللغة المشتهد فيما بينهم فيقول السلطان نفعل ونصبع وهو واحد ونظير ذلك راينا دنيال عَالشّ يقول ופשרה נאמר קדם מלכא وهو واحد فسّر المنام يقال له.

"Some commentators explained נעשה as a noun (participle) and interpreted the verse (נעשה אדם) 'Adam be made'. This is because (forms like) נעשה נבנה נראה have two significations. One of them is a noun (participle), as e. g.: 'Unto God, who appeared' הנראה (Gen. 35.1)..., 'He was oppressed, though he humbled himself' נענה (Isa. 53.7), 'Into the house that is to be build' הנבנה (I Chr. 22.19). The imperative of these three verbs is הֵרָאֵה הִבָּנֶה הֵעָנֶה, the feminine participle is נִבְנָה, and its perfect is נבנה, as are the perfects of נענה נראה נעשה נשמע. The perfect (feminine) of נראָה, which is the feminine participle, is נראתה, as are נשמעה נבנתה. The second signification of נראה נבנה נעשה is the imperfect. Thus one could interpret נעשה אדם 'Adam be made'. This commentator said that our master Moses, be peace upon him, related to the children of Israel that the Lord of the worlds said: 'Let Adam be made in our own image, according to our likeness'. So the expression בצלמנו כדמותנו is what Moses, peace be upon him, said of himself and of other human beings. The other interpretation of נעשה אדם is that God said: 'Let Us make a man', in accordance with the accepted usage of the grammarians. The sultan says: 'Let us do', 'Let us make', yet he is one, and similar to this we see Daniel, peace be upon him, say: 'And we will tell the interpretation thereof before the king' (Dan. 2.36), yet he was one who interpreted the dream that was told to him."

See Ibn Ezra (*ad. l.*) who quotes the opinion that נעשה is a participle of Nif'al, but adds: וזה הפירוש חסר לב כי היה הראשון ראוי להיות כן ויאמר אלהים יהי נעשה אדם, etc. Cf. *Keter Torah*, pp. 18b f., for various interpretations of this verse.

l. 8 ואשר] Neh. 5.18.

l. 9 הנראה] I Kings 11.9. הבית] I Chron. 22.19. Error for לבית of the massoretic text.

15 אלפצול [אלמתקדמ]ה פי כונה כטאבא מנה עז וגל ואלנון פיה
נון אלאסתקבאל עלי טריק אלעטמה ואלאנלאל כקול אלסלטאן נפעל
ונצנע וכקול דניאל ופ[שר]ה נאמר קד[ם] מלכא
וקולה בצלמנו כדמותנו קיל [בק]אלב מלאיכתנא
בשבה מלאיכתנא כקולה בצלם אלהים ברא אן[ותן] *
20 ויברא אלהים את האדם ב[צל]מו יקאל
15 b באלקאלב. . . . . ו[הו] בצלם אלהים אמא אן יפסר בקאלב
שריף גליל למפארקתה לצור אל[בהאי]ם ואלטיור וגירהמא או
יקא[ל בקא]לב אלמלאיכה כלקה לכונהא משבהה לבני אדם
וקיל אן אלאו[ו פי ב]צלמו הי צמיר לאדם אלמדכור לא לאלהים
5 יעני כלק אדם באלקאלב ואלצורה אלתי הו עליהא מן אלאנתצאב
ואלחסן ה
ויכלו השמים והארץ וכל צבאם
יקאל כמלת אלסמאואת ואלארץ והו מן באב [פ]על מא לם יסם
פאעלה מתל ויכסו ההרים אלדי מענאה גטית ה אן
קיל אדא כאן כלק אלסמא ואלארץ פי דפעה ואחדה ולים יגרי
10 מגרי בני אלבית אלדי יחצל פי עדה אוקאת פיכון אלבנא אלואקע
פי אלוקת אלאכר מכמלא לבנאיה כקולה ובשנה האחת עשרה

l.16 אלעטמה] The author refers here to pluralis maiestatis. Sa'adia similarly translates this passage: נצנע אנסאנא בצורתנא כשבהנא מסלטא. Cf. *al-'Amānāt wa'l-'I'tiḳādāt*, p. 89, ll. 17–21, for exactly the same interpretation. However, Ibn Ezra rejects this view and prefers the Midrashic explanation cited above in note to line 5. Aaron b. Elijah (*Keter Torah, loc. cit.*) similarly maintains: והאומר שמלת נעשה כמלת אעשה לשון רבוי דרך תפארת שקר נבא כי השתדלות התורה היא לקיים היחוד ואיך תכשילנו במאמר זה ועד עתה זאת היא טענת מאמיני השלשה.

l.17 ופשרה] Dan. 2.36.

l.18 בצלם] Gen. 1.27.

15 b

l.4 לאדם] See Ibn Ezra (*ad l.*), who rejects this opinion: איך ישוב אל האדם והנה יש לו צלם קודם שיהיה, etc. Sa'adia translates this verse: פכלק אללה אדם בצורתה בצורה שריפה מסלטא כלקה. See also *al-'Amānāt wa'l-'I'tiḳādāt*, p. 94, ll.12–14. Cf. Maimonides, *Dalālat*, I, chap. 1, for the interpretation of צלם and דמות in relation to God.

l.7 כמלת] See Ibn Ezra (*ad l.*) for similar interpretation, followed also by *Keter Torah*.

l.8 ויכסו] Gen. 7.9.

l.10 בני] For بناء.

l.11 ובשנה] I K 6.38.

בירח בול הוא החדש השמיני כלה הבית פמא מעני קולה
ויכלו השמים והארץ וג' קיל מן חית אן הדה אלמכלוקאת
לם תכלק בגמיע מא פיהא דפעה ואחדה אלא תרי אן אלסמא ואלארץ
כלקא פי אליום אלאול וכלק פי אליום אלתאני אלרקיע [וכל]ק
פי אליום אלתאלת [אל]דשא ואלעשב ואלעץ פי אלארץ וגמע אלמא ען
וגההא אלי [מ]וצע ו[אחד ו[כל]ק פי אליום אלראבע אלמאורות
פי אלסמא מא [אקת]צי מן צבא השמים פבהדה אלמכלוקאת נות
יומא יומא תכמל כלק אלסמאואת ואלארץ במא פיהא וחם אנתפאע
אלמ[כ]לוק[את] בהא פאן קיל פצבא השמים במא דא כמל
16 a חתי עטפה עלי קולה ויכלו השמ[ם והא]רץ קיל
אן צבא השמים כמא [יקע ע]לי [אל]מאורות כק' א[ת] השמש
ואת הירח ואת הכו[כ]ב[ים] כל צבא השמ[ם פ]קד
וקע עלי אלמלאיכה איצא כק' וכל [צב]א השמים עומדים
פפי אבתדי כלקהם לם יכונוא פי אלמנזלה אלתי צארוא עליהא פי אליום
אלסאדס מן אלכמאל במא כלק פיהם מן אלעלום ואלקדר ואלשהואת
וי[כל] אלהים ביום השביעי אדא כאן לם יחצל
פי אליום אלסאבע מן פעלה תעאלי מא יכמל בה מלאכתו אלתי פעלהא
פי אלסתה אלאיאם אלמתקדמה פכיף יקול ויכל אלהים
ביום השביעי מלאכתו ואלטאהר פי דלך חצול
פעל פי אליום אלסאבע בה כמל עמלה כמא כאן חצול תמאם בני אלבית
פי אלסנה אלחאדיה עשר כקולה ובשנה האחת עשרה בירח
בול הוא החדש השמיני כלה הבית קיל
פי דלך אנובה אחדהא אן יקאל כמל מא עמלה פי אלסתה איאם

l.18 נות] Reading not certain.

16 a

l.1 ויכלו] Gen. 2.1.

l.2 יקע] Text badly damaged, reading conjectural. את] Deut. 4.19.

l.4 וכל] II Chron. 18.18.

l.9 ויכל] The difficulty of this verse is variously treated in the Rabbinic literature. Cf. Megillah 9a; Bereshit Rabbah 10, 10; Midrash Leḳaḥ Ṭob 2, 2; Sa'adia's translation of Gen. 2:3; Rashi, and Ibn Ezra (*ad l.*). See also Mann, Early Karaite Bible Commentaries, *JQR.*, NS, XII, p. 441, and n. 14, and *Keter Torah*, p. 20a.

l.11 בני] For بناء.

l.12 עשר] For عشرة. ובשנה] I K 6.38.

באליום [א]לסא[בע] אד הו כאלכאתמה לאיאם אלכליקה ׳ ואלתאני
אן יקאל אן לשון כלות עלי וגהין אחדהמא אקראנה בזמאן לא יחצל
פיה עמל מתל וביום ש[מו]נה לחדש בא[ו] לאולם יי
ויקדשו את בית יי לימים שמונ[ה ו]ביום ששה
עשר לחדש הראשון כלו פדכר אן פרא[ג אלת]נטיף כאן
פי אליום אלסאדס עשר ופי אלתחקיק כאן פר[אגה] פי אלכאמס עשר
16 b אלדי הו [מן א]לא[יאם א]לע[מ]ל פמתלה יכון איצא ויכל אלהים
ביום [ה]שביעי ואלוגה [אלא]כר אן יקרן בזמאן יכון
טר[פא] [ללע]מל וללפראג ואן כאן אלפראג ליס באמר חאדת יכון
אלזמאן טרפא לה לכנה י[קדר]ר תקדירה ודלך קולה ובשנה
האחת עשרה בירח בול הוא החדש השמיני כלה הבית
פאקתצי דלך אן פי אלסנה אלמדכורה חצל אעקאב אלבני ואלפראג
מנה ׳ ואלתאלת אן יקאל אן אלמראד [ב]קולה ויכל
אלהים ביום השביעי קבל אליום אליום השביעי יעני מא עמל
פי אליום אלסאדס אלדי הו נהאיה מלאכתו ואן דלך נאר
מגרי אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם
אלדי מענאה קבל אליום אלראשון אד לא יגוז אן יאמר בתעטיל
אלכמיר אלדי אלגרץ בה נפיד פי אליום אלאול מן חית קאל שבעת
ימים שאור לא ימצא בבתיכם וחט אליום אלאול

l.15 אלכליקה] Cf. Ibn Ezra on Ex. 12.15, viz.: ודע כי כלוי מעשה אינו מעשה והנה פירוש ויכל אלהים ביום השביעי כאשר נכנס היום השביעי כבר כלתה מלאכה.

l.17 וביום] I Chron. 29.15.

16 b

l.1 אלעמל] MS. badly damaged, reading uncertain. ויכל] Gen. 2.2.

l.4 ובשנה] I K 6.38.

l.6 אלבני] For البناء.

l.8 קבל] Interpretation of Ibn Janāḥ in *Kitāb al-Luma'*, p. 72, ll.11–13, viz.: ותכון [אלבא] במעני קבל כדא וכדא פי קו ויכל אלהים ביום השביעי ופי קו איצא אך ביום הראשון תשביתו שאור וללאויל רצי אללה ענהם פיה תלכיץ אכר קריב מן הדא, evidently referring to Pesaḥim 4b–5a. See Leḳaḥ Ṭob 2, 2; also Ibn Ezra who quotes this interpretation anonymously (יש אומרים), and Solomon Parḥon, *Maḥberet he-'Aruk*, p. 2d.

אליום] The first אליום is written in MS. in Arabic characters, the second—in Hebrew. Probably a dittography.

l.10 אך] Ex. 12.15. Cf. the view of R. Naḥmon bar Yiṣḥaḳ in Pesaḥim 5a, and Rashi's comment, *ad l.* See also Rashi and Ibn Ezra on Ex., *ibid.*

l.12 נפיד] Meaning "taking effect (order)". שבעת] *Ibid.* 12.19.

l.13 וחט] MS. has وحظ with ظ, but وحط seems to fit here better.

ואלאכיר פי דלך עלי סוא פי עדם אלכמיר מן אלמנאזל פיגב אן יכון
תעטילה ונקיה קבל אליום אלאול פכדלך חאל ויכל אל[הים]
ביום השביעי אן מענאה קבל אליום אל[ש]ביעי [א]לא תרי
אנה קאל מן ב[ע]דה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו
פגעל הדא א[ליו]ם טרפא ללע[ט]לה פלא יגוז מע דלך חצול שי
מן מלא[כת]ו פיה ואלגרץ בדלך אנה תעאלי לם יפעל פי
הדא א[ליו]ם שיא מן אלאפעאל אלמפעולה פי אבתדא אלכליקה ולא
17 a בד מן אן יכון עז ו[גל.....] אלתי אג[רי בהא] אלעאדה
מתל חרכאת אלפלך ונמו אלנבאת ופעל אלשהוא[ת] ואלנפור
פי אלחיואן וגיר דלך ויברך אלהים מעני
תבריכה סבחאנה אליום אלסאבע [הו] יג[ע]לה יומא מכצוצא
מן גמלה אלסבעה איאם ללעבאדה אד לא ימתנע כונה מוהלא
למתל דלך מנד דלך אלזמאן אלי חין מגי אלרסול עליה אלסלם וכלף
פיה איצא מא שרחה פכאן אלמומנון יתברכון בה למא יכתסבון
לאגלה מן אלמנאפע אלאגלה וקולה ויקדש אותו
קיל אנה גאר מגרי שמור את יום השבת לקדשו אלדי
יפיד תרך אלאעמאל אלמחרמה פיה כקולה ולקדש את יום
השבת לבלתי עשות בו כל מלאכה ואן הדא אלקול
הו אכבאר מן אלרסול עליה אלסלם בחאל הדא אליום תם דכר מא יגרי
מגרי אלוגה פי דלך והו עטלתה פיה מן עמלה ואלוגה
פי אל[תח]קיק פי דלך הו מא אכתץ בה תכליף אלמכלפין פי הדא
אליום מן א[ל]צל[אח] ויקרב אן דלך צלאח פי אתבאת חדת
אלעאלם ואתבאת אלצאנע סבחאנה למא ידעוהם עטלתהם פיה אלי
אלנטר פי דלך ה
ועץ הדעת טוב [ורע] הו אלשגר אלדי
ענד אכל אדם וחוה מן תמרה פעל פיה[מא נ]פורא מן רויה

l.15 ויכל] Gen. 2.2.
l.17 וישבת] *Ibid.*

17 a

l.7 יתברכון] Cf. Saʿadia as quoted by Ibn Ezra (*ad l.*), viz.: ואמר הגאון שברכת היום וקדושו ישוב על השומרים שיהיו מבורכים קדושים. See also Naḥmanides, *ad l.*
l.9 שמור] Deut. 5.12.
l.10 ולקדש] Jer. 17.24.
l.12 אלרסול] Cf. Leḳaḥ Ṭob, *ad l.*, viz.: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו מה סיפר משה רבינו לישראל כי הקב"ה בירך וקידש זה היום, etc.
l.16 דלך] Cf. Saʿadia's translation and Ibn Ezra.

אחדהא ללאכר עריאנא והוא אלרע ושהו[ה ל]ר[ו]יתה מסתורא
והו אלטוב ٭ כי [ביו]ם
17b אכלך ממנו [מות תמות] מענאה אסתחקאק אלמות
פי יום [אכ]לה מן עץ הדעת אד למא אכל לם ימת פי יום אכלה ה
והנחש היה ערום יקרב כון הדא
אלנחש ואחו[ד]א [מן] גנ[ס] אלנחשים וכאן דא ארבע ו[פי]ה [מ]ערפה
וכבת וכאן מכלפא בכלאף בקיה גנסה ולדלך אורדה
בהא אלתעריף לימיזה מנהא בהדא אלמעני ולתוגה אלדם אליה עלי
מא פעלה כאן דלך דאלא עלי קבחה וכונה מכרוהא [מ]נה ולקולה
מכל חית השדה בעד קול מן קאל אנה מלאך ٭ ונפקחו
עיניכם ליס יריד בה טאהרה בל מא אורדה בעדה מן תפסירה
והו והייתם כאלהים יעני תצירון מתל אלמלאיכה אלמכתצה
[במ]ערף ליסת מעכמא ודלך תכרץ מנה ותמויה ולעלה
אסתכרג דלך מן לקב אלשגרה בעץ דעת טוב ורע ٭
ותפקחנה קולה וידעו כי עירמים הם
תקדיר מענאה עלמא למא כאנא עריאנאן נפור נפס אחדהמא מן משאהדה
אלאכר לה בהדה אלצורה אד לא יגוז כונהמא כאמלי אלעקל והמא
עריאנאן פלא יעלמאן כונהמא כדלך פוגב ל[דל]ך אלע[דו]ל ען

17 b

l.1 אסתחקאק] Follows Targum Jonathan (תהי חייב קטול) and Sa'adia (פי יום תאכל מנהא תסתחק אן תמות). Anonymously quoted by Ibn Ezra (Gen. 3.8) and rejected by him, but accepted by Naḥmanides. This interpretation is also given in Midrash Leḳaḥ Ṭob, *ad l. Keter Torah* (p. 23b) similarly quotes it and rejects it.

l.5 וכבת] Cf. Soṭah 9b, Bereshit Rabbah 19, 1, Leḳaḥ Ṭob, and Ibn Ezra for similar interpretation.

l.8 מכל] Gen. 3.1. מלאך] Cf. Sa'adia's view as cited by Ibn Ezra, viz.: אחר שהתברר לנו שאין דבור ודעת כי אם באדם נצטרך לומר כי הנחש גם האתון לא דברו רק מלאך דבר בשבילם.

l.10 והייתם] *Ibid.* 3.5. תצירון] For the dual תציראן, as used in מעכמא, etc. אלמלאיכה] Interpretation of Sa'adia, Leḳaḥ Ṭob, and Ibn Ezra.

l.11 תמויה] Inf. of II conjugation of موه, used here in the meaning of "falsification, equivocation".

l.14 עריאנאן] For עריאנין, as predicate of كان.

l.16 כדלך] Cf. Bereshit Rabbah 19, 10, (Yalḳuṭ Shim'oni, I, 27, Leḳaḥ Ṭob) for the Rabbinic interpretation. See also Rashi, Baḥya Ibn Paḳūda, *al-Hidāya 'Ilā Farā'iḍ al-Qulūb*, ed. Yahuda, Leiden, 1912, p. 339, ll.19–20, and Maimonides, *Dalālat*, I, chap. 2.

טאהרה וו[תא]ויל[ה ע]לי [הד]א אלחד וו[א]לדי תגדד עלמהמא
בה הו
נפור אחדהמא ען רויה אל[אכ]ר [ע]ריאנא ואכתשאה מן נטרה בהדה
אלחאל בעד [כונה]מא בכלאף דלך כך' ויהיו שניהם ערמים
20 האד[ם ואש]תו ולא יתבוששו ולם יקל ולא ידעו ליכון
18a עכסא מן וידעו כי [עירמ]ים [הם] פאלי ה[דא.....]
אנה אשאר בקולה דעת טוב ורע לא מא יקאל מן.....
אלמאכולאת ומצארהא וגיר דלך אד לם יד'כר אנהמא א....
ענד אכל תמר עץ הדעת מערפה ד'ל[ך ב]ל [ק]אל ותפקחנ[ה]
5 עיני שניהם וידעו כי ערמים הם פאן פסר טוב
ורע מא יסתחסן מן סתרה אלעורה ויסתקבחה מן כשפהא באלעאדה
מן טריק אלאו[ד]ב פהו ראגע אלי מא תקדם ד'כרה מן נפור נפס
אלמר ען משאהדה גירה לה מהתוכא ושהותה רויתה מסתורא
וליס אכל הדה אלתמרה מוגבא לפעל אלשהוה ואלנפור
10 אלמד'כורין פיהמא ואנמא הו תעאלי פעלה פיהמא באלעאדה ענד
אכלהמא להא כמא יפעלה מן אלצחה ואלסקם פי אלעבד ענד מא
אכל מכצוצה
ומערפה מנאפע אלמאכל ומצארהא תסתפאד באלתגרבה או
באלסמע פאמא אן יפעל פי אלעאקל לא ען טריק פבעיד ולא
ימת[נע] כון תמר עץ הדעת גאריא מגרי בעץ אלמאכל אלדי ענד
15 אכלה באלעאד[ה נ]על אלקדים עז וגל פיה אלדכא וצחה אלתמיז וכאן
אכלה מפסדה פנהאה[מ]א ע[נה] * * מי [הגיד] לך כי
ערום את[ה] תקדיר מעאנה מן אכ[בר]ך אני א[כר]ה משאהדתך

l.19 ויהיו] Gen. 2.25. A similar interpretation is given by Leḳaḥ Ṭob, *ad l.*

18 a

l.1 וידעו] Gen. 3.7. הדא] Corner of this folio leaf is torn. Supply at the end of the line הדא אלמעני, or something similar.

l.2 מן] Supply after מן some such word as אלאשיא.

l.3 אנהמא] Supply after אנהמא some word like אכתסבא.

l.4 ותפקחנה] *Ibid.* ,

l.12 אלמאכל] For الماكِل, pl. of ماكل, food.

l.13 טריק] Some word like الادب is evidently missing after طريق. See l.7, above.

l.14 תמר] Cf. Sanhedrin 70a f. and Ibn Ezra for discussion of the nature of the Tree of Knowledge.

עריאנא או מן ערפך אלנפור עו אן אר[אך] עריאנא או גיר הדין
אלתאוילין ממא יטאבק דליל אלעקל פי אנהמא לא יגוז [אן יכו]נא
עריאנין
ולא יעלמאן דלך מן אנפסהמא מע כמאל עקלהמא ותכ[ליפ]המא ה 20
18b [ויאמר י]י אלהים [הן האדם הי]ה כאחד ממנו קיל
[. . . . כואח]ד מנה יעני כואחד מן אולאדה אלמכארגין מנה פי באב
. . . . . ואלגם באחואל דניא[ה] ואלאנתהאד פי מערפה מא ינפעה
[ומא] יצרה מנהא [וקב]ל דל[ך] כאן מסתריחא מן מ[ת]ל הדה אלאמור
וינו אן יקאל צאר כואחד מנא יעני מן אלמלאיכה פי באב אלמערפה 5
במא יצרה וינפעה אי קד קוי דהנה וגאד תאמלה למערפה
דלך פלא יומן מן גהתה אן תרך פי גן עדן אן ימד ידה
אלי עץ החיים ויאכל מן תמרה פיחיי ללדהר טלבא [מ]א עאד בנפעה
ודפע אלמצרה ענה כק' ועתה פן ישלח ידו וג' וקבל
אכלה מן עץ הדעת קד כאן עלי גמלה מן אלתמיז ואלדהן מעהא 10
צח [ת]כליפה לכנה ענד אכלה מן עץ הדעת זאד צפא דהנה
וקוה דכאה וגודה תאמלה וצחה תמיזה * ועתה פן

l.18 עריאנא] See Rashi.

18 b

l.2 כואחד] Corner of this folio leaf is torn. Supply at the beginning of the line something like צאר כואחד.

l.4 מסתריחא] 10 conj. of راح means "to be at rest". Here it is used in the sense of "not worry".

l.5 אלמלאיכה] Cf. Bereshit Rabbah (21, 5): דרש ר' פפוס הן האדם היה כאחד ממנו כאחד ממלאכי השרת אמר לו ר' עקיבא דייך פפוס אמר ליה מה אתה מקיים הן האדם היה כאחד ממנו אמר לו שנתן לו המקום לפניו שני דרכים דרך החיים ודרך המות ובירר לו דרך אחרת.
It seems that R. Akiba's interpretation of ממנו is thus referring to Man, meaning of him. The author's first interpretation of this verse would then coincide with that of R. Akiba, while his second alternative is that of R. Papos. Cf. David b. Abraham's interpretation of this verse, quoted by Neubauer in Notice sur la Lexicographie Hébraique, *Journal Asiatique*, 1862, v. 19, p. 360. Yefet b. 'Ali (in Munk's Notice sur Abou'l-Walid, *Journal Asiatique*, 1850, v. 16, p. 25) cites an interpretation of כאחד ממנו as an Aramaism, just as התאחדי (Ezek. 21.21), in the name of Abū Ya'ḳūb Yūsuf Ibn Bakhtawi: فقال بعضهم ان تفسير כאחד ממנו عند اخذ ادم من الشجرة من لشون תרגום وكذلك فسّر התאחדי.... وهذا تفسير ابى يعقوب بن يوسف بختوى يرحمهو האל. See Ibn Ḳoreish, *Risāla* (ed. Bargès, p. 6, ll. 4f.), who similarly takes התאחדי as an Aramaism.

l.9 ודפע] For ועתה. ודפעא] Gen. 3.22.

ישלח ידו תקדירה נגרשנו פן נשלח ידו וקולה
ואכל וחי לעולם לים אכלה מנהא מוגבא דואם כונה חיא
בל אלקדים עז וגל יכתאר דלך למא יראה מן אלצלאח ול[ו אכ]ל
מנהא מע כונה מכל[פ]א למא כאן יסתמר [כ]ונה חיא לא אלי נאיה
כאלקדים עז [ו]גל פי אס[תמר]אר כונה חיא למא פי דלך ממא יקתצי
אלתכליף..... מן מט[ו]ע תכליפה ה מסלה
אדא כאן ח[כמה ע]ליה ענד אכלה עץ הדעת באלמות פכיף
יקול אנ[ה א]ן יאכל מעץ החיים עאש אבדא אלדי הו במהאבה
19a קולה לא ימות .....
ליס בין אלקולין תנאקץ לאן קולה כי ביום [אכלך]
ממנו מות תמות פי צמנ[ה] מהמא לא יאכל מעץ [החיים]
לאנה קד דל עלי דלך בעד חכמה עליה באלמות א[ד]א אכל מעץ
החיים באן קאל ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים
ואכל וחי לעולם ה
הלא אם תיטיב שאת יעני אליס אן תבת
ואחסנת פעלך נפרת לך ולפטּ נשיאה יקע עלי
אלגפראן כק' ומה לא תשא פשעי לא ישא לפשעכם
וקולה ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ
יעני אן דנבך כאלמלאזם לך אלראבץ
יקאל ואן לם תחסן עמלך אלי באב אלקבר אלכטא ראבץ עלי באב

19 a

l.2 כי] *Ibid.* 2.17.

l.5 החיים באן] Evidently error for הדעת, as seen from the text. ועתה] *Ibid.* 3.22.

l.6 ואכל] This line is written on margin by same hand.

l.8 נפרת] The author follows the traditional Rabbinic interpretation. Thus Onkelos: הלא אם תוטיב עובדך ישתבק לך, etc., Bereshit Rabbah, 22, 11: אם תטיב אני מוחל לך על עונותיך, followed by Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 459, ll.24–25), Rashi, Solomon Parḥon (*Maḥberet he-'Aruk*, *s. v.*), and Ḳimḥi (*Shorashim*, *s. v.*). Sa'adia translates this passage: אלא אן נוֹדת קבלת שאת as נשיאת פנים, which interpretation is preferred also by Ibn Ezra. Cf. Ḳiddushin 61b: אם תיטיב אגרא (Rashi: משאת שכר) and Naḥmanides.

l.9 ומה] Job 7.21. לא] Ex. 23.21.

l.11 יעני] The whole line is written on margin by same hand.

l.12 ראבץ] Cf. Rashi: לפתח קברך חטאך שמור.

קברך אלי אן תקום יום אלבעת ויתעלק בך כקולה פי אל[תגזז
במחל דלך עצמותיו מלאו עלומיו ועמו על עפר
15 תשכב וקולה ואליך תשוקתו יעני אן קיאד
א[לכט]א כאן בידך פי פעלה ואלאנצראף ענה לכונך קאדרא עלי
דלך מתמ[כנא] מנה כק' תמשל בו וקיל אן קיאד
אלתובה אליך וסהל עליך לקדרתך עלי דלך ה
לכן כל הורג קין י[ע]ני לאגל מא חצל מנה מן
20 אלאעתראף בכטאה ואלתדלל ואלכוף עלי נפסה [מן] קתלה ואן יקאד
בה וקולה שבעתים יעני חצול אלאק[תצא]ץ מן קאתלה
עלי אלתמאם ואלכמאל וקולה וישם יי לק[ין אות] לבלתי
19b [הכות אתו כל] מו[צאו יעני אן] עז וג[ל עמל מעה איה
.....לאגלהא ענה מן ירום קתלה אמא בהיבה געל
.....ל כלאף אלמעתאד או ימנע מן כאן יחאול קתלה באפה יערץ לה
[כמא] גפת יד י[ר(ב)עם [ל]מא מדהא אלי אלנבי וקאל לאמר
תפשוהו ה
5 ויאמר יי לא ידון רוחי באדם
ידון קיל ינגמד רוחי קיל מראדי יעני לא ינגמד מראדי
פי אלאמהאל עלי אלאדמי אלי אלאבד אי ואן א[מ]הלת עליהם
מדה חסב מא תקתציה אלחכמה פי אלתכליף פאני לא אדים אלאמהאל
עלי מעאציהם אלי אלאבד וקולה בשגם הוא בשר

l.13 [אלבעת] Cf. Onkelos: ואם לא תוטיב עובדך ליום דינא חטאך נטיר. Sa'adia's interpretation is: ואז לם תגזד פאינמא אתגחת כטאך ראבץ. See Ibn Ezra and Naḥmanides.

l.14 [עצמותיו] Job 20.11.

l.16 [אלכטא] The interpretation of תשוקתו as referring to חטאת is also maintained by Sa'adia, Rashi, and Naḥmanides. Cf. Ḳiddushin 30b for the view that it refers to יצר הרע, which is followed by Ibn Ezra.

l.17 [תמשל] Gen. 4.7.

l.22 [ואלכמאל] Sa'adia: לדלך כל מן קתל קין יקאד בה כתירא. Cf. Onkelos and Bereshit Rabbah 23, 5, for the traditional interpretation that שבעתים refers to seven generations, followed also by Rashi and Ibn Ezra.

19 b

l.4 [לאמר] I K. 13.4.

l.6 [ינגמד] Sa'adia's interpretation: לא ינגמד דאתי. The view that ידון is derived from נדן "sheath" is found in Sanhedrin 108a (Tosefta Sanhedrin 13,6): לא ידון רוחי שלא תהא נשמתן חוזרת לנדנה, and Bereshit Rabbah 26, 11. Also Ibn Ḳoreish follows this traditional interpretation and translates this passage ולא ינגמד רוחי (*Risāla*, ed. Bargès, p. 44, l.17). See below, lines 14 ff., where this derivation is criticised as ungrammatical.

10 קיל בסבב אלדי קד צאר הו איצא מתל סאיר אלבשר יעני
אלחיואן אלגיר נאטק אד קד מאתלוה פי ארתכאב אלמשתהאת
אלקביחה וקולה והיו ימיו מאה ועשרים שנה
יעני אנעל לאמהאלהם אגלא נהאיתה מאיה ועשרין סנה פאן
הם אקלעוא ותאבוא ואלא אהלכתהם וקד אבעד תפסיר
15 ידון ינגמד מן טריק אללגה מן חית אן לגה דלך אצל(ה)א
נונאן מתל וישב חרבו אל נדנה בנו נ(ד)נה וידון

l.10 אלבשר] Cf. Rashi and Ibn Ezra, criticised by Naḥmanides, who prefers the interpretation given here by the author.

l.11 אלמשתהאת] For المشتهيات. See Freytag, *s. v.*

l.13 ועשרין] For وعشرون.

l.15 אללגה] A similar criticism of this interpretation is voiced also by David ben Abraham al-Fāsi in the following interesting note taken from the Petrograd MS. of נאמע אלאלפאט (First Firkowich Collection No. 604, fol. 115b): ומן דלך קיל לא ידון רוחי באדם לעולם לא תחכם רוחי פי אלאדמי ללאבד דלך לאן אלחאכמה פי אלבדן הי אלרוח ואן עדמת מן אחד אלאעצא שיא פקד בטל אקול אן עדמת אלעין קד עמית (MS. עמיית) או אלאדן פקד אנטרשת ואליד פקד זמנת ואלרגל פקד אקעדת ואן עדמת אלכל פקד הלכת נמלה פלדלך קאל לא ידון רוחי באדם לעולם לא תחכם (MS. יחכם) הדה אלרוח אלתי נעלתהא פי אלאדמי ללאבד בשגם הוא בשר יעני בשרי ביס אלנאטר לנפסה גיר אן אמהלה מדה ק' וכ' סנה פאן תאב עפית ענה (MS. ואן לם) ואלא אנפדתה וקד גלט מן פסרהא מן אלאנגמאד וליס לנא שי יפסר אנגמאד סוא וישב חרבו אל נדנה ואלאצל פיה נדן ובאלסריאני בנו נדנה והו אסם ואלתצריף מא וגדנא לה אלבתה ולפטה ידון אלאצל פיה דן. "And from this root (דן) is derived לא ידון רוחי באדם לעולם, 'My spirit will not govern the man forever', It is so, for the governing force in the body is the spirit, and if you miss a thing in one of your limbs, it becomes of no avail. I mean: if you miss the eye—you become blind, or the ear—you become deaf, and the hand—you become crippled, and the foot—you limp, and if you miss everything, you perish altogether. Therefore He said: לא ידון רוחי באדם לעולם—This spirit which I placed in the man will not govern forever, בשגם הוא בשר, meaning 'a mortal, ill caring for himself'. Nevertheless, I shall forbear with him for a period of a hundred and twenty years: if he repents, I shall forgive him, otherwise I shall cause him to perish. The one who explained ידון as derived from 'putting into a sheath' made an error, for the only term that has such a meaning is in וישב חרבו אל נדנה, the root of which is נדן (and in Aramaic בנו נדנה). It is a noun which we did not find it to be inflected at all, whereas the root of ידון is דן".

Cf. Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, p. 156, note 95), Ibn Ezra, *ad l.*, and on Gen. 17.11, Solomon Parḥon (*Maḥberet he-'Aruk*, *v.* דון), Joseph Ḳimḥi (*Sepher ha-Galuj*, ed. Mathews, Berlin, 1887, p. 38) and David Ḳimḥi (*Shorashim*, *v.* נדן).

l.16 וישב] I Chron. 21.27. בנו] Dan. 7.15. MS. בנוא.

פיה נון ואחד וקיל אן תפסירה יחאו[כם יכאצם ואמרה דון
בוזן מול או[ת ב]ני יש' והו במעני ידין עמים אלדי
אמרה דין או הָדַן בוזן מִיל או הָמַל אלדין יגוז כון כל ואחד
20 מנהא [אמרא כק]ולה כי אמילם פלגה מול ואמילם ואחדה
והמא מן תצריפין כמא אן לגה דון ודין ואחדה
20a ומרגעהמא אלי תצריפין וקיל אן תפס[יר רוחי]
נבותי לאן רוח [תק]ע עלי או[נ]בוה כק' והי[תי רוח שקר]
ותהי עליו רוח יי יעני לא יכאצם רסולי ונביי אלאד[מי אלי]
אלאבד אי לא יגיהם באלתהדיד ואלועיד עלי מ[ע]אציהם אבדא
וקולה
5 בשגם הוא בשר קיל יעני אני אלאן לא אעאגלהם באלעקובה
בסבב אנהם בשר פארחמהם ואמהלהם אלי מאיה ועשרין סנה
יכון אלרס[ול] י[א]תיהם פיהא השכם ודבר פאן רגעוא פי
הדה אלמדה ואלא אהלכתהם והדא אלתפסיר פי בשגם
הוא בשר יגרי מגרי ויזכר כי בשר המה וג' אלמקול
10 בעדה והוא רחום יכפר עון וג' ס וינחם י'

l.17 יחאכם] See Sanhedrin, *l. c.*, and Bereshit Rabbah 26, 12. Cf. also Ḥayyūj, *Kitāb Ḥurūf al-Līn*, ed. Jastrow, p. 95, and the references given at the end of note on l.15, above.

ואמרה] The Karaite grammarians usually take the imperative as the fundamental form of the verb. See Bacher in *REJ.*, XXX, p. 242, n. 3, where several references to that effect are given, to which way be added also Yefet ben 'Ali in Bargès edition of the Song of Songs, Paris, 1884, notes, p. 181, line 2 from the bottom.

l.18 מול] Josh. 5.2. ידין] Ps. 7.9.

l.19 הדן] The author means that ידין could be either Ḳal or Hif'il. Cf. Ḳimḥi, *Miklol* (Fürth, 1793, p. 117b): ואף על פי שעתידי הקל באו ... כן (הפעיל as) תפריש בהם כפי ענין פעל עומד ויוצא כי הפעלים העומדים הם מהקל והיוצאים מהכבד ברוב.

l.20 כי] Ps. 118.10, etc. Cf. Yefet ben 'Ali's Commentary on Psalms, quoted by Munk in Notice sur Aboul Walid Merwan ibn Djanah, *Journal Asiatique*, 1850, v. 15, p. 314. See also Ḥayyūj, *loc. cit.*, pp. 103 f.

20 a

l.2 והייתי] I K. 22.22.

l.3 ותהי] Judg. 3.10.

l.7 השכם] Jer. 7.17.

l.9 ויזכר] Ps. 78.39.

l.10 בעדה] Evidently an oversight of the author, for the verse והוא רחום etc. precedes the one beginning with ויזכר. Read, therefore, בעד or קבלה, either of which would fit in the text. והוא] *Ibid.* 78.38.

אדא כאן אלנדם ואלמשקה לא ינחאן עליה תעאלי פלא בד מן תאויל
מא תצמנה הדא אלפסוק מן דכרהמא באן יקאל רגע אללה למא צנע
אלאדמי פי אלארץ ען איתאר צלאחה למא טהר מן טלאחה ושק דלך
עלי נביה יעני אן כאן גרצה בכלקה בני אדם תעריצהם באלתכליף
15 אלי אלמנאפע אלשביה עאגלא ואגלא פלמא עצוא אסתחקוא
אן ירגע סבחאנה ען צלאח שאנהם אלי פסא(ד ח)אלהם וקולה
ויתעצב אל לבו קיל שק דלך עלי נ[ב]יה נח אד
אלאכיאר ישק עליהם פסאד אלאשראר (וס)מאה לבו עלי
טריק אלחשביה בקלב אלאנסאן אלדי הו אער(ף ג)וארחה
20 ואפצל אעצאה כדלך אלנבי ענדה [עז] וגל
20b ..... קה ולאנה חאמל סרה וחאפט רסאלתה פי קלבה
..... אלואו פי לבו צ(מ)יר אלאדם אלקריב פי אלדכר יעני
[אלא]דמי למא ערף הדא אלועיד דאכל אלגם ואלמשקה קלבה ומע
[דא]ך פלם ירגע ען מעאציה מן גנס וכעת הצר לו ויוסף למ[ע'] ביי.

5 ٭ אלה תולדות נוח ٭
כל רמש קולה אשר הוא חי יכץ אלחי דון אלמו[ת] לכנה
בחית ידכא חסב מא יני מן בעד וקולה כירק עשב

l.11 יגחאן] See Leḳaḥ Ṭob, *ad l.*

l.13 טלאחה] Cf. Sa'adia's translation, viz.: תואדעם אללה במא צנעהם פי אלארץ ואוצל אלמשקה אלי קלובהם. This interpretation of וינחם in the sense of "threatening", as מתנחם לך להרגך (Gen. 27.42), is also quoted by Ibn Ezra. See Derenbourg's note 5, *ad l.*

l.17 נביה] The interpretation of לב as meaning "prophet" is quoted by Judah Ibn Ḳoreish (רסאלה, ed. Bargès, Paris, 1857, p. 33. Mentioned by Derenbourg in his edition of Sa'adia's translation, p. 12, n. 6), viz.: ... כקול אלדין פסרו (sic) פי לב נבי ועין דליל... ודלך בקולהם פי ויתעצב אל לבו. However, Ibn Ezra rejects this interpretation and says: ואמרו כי לבו הוא הנביא ואילו היה כן לא היה אחר ויתעצב מלת אל ואנה מצאנו שנקרא הנביא לב. Cf. also Judah ha-Levi, *al-Khazari*, ed. Hirschfeld, p. 92, ll.9–11, where the verse אני ישנה ולבי ער (Songs 5.2) is interpreted: כני באלנום ען אלגלות ובנבאהה אלקלב ען בקא אלנבוה ביניהם. This interpretation is also found in Midrash Leḳaḥ Ṭob (Gen. 6.6), viz.: ויתעצב אל לבו אל נח שהצדיק נקרא על שם לבו שנאמר אני ישנה ולבי ער ואני ישנה רדומה בגלות ולבי ער והנביא להחזירם בתשובה.

20 b

l.4 וכעת] II Chron. 28.22.

l.7 ידכא] For يَذُكَّى, it is slaughtered. See l.9, below.

הו תמתיל באלכצר ואלנבאתאת יעני כמא אן אכל הדה אלנבאתאת
מ(ב)אח עקלא כדלך אבחתכם תדכיה אלחיואן ואכלה סמעא ×
10 אך בשר קולה אך הו תכציץ מתל אך אשר
יאכל לכל נפש פכצץ מא פיה ד(מ)ה מן גמלה אלחיואן באלתחרים
פאקתצי מגמוע דלך תחרים אלשכץ מהמאה חיא ותחרים אלמיתה
אלתי דמהא באק פיהא ואטלאק מא כאן חיא תם ספך דמה עלי
וגה קד ערפוה וקולה בנפשו דמו קיל פי נפסה דמה
15 יעני אן בקא אלנ(פס) פיה בבקא אלדם פלא יאכלוה ו(פי)ה נפסה למא
כאן טאהר אשר הוא חי אבאחה דלך פאכרגה במא דכרה בעדה ×
ואלאקרב אן א(ל)וגה אלדי ינטלק להם אכלה הו אלדבאחה פי אלבהאים
ואלטאיר
ואן יגרי דלך (ע)לי אלחד אלדי פעלה נח פי אלבהאים ואלטאיר אלדין
קרב(ה)מא (על)ות וליס דלך מן תכליפנא פיגב אן נערף כיפיה מא
21 a כאנוא אלין[. . . .יסת]עמלונה ה ואך את ד(מכם)
לנפשותיכם אדרוש י(קא)ל (דמ)כם מן אנפס(כם). . . .
יעני בה קאתל נפסה וליס דלך עלי כל וגה לאן. . .
. . . אל(ט)למה פי אנואע אלעדאב אלדי יעלם או יגלב עלי טנה מו(ת)
5 פיה יחסן מנה קתל נפסה ויחמל אלאלם סאעה ליסתדפע אלאלם
אלמתראכיה וליס קתל אלאנסאן נפסה ממא א(ל)יה דאע כאלטלם
ואלכדב וגירהמא מן אלמעאצי אלמשתהאה פיכון אלועיד מתנאולא
בהדא אלקתי(ל) מנה פיגב אן יכון אלמקצוד מן קתל אלאנסאן

l.10 אך אשר] Ex. 12.16.

l.13 ואטלאק] Used here in the sense of the Rabbinic היתר, instead of the usual אחלאל. So also ינטלק of line 17, below.

l.15 אלדם] Cf. Sanhedrin 59b for the Talmudic interpretation of this verse. Sa'adia similarly translates this passage: ואמא אללחם פלא תאכלוה בדמה פאנה נפסה. See Ibn Ezra, *ad l.*

l.16 אשר] Gen. 9.3.

l.17 ואלטאיר] Written on margin by same hand.

l.18 אלדין] For the dual الذين.

21 a

l.3 נפסה] This is the traditional Rabbinic interpretation, as given in the Talmud (Baba Ḳamma, 91b): . . . דתניא ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש מיד עצמיכם אדרש: ר"א אומר מיד נפשותיכם אדרש את דמכם, Rashi commenting. Followed by Bereshit Rabbah (34, 19), Sa'adia, Rashi, Leḳaḥ Ṭob, and Yalḳuṭ Shim'oni.

l.6 אליה] Reading uncertain.

נפסה מא כאן דאעיה אליה אלשבהה מתל קתל אלהנד אנפסהם
או מן יערץ לה אלאלאם מן קבל אלקדים תעאלי פיקתל נפסה ראחה מנהא
לאן א]לאולי בה אלצבר וסואלה סבחאנה אמאטה דלך פקד יגיבה
אל[ל]ה ויחצל לה אלעוץ אלנזיל או מן יקע פי מצרה יתוהם אן
קתלה נפסה אכף אלמא מנהא ואלמעלום או אלמטנון כלאף דלך
לכנה לם ינעם אלנטר פי אלאמראת פכאן ירתפע ענה הדא אלוהם
וקיל אן אלגרץ בקולה ואך את דמכם לנפשותיכם
אדרש מא שרחה בעדה מן קולה מיד כל חיה אדרשנו ומיד
האדם יעני אדא קתלכם אלחיואן אלמסבע ומא גרי מגראה אלתמס דמכם
אלדי לאנפסכם אי אנתצף לכם באכד אלעוץ [מ]נה וכדלך
אלחאל פי מן יקתל אכאה ועלי אלתפסיר אלאו[ל י]כון תקדיר
אלכלאם ומיד כל חיה פאכתצר ואו אלעטף [מנה] כאכתצארהא
מן אדם שת וקולה מיד איש אחיו ב[גיר] ואו
[אלעטף ו]שרח ומיד האדם יעני מן יקתל [אכא]ה וצאחבה
[. . . ד]מה אטאלבה [וא]מא קאתל גירה עלי טריק דפעה
[ען נפ]סה ומאלה פדלך ממא קד יקרר פי אלעקל חסנה
וקולה אדרש את נפש האדם ולם י[ק]ל אדר[ש]
את הדם [ח]סב קולה מן קבל ואך את דמכם לנפש'
אדרש קיל הו ביאן אלגרץ באלמטאלבה הו לאנל אלנפס
ואנמא דכר טלב אלדם אולא למא כאן בקא אלנפס פי אלגסד בה וקיל
אנה סמא אלדם נפש כקולה כי נפש כל בשר דמו הוא

l.9 דאעיה] Written on margin by same hand.

l.14 אלוהם] Cf. Sa'adia in *al-'Amānāt*, p. 305, ll.5–8, viz.: فالعبد الصالح انّما يحبّ حيوة الدنيا لانها درجة يوصل بها ويرتقى منها الى دار الاخرة لا من اجل نفسها وانما حبّبت للانسان لئلا يقتل نفسه اذا وقع فى شدّة كما قال ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש.

l.15 ואך] Gen. 9.5.

l.16 מיד] *Ibid.*

l.17 אלחיואן] Cf. Ibn Ezra.

l.21 אדם] I Chron. 1.1.

21 b

l.3 חסנה] Cf. Berakot 58a and elsewhere: בא להרגך השכם להרגו.

l.5 ואך] Gen. 9.5.

l.8 סמא] For سمّى. כי] Lev. 17.14.

וקאל כי ה[ד]ם הוא הנפש ׳ שופך דם
10 האדם קולה באדם דמו ישפך קיל בקו[ל]
אלאדם יעני שהאדה אלשהוד בקתל וקיל יחכם אלאדם
יעני יחכם האכם בקתל אי לא יג[ו]ז קתלה אלא בעד אן י[תבת]
ענד אלחאכם וגוב קתלה וקיל והו אקרב
כון דלך גאריא מגרי אלתעליל פי קתל אלמקתול לאנה קאל
15 באדם מערפה ראגעא אלי אלמקדם דכרה ולם יורדה נכרה פכאן
יעוד אלי שאהד או חאכם פקאל בסבב אנה ספך דם הדא
אלאנסאן יספך דמה ודלך גאר מגרי תעלילה קתל
בעץ אלגנאה כק[ו]לה ואת האיש על דבר אשר ענה
וכקולה [ומ]תה כי עשתה נבלה ביש׳ וקולה
20 כי ב[צ]לם אלהים עשה את האדם הו תעריף אלוגה
22a .....
... אלהים. ... קד פצל.....
ויהי גבול הכנעני דכר גבול אלכ[נעני]
.....ול מן חית אן ישראל יתסלמון בלאד[ה]
5 ... י באלחד אלגרבי והו צידון אלדי הו פי זאויה אלגרב
[אלי] גהה צפון וקולה בואך גררה תקדירה עד
[בואך] גררה לאן מים אבתדי אלגאיה אלתי פי מצידון יקתצי
[אכת]צאר עד קבל גררה אלתי הי אנתהי אלגאיה וקולה
[ע]ד עזה הו נהאיה הדא אלחד אלגרבי אלי גהה דרום וקולה
10 [ב]ואך סדומה ועמורה וג׳ יעני ומעזה עד בא׳
[ס]דומה ועמורה והו אלחד אלשרקי וקולה לשע

l.9 כי] Deut. 12.23.

l.11 אלשהוד] Interpretation of Onkelos: דישוד דמא דאנשא בסהדין על מימר דיניא דמיה יתשד. Cf. Sanhedrin 57b, Bereshit Rabbah, *loc. cit.*, Leḳaḥ Ṭob, Rashi, and Ibn Ezra.

l.17 דמה] Cf. Sa'adia's interpretation: אן יכון סאפך דם אלאנסאן באנסאן מתלה דמה יספך.

l.18 ואת] Deut. 22.24.

l.19 ומתה] *Ibid.* 22.21.

22 a

l.6 עד] Sa'adia also adds here אלי, viz.: וכאן תכם אלכנעאניין מן צידא אלי אן תגי אלי כלוץ, etc. See also Rashi.

l.7 אבתדי] For ابتداء.

l.8 אנתהי] For انتهاء.

[קי]ל אנהא זגר ואסמהא איצא בלע ואסמהא אלמשהור
[צע]ר כק' ומלך בלע היא צער פקד כרּג בכון
[צע]ר מן ארץ ישראל לדכולהא פי חדּ אלכנעני מתל גוֹה ה
על כן קרא שמה בבל
[לם] ידכר מן הו אלקורא ויקרב אנה י' עז וגל אלמקדם דכרה פי
[אל]פסוק אלאול וערף דלך לנח או גירה מן אלאוליא
[פ]סמית בבל וקולה כי שם בלל [י]י שפת כל
[הא]רץ טאהרה אלתעליל פי תסמיתהא בבל ו[לי]ס חרופהמא
[מש]תקּה כאלאסמא אלמשתקּה מן חואדת יסמי בהא מתל [על] כן
22b .....
... וגהין.....
.. [ו]חסב מא מעני פי ויקרא את שמו נוח לאמר [הוא ינחמנו
מם]עשנו ואו[מ]א אן יכון אחד אלבאא[ין] פי בבל לא....
[ב]ה בל זאיד ויכון אצל בבל בא ולאם פקד יתר[אדף אללאם]
פי הדּה אללגה והי אלסקוט כמא יתראדף פי לגו[ה] אלקטע [אללאם פי]
ימולל וכדלך לגה אלסקוט נחו ונבל כעלה כל[נו אלדי]
אצלה אלבא ואללאם ואלנון פיה ללאסתקבאל ו[נח]ו בעמי[ם הוא]
יתבולל אלדי אללאמאן פיה מתראדפאן ואלאכתר פי הדּה [אללגה]
בנון אצליה טאהרה ומכתצרה ٭ אן קיל אדא כאן ק[ד]
ק[רּר] תעאלי [פי] אלעקול חסן אלתחרז מן אלמצרה בפעל מא יעוד
בגמ[יע]
ללשמל ועדם אלתשתת ואלתבאעד וכיף אחלّ בהולא
אלקום מא גרי מגרי אלעקובה עלי מ[א] פעלוה מן בנא אלמדינה ד[את]
אלברג אלשאמך ליגתמעוא פיהא ולא יתבדדוא פי אלארץ פיסתצ[לחוא]

l.13 ומלך] Gen. 14.2. כּרּג] خرج in the II conj. also means "to explain, to elucidate".

22 b

l.3 ויקרא] *Ibid.* 5.29.

l.7 ימולל] Ps. 90.6. ונבל] Isa. 64.5. Cf. Ibn Janāḥ (*Opuscules et Traités*, pp. 27 f. and 365), who takes this word as a Nif'al form of נבל, which was shortened from ונגבל, one of the 'nūn's having been dropped. See *Kitāb al-Uṣūl*, p. 402, l.1. Solomon Parḥon (*Maḥberet he-'Aruk*, p. 38a) follows Ibn Janāḥ, whereas Ḳimḥi (*Miklol*, Fürth, 1793, p. 83b) takes it as either Nif'al or Hif'il.

l.8 בעמים] Hos. 7.8.

15 קיל קד יערץ פי אלפעל וגוה קבח פיכרג מע דלך
כונה חסנא פיגוז אן יכון מא חאו[ל]ה האולא אלקום מן בנא אלמדו[נה]
ואלאנתמאע אליהא מפסדה או תרכא אלואגב פלא יסלם חס[נא]
מע דלך ואלמקתצי להדא תקדם אלאמר להם [ב]קולה תעאלי
שר[צו]
בארץ ור[בו] בה אלמקתצי אלסע[ה] פי אלארץ וא[ל]אבתסאט פיהא
20 ולעלה קו[ד ו]גב דלך עליהם ופי צמנה אלנהי עמא פעלוה מן
אלאנתמא[ע]
פי בקו[עה] ו[אחדה] מן אלארץ ה אן קיל מא הו א.....
בפו[ע]לה [נס]ו

P 1 a

בפעלה נסוא מא כאנוא יערפוה מן אללגה פאן כאן פקדהם
אלעלם בהא פאלא גאז קול מן ידעי אלערפה וכיף יג[ו]ז אן
ינסוא מא כאנוא יעלמונה צרורה מן אללגה חתי לם יפהם אחד[הם]
ען אלאכר מא כאן יערפה באלאמס או ליס דלך יכמל בכמאל אלעקל
5 ויעדף מא ילזמונה למן זעם אן אלאלאם אלמפעולה באלבהימה ואלטפל

1.18 שרצו] Gen. 9.7.

1.19 אלסעה] Reading uncertain.

1.22 בפעלה נסו] Catch-words with which the following fascicle begins. To be deleted.

P 1 a

1.1 בפעלה] With this leaf begins MS. 4423 of the Second Firkowitch Collection in the Petrograd Public Library. It seems to be a continuation of the preceding leaf where the sentence begins, and it means "If one says 'what is . . . that they virtually forgot what they knew of the language'," etc. יערפוה] For يعرفونه.

1.2 אן] Dittography in MS.

1.5 ויעדף Reading not quite certain. ואלטפל] Cf. Sa'adia, *Kitāb 'al-'Amānāt wa'l-I'tiḳādāt* (p. 260, ll.6 ff.), where he says that the infants will be compensated in the world to come for the punishment they suffer in this world: ومن ذلك ايضا ان العدل امر بقتل اطفال مدين واخترام اطفال دور المبول وهوذا نرى دائما ايلامه للاطفال وقد يخترمهم وجب ان يكون بعد الموت حال يصلون بها الى تعريض ما اولموا به على ما شرحنا. See also *ibid.*, p. 142, ll.1 f., and p. 173, l.9, (ed. Slucki, pp. 72 and 87).

עקובה להמא עלי מעאצי סלפת מנהמא ולם יעלמא בהא אלאן מן
אן דלך כאן יודי אלי אן יכון אח[ד]נא כאן אמירא מנד עשרין סנה ואלי
עלי אקלים עטים הם ינסא דלך ולא ידכרה קיל יגוז
אן יכון תעאלי אלקי בינהם אלעדאואת ואלמנאפראת אלתי ענדהא
קוית דואעיהם אלי בעד כל פריק מנהם ען אלאכר ווצע לגה
לה לא יערפהא גירה פענד תטאול אלאזמאן עליהם בדלך
תנאסוא כתירא מן אללגה אלאולי לעדם תכאטבהם בהא ולזומהם
אלתכאטב באלתאניה כאלאעמי אלנאקל אלי בלאד אלערב וידום
סמאעה
וכטאבה באלערביה מן גיר תכאטבה בשי מן אלאעגמיה פלא מחאלה
[א]נה בעד אלסנין אלכתירה ינסא אלכתיר מנהא ולים פי
אלקצה מא
ידל עלי אן תבדדהם פי אלארץ ועדם פהם אחדהם כלאם אלאכר
כאן פי
יום ויומין פילזם מנה אלקול באלצרפה אלתי מעני הדה
אללפטה ענד מן יקול בהא הו גואז אן יצרף תעא[ל]י אלפציח פי
אללגה אלבאלג פיהא ען אלעלם במא כאן באלאמס מעאניא לה [ו]דלך
בחית
[ל]א יפעל פיה אלעלם בה לאן פי דלך אכלאלא בכמאל [ע]קלה
אד דלך לו גאז לגוזנא אן יכון מן יכברנא מן חדאק אלכתאב
ואפצלהם פי אלכתאבה אני א[ל]ום לא אערף שיא מנהא והו באלאמס
ומא קבלה כאן בפוק אהל עצרה פיהא ויכון מע דלך צאדקא
וקד עלם צרורה כדבה מתי כאן כאמל אלעקל וכמא לא
יגוז אן ינסוא גמיע מא כאנוא יעלמונה באלאמס מן אללגה כדלך
לא יגוז אן ינסוא גמיעהא בעד אלסנין אלכתירה חתי אדא קיל
לאחדם ממן כאן לגתה תקדירא ערביה אלכבז איש הו ויחצר בין

1.6 מעאצי] For معاصٍ. מן] Some word like حيث seems to be omitted after من.

1.7 וכאן] Sentence rather awkward.

1.8 ינסא] For ينسى. Also on l.15, below.

1.20 אלעלם] MS. has the word בדלך written after this and crossed out, being substituted by the following word בה.

1 b

1.7 איש] Used in colloquial dialect for أيّ شيء, "what?"

ידיה רגפאן מנה פיקול לא אעלם לאנה אן גאז אן ינסאה ואלחאל
הדה גאז אן יכון מלכא עלי אמם כתרה מנד כמסין סנה ויפתח אלבלאד
אלואסעה וינסי דלך ולא יד̇כר מנה שיא ענד סואלה ענה אד̇
ל(י)ס דלך גאר מגרי אלאמור אלמלתבסה בגירהא אלתי יגוז נסיאנהא
בעד מדה כדכול חמאם מכצוצה פי יום מכצוץ ואשבאהה ה
עלי אן קולה אשר לא ישמעו איש שפת רעהו
עלי אלתאויל אלמקדם דכרה ליס הו ראגע אלי אללגה אלתי נשו עליהא
בל אלי אללגה אלמתגדדה אלתי תואצע עליהא אלפריקאן למא באינא
אלפרי(ק)
אלחאלת ודלך מטאבק לטאהר קולה הבה נרדה ונב' ש' שפתם וג'
ש(ם) בן מאת שנה ויולד את ארפכשד
שנתים אחר המבול יחתאג אלי תכריג לאנה יקול
ויהי נ(ח) בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם וקאל
אי(צ)א ונח בן שש מאות שנה והמבול היה פאקתצא
2a מגמוע דלך כון ולאדה שם לארפכשד פי סנה אלמבול
פכיף יקול שנתים אחר המבול ▾ וגה
אלתכריג פי דלך הו אן מן רסם אלכתאב אן יכרג בעץ סנה בסנה

l.9 כתרה] For كثيرة.

l.13 אשר] Gen. 11.7.

l.14 נשו] For نَشَؤُ, grew up, brought up. The interpretation of this verse that it does not refer to the language on which they grew up, but to the newly adopted languages is perhaps implied in the following passage of Bereshit Rabbah 38, 16: ר' (Gen. 11.8) ויפץ ה' אותם משם יהודה אמר הלכו להם בני צור לצידון ובני צידון לצור, etc. Cf. Ibn Ezra, *ad l.*

l.16 הבה] Gen. 11.7.

l.19 ויהי] *Ibid.* 5.32.

l.20 ונח] *Ibid.* 7.6. פאקתצא] For فاقتضى.

2 a

l.2 שנתים] *Ibid.* 11.10. The difficulty of this verse has already been felt in the Talmud (Sanhedrin 69b): . . . דכתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה וילד נח את שם ואת חם ואת יפת שם גדול מחם שנה וחם גדול מיפת שנה נמצא שם גדול מיפת ב' שנים וכתיב ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ וכתיב אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול בן מאה שנה בר מאה ותרתין שנין הוה אלא דרך חכמתן כחשיב להו. This implies that Shem was really the youngest of Noah's children (Rashi's comment to above passage). See Midrash Leḳaḥ Ṭob, *ad l.*

l.3 בעץ סנה] The opinion that part of a year is considered in the Scriptures as a year is also quoted by Ibn Ezra (Gen. 10.20), who explains

ויכרג איצא סנה וכסר בסנה אלא תרי אלי קולה פי מלך
דויד אולא בן שלשים שנה דוד במלכו ארבעים
שנה מלך בחברון מלך על יהודה שבע שנים
וששה חדשים ובירושלים מלך שלשים ושלוש שנה
פדכר אן גמלה סני מלכה ארבעון סנה ולמא פ[צ]להא זאד עין
אלא[רב]עין
סתה שהור פחצל אנה אכרג אלסנה אלארבעיניה ואלסתה
שהור בסנה וקד יפעל עכסא מן דלך באן יכרג
בעץ סנה בסנה והו אלמוצע אלדי נחן נסתתליה פינבני
אן יכון קולה ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח
את שם אן תכון אלסנה אלאכירה מן אלכמסמאיה נאקצה וכדלך אלסנה
אלאכירה פי קולה ונח בן שש מאות שנה והמבול היה
ואן יכון קולה שם בן מאת שנה ויולד את אר[פ]כשד
הי מאיה סנה וכסר ולם ידכר אלכסר כמא לם ידכר אלסתה שהור
פי סני מלך דויד פיכון אלכסר אלואיד ען אלמאיה סנה לשם וקת
ולאדה ארפכשד מע אלכסר אלנאקץ ען אלסנה [אל]אכירה מן
אלסתמאיה
סנה אלמדכור מני אלטופאן פיהא מן עמר נח מחסובא בסנתין
פיואפק דלך קולה שנתים אחר המבול ומדה אלמ[ב]ול
ארבעון יומא לא גיר כך' ויהי המבול ארבעים יום על הארץ.

these verses in the same way as our author. Cf. Sa'adia, *al-'Amānāt*, p. 213, ll.6–10, where it is shown that the Biblical text prefers to use round numbers.

l.5 בן] II Sam. 5.4.
l.6 בחברון] *Ibid.* 5.5.
l.12 ויהי] Gen. 5.32.
l.14 נח] *Ibid.* 7.6.
l.15 שם] *Ibid.* 11.10.
l.20 שנתים] *Ibid.*

l.1 ויהי] *Ibid.* 7.17.

ויאמר י׳ אל אברם לך לך ׃
וק[ו]לה מארצך וממולדתך ומבית אביך הו עלי
טריק אלתצעיב עליה חתי אדא סארע אלי אלאמתאל טהרת
טאעתה וקולה אל הארץ אשר אראך יגרי מגרי
אלמדכור איצא אד לו קאל לה אמץ אלי אלשאם לערף אלגהה
אלתי יקצדהא מן אול שי ואל תטלע נפסה אלי מערפה דלך
פלמא לם ידכרהא לה אולא כאן דלך עליה שאקא וליס קולה
אשר אראך מן תאכיר אלביאן פי שי מן חית אן תאכיר
אלביאן אלדי לא יגו עליה תעאלי הו אן יורד אלעבארה אלמגמלה פי
אללגה אלמפתקרה אלי ביאן יפהם בה גרצה בהא פלא יבין או
אן יורד אלעבארה אלמוצועה פי אללגה לאמר ויריד בהא סואה
פלא יבין או אן יורד אלעבארה אלתי להא חקיקה פי אללגה ומגאז
ויריד אלמגאז מן דון אלחקיקה ולא יבין פהדא
ואשבאהה [מ]מא לא יגו עלי אלקדים תעאלי תאכיר ביאן מראדה
בה לאן אלמ[כא]טב ואלחאל הדה לא יכון קד פהם מראדה
בכטאבה והדא בנקץ מא קד אסתקר מן כון כטאבה
סבחאנה דלאלה עלי מראדה פקולה
אל הארץ אשר אראך מע[נאה פ]ז [ג]מיע דלך מן
חית אן אברהם עליה אלסלם קד פהם בהא מראדה גמלה והו
אלמרור מן ארצה אלי ארץ סואהא סיערפה בהא תפצילא [ול]א
יגו מע דלך אן יכון מראדה באלעבארה אלתי אורדהא בנא מדבח
ותקר[יב] קראבין עליה ה

2 b

... ולמה לא גלה לו כדי לחבבה :Cf. Bereshit Rabbah 39, 12 [אלתצעיב] 1.4
בעיניו וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. . . משהה הקב"ה ומחלה עיניהם של צדיקים
ואחר כך הוא מגלה להם טעם של דבר כך אל הארץ אשר אראך, etc. See also
Leḳaḥ Ṭob, Yalḳuṭ Shim'oni, 62, and Rashi.

1.13 [אלעבארה] MS. אלעבאה.

3 a

3a, 1.1 [מענאה] Passage destroyed, reading conjectural.

1.4 [עליה] Last two words written on margin by same hand.

ויאמר יי אלהים במה אדע כי
אירשנה בעד תקדם קולה לה לא יירשך זה כי אם אשר
יצא ממעיך הוא יירשך ואכ[בר] ענה בקולה וה[א]מין
ביי קיל אן אלגרץ בה אלתמאס מא מעה ירתפע תגויזה
כון הדא אלועד באסתתני אד קד יעד עז וגל ויתואעד
ויכון דלך באסתתני כקולה ליחזקיהו כי מת אתה
ולא תחיה ולם ימת פי ת[ל]ך אלעלה מן חית כאן הדא
אלכבר באסתתני אן יצלי ויסלה עז וגל פי אלחיאה וכקולה
עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת וכאן דלך מסתתני
בצומהם ותובתהם ודעאהם אליה וכדלך גז אברהם
אן יכון קולה תעאלי לה לך אתנה ולזרעך באסתתני פטלב מא
יומנה מן דלך ׳ ואעלם אן אלקדים סבחאנה לא יגז אן
יכבר כברא ועדא כאן אם ועיד אם גיר [ד]לך ויכון פיה אסתתני
אלא ויגב אן יתבתה לאן כטאבה עז וגל דלאלה פמתי כא[ן] פיה
אסתתני ושרט לא ידכרה פי אלוקת לם תח[צ]ל אלחקה
3b בכברה וכר[ן] מן כונה דלאלה ואלחאל פימא ילתמסה אלעבד
מנה תעאלי לנזול בה אלאסתתני כאלחאל פי אלכבר אלאול פי אנה אן
לם
ויח[צ]ל אליקין בכברה אולא בל יגז פיה אסתתני לא ינטק בה לם יחצל
וא[י]צא פימא ירפעה בה כברא כאן דלך איצא אם עהדא פלא יחצל
קט אלמכבר ואלחאל הדה [ע]לי חקה מן אכבארה תעאלי אלמבתדא
מנהא
ואלמוכד בה אלא תרי אן אלואחד מנא למא גזנא עליה אלכדב פי
כברה גזנא עלי[ה] אלכדב איצא פימא יוכד בה כברה מן ימין וגירהא

l.5 אדע] MS. אידע.

l.6 תקדם] On the margin. לא] Gen. 15.4.

l.7 והאמין] *Ibid.* 15.6.

l.9 באסתתני] For باستثناء. Also several times later. Cf. Megillah 31b, Bereshit Rabbah 44, 17, followed by Leḳaḥ Ṭob, Yalḳuṭ Shim'oni, and Midrash ha-Gadol, viz.: לא כקורא תגר אלא אמר לו באיזו זכות. See also Rashi and *Keter Torah* (*ad l.*)

l.10 כי] Isa. 38.1.

l.13 עוד] Jonah 3.4. Cf. Tanḥum Yerushalmi's commentary on Jonah (*ad l.*), edited by Kokowzow.

l.15 לך] Gen. 13.15.

l.17 ועיד ועידא] For ועידא in accusative, as predicate of كان.

פלמא פארק אלקדים תעאלי אחדנא פי הדה אלקציה לכונה חכימא
וגב אן יכון כטאבה דלאלה מ[ב]תדא [כא]ן אם מוכדא ואדא כאן
10 דלך כדלך פקד קטע אברהם עליה אלסלם עלי חצול אלארץ
לנסלה מיראתא מן אלכבר אלאול ואנמא אלתמס בקולה במה
אדע כי אירשנה מא י[כ]ון תאכידא ללכבר אלאול בדלך מן
עהד יקטעה עליה ואדא חסן מנה עז וגל אן יבתדי
בתואכיד אכבארה שי בעד שי ליכון אלמועוד אסכן נפסא חסן מן
15 אלמכלף אלתמאס דלך מנה ואלדי ינבי ען אנה עליה אלסלם
אלתמס מא הדא סביל[ה] מנה עז וגל בקולה במה אדע כי אירש'
הו מא ורד עקיבה מן קולה ויאמר אליו קחה לי עגלה מש' וג' ה
ועבדום וענו אותם יריד אן זרעך
יכד[מו]א אהל תלך אלארץ ואהל תלך אלארץ ישקוהם תמאם ארבע
מאיה סנה
4 a ולא ינוז אן יכון תפסיר ועבדום ויסתכ[דמונ]הם פיכון מתעדיא
לאן אלמתעדי מן דלך פי אלעבראני [יג]י עלי וג[ה]ין אחדהמא
אן יתעדי בבא מתל כי עבדו בם גם המה. לא תו[עבד]

3 b

l.11 במה] *Ibid.* 15.8.

l.17 ויאמר] *Ibid.* 15.9.

l.19 יכד[מו]א] For יכדמון. ישקוהם] For ישקונהם. תמאם] Sa'adia in his commentary (quoted by Derenbourg in his note, *ad l.*) adds here תמאם too. See Ibn Ezra for similar interpretation.

4 a

l.1 ויסתכדמונהם] The interpretation of ועבדום as referring to the Egyptians, and having the meaning "and they shall keep them in servitude", which the author criticises, is that of Onkelos and Sa'adia. Ḳimḥi (*Shorashim*, *s.v.*) is inclined to take ועבדום as referring to Israel, while וענו refers to Egypt, the same as the author. Aaron b. Elijah (*Keter Torah*, *ad l.*) cites both interpretations, but prefers the one given by the author.

l.3 בבא] Cf. Ḳimḥi (*ibid.*) for similar grammatical explanation. See *Kitāb al-Luma'*, p. 185, l.11, and p. 187, ll.1 ff., where the use of "bā" after a transitive verb is discussed. כי] Jer. 25.14. לא] Lev. 25.39.

בו עבודת עבד ואלאכר מא י[כ]ון אמרה הַעֲבֵד
העביד את חילו. ויעבידו מצרים. מעבידים
אותם ועבדום לים מן הדין אלצרבין בל ממא הו גיר
מתעדי מתל ועבדו לעולם ה ולא יגוז אן תכון מדה
אלאסתכדאם ואלאשקא ארבע מאיה סנה אד ל[ם] יקימוא במ[צ]ר ארבע
מאיה סנה בל כאן מקאמהם בהא מאיתין ועשר סנין מן
גמלתהא אלעגוי חול תמאנין סנ[ה] מן חין עמר אלרסול עליה אלסלם
ואבתדא הדה אלארבע מאיה ס[נ]ה היא סנה ולאדה יצחק אלא
תרי אנה ולד לה יעקב ו[הו] מ[ן] עמרה סתין סנה כקולה ויצחק
בן ששים שנה בלדת אותם וכאן עמר יעקב ענר
דכולה אלי מצר מאיה ותלתין סנה כקולה לפרעה ימי שני
מנורי שלושים ומאת שנה צאר אלגמיע [מ]איה ותסעין
סנה יבקא מן אלארבע מאיה מאיתי ועשר סנין הי מדה מקאמהם
במצר ה
ויאמר יי אל אברהם ואתה את
בריתי תשמור קולה המול [ל]כם כל זכר הו
מצדר במתל אלאמר יעני אכתאן יכתן כל [ד]כר לכם ודלך
מכצוץ בגיר מחגוג ואמא אלמחגוג [פי]לזמה אן יכ[תן] נפסה

l.4 אמרה] See note on S fol. 19b, l.17, ע. ואמרה (p. 129, above).
l.5 העביד] Ezek. 29.18. ויעבידו] Ex. 1.13. מעבידים] *Ibid.* 6.5.
l.7 מתעדי] For متعدٍّ. ועבדו] *Ibid.* 21.6.
l.11 יצחק] The author follows Bereshit Rabbah (44, 21) in explaining the difficulty of these dates, viz.: כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם משיראה לך ורע. Cf. Sa'adia, *al-'Amānāt wa'l-'I'tiḳādāt*, p. 237, ll.9 ff., Rashi (*ad l.*), Tanḥum Yerushalmi (Goldziher, *Studien ü. Tanḥum Jeruschalmi*, Leipzig, 1870, text, p. 9, ll.7 ff.), and *Keter Torah* for similar discussion of this verse.
l.12 סתין] For ستون. ויצחק] Gen. 25.26.
l.14 ימי] *Ibid.* 47.9.
l.16 יבקא] For يبقى. מאיתי] For مائتا.
l.19 יכתן] MS. has לכם after this crossed out.
l.20 בגיר] MS. באגיר. ואמא אלמחגוג] The passage beginning with these words and ending with בחית on fol. 4b, last line (p. 144), is found in a one-leaf fragment of the Elkan Adler Collection at the Jewish Theological Seminary of America (Catalogue of Hebrew Manuscripts of Elkan Nathan Adler, p. 120, No. 2952). The leaf is 5¾ in. by 4¾ in., having 15 lines to the page, with some traces of text cut off at the bottom. The writing is in Hebrew square of a fairly legible hand, and is damaged on the last

4b מן קולה וערל [ז]כר למא תצמנה מן אלועיד ٭ ונמלתם
קולה בשר ערלתכם הו תעריף אלשי אלמקטוע מן
[חי]ת כאן קולה המול לכם לא יערף מנה דלך אד אלקריב
[אן] אלכתאנה לם תערף אלא מן זמאן אברהם ואלמגר ואצאף
5 אלבשר אלי אלערלה מן חית כא[נ]ת וצפא פיה אד ליס כל
בשר ערלה כמא אן זהב המנורה מצאף אלי וצף פיה
והו אלשכל אלדי [צא]ר [ב]ה אלדהב מנארה ולים כל דהב
מנארה כ[מ]א אן ליס כל לחם מן לחם אלאנסאן יסמי ערלה בל
אלערלה וצף לה יתמיז בהא מן לחם גירהא וקד קיל אן בשר
10 ע[ר]לתכם הו אלאחליל אד יסמי בשר כק' זב מבשרו
ואלערלה הי עלי ראסה פאמר בקטעהא ואצאף אלבשר
אליהא תמייזא לה מן סאיר אעצא אלאנסאן פחצל הדא אלעצו
אלדי הו בשר יסמי פי אל[ע]בראני נמול ופי אלערבי מכתונא לאגל
דלך ٭ וקולה לאות ברית יעני אן הדה אלכתאנה הי
15 עלאמה ללעהד אלדי ביני וביניכם מן חית אדא ראוכם אלמכאלפין
מ[ז]וכם ממן ליס פיה דלך כמא ימיזוכם בחפט אלסבת אלמקול פיהא

two lines and somewhat obliterated on the verso. The text has no variations from our text, except for the following addition at the end of the recto after גירהא (fol. 4b, l.9, of our text):

ואדא כאן דלך כדלך
לם יכן . .א. . . אצאפה אלשי אלי נפסה
. . . . לי וצפה עלי מא סלף אד אלאצאפה
. . . . . .

4 b

l.1 וערל זכר] Gen. 17.14.
l.2 בשר] *Ibid.* 17.11.
l.3 המול] *Ibid.* 17.10.
l.5 וצפא] See note on S fol. 12a, line 1 (p. 111, above).
l.6 זהב] I could not locate this passage in the Bible. Probably misquoted for זהב הכפות of Num. 7.86, or for מנרת זהב of Ex. 25.31.
l.8 ערלה] Cf. Shabbat 108a and Bereshit Rabbah 46, 4, for detailed discussion. See *Kitāb al-Uṣūl*, p. 549, l.20, and Ibn Barūn, ed. Kokowzow, p. 82, texts, who compare this root with the Arabic غرل. The verse שתה גם אתה והערל (Hab. 2.16) is rendered by Ibn Janāḥ واكشف غرلتك. Cf. *Opuscules et Traités*, p. 377.
l.10 אלאחליל] See Sa'adia's translation. זב] Lev. 15.2. Ibn Ezra explains מבשרו as כנוי לערות הזכר. Cf. Sa'adia and *Keter Torah*.
l.11 חי] Written between the lines.
l.15 אלמכאלפין] For the nominative אלמכאלפון.
l.16 ימיזוכם] For ימיזונכם.

כי אות היא ביני וביניכם פאלמילה הי אות
ואלברית הו א[לא]מר בהא ׳ ובן שמונת ימים
קד יטלק עלי [מ]ן לה תמניה איאם כאמלה אבן תמניה איאם ויטלק
אי[צ]א
20 ה[ד]א אלאסם עלי מן לם תכמל לה בחית תכון נאקצה אלטרפין או
אחדהמא

5a פאלחקיקה פי דלך כון אלתמניה כאמלה פ[א]ן כאן אברהם
קד דל עלי אנה אן כאן אולהא וא[כ]רהא נאקצא פעל אלפרץ פי
אלתאמן פדלך גאז ואלא פאלאולי אדא ולד לה אלמולוד מתלא
יום אלאתנין אלטהר אן יכת[נ]ה יום אלתלתא אלטהר ליכון אלתמניה
איאם כא[מלה]
5 ונחן קד גינא ען דלו[ך] בקול אלרסול עליה אלסלם וביום
השמיני ימול לאן דלך ינבני אלכתאנה פי אליום אלתאמן ל[ל]מולוד
נאקצא כאן אם כאמלא ׳ וקולה י[מול] י[ג]וז כון אלנון מנה[ו]
מכתצרה ותקדירה ינמול מתל יקום אלדי תקד[ירה] ינקום ו[מ]ענאה
יכתן אלכתאן ויגוז כונה ממא ליס אצלה נון מן הדה אללגה
10 והו גיר מתעדי מתל יכון אלדי אמרה הכון לקראת אלהיך
וכק' המול ימול יליד ביתך וקולה כל זכר

l.17 כי] Ex. 31.13.

5 a

l.2 עלי] MS. has דלך after this crossed out.
l.5 וביום] Lev. 12.3.
l.8 יקום] Deut. 32.43.
l.10 מתעדי] For متعدٍ. יכון] Prov. 12.3. הכון] Am. 4.12.

l.11 המול] Gen. 17.13. The opinion that ימול is either 'ķal' of נמל or 'nif'al' of מול is that of Ḥayyūj (*Kitāb al-Līn*, pp. 103 f.), concurred in by Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Mustalḥaķ*, pp. 85 f.), and Ibn Ezra (Gen. 17.12 and Lev. 12.3). The admission of the root נמל for forms like ונמלתם (Gen. 17.11) is supported by Ḥayyūj (*loc. cit.*), Ibn Janāḥ (*Kitāb al-Uṣūl*, 437, l.10), Rashi and Ibn Ezra (*ad l.*), Solomon Parḥon (*Maḥberet he-Aruk*, *v.* נמל), and Ķimḥi (*Shorashim*, *v.* נמל; *Miklol*, Fürth, 1793, p. 84a). ונמלתם is rendered by Onkelos ותגזרון and by Sa'adia תכתנון פאדא. However, the adherents of the biliteral theory mostly consider only one root מל. So Menaḥem ben Sarūķ (*Maḥberet*, p. 116). David ben Abraham gives the following brief note on this root in *Jāmi' al-'Alfāẓ* (Petrograd MS. No. 604, fol. 208b): לפטה מל תקתצי קטע וכתאן פמנה כתאן קלפה מתל ושוב מול א' בני יש' אכתן ואלעבר אותם מל יהושע ומחלה וימל את בני יש' ואלמכתון יסמי (MS. יסמא) מול ופקרתי על כל מול בערלה ואלכתרה מולים מכתונין (MS. מכתונין) כי מולים היו נמול אברהם אכתתן נמלו אתו אכתתנוא (MS. אכתתנו) מעה בהמל לנו כל זכר מצדר

בעד קולה ובן שמונת ימים לתרפע אשכאל פי באב אלאנתי
אד לפט בן יקע עליהא כך בעצב תלדי בנים ٭ וקולה
יליד בית ואו אלעטף מחדופה מנה לאן לכם אקתצי
אולאדכם ותקדירה ויליד בית יעני ולד אלעבד ואלאמה אלמתואלד
פי מנאולהם ٭ וקולה ומקנת כסף יעני אלעבד אלמשתרי
באלתמן ואל[מ]עארץ בה ומן יחצל מן אלעביד משביא או הדיה
קד יקאס עלי מקנת כסף לכונה אכתר פי אלממאליך ٭ וקולה
מכל בן נכר יעם סאיר מן כרג ען זרע ו[א]ברהם ٭
וקולה אשר לא מזרעך הוא קיל אנה ו[ז]צף

ומלה המל ימל יליד ביתך. "The word מל denotes 'cutting' and 'circumcision', and it is applied to circumcision of the foreskin, as מל (Josh. 5.2), 'circumcise'. The perfect is מל (*ibid.* 7), and similar to it is וימל (*ibid.* 3). The one circumcised (i. e. passive) is called מול (Jer. 9.24), and the plural is מולים, 'circumcised', כי מלים היו (Josh. 5.5), נמול (Gen. 17.26), 'he was circumcised', נמלו (*ibid.* 27), 'they were circumcised with him'. בהמל (*ibid.* 34.22) is an infinitive, and similarly is המל (*ibid.* 17.13)". The root נמל with this signification is not mentioned at all. It may be of interest to note here that in *Sefer ha-Mişwot le-Anan ha-Nasi* (Harkavy, *Zikron*, VIII, p. 78) ונמלתם is taken as the passive of ומלתם: ואינש אוחרנא מאהיל ליה ולאו הוא מאהיל נפשיה בידיה דקא אמא קראה ונמלתם. ואי למימהל אינש נפשיה בידיה הוה כאתיב ומלתם אילא כתב ונמלתם לאודעך דאוחרנא מאהיל ליה. Yefet ben 'Ali gives both views (quoted by Munk in Notice sur Abou'l-Walid, *Journal Asiatique*, Avril 1850, p. 317), viz.: واعلم ان ليس فرق بين المول لكم الى ونمللتم في نفس المعنى وانما بينهما فرق في نفس الامر لان المول امر براسه ومصدره مثله واما ونمللتم فالامر منه نمل مثل وزكرتم وشمرتم وقال قوم انه من المول وهو امر في نفسه واما ومللتم اث بسر عرلتكم هو امر في غيره وامره مول. "And know that there is no difference between המול and ונמלתם with respect to meaning: but there is a difference between them with respect to the imperative (See p. 129, note on S fol. 19b, l.17), for המול is in itself an imperative, and its infinitive is similar to it, whereas the imperative of ונמלתם is נִמֹל, as (the one of) וזכרתם, ושמרתם. But there is an opinion that [ונמלתם] is of (the same conjugation as) המול, and it expresses a command in relation to oneself (i. e. reflexive), whereas ומלתם expresses a command in relation to others (i. e. transitive), and its imperative is "מול (See Munk's rendition, *loc. cit.*).

l.12 אלאנתי] The author probably refers to the Arab custom, prevalent in some places in Egypt, of circumcising girls. Cf. Harkavy, *loc. cit.*, pp. 79 f., 7.

l.13 בעצב] Gen. 3.16.

5b לבן נכר לתרפע שבהה עסאהא תחצל פי אולאד אקארב אברהם
באן יקאל ליס הם גרבא ענה פמנע מן דלך בקולה אשר לא
[מז]רעך הוא לידכל פי דלך אלגיר ממן ליס במדכור ודלך
[כאר]ג אלי דלאלה ׳ המול ימו[ל] קולה תאניא יליד
5 ביתך ומקנת כספך קיל י[ע]ני בה מן כאן מנהמא לה אזיד
מן ת[מ]ניה איאם לולאדתה פאוגב כתנה איצא אד כאן הדא
גיר [מ]סתפאד ממא תק[דם] וקולה והיתה בריתי בבש'
יעני בה [ע]לא[מ]ה [אל]עהד עלי מא מצי פי לאות ברית וקולה
לברית עולם אפאד אלתאביד פי הדא אלברית ׳ וערל
10 זכר דלך יתנאול אלבאלג מן ולד אברהם עליה אלסלם ואלדכיל
פי אלדין עלי ראי מן ירי אן אשר לא מזרעך הוא יקתצי דלך
באכתצאר ואו ועלי ראי מן לם ירי דלך יקול הו מכצוץ
באלבאלג מן ו[ל]ד אברהם ומן יתגה הדא אלתכליף אליה סואהם
מן יליד בית ומקנת כסף פאמא מן לם יתגה הדא
15 אלתכליף אליה פליס הו מענא בדלך מתל שם ולוט וגירהמא
וקולה ונכרתה הנפש ההיא מעמיה קיל אנה
חכם עליה באלקתל כאלמקול עלי יד אלרסול עליה אלסלם פי פרץ
אלסבת מחלל[י]ה מות יומת כי כל העושה בה
מלא[כ]ה ונכרתה הנפש ההיא מעמיה וקיל
20 מענאה אלתברי ואלאנפצאל מנה ואן לא יכאלט
6 ויגתמע בה ודלך יקתצי כון אלאכלאל בדלך כבירא ׳

5 b

l.1 לבן] *Ibid.* 17.12.
l.2 אשר] *Ibid.*
l.4 יליד] *Ibid.* 13.
l.8 לאות] *Ibid.* 11.
l.10 אלבאלג] Talmudic interpretation in Ḳiddushin 29a, viz.: והיכא ... דלא מהליה בי דינא מיחייב איהו (כשינדל Rashi) למימהל נפשיה דכתיב וערל זכר אשר לא ימול, and Shabbat 133b. This interpretation is followed also by Hadassi (*Eshkol ha-Kofer*, alphab. 302, p. 112c) and *Keter Torah, ad l.* (also *Gan 'Eden*, p. 161a, top). Cf., however, Shabbat 108a, and Bereshit Rabbah 46, 9, followed by Rashi (*ad l.*), for different view. See *Sefer ha-Miṣwot le-Anan*, *loc. cit.*, p. 79, 7.
l.11 אשר] Gen. 17.12.
l.12 ירי] For יר.
l.14 יליד] *Ibid.*
l.18 מחלליה] Ex. 31.14.

6 a

l.1 כבירא] Cf. Rashi and Ibn Ezra for discussion of ונכרתה.

וקולה את בריתי הפר יגרי [מ]גרי אלתעליל יעני ונכרתה
הנפש ההיא מע[מ]יה לאנה בריתי הפר והו בוו[ן]
הקל פעל מאצי ואו[מ]רה הפר בוון השב אל תער[ה] השע ממני ה

וירא אליו י׳ באלוני ממרא ׃

וי׳ אמר המכסה אני. ו[אבר]הם היה יהי[ה].
כי ידעתיו. אלאקרב כון אברהם גיר מכא[ט]ב בהדה
אלג׳ פואסיק אד ליס מצמונהא כטאבא מעה ומקאבלה
לה בל לגירה אכבארא בעטם מנזלתה ענד אללה תעאלי ואלקריב
כון דלך תעריפא במנזלה אברהם למשה עליה אלסלם ואמר
בתדוינה פי אלתורה לכנה לא בד מן כון דלך או[ל]א כטאבא
מן אללה עז וגל למכאטב מא אמא מלך או גירה הם אכבר בה
משה ודונה כאכבארה במא סואה ממא תצמנתה שריעתה מן
חית אן קולה ויָ אמר טאהרה ידל עלי כטאב וקע מנה
תעאלי במא ורד מן הדה אלנצוץ ולא יחסן דלך מן דון
מכאטב יסמע ויפהם למא לה פיה מן אלצלאח ליכרג כטאבה עז
וגל בדלך מן כונה עבתא ואלא י[גר]י מגרי מכאטבה
אלגמאד וגירה ממא לא יגוז עליה סבחאנה ויגוז [מע] דלך
כון אברהם עליה אלסלם קד ערף בוקוע הדא אלכטאב מנה
סבחאנה למן כאטב בה אן כ[אן] לה פי הדא אלתע[ר]יף צלאח ולא
. . .א לה אנא ממא יסרה ׃ וק[ו]לה המכסה אני מא׳
[טא]הרה אלאסתפהאם מתל המקנא אתה לי ולמא לם
יגז על[י]ה תעאלי אלאסתפהאם כאן [מ]עני דלך אלנפי מע כון
טא[ה]רה אתבאתא פכאנה תעאל[י] קאל לא אגטי ען אברהם מא
אנא פא[ע]לה בל אכ[ש]פה לה מן חית אנה סיכון מנה חזבא עטימא

l.2 ונכרתה] Gen. 17.14.
l.3 לאנה] Cf. Sa'adia's translation: ינקטע דלך אלרגל מן קומה למא פסך עהדי.
l.4 הקל] Isa. 8.25. מאצי] For ماضِب. השב] Ezek. 21.35. השע] Ps. 39.14. ממני] Last two words written on margin by same hand.
l.6 ויי] Gen. 18.17. ואברהם] *Ibid.* 18.18.
l.7 כי] *Ibid.* 18.19. גיר מכאטב] Cf. Midrash Tanḥuma (Wayyera, 5) where it is inferred that God spoke to Abraham. See Ibn Ezra, Naḥmanides, and *Keter Torah* on Gen. p. 50a.

6 b

l.4 המקנא] Num. 11.29.
l.5 אלנפי] Cf. *Kitāb al-Luma'* (p. 85, l.9), where such interrogative 'hā's are defined as توبيخ, reproach.

ומן חית אני נאניתה במא יוצי בה בניה ואלה מן בעדה מן חפט
טאעתי ותמאמה ולין כאן יגרי דלך מגרי אחדנא ממן לא ירי
10 אכפא סרה עמן יודה ויואליה פאן אלקדים עז וגל מע מחבתה
לאברהם לו לם יחצל פי כשף לה מא יריד בנזלה מן אלבלא באהל
סדום ג(ר)ץ יכץ אלתכליף למא כשפה אלא תרי אלי מא טהר
מן כצו(ע)ה פי סואלה ואסתרפאעה בסבב אהל סדום
ומנאזלתה (ל)ה עז וגל פי עדד אלצאלחין מנהם אלי אלעדד אלקליל
15 לם יסתחסן בעדה אלאסתחטאט ענה ואלגרץ בקולה
כי לא יעשה יי אלהים דבר כי אם גלה סודו
אל עבדיו הנביאים גאר הדא אלמגרי פי אן אלדי יכשפה
מן אסראר תע(אל)ז אלי אנביאיה הו מא יקתצי אלצלאח כשפה
אליהם פמא אכתר מא יפעל תעאלי ממא לא יעלם בה אלא בעד
חדותה

7a וקולה ונברכו בו אמא אן יריד באברהם ואמא
נסלה אלדין הו(ם) גוי גדול ועצום כק' ליעקב ונברכו
בך כל משפחות (ה)אדמה ובזרעך וקולה כי
ידעתיו יפסר מן (א)ל(מ)נאגאה מתל אשר ידעו (יי)
5 פנים אל פנים ו(מ)עני אלמנאגאה הו אלמכאטבה עלי וגה
אלאגלאל וקד יכון דלך בגיר ואסטה ככטאבה למוס(י) עליה אלסלם
ויגוז כון אברהם קד (כו)טב עלי הד(א א)לחד בבעץ אלפרא(יץ)
אלמכתצה בה ובאלה וליס קולה ולא (ק)ם נביא ע(ו)ד
כמשה וג' מאנעא מן דלך אד ליס אברהם מבעו(ת)א פי ישראל
10 ולאן טאהר דלך אלאסתקבאל ה

l.10 יודה] See Pirḳe de-R. Eliezer (chap. 25).

l.16 כי] Am. 3.7. Cf. Yoma 38b, Bereshit Rabbah 49, 3, Sekel Ṭob on Gen. 18.17, and Leḳaḥ Ṭob, *ad l.*

7a

l.2 גוי] Gen. 18.18. Cf. Rashi, Ibn Ezra, and Naḥmanides. ונברכו] *Ibid.* 28.14.

l.4 אשר] Deut. 34.10.

l.5 אלמכאטבה] See Onkelos, Rashi, and Naḥmanides here and on Deut., *ibid.* But cf. Sa'adia's translation here, viz.: ואנא אעלם באנה סיאמר בניה לאן ערפה אללה משאפהה. See Derenbourg's note to the latter. and in Deut.: Cf. also Maimonides, *Dalālat*, II, chap. 35 and 39, where the various degrees of prophecy of Moses and Abraham are discussed, and Aaron b. Elijah, *'Eṣ Ḥayyim*, ed. Delitzsch, p. 3, bottom.

l.8 ולא] Deut., *ibid.*

l.10 ולאן] This line is written on margin of MS. by same hand

חלילה לך מעשות כדבר הזה
אלדי נזה אברהם אללה סבחאנה ענה הו אהלאך אלצדיק
ואלרשע עלי חד סוא כק' והיה כצדיק כרשע
פאמא אמאתתהמא גמיעא באפה ואחדה פמא נזהה עז ו(נ)ל ענה
לגואז דלך לכן אלפרק בינהמא הו (א)ן מא ינזל באל(ר)שע מן
אלאפה יכון עקובה לה ילקא פעלה ומא ינזל ב(אל)צדיק מן
דלך הו מחנה לה יסתחק עליה אלאגר ואלעוץ פבאלקצד יתמיז
אלצרר אלנאזל באלצדיק מן אלצרר או(ל)נאזל באלרשע מע
אתפאקהמא פי אלצרר ואדא כאן כדלך פיקרב כון גרצה
עליה אלסלם במא נזהה ענה מן הדא אלבאב צרבא מן אלתשפע
יעני אן כאן יסוג פי אלחכמה אמהאל אהל סדום לאגל (כון) בינהם
7b מן אלצלחא פמא אולאך בה ואן כנת אעלם אנך לו אהלכת אלגמיע
לכאן עדלא מנך לאני אעלם אנך לא תמית אל(צ)דיק כאמאתה
אלרשע אלתי הי עקובה לה חאשאך מן הדא לאן מן הו חאכם
(גמי)ע אהל אלארץ באלעדל לא יפעל ה(ד)א אלחכם לכנה יא רב אן
כאנת (א)מאתתהמא מעא תסוג פי חכ(מ)ך פקד יחסן איצא תמיז
אל(צ)דיק מן אלאפה אלנאזלה באל(ר)שע לתקוי רגבה אלנאס פי
(אל)צדקות ו(ל)א יו(גר) בהמא (מ)גרי ואחדא פיצעף יקינהם פי
אלדין (ו)א(ן) כא(נ)וא ענד דלך מותאיין מן קבל אנפסהם פגאה אלגואב
אני לא אהלכהם אן כאן פיהם מן אלצדיקים אלעדד אלמדכור כק' ויא'
יי אם אמצא בסדום חמשים צדיקים וג' ה
יתוגה פי קצה אבימלך פי אכדה לשרה
(מ)סאיל והי כיף חסן תהדיד אבימלך ומעאקבתה
מן גהה (ש)רה מע אעתדארה מן דלך בקולה בתם לבבי

l.13 והיה] Gen. 18.25.
l.16 ילקא] For يلقى.
l.17 מחנה] Cf. 'Abodah Zarah 4a and Bereshit Rabbah 49, 14 f.

7 b

l.3 חאשאך] Cf. Sa'adia, Rashi, and Ibn Ezra. Ibn Janāḥ (*Uṣūl*, p. 226, l. 23) similarly interprets this passage: معاذا وحاشى لك اى ممتنع ذلك من عدلك ومن فضلك; see Ibn Bal'am (כתאב חרוף אלמעאני, ed. Kokowzow, p. 119 of texts).
l.6 פי] Dittography in MS.
l.9 ויא'] Gen. 18.26.
l.13 בתם] *Ibid.* 20.5. See Baba Ḳamma 92a (Makkot 9b) and Bereshit Rabbah 52, 8 f., for similar treatment of the question of Abimelech's

ובנקיון כפי עשיתי זאת ותצדיקה לה פי דלך בקולה
15 גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת ׃
אלגואב אן אבימלך קד אתי קביחא אסתחק לאגלה
מא אנזל בה מן אלמצרה והו אכדה לשרה כרהא מע טנה
[ב]קולהא ובקול א[ב]רהם אנהמא אכואן אד ליס לה אכד מרה
ליתזו[ג] בהא א[לא] ען רצא מנהא ומן אהלהא ולים תצדיקה
20 פי קו[ול]ה בתם לבבי מא יקתצי חסן דלך מן חית אנה לא
8a יפיד אזיד מן אכדה להא עלי טנה אנהא אכת אברהם לא
זוגתה ויקב[ח] אכדהא מע הדא אלטן אלא תרי אנה
צדקה פימא אדעא[ה] מן תמת לבב בדון מא אדעאה מן נקיון
כפיו אלמפיד חסן א[לת]צרף פי אלאשיא כק' נקי כ[פים]
5 עלי אנה קד כאן מן [ח]קה לו אנצף נפסה אן לא יטן [בק]ולהמא
אנהמא אכואן לכונהמא [פי] חכם אלמלגאיין אלי אכבארה בדלך
למא קד
אשתהר מן סירה אלקום פי קתל [זו]ג אלמ[רה] ואכדהא פלו [כ]אן
צדיק נקי כפים עלי זעמה לכאן ינבני לה [רפע] הדה אלסירה
מן בלדה ליאמן אלטארי אלי בלדה על נפסה אדא ורד אליה הו ומרתה
10 פיכבר בדלך ען טמאנינה ואן ורד רגל ואכתה ואכברא בכונהמא
אכוין ורציא במצאהרתה כאן דלך ה מסלה

guilt. Cf. also Midrash Leḳaḥ Ṭob on Gen. *ibid.* and on 20.15, and Midrash ha-Gadol, *ad l.*

l.15 גם] Gen. 20.6.

l.17 כרהא] Leḳaḥ Ṭob, *ibid.* 20.5, viz.: שנענש על הלקיחה. See also *Keter Torah*, p. 53a.

l.20 בתם] Gen., *ibid.*

8 a

l.1 אויד] Elative of زاد.

l.3 נקיון] Cf. Bereshit Rabbah 52, 8, and Rashi.

l.4 נקי] Ps. 24.4.

l.6 מלגאיין] Probably for ملتجئين = of those who seek protection. See l.19, below.

l.8 רפע] Word destroyed, reading conjectural.

l.8 אלטארי] From طرا = to come from a distant place. See القاموس المحيط, *s. v.*

l.10 טמאנינה] From اطمأنّ = to enjoy tranquility, to feel secure.

אדא כאן קד צדקה פימא תברי בו[ה] מן הדא אלבאב פכיף יו[קו]ל
ואחשוך
גם אנכי אותך מחטוא לי ולא יצדך [ע]ן אלכטא אלא
מן הו מוחר לה עאזם עליה ٭ אלגואב אן קולה
ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי עני בה כטא תאניא
בעד אלאכר והו אלתקדם אליהא כקולה על כן לא נתתיך
לנגוע אליה ולא יפיד חסן מא תקדם מן אכדהא
למא סלף פיה ה מסלה כיף יחסן צדה ען אלקביח
ואנזאל אלמצאר בה אלדי מעהא ילתגי אלי תרכה אלגואב
קד יחסן צד אלמכלף ען אלקביח אלדי יחאולה בו[אן] יחאל . . . ובינה
8b ולא יכון מכלפא באלאנצראף ענה טוע אדא לם יכן ללקדים גרץ
פי תכליפה דלך ויכון מע דלך מכלפא בתכאליף אכר אד ליס
אסקאט תכליף ואחד ען אלמכלף יקת[צ]י אסקאט סאיר אלתכאליף
[ענ]ה אלא תרי אן אלשיך אלפאני ק[ד] אסקט ענה תכליף תרך אלזנא
והו מע דלך מכלף בתרך אלטלם ו[אלכד] וגירהמא ה
מסלה אדא סל[ם א]ן אבימלך קד וקע מנה
[ק]בח פי הדא אלבאב [פכ]יף יעאקב זוגתה וגואריה באלבלוי
אלתי [שפ]יוא מנהא ענד דעא אברהם פאן קיל למואפקתהם
ראיה פי דלך ומעונתהם איאה כאן אלמעלום מן עאדה נסא
אלרגאל כראהה דכול מרה גירהן אליהם אלגואב
אנה אדא סל[ם] אנה לם יקע מן זוגה אבימלך וגואריה קביח פי באב
שרה [יכ]ון מא נזל בהן עקובה [ע]ליה ואמכן כונה מחנה עליהן
בעץ [ע]ליה ויכון אנתמאם אבימלך בהן ענד הדא
אלמרץ ות[ב]לה עקובה עליה כמות ולד אלפאסק ובעץ אעזאיה מן
אלמכלפין ה
ויהי אחר הדברים האלה והאלהים
נסה קולה נסה קיל אמתחן מהל למען נסותך יעני

l.12 ואחשוך] Gen., *ibid.*
l.16 על] *Ibid.* See Rashi, *ad l.*
l.20 באן] MS. damaged, reading to the end of the line uncertain.

8 b

l.8 שפיוא] For شفين. Read also لموافقتهن and ومعونتهن.
l.14 אלמכלפין] Cf. Nega'im 12; 6, and Sukkah 56b, viz.: אוי לרשע אוי לשכנו.
l.16 למען] Deut. 8.16.

צעב עליה אלתכליף אלדי ענדה טהרת טאעתה אלעטימה *
אל ארץ המוריה הו אעם מן קולה פי קצה
שלמה בהו[ר] המוריה אשר נראה לדויד פהר
ה[מו]ריה הו אלגבל אלדי ענאה בקולה אחד ההרים אשר
9a אומר אליך פכאן אלצקע מערוף בארץ המוריה
לאגל אלגבל כמא יקול עז גמלה ארץ ישראל על אדמת הקדש
וען גבל אלקדס [והש]תחוו ליי בהר הקדש * וקולה
והעלהו שם לעלה [א]לטאהר מנה אן י[פ]על פיה גמיע אלאפ[עאל]
אלתי אדא פעל מהלהא פי אלחיואן סמי עלה ומן גמלתהא אלדבח
ואלאחראק לאן לפטה עלה אדא לם ירד בהא מא כאנת עליה
פי אצל אללגה מן מגרד צעו[ד] אלאנח[י] בל מא א[נ]תקלת אליה
פי א[לשר]ע
פקד חצלת פאידתהא פיה אדן מא תקדם דכרה מן אלאפעאל אלת[י מן]
גמלתהא אלדבח ואלאחראק והדה אלאפעאל [פ]י אל[ע]ה לא
תכתלף פי שרע אברהם ולא פי שרע משה עליהמא אלסלם
ואנמא אלמכתלף פיהא תרתיב אלאפעאל אד פי שרע אברהם
דבח אלעלה עלי אלמדבח ופי שרע משה וצע אלנאר עלי אלמדבח
ثם אלחטב ثם צף אעצא אלשכץ אלמדבוח פי גיר אלמדבח [ע]לי
אלחטב
פקד אתפק אסמהא עלה פי שרעיהמא עליהמא אל[ס]לם ואכתלף
תרתיב אלאפעאל אלמפעולה פיהא ואדא כאן אלד[בח] ואלאחראק
עלי אלוגהין לא בד מנה פי גמלה אפעאל אלעלה וראינאה תעאלי
קד נהאה עליה אלסלם ען אלדבח בעד חצול אלאפעאל מנה פי יצחק
אלתי אכרהא ויקח את המאכלת לשחוט את בנו פלא
בד מן תאויל דלך עלי וגה יטאבק דליל א[ל]ע[קל] אד מא יד̇כרה

l.17 אלעטימה] Cf. Sanhedrin 89b, Bereshit Rabbah 55, 1 ff., Tanḥuma, *ad l.*, and Agadat Bereshit (ed. Buber, chap. 31).
l.19 בהר] II Chron. 3.1.
l.20 אחד] Gen. 22.2.

9 a

l.1 המוריה] Onkelos translates it: לארעא פולחנא, followed by Sa'adia, viz.: אלי בלד אלעבאדה. Cf. Ta'anit 16a, Yerushalmi Berakot 8c, Bereshit Rabbah 55, 9, Pesiḳta Rabbati (ed. Friedmann) 40, and Yalḳuṭ Shim'oni 96.
l.2 על] Zech. 2.16.
l.3 והשתחוו] Isa. 27.13.
l.18 ויקח] Gen. 22.10.

20 בעצהם פי דלך מן אנה עז וגל אמרה באצעאדה וע[לה ו]כאן דלך
באסתתני ולם ידכרה פי אלמוקף לא יסו[ג] למתל
9b מא תקדם פי במא אדע כי אירשנה מן אן כטאבה
עז וגל דלאלה עלי מראדה פלא יגו[ז] אן יכון פי אמרה ונהיה
אסתתני או שרט אלא וינטק בה מפ[רק]א בכטאבה ליפהם מראדה
וא[לא] כרג כטאבה מן כונה דלאלה ו[א]סתדת אלטריק אלי מערפה
5 קצדה בכטאבה ואדא כאן כ[ד]לך פאלוגה פי תאויל
הדא אלגץ אן יכון תעאלי למא קא[ל] לה והעלהו שם לעלה קד
[בי]ן לה מראדה בדלך באן [קאל ג]רצי בקולי לך עלה אן תאכדה
ותכתפה ותצעדה עלי אלמדבח פוק אלחטב ותאכד אלסכין מנתטרא
מא אכלפך פיה בעד דלך פקד פהם מראדה בקולה והעלהו שם
10 לעלה באלביאן אלמדכור וחצל אלנסיון עליה פי דלך מא טנה מן אנה
סיומר פיה באלד[ב]ח מא קדר מן קולה עז וגל כד אלסכין
בעד כתפ[ה] וגעלה עלי אלמדבח ואנתטר מא אכלפך פיה הו אמארה
תטננה א[ן] בעד דלך יקול לה אדבחה פתעטם עליה אלמחנה בה כמא
יתן מן י[ק]אל לה אצלח דואתך ואקלאמך וכד אלדרג בידך אנה
15 סיומר בעד דלך באלכתאבה ואדא אסתמר דלך פקד פהם
אברהם מראדה סבחאנה בקולה והעלהו שם לעלה ולם
יכן פי דלך תאכיר ביאן בל אלביאן קד תקדם עגד אלאמר וחצל
פי דלך מן אלאמתחאן אלקדר אלדי אראדה תעאלי פי תכליפה ה
וקד קיל פי דלך וגה אכר והו אנה אדא
20 כון אלא[מ]ר עלי [א]לתראכי לא עלי אלפור וכאן קד מצי עלי אברהם
בעד הדא אלתכליף מן אלאוקאת מא לו קדם

l.21 אלמוקף] The author probably refers here to the Midrashic interpretation (Bereshit Rabbah 56, 12), viz.: אמר לו הקב"ה אברהם . . . כשאמרתי לך קח נא את בנך, לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו. לשם חיבה אמרתי לך. אסיקתיה וקיימת דברי, ועתה אחתיניה. Ibn Ezra and *Keter Torah* criticise this view too. Cf. Agadat Bereshit, chap. 31.

9 b

l.1 במא] Gen. 15.8. See above, P fol. 3a, ll.5 ff. (p. 140).

l.6 והעלהו] *Ibid.* 22.2.

l.13 תטננה] For تظننها.

l.18 תכליפה] See Maimonides, *Dalālat*, III, chap. 24, for his interpretation of the idea of God testing the righteous, with special reference to the testing of Abraham. Cf. Ibn Ezra, *ad l.*, and *Keter Torah* on Gen., p. 54b.

l.20 כון] Awkward construction. كان would be better.

10 a אלאכד פי אלפעל עקיב חדות אלאמר בה לכאן לא מחאלה יצל אלי
אדאיה קבל אליום אלתאלת בחית ינהץ פי אלמסיר אלי ארץ המוריה
לילא עקיב קולה לה עז וגל אשר אומר אליך ולא יוכר

מסירה אלי אלצבאח בל יס[י]ר גאדא לילא ונהארא פכאן יצ[ל] פי
5 אליום אלתאני ויפעל מא אמר בה מן דלך לכנה למא לם יכן אלאמר
עלי

אלפור בל אלתראכי גאיז [פ]יה מע אלעזם עליה אכרה אלי אלצבאח
מע כונה עאזמא תם סאר אלסיר אלמעתאד מן גיר גד פי[ה]

פלמא וצל פי אליום אלתאלת וסרע פי אלאפעאל אל[ת]י חאול פיהא
תקריב יצחק עלה אלי אן אנתהי אלי אכד אלסכין נהאה עז אלדבח
10 לאן קד תקדם לה מן אלעזום עליה מא קא[מ]ת מקאמ[ה] ואגנת ענה
לכונהא

בדלא מנה פי אלצלאח כאלעזם ע[ל]י אלכתאנה אול אליום אלתאמן
אלדי הו קאים מקאמהא פי אלצלאח ולולא דלך [ל]מ[א] גאז תאכירהא
אלי אכר אוקאת אלתאמן מע אלעזם עליהא ׳ וקו[ל]ה על אחד
ההרים אשר אומר אליך יקרב אנה למא קרב [א]לי אלמוצע
15 מ[י] לה עז וגל הר המוריה מן גמלה הרי ארץ המוריה
באמר ערפה בה אמא נאר או מלך או גירהמא פקצדה ׳ אלהים
יראה לו השה קיל מעני דלך אללה קד ראי לה ולדי
אלדי הו במתאבה אלשאה ללצעידה ואנה [פהם] מן דלך אנה מאמור
באצעאדה וקיל בל לם יפהם מן הדא אלקול ד[ל]ך ואנ[מא] אטהר

10 a

l.3 אשר] Gen., *ibid.*

l.6 בל] MS. has עלי after this crossed out.

l.11 אלצלאח] The reason for Abraham's delay till the third day is given in Midrash Tanḥuma, Wayyera 22, followed by Rashi, *ad l.*, and Maimonides, *Dalālat, loc. cit.* Cf. also Bereshit Rabbah 56, 1, Agadat Bereshit, chap. 31, and Leḳaḥ Ṭob, *ad l.*

l.13 עליהא] Cf. Midrash Tanḥuma, *ibid.*, viz.: למה בהשכמה שוריין מקדימין למצות שנאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו (Lev. 12.3) מלמד שכל היום כשר למילה אלא זריזין מקדימים למצות.

l.16 נאר] Cf. Bereshit Rabbah 56, 2, Tanḥuma, *ibid.* 23, and Rashi, viz.: מה ראה ראה ענן קשור בהר. Pirḳe de-R. Eliezer (ed. Friedländer, chap. XXXI, p. 226) has: "What did he see? (He saw) a pillar of fire standing from the earth to the heavens."

l.19 באצעאדה] Cf. Onkelos, viz.: קדם יי גלי ליה אמרא לעלתא ברי. See Pirḳe de-R. Eliezer, *l. c.*, Bereshit Rabbah 56, 5, and Tanḥuma, *l. c.*, where the traditional interpretation is given, that Isaac understood that he will be the offering.

10 b לה בה אן אללה ירי לנפסה חיניד אלשאה ללצעידה ויערפני בה ۞
אל תשלח ידך אל הנער תא[ו]יל דלך עלי אלקול
אלאול פי והעלהו שם לעלה לא תנחט[ו]ר מ[ו]ני אדנא פי דבחה פמא
אן[מ]רך בדלך ועלי אלקול אלתאני משי עלי טאהרה מן גיר
תאויל ۞ ויקרא אבר[ה]ם שם המקום ההוא יי
יראה קולה יי יראה קיל אסם אלמוצע הו מגמוע אללפטתין
יעני ינטר אלי עבידה באל[ר]חמה ויגיב דעאהם אדא צלו פי הדא
אלמוצ[ע] כמעני קולה לשלמה והיו עיני ולבי שם כל הימים
וקולה אשר יאמר היום בהר יי יראה קיל
אנה קול אלרסול עלי[ה] אל[סלם] ישיר אלי קולה שלוש פעמים בשנה
יראה כל זכורך ו[ק]יל אנה קול אברהם יעני סיגי
אלזמאן אלד[י] יקאל פיה בהר יי יראה כבודו אי סיחצל קבלה
ויכון פיה וקאר אללה וישתהר דלך מנד הדא אלזמאן ואלמגר כקולה
כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ה
ויהיו חיי שרה ۞
אמתנאע אברהם עליה אלסלם מן דפן שרה פי גמלה קבור בני חת
חסב מא בדלוה לה מן דלך יבני ען שרע כאן מעהם באן לא
ידפן [מו]מן מו[ע] כ[א]אפר ולדלך תאכד יעקב ויוסף עלי מן
בקי בעדה[מ]א פי אן יחמלא אלי אלשאם ולא ידפנא במצר לעלה
לסמע כאן

10 b

l.1 בה] Cf. Sa'adja: אללה יטהר אלחמל ללקרבאן יא בני, as if it were vocalized יֵרָאֶה (Derenbourg's note). Ibn Ezra follows the author's present interpretation.

l.4 בדלך] See above, note on P fol. 9a, l.21 (p. 153).

l.7 צלו] For صلوا.

l.8 והיו] II Chron. 7.16.

l.10 שלוש] Deut. 16.16. Reference to this verse is given in this connection also in Bereshit Rabbah 56, 17, and Leḳaḥ Ṭob on Gen. 22.14.

l.13 וקאר] Corrected in MS. from אלוקאר.

l.14 כסא] Jer. 17.12. Interpretation of Onkelos: ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא אמר קדם יי הכא יהון פלחין דריא בכן יתאמר ביומא הדין בטורא הדין אברהם קדם יי פלח. Followed by Sa'adia, Rashi, Maimonides (*Dalālat*, III, chap. 45), and *Keter Torah* (p. 56a).

l.17 ען] بنى عن sounds rather strange. Perhaps ען stands for עלי.

11a פי מתל דלך אדא תמכן אלבאקון בעדהמא מנה ולעל הדה אלסירה
בקית מע אלאמה אלי אלאן פי כראהתהם אלדפן פימא בעד ען ארץ יש'
וחרצהם עלי חמל מותאהם אלי אלקדס ויגוז אן יכון אלאצל
פי דלך אכבארה עז וגל באנה יכתאר אן יתפצל עלי מן ידפן פי
5 אלמואצע אלמכצוצה מן אלמומנין או[מ]סתחקין ללתואב במזיד אנעאם
ליס [ב]תואב
אד אלתואב לא יסתחקה אלמר עלי פעל גירה על כל וגה ולא עלי אמר
יפעל בה בעד מותה ה

ויאמר יי אלהי אדני אברהם.

הנה אנכי נצב. והיה הנערה. קולה הקרה
נא לפני היום אלי קולה אותה הכחת לעבדך ליצחק
10 ובה אדע ליס הדה אלמוצועאת אלתי וצעהא וקררהא מע
נפסה מן טריק אלפאל ואלזגר פי שי [מן חי]ת אנה אולא קצד
אללה תעאלי באלסואל וגה אלרגבה אליה פי חסן אלתופי[ק] וליס
דלך מן אלפאל לאן אלמתפאאל אנמא יקצד קולא יסמעה מן כיר
או שר פיעתקד אן אלאמר אלדי יחאול יכון בחסבה ואלעבד
15 אנמא סאל אללה תעאלי אן יופק ליצחק גאריה תכון עלי אלאוצאף אלתי
אלתמסהא אלתי יעסר וגוד דלך אלא פימן כאנת דאת עקל וכרם אצל
אד לא תתרך מהמהא פי אלוקת אלצייק ות[ס]ארע אלי סקי רגל
גריב ועשרה גמאל מעה ולעלהא איצא אסקת גמיע אצחאבה
אלא והי עלי גאיה מא תסתחב מן אלנבאלה ואלסדאד פיסתדל
20 בהדא אלקדר מן פעלהא עלי מא סואה מן גודה א[כל]אקהא ו[ג]מיל
אפעאלהא וישבה דלך למא פעלה יהונ[ת]ן

11 a

1.2 ארץ יש'] Cf. Tosefta Abodah Zarah 4,3, and Ketubot 111a, viz.: כל הקבור בארץ ישראל כאלו קבור תחת המזבח, and Ketubot, *loc. cit.*: אמר ר' אלעזר מתים שבחוץ לארץ אינם חיים שנאמר ונתתי צבי בארץ חיים (Ezek. 26.20). ארץ שצביוני בה מתיה חיים שאין צביוני בה אין מתיה חיים. See also Pirḳe de-R. Eliezer, chap. 34, Pesiḳta Rabbati 1, and Bereshit Rabbah 96, 7.

1.6 מותה ה] Written on margin by same hand.

1.8 הקרה] Gen. 24.12.

1.9 אותה] *Ibid.* 24.14. הכחת] MS. הוכחתה.

1.11 ואלזגר] Synonym of الفال = auguring, divination. See القاموس المحيط *s. v.*, viz.: والزجر العيافة والتكهن.

11b מ[ע] נושא כליו למא קאל לה לכה ונעברה אל מצב העי ׳
האלה אלי קולה אם כה יאמרו אלינו עלו אלינו ועלינו כי
נתנם יי בידינו וזה לנו האות [מ]ן חית אנה יסתדל עלי
קוה קלובהם בקולהם דמו עד הגיענו ועלי צפעה בקולהם
עלו אלינו אד אלגבאן יקול לגירה תעאל אלי אן כאן פיך ש׳
ואלשגאע אלמקדאם יקול אתית בחית אנת פקד גיתך פקולה
הקרה נא לפני הו דעא אלי אללה עז וגל אן יופק בחצרתה גאריה
תכון עלי הדה אלאוצאף אלתי דכרהא ה
ואלה תו[לדת] יצחק בן אברהם ׳
ויאמר יעקב [מכרה] כיום קיל אן יעקב אראד אן
יגס עשו הל ללבכורה פי נפסה מוקע אם לא פקאל לה מכרה
כיום עלי טריק אלאעראץ ומעני כיום קיל מתל הדא אלנהאר
אלדי הו טאהר גיר כפי יעני אריד אן תביעני בכורתך
ביעא משהורא ואצחא כוצוח אל[נ]האר וקיל מתל הדא
אליום אלדי ינקצי ולא ירגע כדלך יכון ביעך לי אלבכורה
ביעא ממצא לא ר[נ]עה פיה ׳ וימכן כון אלכאף פיה

11 b

l.1 לכה] I Sam. 14.6.

l.2 אם] *Ibid.* 14.10. Massoretic text has: ואם כה יאמרו עלו עלינו ועלינו, etc.

l.4 דמו] *Ibid.* 14.9.

l.7 הקרה] Gen. 24.12.

l.8 דכרהא] The fine distinction of the cases of Eliezer and Jonathan from the usual form of divination and auguring is highly interesting. However, in the Rabbinic literature both cases are considered as divination. The Talmud, e. g., explicitly states: כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש (Ḥullin 95b). See Midrash ha-Gadol on Gen., *ibid.*, for detailed discussion of divination, with illustration of the present cases. Cf. Ta'anit 4a (also Tosafot, *l. c.*, *v.* שלשה, for explanation of the Talmudic variant); Bereshit Rabbah 60, 3; Wayyiḳra Rabbah 37, 8; Tanḥuma, Beḥuḳḳotai 5, and Yalḳuṭ Shim'oni 107. Ibn Ezra criticises the Rabbinic view and considers Eliezer's utterance as a supplication, just as the author does, a view followed also by *Keter Torah*. See Rashi, Naḥmanides, and Sforno.

l.14 אלנהאר] Interpretation of Onkelos as taken by Rashi. Cf. Naḥmanides who takes it in a different sense. Also Leḳaḥ Ṭob: ד״א כיום בפרהסיא.

l.16 ממצא] For ممضى = signed, executed. פיה] Interpretation found in Leḳaḥ Ṭob, viz.: מהו כיום מה היום הולך ואינו חוזר אף מכירתך קיימת בלא חרטה ובלא חזרה.

במתאבה הא וכדלך אלכאף אלתי פי השבעה לי כיום
ו[תק]דירה היום כך' יהושפט דרש נא כיום את דבר
יי אלא[קר]ב פיה כ[ונ]ה במתאבה היום ואלבכורה אלתי טלב שראהא
מנה קיל [ה]ז מא כאן לעשו עליה מן מזיה אלתקדם ואלאכראם ענד
אלנאס
12a לכונה אלבכר פכאן דלך ישק עלי יעקב [במא] יר[ה] עלי[ה] מן
אלטריק אלגיר מסתקימה ואנה הו בהדא אלאמר אולי פאראד
שרי דלך מנה ליחצל גמיע אלמזאיא ליעקב דון עשו ה
וקיל אנה טלב אן ישתרי מנה גמיע מא יכצה מן מו[ר]את
אלאב והו פי שני[ם] מן כל מא ימלכה כך' לחת לו פי שנים
בכל אשר ימצא לו וקיל בל טלב אן ישתרי
מנה מא בה יפצל אלבכור עלי אכיה פי אלמיראת והו אלסדס
מן אלגמלה אלדי באנציאפה אלי נצפהא יציר אלגמיע תלתין והו פי שנים
אלדי הו נציב אלבכר פטלב יעקב שרי אלסדס אלמדכור מן
גמלה תרכה אלאב ליחצלא מתסאויין פי אל[מיר]את ׳ וקיל בל
אראד מנה אן יביעה מא יכצה מן אלמואעיד פי [א]לאר[ץ] ה ואעלם
אן כתירא מן אלגוה אלמדכורה ת[ב]עד ודלך אן ביע אלמגהול
ושראה לא יצח ואדא כאן מא יכץ עשו מן מיראת אביה
גיר מעלום לה ולא ליעקב פכיף יצח אן יתבאיעאה ואן
יתשאריאה ויכון עקד אלביע ואלשרי צחיחא ואלכלאם
פי ביע אלסדס אלדי בה יפצל עשו עלי יעקב גאר אלמגרי אלמדכור
ולין כאן קד יפעל מתל דלך דוו אלגהל ואלטמע מן אלנאס
פאנה ליס סאיג ויעקב מע פצלה מנ[ז]ה ען אלדכול פימא הדא
סבילה פאמא ביע מא קיל אנה יכצה פי אל[ארץ] אלמועוד [ב]הא
פאנה לם יתבת תוגה אלועד בהא אלי עשו וזרעו בל אלי א[לט]איען
[מ]ן נסל

l.17 הא] Sa'adia's translation: בעני אליום בכורתך. Cf. *Kitāb al-Luma'*, p. 64, ll.11 f., for כ taking the place of ה. See *Keter Torah* for discussion of the various interpretations mentioned here. השבעה] Gen. 26.33.

l.18 דרש] II Chron. 18.4.

12 a

l.1 אלבכר] Cf. Ketubot 103a, viz.: את כבד את אביך ואת אמך (Ex. 20.12). אביך זו אשת אביך ואת אמך זו בעל אמך וי"ו יתרה לרבות את אחיך הגדול See Leḳaḥ Ṭob and Ibn Ezra.

l.5 לחת] Deut. 21.17. See Sekel Ṭob and Ibn Ezra.

l.8 תלתין] MS. אלתלתי.

l.11 אלארץ] One of the interpretations quoted in Leḳaḥ Ṭob.

12b אב]רהם ו[יצ]חק כק' פי אברהם כי ידעתיו למען
אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך
יי לעשות צדקה ומשפט למען הביא יי על אברהם
א[ת] אשר דבר עליו יעני אלמואעיד באלארץ וגירהא פכץ
בדלך זרע אברהם אלטאיעין וכץ עשו בארץ שעיר
כק' כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר וקאל הלא
אח עשו ליעקב נאם יי ואוהב את יעקב ואת עשו
שנאתי ואשים את הריו שממה [ע]לי אנה לו כאן עשו
מכצוצא בגו מן אלארץ כיעקב למא כאן ביע דלך צחיחא אד
אנמא יחצל הדא אלגו מן אלארץ למן יאתי מן אלנסל בעד אלזמאן
אלטויל
וליס שי חאצלא [פי דלך] אלוקת ביד עשו והו מתצרף פיה
פיצח ביעה ושראה כאלאמלאך אלתי יצחח ביעהא חבות אליד עליהא
וחסן אלתצרף פיהא ואדא פסדת הדה אלגוה פיקרב
אן מא אשתראה יעקב מן עשו הו מא יקתציה מן מזיה אלבכר עלי
אכיה מן אלתקדם פי אלדכר ופי אלדכול ואלכרוג ופי גלוס אלמנאלס
ואכראם אלנאס לה ואשבאה דלך לאן דלך אמר מעקול יקע בין
אלנאס פיה אלתנאפס ובדל אלמאל פי תחצילה [ל]הם ה
ויתן לך האלהים. יעבדוך עמים
קו[ו]לה ויתן לך בואו עטף מן חית כאן ברכה גיר מא תקדם

12 b

l.1 כי] Gen. 18.19.

l.2 אחריו] MS. אחרו.

l.6 כי] Deut. 2.5. הלא] Mal. 1.2.

l.9 בגו] For יבֹגֶ׳.

l.17 להם] The reason for Jacob's desire to buy the birthright as given in the Midrashic literature is based on a passage in Zebaḥim 112b (Bekorot 4b), viz.: עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים. Bereshit Rabbah, 63, 18, adds as explanation: אמר [יעקב] יהיה רשע זה עומד ומקריב לפיכך נתן נפשו על הבכורה. See Bamidbar Rabbah 4, 6, Agadat Bereshit 43, Yalḳuṭ Shim'oni 111, Leḳaḥ Ṭob, Sekel Ṭob, and Rashi. Cf. *Keter Torah* for similar discussion, as that of the author.

l.19 בואו] Cf. Bereshit Rabbah 66, 3, Agadat Bereshit, *loc. cit.*, Yalḳuṭ Shim'oni 115, Leḳaḥ Ṭob, Sekel Ṭob, and Rashi. Sa'adia omits the "waw" and translates ברכה. יעטך אללה] in Hebrew characters.

20 מן קו[ו]לה ויב[ר]כהו אלדי לם ישרחה ואלמקצוד בקולה
לך אלש[כ]ן אלחאצר בין ידיה לא עשו מע טנה כאן אן אלחאצר
13a [בחצ]רתה הו עשו מן חית אן אלמתו[גה]ם ..... יקצדה
באלכטאב יקדרה עמרא והו זיד לם יתנאול בעטמה עמרא בל זידא
אלא תרי אן מן יעתקד כאלק אלעאלם גסמא ותוגה אליה באלעבאדה
[ו]אלשכר
לם יכן עאבדא לכאלק אלעאלם תעאלי בל אלגסם אלחאצר בין ידיה
אל[ד]ז אעתקדה
5 כאלק אלעאלם פכדלך יצחק פי תבריכה שכצא בין ידיה יטנה
עשו והו פי נפסה יעקב אנמא תוגהת אלברכה אלי יעקב
אלחאצר בחצרתה מע טנה אנה עשו דון יעקב פלדלך למא
אנעכס טנה פיה קאל גם ברוך יהיה הדא לוחי בכון
אלברכה מן קבל יצחק פאמא אדא כאן קד תלקנהא מן אללה סבחאנה
10 פאלחאל פי דלך אכד לכונה עז וגל עאלמא [במן] יסתחק אלברכה
מן אלשכצין
פופקה להא וכצה בהא ולדלך קאל בא אחיך במרמה
ויקח ברכתך ואנמא אראד יצחק אן יעלם הל יסתחק
עשו שיא מן אלמואעיד מע יעקב או[ם] לא פערצה מן בדה
אלי מא יטיב נפסה ויסל אללה תעאלי תכציצה בברכה אן כאן לדלך
אהלא
15 פאטהר עז וגל מן חאלה מא אטהר באלאסבאב אלתי כאנת מן פעל
רבקה ויעקב ׳

ויצא יעקב מבאר שבע ׳

קולה וישכב במקום ההוא בעד קולה וילן שם מן חית אן
וישכב אכץ מן וילן אד וילן יקתצי אלכון פי או[ל]מ[ו]צע זמאן
אל[ל]יל

l.20 ויברכהו] Gen. 27.27. See Midrash ha-Gadol, and Naḥmanides on *ibid.* 28.

13 a

l.8 גם] *Ibid.* 27.33. See Bereshit Rabbah 67, 3, viz.: אמר ר' אלעזר אין קיום הגט אלא בחותמיו (Gitṭin 22b) שלא תאמר אילולא שרימה יעקב באביו לא נטל את הברכות ת'ל גם ברוך יהיה. Cf. Yalḳuṭ, *loc. cit.*, Midrash ha-Gadol, and Sekel Ṭob.

l.10 אכד] Elative, اكد = more certain.

l.11 בא Gen. 27.35.

l.15 ויעקב] On margin of MS.

l.17 וילן] *Ibid.* 28.11.

אלדי קד יחצל מן אלכאין פיה אלנום פי בעצה ופי גמלתה וק[ד] לא
יחצל

13b [וכק' ויקם בלי]לה [והו]א בעד קולה והוא לן בלילה ההוא [אנ]ך
תסמי אלמוצע אלחאצל פיה דלך מלון ולים כדלך חאל וישכב
אד לא ישתק ללמוצע אלדי ינאם פיה אלנאים אסם משכב ויתנאול
אלנום לא אלמבית אלדי קד יכון פיה נום וקד לא יכון וקד יכון וישכב
נהארא ולילא ולים כדלך וילן ה

ויחלם דהב אלנאס פי אלמנאמאת אלי מדאהב
ואלקריב פי דלך כונהא אעתקאדאת גהל אד מא יראה אלנאים
פי מנאמה מן כונה ראכבא ואכלא ושארבא ומא יגרי הדא אלמגרי ליס
אלחאל פיה כדלך והדא מעני אלאעתקאד אלגהל חסב מא יגד
בה מן אנה אעתקא[ד] אלשי לא עלי מא הו בה וכדלך סביל אלחאלם
פימא יראה מן אלמ[נאמא]ת אלמדכורה • ויבעד כון דלך מן
קביל אלטנון מן חית אן מעני אלטן הו תרגיח אחד אלאמרין עלי
אלאכר ולים חאל אלנאים פימא יראה הדה אלחאל בל כאנה מתחקק
משאהד למא יראה פי מנאמה מן גיר אן יעתריה פיה שך קריבא ממא
יכון עליה אליקצאן פי מתל דלך ואדא בטל כונה עלמא לכונה עלי
כלאף מא הו בה פליס גיר כונה מן באב אעתקאד אלגהל ה
ולים לקאיל אן יקול פאדא כאן מן קביל אעתקאד אלגהל פינבגי אן
יכון ללנאים דאע א[ל]י פעלה ודלך אנה לא ימתנע אן יכון אלנאים
יב[ת]די הדא אלאעתקאד מן גיר דאע אד ליס הו כאלמסתיקץ

13 b

l.1 ויקם] *Ibid.* 32.23. והוא] *Ibid.* 32.22.

l.5 ויל]ן Cf. Sa'adia's translation of וישכב במקום ההוא, viz.: ונאם פיה, and *Kitāb al-Uṣūl*, p. 718, ll.31 f.

l.8 ואכלא] For ואכלא, as below, 14a, line 8.

l.15 אליקצאן] For אליקטאן, צ and ט being frequently confused in Judeo-Arabic. The same error is found on line 19, below (כאלמסתיקץ), and elsewhere.

l.16 אלגהל] Cf. Berakot 55a, viz.: כשם שאי אפשר לבר בלי תבן כך אי אפשר לחלום בלי דברים בטלים, and various other passages there. See also Bereshit Rabbah 68, 15 (דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין), and Sa'adia, *'Amānāt*, p. 16.

20 אלכאמל אלע(ק)ל אלדי יפעל אלאעתקאד אלגהל ענד אלשבהה ומא
יגרי
מגראהא בל הו כאלסודאוי אלמוסוס אלדי יבתדי יעתקד באן
14a ... במא יסקט עליה ואן אלנאר .....
.... אלאעתקאד מן גיר אן תמכן אלאשארה אלי דאע דעאה אלי אן
אעתקד
(במא א)עתקדה * ומתי קאל קאיל פאדא כאנת אלמנאמאת הי
(אעת)קאד גהל פכיף יכון ללגהל תאויל יצח ויתבת ו....
5 (כא)ן אלגואב אן מעני צחה תאויל אלמנאם ותבותה הו חדות חאדת
(ע)נד תקדם חאדת אכר באלאראדה ולים לא יצח חדות אלחאדת
אלתאני אלא בעד חדות אלחאדת אלאול עלמא וחסנא לאנה קד יצח
חדות
אלתאני מע כון אלאול גהלא קביחא וחסנא אלא תרי אן אכל אלאכל
אלמאכול אלצאר מן סמאים וגירהא קד יכון קביחא ומא יפעלה
10 תעאלי פיה מן אלמרץ ואלמות חסנא וכדלך כלקה סבחאנה
אלולד ענד אלוטי אלקביח ולים אלתאני מתעלק(א) ען אלאול בל
יכתאר עז וגל פעלה ענדה ללצלאח וכדל(ך) חאל (מ)א יפעלה
מן אלרכץ ואלגלא ענד אעתקאד אלנאים אעתקאדא גהלא פאן
קאל פקד יכון מא יצח מן תאויל אלמנאמאת ליס מן פעלה תעאלי
15 בל מן פעל אלעבאד כמני אלשלמ(ה) ופעלהם באלנאס אפעאלא
מכצוצה
פכיף יסתקים אלגואב מע דלך קיל אן מני אלשלמה
ושלמהם ללנאס ואן כאן ליס מן פעלה תעאלי פלא בד מן כונה מסתנדא
אלי פעל מן קבלה מן נחו תקויה דואעיהם אלי אלשלם ואעטאהם
אלקדרה

l.20 כאלסודאוי] Used here in the meaning of "melancholic". See Freytag and Lane. In the same meaning is used here also الموسوس. See *Mişbāḥ al-Munīr*, *s. v.*

14 a

l.9 סמאים] Obviously intended here as plural of سَمّ poison. However, the plural forms of سَمّ are سُمُوم and سمام, سَمَائم being the plural of سَمُوم = hot, pestilential wind (Samoom). See *Kāmūs al-Muḥīṭ* and Freytag.

l.11 מתעלקא] Reading uncertain.

l.17 פעלה] MS. פעלהם

עליה ותמכינהם מנה ולו קדר אנה לא פע[ל] לה סבחאנה פי דלך
20 למא נקץ מא סאלת ענה מא עקד עליה אצל אלכלאם פי הדה אלמסלה
ו[הו]
אן מעני צחה אלתאויל ירגע אלי חדות חאדת בעד חאדת ואנ[ו]ה לא
פרק
בין כון אלחאדת אלאול חסנא וב[ין] כונה קביחא
14 b [. . . . . .אל]תא[נ]י חאדתא מן קבלה סבחאנה ובין כו[נה]
מן קבל ג[י]רה לארת[פ]אע עלקה ללאינאב בינהמא בל לו כאן
בי[נהמא]
מתל הדא אלתעלק לכאן מן כצהמא אן יכונא מן פעל פאעל ואחד
כאל[סבב]
ואו[ל]מסבב פאדא בטלת הדה אלעלקה בינהמא פלא מנ[ע]
5 כון צחה תאויל אעתקאד אלנאים אלגהל מן באב אלמעתאד אלדי
קד ידכל [פיה]
אלצלאח ויכון אלטריק אלי מערפתה אמא אלא[כ]תבאר או אלוחי
כ[מא]
יקאל פי עלם אלטב ולא פרק בין כון תאויל אלמנאם מקתצ[י]א לחדו[ת]
פעל או תרכא לפעל מן נחו תרכה עז וגל פ[ע]ל אלמטר ואצעאד מא
אלניל פי בעץ אלסנין פתכון תלך אלסנה גלא לאן תרך אלפעל קד
10 יקדר בתקדיר חדות אלפעל לכונה אמרא מפעולא קד גרת בה אלעאדה
פאן קיל או כא[נת אלמנאמאת צרבין אחדהמא אעתקאד
גהל כמא [ד]כרת מן [נח]ו אעתקאד אלנא[א]ים אנפצאל ראסה וסאיר
אעצאה
ען בדנה ואנה מע דלך דאהב גאי אאמר נאה ואשבאה דלך מן
אלתכאליט אלדי יעתקדהא פי נומה ולא יכון להא תאויל ואלצ[ר]ב
15 אלאכר ליס בגהל לכונה עלי חד מן אלתרתיב ואלנטאם אלדי קד יכון
מתלה פי אל[י]קצה ויכון לה תאויל יצח ויתבת כאן אלגואב
אן חקיקה אלאעתקאד אלגהל קאים פי אלצרבין אלמדכ[ורי]ן לאנה
כמא אן
מן יעתקד פי מנאמה כון ראסה ואעצאה מקטועה ליס מעתקדה

14 b

l.13 [אאמר] For امر, a participle, similar to the other three verbs used here.

l.16 [אליקצה] For אליקטה. See above, note to P fol. 13b, l.15 (p. 161).

עלי מא הו בה כדל(ך) מן יעתקד טלוע בקר סמאן והזאל מן אלניל
ואבת(ל)אע אלהזאל ללסמאן ליס מעתקדה עלי מא הו בה פליס
צחה תאו(י)ל (א)חדהמא מן דון אלאכר מא יקתצי אן אלדי צח תאוילה
מנהמא ליס בגהל מע
15 a פאדא קאל פיגב עלי הדא אלקול כון סלם מצב ארצה
וראשו מגיע השמימה ותמאם אלקול חאצלא ותאבתא
ולו כאן כדלך לשאהדה יעקב ענד אנתבאהה כאן אלגואב
ומא אלמאנע מן תבות דלך ואלחאל הדה פאמא אן יבקי אל(ל)ה
(עז ו)גל
אלסל(ם) לישאהדה ויסתדל בה ואמא אן יזילה וידלה באמר אכר יוצח
דלך קולה אכן יש יי אלי קולה אין זה כי אם בית
אלהים אלדי לא יחסן דלך מע כון מעתקדה גהלא לורודה
מורד קאטע עליה וקד קיל אן תאויל אלסלם מופק הר
סיני כק' וההר בוער באש עד לב השמים ותאויל
מלאכי אלהים עולים ויורדים משה ואהרן כק' ויעל
משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל
וקיל בל הם מלאיכה פי אלתחקיק (כאנ)וא (ד)לך אליום האבטין
מן אלסמא אלי אלגבל וצאעדין כקולה רכב אלהים רבותים וג'
פקיל אנה תעאלי אנבאה במא סיכון מע נסלה מן הדא
אלמו..... ליל וקיל בל תאויל אלסלם וצעוד אלמלאיכה
כון..... קבלה אלדעא פיה מסמוע חסב מא פסרה יעקב
(ובקולה אין) זה כי אם בית אלהים וזה שער השמי(ם)

l.20 ללסמאן] Referring, of course, to Pharaoh's dream.

l.22 מע] One leaf seems to be missing here. The following leaf begins with the explanation of Jacob's dream. Cf. Maimonides, *Dalālat*, II, chap. 42 f., for discussion of prophetic dreams.

15 a

l.1 סלם] Written in Arabic characters. מצב] Gen. 28.12.

l.6 אכן] *Ibid.* 28.16. אין] *Ibid.* 28.17.

l.9 וההר] Deut. 4.11.

l.10 ואהרן] Bereshit Rabbah 68, 16: רבנן פתרין ליה בסיני ויחלום והנה סולם זה סיני. . . והנה מלאכי אלהים אלו משה ואהרן. See Yalḳuṭ Shim'oni 119, Midrash ha-Gadol, and Leḳaḥ Ṭob (also Editor's note 41). ויעל] Ex. 24.9.

l.12 מלאיכה] Cf. Bereshit Rabbah, 68, 18, viz.: דבר אחר מלאכים שהן מלוין את האדם בארץ ישראל אין מלוין אותו בחוץ לארץ.

l.13 רכב] Ps. 68.18.

l.17 אין] Gen., *ibid.*

מתל [קצ]ר אלסלטאן אלדי יכון עלי באבה חגאבה ואצחאבה ירפעון
קצץ אלנאס וירדון אלגואב ה
וידר יעקב נדר לאמר *
אכתלף אלנאס פי אקסאם אלנדור פקאל בעצהם אנה אתבת נדר
15b מן אלכתאב אלא מא תקדם פעל אלבארי עז וגל עלי פעל אלעבד
כק' יעקב האהנא אם יהיה אלהים עמדי וג'
וכ[ק'] ישראל אם נתון תתן את העם הזה בידי
והחרמתי. וכק' יפתח אם נתון תתן את
בני עמון בידי וג' וגיר דלך והדא מא לא
כלאף פי כונה נדרא וקד אצאף בעצהם אליה אן

l.19 אלגואב] This interpretation is cited by Ibn Ezra (*ad l.*) in the name of Rabbi Joshua, taken by Munk (Notice sur Abou'l-Walid Merwan Ibn-Djanah, *Journal Asiatique*, Avril 1850, p. 308) as 'Abu'l-Faraj Furḳān Ibn 'Asad. It is also given by Yefet ben 'Ali (quoted by Munk, *loc. cit.*), to whom our author seems to refer here anonymously, as could be seen from the following passage: وقول اخر هو اقرب من الكل ان يعقوب عليه السلام قد فسر تفسيره بقوله אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים فقد اغنينا ان نفسره نحن فجعل تاويل السلم وصعود الملائكة فيه انه موضع يصلى الناس اليه فارتفع صلاتهم الى رب العالمين ويجيهم الجواب من عنده . . . . وقدم עלים على ירדים لان كذى يجب الدعاء يرتفع من الناس الى عند الله ثم يرد الجواب

"Another opinion, most likely of all, is that Jacob, peace be upon him, himself explained its meaning (of the ladder), by saying: 'This is none other than the house of God, and this is the gate of heaven' (Gen. 28.17)', so there is no need for us of explaining it. He interprets then the ladder and the mounting of the angels upon it as a place where people pray unto Him, so that their prayer goes up to the Lord of the universe, and the answer comes to them from Him . . . עלים precedes ירדים, for (at first) it is necessary that the prayer of the people should go up to God, then the reply comes back".

The Rabbinic interpretations of Jacob's dream are discussed in Ḥullin 91b; Bereshit Rabbah 68, 15–21; Tanḥuma, Wayyeṣe 2; Pirḳe de-R. Eliezer 35; Yalḳuṭ Shim'oni, *loc. cit.* Cf. also Maimonides, *Dalālat*, I, chap. 15, and II, chap. 10, and *Keter Torah*.

15 b

l.2 אם] Gen. 28.20
l.3 אם] Num. 21.2.
l.4 אם] Judg. 11.30.

קול אלקאיל עלי צום וצדקה כדא וכדי אנה מן אקסאם
אלנדור ואחתג בקולה מוצא שפתיך תשמור
ועשית וג' ובעצהם קאל אן מן אלנדר איצא מא
יתקדם פעל אלעבד לפעל אלבארי תעאלי כק' דויד אם אבוא
באהל ביתי וג' [אל]די געל דלך תקדמה לתעריפה עז וגל
מוצע אלקדס ואעלם אן אלהאבת כונה נדרא מן הדה אלתלתה
אלאקסאם הו אלקסם אלאול לאן דלך מסתפאד שרעא
פינבגי אן יוכד מן אסתעמאל אלשרע ולם יוגד פי אלשרע
אלקסמין אלמתאכרין אד קול אלקאיל עלי נדר צום
וצדקה כית וכית מא לה וגוד פי אלשרע ולא קולה
מוצא שפתיך] מקתציא לדלך פאמא אלקול
[מן דויד אשר נשבע ליי נדר לאביר יעקב
אם אבוא באהל ביתי וג' פליס בדליל עלי כון דלך
מן צ[ר]וב אלנדר לאנה יגוז כון מענאה אשר
16a נשבע ליי עלי אלדי נדר הם שרח מא חלף עליה והו
אם אבוא באהל ביתי וג' ולם ישרח אלמנדור *
ויגוז אנה קראבין וגיר דלך וליס לקאיל אן יקול
אן דלך זיאדה פי אלקול לאן מן יקול אן שרח א[לנ]דר
אם אבוא וג' יזיד איצא באן יקול אשר נשבע ליי
ונדר ואדא גאז לה אן יזיד פי אלקול ליהבת מן אלנדור מא
לא וגוד לה פי אלכתאב גאז לגירה אן יזיד לידפע מא אדעאה
בגיר דליל בל דלך אולי חסב מא יסלך פי אלמואצע אלתי לא
דלאלה עליהא וליס לקאיל איצא אן יקול פמא אלחאגה אלי

l.7 עלי] Cf. Ķinnim 1, 1, (Ḥullin 139a, and elsewhere): איזהו נדר האומר הרי עלי עולה, etc., and Leḳaḥ Ṭob, *ad l.* וכדי] For וכדא.

l.8 מוצא] Deut. 23.24.

l.10 תעאלי] Cf. *Keter Torah* on Num. 30.3, viz.: יש אומרים הנדר יהיה על תנאי בין מוקדם בין מאוחר, etc. A detailed discussion of the vow question from the Karaitic standpoint is found there, but especially in *Gan 'Eden*, pp. 172a f. See also *Eshkol ha-Kofer*, alphab. 136 f., where the various kinds of vows are discussed. אם] Ps. 133.3.

l.12 אלקדס] Cf. Tanḥuma on Num. *ibid.*, Sifre, ed. Horovitz, pp. 198 ff., and Yalḳuṭ Shim'oni 785 and 935 for discussion of vows.

l.15 אלקסמין אלמתאכרין] For אלקסמאן אלמתאכראן.

l.18 אשר] Ps. 133.2.

16 a

l.9 איצא] On margin by same hand.

10 אלימין עלי אלנדר מע כון אלנדר לאזמא בגיר ימין ׳
ודלך אנה יגוז אן יוכד אלמוכד עלי נפסה מא ילזמה
מן אלמצות כק׳ ובאים באלה ובשבו(ו)עה ללכת
בתורת יי ואדא כאן דלך כדלך פלם יצח מן אקסאם
אלנדור אלא אלקסם אלאול פקט פקול יעקב אם
15 יהיה אלהים עמדי הו אחד אלשרוט מן פעל אלבארי
אלתי ענדהא ילזם פעל אלמנדור והו למא ועדה בקולה והנה
אנכי עמך פקאל אם יהיה אלהים עמדי
וקולה ושמרני בדרך הזה הו [לא]גל ועדה לה בקולה
ושמרתיך בכל אשר תלך וקולה ושבתי[נ]
20 בשלום הו לאגל ועדה לה והשיבותיך אל האדמ(ה)
הזאת פאמא קולה ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש
16b פהו אבתדא מן גיר תקדם מן גיר ועד תקדם לה בה מן חית
אנה עליה אלסלם אראד אכראג אלעשר ממא ירזקה סבחאנה פאצלא
ען דלך למא יכצה ויכץ מן ילזמה אלקיאם בה לקולה וכל אשר
תתן ל[י] עשר אעשרנו לך ומחט אלנדר הו קולה
5 והיה יי לי לאלהים והו במתאבה יהיה לאן אלואו נאקלה
מן מאצי אלי אלמסתקבל ויעני בה תופרה עלי עבאדתה תעאלי אד

l.12 ובאים] Neh. 10.30.
l.13 דלך] On margin by same hand.
l.14 אם] Gen. 28.20.
l.16 והנה] *Ibid.* 28.15.
l.18 ושמרני] *Ibid.* 20.
l.19 ושמרתיך] *Ibid.* 15. ושבתי] *Ibid.* 21.
l.20 והשיבותיך] *Ibid.* 15. Cf. Bereshit Rabbah 70, 3, (Yalḳuṭ Shim'oni 122), Leḳaḥ Ṭob, *ad l.*, and Rashi for similar interpretation of the whole passage.
l.21 ונתן] Gen. 28.20.

16 b

l.1 בה] Tanḥuma, Wayyeṣe 3: אמר ונתן לי לחם ולא השיבו על הפרנסה, etc. Rashi, however, follows the opinion of the Rabbanan (*l. c.*) who say: אף על הפרנסה השיבו שנאמר כי לא אעזבך (Gen. 28.15).
l.3 וכל] *Ibid.* 28.22.
l.5 והיה] *Ibid.* 21.
l.6 מאצי] For ماضٍ. תופרה] The V conjugation of وفّر على, توفّر means "to do a thing zealously". المصباح المنير defines it as follows: وتوفر على كذا صرف همته اليه.

הדה אללפטה מן אסמאה תעאלי תפיד אסתחקאק אלעבאדה כקולה
אהיה לאלהים לכל משפחות וקולה והאבן הז'
אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים יעני געלה אלמוצע
קבלה ללה עז וגל יחנון ויצלון אליה והו אמר תאני ממא נדרה
יעקב מעטופא עלי אלמתקדם אלדי הו תופרה עלי אלעבאדה
כק' והיה י' לאלהים ואלתאלת אכראנה אלעשר ממא
ירזקה כק' וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ׳
ולא יגוז כון והיה י' לאלהים שרטא פי לזום אלמנדור
מתל מא נדרה מן ונתן לי לחם וגירה ואן יכון מחט אלנדר
והאבן או פי וכל חסב מא טגה בעצהם מן חית אן
מ[ח]ט אלכלאם לא יגי פ[י]ה ואו עטף כאלואון אלדין עלי והאבן
וכל עטפא עלי והיה אלדי אלואו פיה נאקלה לא עאטפה ה

l.7 אלעבאדה] Cf. above, S fol. 4a, ll.10 ff. (p. 97), for discussion of the special signification of אלהים.

l.8 אהיה] Jer. 31.1 (30.25).

l.10 תאני] For ثاني.

l.12 והיה] Gen. 28.21. לי is omitted here.

l.13 וכל] *Ibid.* 22.

l.15 ונתן] *Ibid.* 20.

l.17 אלדין] For the genitive of the feminine dual اللتين, since the author takes the noun ואו as feminine on the following line. However, the names of the letters of the alphabet, although usually feminine, may also be masculine. See Sibawaihi, ed. Derenbourg, II, p. 29, and Wright, I, p. 181 A.

l.18 עאטפה] The author's opinion, as well as his arguments in support, are those of Yefet ben 'Ali (Munk, Notice sur Abou'l-Walid, *loc. cit.*, pp. 319 f.), whose interpretation may be of interest to cite here for the sake of comparison.

وقال مفسر اخر ان והיה י' לי לאלהים هو تحت هذا الشرط ايضا وجعل معناه ان جعلنى اصلا بالاصول مثل ابى وجدى وهو ان يقال אלהי יעקב كما يقال אלהי אברהם ואלהי יצחק واجرى והאבן הזאת. וכל אשר תתן לי على ما اجرينا وقال اخر ان והאבן הזאת هو ايضا تحت هذا الشرط وجعل معناه وان يختار الله ان يصير هذا الموضع قبلة فانا اخرج العشر وهذان التفسيران يبطلان من جهة واو النسق لانه لم يقل האבן הזאת على التفسير الواحد ولا قال כל אשר תתן לי على المذهب الاخير فان عارضنا بוהיה י' לאלהים لانه بواو قلنا له ليس الواو الذى فى והיה مثل الواو الذى فى והאבן.

והכשבים הפריד יעקב

20 יעני [אן] יפרד יעקב אלצאן ולא יכלטהא באלמאעז וקת
אלשר[ב] ואלנתאג לילא תגי אולאדהא בלון אלעצי ולים
17a דלך מן שרט אגרתה מנהא. וקולה ויתן פני הצאן
אל עקוד יעני געל וגה אלמאעז אלי אלעצי אלמנקושה
וקולה וכל חם בצאן לבן קיל תקדיר[ה] ויתן
פני הכשבים אל כל חום בצאן לבן ואנה גאר מגרי

וכל אשר لان الواو الذى فى והיה هو مقام יהיה وهو וו עתידי ومثله והחרמתי את עריהם هو مقام אחרים ومثله והיה לי׳ והעליתיהו עולה مقام יהיה ومثله ונתתיו לי׳ כל ימי חייו مقام אתנהו לי׳.

"Another commentator says that והיה י׳י לי לאלהים is likewise included in this condition, and he takes its meaning: 'If God will place me as one of the roots (origins of the race), like my father and my grand-father, i. e. that it shall be said the 'God of Jacob', just as it is said 'the God of Abraham' and 'the God of Isaac'; he takes והאבן הזאת and וכל אשר תתן לי the same as we do. Another one says that והאבן הזאת is also included in this condition, and he interprets its meaning: 'If God will choose that this place become a 'ḳibla', I shall then pay the tithe'. But both these interpretations are worthless on account of the 'waw' conjunctive. For it does not say האבן הזאת (without a 'waw', as it ought to be) according to the first interpretation, nor does it say כל אשר תתן לי (as it ought to be) according to the second view. If one will argue against us that והיה י׳י has a 'waw' likewise, we shall remonstrate that the 'waw' in והיה is not as the 'waw' in והאבן and וכל אשר, for the 'waw' in והיה serves (to consider this word) instead of יהיה, and it is a 'waw' forming the future (waw consecutive). Similar to it is the one of והחרמתי (Num. 21.2), which is instead of אחרים; of והיה לי׳י (Judg. 11.31), which is instead of יהיה, and of ונתתיו (I Sam. 1.11), which is instead of אתנהו".

Munk (*l. c.*) points out that Rashi maintains that the vow begins with והאבן הזאת, the 'waw' being here as the Arabic ف, a fact that Yefet overlooked. This is also Sa'adia's interpretation (פאן הדא אלחגר, etc.), against whom Yefet evidently directs his criticism. It is interesting to note here that Naḥmanides follows the latter's interpretation, disagreeing with Rashi: והיה ה׳ לי לאלהים. איננו תנאי כדברי רש״י אבל הוא הנדר, etc., and, on the other hand, Aaron ben Elijah (*Keter Torah* on Gen., p. 66a) follows Sa'adia's and Rashi's interpretation and rejects the one preferred by Yefet b. 'Ali and the author.

17 a

1.2 אלמנקושה] The view that עקד in this verse (Gen. 30.40) refers not to the flock but to the rods is rather interesting. I was unable to trace this view to any of the Midrashim nor to the standard commentaries.

מושך עצמו ומושך אחרים פכאן יקדם אולא
אלמאעז תשרב ותשאהד אלעצי אלמנקושה פי אחואץ אלמא
פתנתג בלונהא כק' ויתן פני הצאן אל עקוד תם יגי מן
בעדהא באלכשבים פתחצל אלעזים אלתי הי חום קדאם
אלכשבים פתנתג ותלד סוד מתלהא וקיל אן מעני
ויתן פני הצאן אל עקוד הו געל וגוה אלמאעז אלי אולאדהא
אלתי הי עקוד והי אגרה יעקב אלמקול ענהא מן קבל ותלדנה
הצאן עקדים וג' פכאנה פי אלסנה אלאולי געל אלעצי קו[אם]
אלמאעז חתי תואלדת בלונהא ומן בעד דלך מא כאן יצנע אלעצי
קדאמהא בל אולאדהא וקולה וכל חום בצאן לבן יעני
געל וגה אלצאן אלי אלחום אלמתואלד מנהא והי אגרתה איצא חתי
תלד פי אלמסתקבל כדלך איצא וקולה בצאן לבן יעני אלמתו[אל]ד
מן צאן לבן ואפרד אלאצול מן פרועהא פי אלנועין ואן לם יד[כר]
דלך אלא פי אחדהמא וקולה וישת לו [ע]דרים לבדו קי[ל]
פעל דלך אי אפרד אגרת[ה] ען גנם לבן חתי תבצרהא גנם לבן [ות]לד
מתלהא איצא ויאכדה אגרתה וחתי לא יתעלק עליה לבן באן יקול
17b לה אן אלאלואן אלמפרדה מן אגרתך ותב דכראנהא עלי גנמי וולדת
מתלהא וארד בדלך איצא חתי יתופר הו עלי רעאיה גנם לבן
לילא יע[ן]תה פי דלך ועלי אלתפסיר אלתאני מא יכון דכר מא וצע
קדאם אלגנם אלצאן פי אלסנה אלאולי חתי ולדת סואד בכלאף
לונהא אד מוצועה לתעריף מא כאן יפעלה פי אלגנם בעד אלסנה
אלאולי ואחתג קאילה עליה באן עקוד מא ראיתה אשלק
עלי לון אלעצי חסב מא דכרה צאחב אלתפסיר אלאול בל עלי אלגנם
פאדא קיל לה פלם אקתצר עלי עקוד מן נקוד וטלוא קאל
הו יעם אלתלתה אלואן ולים דלך במקטוע עליה בל אלקריב
כון נקוד דאכלא תחת עקוד לקולה הסר משם כל שה

l.7 ויתן] Gen. *ibid.*

l.10 אולאדהא] View maintained by Rashi. Cf. Sa'adia, Leḳaḥ Ṭob, Ibn Ezra, and Naḥmanides.

l.11 ותלדנה] Gen. 30.39.

l.13 יצנע] صنع in the II conjugation means also "to arrange skillfully, to embellish". It may, however, be an error for يضع, which would be better.

17 b

l.10 הסר] *Ibid.* 30.32.

נקוד וטלוא וקאל ויסר ביום ההוא את התישים העקדים
והטלואים ואלטאהר אנה כאן יגעל אלעצי קדאם אלגנם פי אלסנה
אלאולי ומא בעדהא כק׳ והיה בכל יחם הצאן ׃ ׃ ואעלם
אנה לא יגוז מע עקל יעקב ופצלה אן יכון דכל מע לבן פי הד(ה)
15 אלמואפקה אלתי הי נקץ עאדה או פי חכם אלנאקץ ללעאדה גואפא
אד מא הדא סבילה מן גיר וגה יקתצי חסבה בקבח מן חית
אן() אגיר׳א לו ואפק מסתאגרה עלי פלאחה ציעתה וזראעתהא
כנטה באן יקול (ל)ה אן אנבתת זעפראנא כאן גמיע גלתהא לי בחק
פו(לא)חתי ואן אנבתת כנטה כאנת לך לעד אלאגיר פי
20 דלך מ(כ)תלא וקד ירצא מסתאגרה מנה בדלך מתי כאן
טאלמא טמע פי אסתעמאלה בגיר אגרה וכדלך כאנת חאלה
18a יעקב מע לבן פי מואפקתה עלי רעאיה גנמה וחפטרה באן
תכון אגרתה עלי דלך מא יתואלד מן אלגנם עקדים נקדים
וטלואים ומא יתואלד מן אלצאן אלביאץ סואדא מן חית
אן אלעאדה לם תגר בדלך אלא לעלה שאדא כאן יולד פי אלקטיע
5 ראס וראסין עלי הדה אלצורה ואדא כאן דלך כדלך
פאללאיח פי הדא אלבאב אמראן אחדהמא אן יכון אללה עז וגל
אועז אלי יעקב באן יגעל אלעצי קדאם אלגנם עלי אלצורה אלתי
פעלהא
לינקץ בה סבחאנה אלעאדה ענד דלך בכלק אולאדהא עלי צור אלעצי
וקד כאן יגוז אן יכלקהא עז וגל כדלך מן גיר אן יקים אלעצי אלמנקושה
10 בחדאהא לכנה פעל דלך ענד אקאמה אלעצי חסב מא אקתצאה
אלצלאח פיה מע כונה נאקצא ללעאדה כמא אנה פעל אלשחין
פי אלמצריין נאקץ עאדה ענד רש אלרסול עליה אלסלם פיח כבשן

l.11 ויסר] *Ibid.* 30.35.

l.13 והיה] *Ibid.* 30.41. Cf. Samuel b. Meir (Rashbam), Naḥmanides, and *Keter Torah* for similar discussion and interpretation.

l.20 מכתלא] Reading conjectural, the word being partially destroyed. The VIII conjugation of خَلَ has also the meaning "to be mentally unsound, disordered". See *Kāmūs al-Muḥīṭ* and Freytag. ירצא] For يرضى.

18 a

l.1 מואפקתה] MS. has here موافقته, fully provided with diacritical points, but judging from the context, موافقته, "agreeing", would fit here better.

l.5 וראסין] Better או ראסין.

וקד כאן יצח אלאבתדא בדלך ٭ ואלתאני אן יכון הדא אלאמר
כטר בבאל יעקב קבל מואפקה לבן אעני אנה לאח לה אן מתי
וצע קדאם אלגנם אלסואד וקת נזוהא ווהב אלדכראן (מנ)הא עלי
אלאנאת מא צורתה צורה עקוד וטלוא אנהא תלד כדלך פגרב
דלך וצח לה ויכון אלקדים עז וגל אגרי אלעאדה בדלך
ענד משאהדה אלגנם דלך ולם יערף ל(בן) הדא אלאמר לכונה
אול הדה אלתגרבה אד אלאמור אלראגעה אלי אבתדי אגרי עאדתהא
(ע)לי
הדא אלסביל יכון אמא אן יכטר בבאל אלאנסאן אמר (מן) אלאמור
פיגרבה ויצח לה או יתפק דלך ענד אמר מן
18 b אלאמור אבתדא וישתהר פימא בעד כמא יקאל פי אלאדויה ואלעקאקיר
וגיר דלך ממא יתעלק בצנאעה אלטב אן מערפה אלחאל פיהא
אמא אן תכ(ון) בתופיק מן אללה עז וגל או באלתגארב ואלאמתחאן ٭
וענד אלעלם בדלך מן האלהא תסתמר אלע(אד)ה בה פי אלמסתקבל
ולא
יקאל פי אבתדי אלעלם בהא אנהא נאקץ עאדה למא לם תסתקר
אלעאדה בהא
ויחכי אן אלמגוס יזוקוא סקופהם וחיטאן ביותהם צור
חסנה חתי אדא אבצרת אלמרה אליהא וקת וטי אלרגל להא יגי אלולד
חסן אלצורה מתל אלצורה אלתי תשאהדהא וקד יקאל
פי הדא אלזמאן אן אדא גלם קדאם אלחבלי מן צורתה וחשה פתחרך
אלולד פי גופהא והי משאהדה לה אן תגי צורתה כצורתה ה פאן

l.13 בדלך] A similar discussion is found in Leḳaḥ Ṭob (Gen. 30.39), viz.: ואם תאמר האיך עשה יעקב ככה להציג את המקלות על הבריכות ליחמנה במקלות, והרבר נראה כנגיבה. תשובה חלילה אין זה נגיבה, שהמלאך כבר אמר לו, שנאמר ואשא עיני וארא, מה שעשה על פי המלאך עשה, שכן דרך האות שיבוא על עשיית המעשה, כמו שעשה משה רבינו במצרים בשחין שורק פיח כבשן ונעשה שחין, etc. See editor's note 60, *ad l.* Cf. also *Keter Torah* on Gen. 68b. The justification of Jacob's action is discussed by the author later, fol. 19a, ll.14 ff. (p. 174).

l.19 אבתדי] For ابتداء. אגרי] For اجراء.

l.20 יכון] For יכונון, since it refers to אלאמור.

18 b

l.6 יזוקוא] For יזוקון.

l.10 כצורתה] Cf. Berakot 20a (Baba Meṣi'a 84a): רבי יוחנן הוה רגיל דהוה קא אויל ויתיב אשערי דטבילה אמר כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה מסתכלן בי ונהוי להו זרעא דשפירי כותי. See also Midrash Sekel Ṭob and Midrash ha-Gadol on Gen. 30.39.

קיל אן תגוז מא דכרתה יטען פי מעגואת אלאנביא מן חית
אנ(ה) אדא גאז אן תנקץ אלעאדה בכלק אלגנם אלואנא מכצוצה ענד
משאהדה
אצולהא אלעצי אלתי כטר בבאל אלמגרב נקשהא ווצעהא בחדאהא וקת
נזולה גאז אן יכטר בבאל בעץ אלמגרבין אן יפעל פיה אפעאלא
מכצו(וצ)ה תם יטרחהא פתציר חיאת ואלא פמא אלפצל בין
אל(מ)וצעין קיל אן אלפצל בין אלמוצעין ואצח
ודלך אן (מ)א יכון ען תגרבה ואכתבאר לא מזיה לאחד
(אלנ)אס פיה עלי גירה אלא תרי אן בעץ אלאדויה אלדי ערף
באו(מ)ר ענד אלתגרבה כל מן אכתברה וגרבה טהר לה מן חאלה מא
טהר
לגירה וליס כדלך חאל מא יגי בה אלנבי מן אלמעגזה כאן קלב
19 a אלעצא חיה אם גירה מן חית אנה הו אלמכתץ בה דון גירה
ולו תעאטא סואה אן יאתי במתלה למא תם אלא תרי אן בעץ אלמעגזאת
אלרסול עליה אלסלם והו אלכנים אנתהד אלחרטמים (אן) יאתוא
במתלהא פי אלטאהר בשי מן חילהם ותלטפהם פמא קדרוא כק' ויעשו
כן החרטמים בלטיהם להוציא את הכנים ולא יכלו
ואקרוא חיניד באן דלך מן מקדור אללה עז וגל כק' ויאמרו
החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא עלי אנה
לא ישלק פימא טריקה או(לת)גרבה כונה נקץ עאדה אד לם תגר
אלעאדה
בכלאפה פתנתקץ בה ואנמא יקאל פיה אנה אבתדי אלמערפה בעאדה
דלך אלאמר ענד אלתגרבה ואלאכתבאר ככתיר מן אלעאדאת אלתי
ערפהא
אדם ענד אלאמתחאן ולא יקאל אנהא נאקצה עאדה פכדלך
יגוז כון אלעצי אלתי עמלהא יעקב אן אול מן ערף אלעאדה פי כלק

l.11 תגוז] Reading uncertain. No diacritical points.

19 a

l.2 תעאטא] For تعاطى.

l.4 ויעשו] Ex. 8.14. Cf. Sanhedrin 67b (Shemot Rabbah 10, 7; Tanḥuma, Wa'era 14) for the Rabbinic interpretation of this verse. See also *al-'Amānāt*, p. 124, for Sa'adia's explanation, and *Dalālat al-Ḥā'irīn*, II, chap. 32, for a general discussion of prophecy, as well as Abrabanel's elucidations in his commentary on *ibid.*, chap. 36, at the end.

l.6 ויאמרו] Ex. 8.15. See Ibn Ezra's interpretation and Naḥmanides's criticism of his view.

אלגנם בצורהא הו עליה אלסלם ולו לאח ללבן שי מן דלך
למא אנאבה אלי הדה אלמואפקה פאן קיל פעלי אלקולין פי
15 פעל יעקב הדה אלמקלות יכון טאלמא ללבן פי מואפקתה לה
פסכא לאנה ואפקה עלי אגרה גיר מעתאדה ולא מערופה [מנה] אלאן
ולו תקאציא אלי רעיאן למא חכמוא ליעקב באן[כ]ד אגרתה גמיע מא
ולדתה אלגנם בכלאף אלואנהא לאן דלך כארג ען אלחד אלמערוף
פי אגרה רעי אלגנם ולדלך קאל אולאד לבן לקח יעקב
20 את כל אשר לאבינו וג' קיל אן י[ע]קב
לם יכן טאלמא ללבן פי דלך מן חית אנה אן
19 b כאן פעל דלך ען תעריף מן אללה עז וגל מא הדא סבילה פהו תעאלי
אלמביח לה אכד דלך ולדלך קאל ויצל אלהים את מקנה
אבי[כם] ויתן לי ואן כאן דלך ען תגרבה ואבתדא אכתבאר מן
יעקב פקד וגב עלי לבן אלצבר עלי אלשרט ואלרצא באלמואפקה
5 לאנה מע אסתבעאדה פי אלעאדה אן תלד גנמה בכלאף אלואנהא פקד
כאן
יערף מן ענאיה אללה ביעקב מא מעה יכלק אלגנם אלמתואלדה
עלי אלאלואן אלתי ואפקה עליהא ויעלם מן פצל יעקב ועקלה
אנה לא יגרר באגרתה גזאפא ויואפקה עלי אמר מסתבעד פי אלעאדה
כונה ואנה מא אבתדאה מן נפסה וקאל הסר משם אלי קולה והיה
10 שכרי אלא והו ואתק באן תלד אלגנם מן הדה אלאלואן מא תחצל
אגרתה מנ[ה] ואפרה פלו תאמל לבן אלחאל פי דלך לעלם מן קבל מא

l.14 אלקולין] Evidently referring to the two explanations given by the author previously on fol. 18a, ll.6 ff. (pp. 171 f.).

l.15 טאלמא] See Leḳaḥ Ṭob (Gen. 30.39), quoted above in note on P Fol. 18a, l. 13. See also Midrash ha-Gadol on Gen. 30.37.

l.16 ואפקה] MS. has here, as in other places in this discussion, distinctly written واڤقه, which is not as suitable as واڤقه.

l.10 רעי] Probably for רعاء or رُعاء, plural forms of راعٍ, shepherd. But it may also be the singular form, and the ا after the ر is missing.

לקח] Gen. 31.1.

19 b

l.1 אללה] Cf. *Keter Torah* (*ad l.*), viz.: ואפשר כי מה שעשה יעקב הוא בסיוע אלהי, etc. See also Naḥmanides (Gen. 30.37.)

l.2 ויצל] *Ibid.* 31.9.

l.8 מסתבעד] For מסתבעדא.

l.9 הסר] *Ibid.* 30.32. והיה] *Ibid.*

עלמה מן בעד לכנה לטמעה אכד אלאמר עלי אלמשהור מן גיר תאמל
אלעאקבה פקד אנזאחת עלתה פי דלך וקאמת חגה יעקב
עליה במא הדא סבילה ובעד פלו אלתבסת אלחאל פי
דלך [אל]סנה אלאולי למא אלתבסת פימא בעדהא מן חית אנה קד
תנ[קן כונה עז וגל מעתניא ביעקב בכלקה מן גנמה בכלאף
אלואנהא מא תופרת [ב]ה פאלסנה אלתאניה ומא בעדהא קד דכל
מו[ע]ה פי באב אלאגרה מן דלך עלי בצירה ואמר ואצח לכנה עול פי
דלך עלי אלגדר בה בעד אלמואפקה עלי אלאגרה מן לון מכצוץ
ואן יבדלה בלון גירה פלעלמה עז וגל בהדה אלחאל מנ[ה] כאן
20 a יכלק לון אלגנם חסב אלמואפקה אכירא חסב מא יד̇כרה מן בעד פי
קולה בה
והחליף את משכרתי עשרת מ' אם כה יאמר וג' ה

וישלח יעקב מלאכים ٭

קול אללה עז וגל ליעקב בחרן שוב אל ארץ אבותיך
ולמולדתך ואהיה עמך לא ינבגי אהמאל אלחזם פימא
יוחיה אלתדביר וסיאסה אלאמור אד ועדה תעאלי ללאנסאן
באלסלאמה לא יקבח מנה סואל אלמסאפרין ען סלאמה אלטריק ואמנהא
ואלתצרף בחסב דלך מן חית אנה עז וגל לם יעדה באלסלאמה
במא הו נאקץ עאדה פכאן יחסן מן הדא אלאנסאן ספרה בין אלסבאע
ואלד̇עאר פאן קיל פאדא כאן מע ועדה תעאלי באלסלאמה
ואלאמן יגב אלבחת ואלכשף פמא אלפרק בין מן יועד באלסלאמה
ובין מן לא יועד פי אנה איצא עליה אלאחתראז ואלאכד באלחזם קיל
אלפרק בינהמא אן מן לא יועד בסלאמה קד יסלם מע תחרזה וחזמה
וקד לא יסלם ואלמועד באלסלאמה לא בד מן סלא[מתה] ואלא
חצל אכלאף אלועד מן קבלה סבחאנה תעאלי ען דלך ה

20 a

l.1 אכירא] Midrash Tanḥuma, Wayyeṣe 11: . . . והיה הקב"ה רואה באיזו דעת האחרונה עומדין והיה אומר למלאך צור אותם כדעת האחרונה, etc., and Bereshit Rabbah 74, 2: צפה הקב"ה מה לבן עתיד לעשות עם יעקב אבינו והיה צר צורה כיוצא בה.

l.2 והחליף] Gen. 31.7. אם] *Ibid.* 8.

l.4 שוב] *Ibid.* 3.

l.15 דלך] The difficulty of Jacob's fear after God's promise to guard him has engaged the attention of many Rabbinic commentators. The Talmudic explanation (Berakot 4a, Sanhedrin 98b) reads as follows: רבי יעקב בר אידי רמי כתיב והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב ויירא יעקב

על כן לא יאכלו בני ישר[א]ל וג'
הדא אלקול אכבאר מן אלרסול עליה אלסלם באלסבב אלדי מן אגלה
אמתנ[ע]
בנו אסראייל מן אכל גיד הנשה מן גיר תעריף חאל יעקב
פי [ד]לך הל כאן יאכלה אם ימתנע מן אכלה מן גיר אן ינץ עלי [ח]טר
דלך
20 b עלי אנ[י]אל בני אסראיל ואנמא יעלם חטרה עליהם מן אתפאק אלאמה
עלי דלך פאנבא הדא אלאתפאק עלי אן אצלה בתוקיף מן אלרסול
עליה א[ל]סל[ם] לאן לפט על כן לא יקע עלי אלאמר ואלנהי אבתדי
ואנמא
הו תעריף סבב אלשי אלמדכור מתל הדא אלמוצע ומתל על כן לא
ידרכו כהני דגון על כן יעזב איש ואשבאהה ה
ואעלם אן אלעבארה אדא צלחת ללכבר וללנהי פואגב
אכדהא עליהמא מא לם יכן מאנע ען דלך פחאל על כן לא יאכלו
בני יש' הדה אלחאל לאן הדה אלעבארה כמא צלחת ללאכבאר
מן אלרסול עליה אלסלם בהא אן אולאד יעקב לם יכונוא יאכלון גיד

מאד אמר שמא ינרום החטא. For other explanations see Pirḳe de-R. Eliezer, chap. 37; Bereshit Rabbah 76, 1–2; Tanḥuma, Wayyishlaḥ 4; Midrash Leḳaḥ Ṭob, and Midrash ha-Gadol on Gen. 32.8; Yalḳuṭ Shim'oni 131, and other sources.

l.18 אסראייל] This name is spelled by the author variously, viz.: اسرائيل, اسرايل (fol. 20b, l.1), and يسرايل (*ibid.*, l.21, and elsewhere).

20 b

l.2 בתוקיף] II conjugation of وقف has also the meaning of "Explaining a tradition or a legal text". القاموس المحيط gives, among many other significations of توقيف, also the following: وفى الحديث تبيينه وفى الشرع كالنص.

l.3 אלסלם] Cf. the Talmudic view in Ḥullin 100b, viz.: נוהג בטהורה ואינו נוהג בטמאה רבי יהודה אומר אף בטמאה אמר רבי יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה ועדיין בהמה טמאה מותרת להן אמרו לו בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו. Also *ibid.* 101b, viz.: תניא אמרו לו לרבי יהודה וכי נאמר על כן לא יאכלו בני יעקב והלא לא נאמר אלא בני ישראל ולא נקראו בני ישראל עד סיני אלא בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו לידע מאיזה טעם נאסר להם. See Rashi and Maimonides on the Mishnah quoted above.

l.4 על] I Sam. 5.5.

l.5 על] Gen. 2.24.

l.7 מאנע] For מאנעא. על] *Ibid.* 32.33.

10 הנשה ללסבב אלדי דכרה כדלך יצלח אן יורדהא נהיא לאגיאל
בני אסראיל ען אכלה לאן בני ישראל יתנאול לאגיאל בני אסראיל
אלי מא נזל ענהא מסתמרא כמא יתנאול אולאד טהרה תחקיקא ולאן
עבארה לא יאכלו תצלח ללנהי מתל לא יקרחו קרחה בר׳ לא
ישרטו שרטת ולא יחללו את קדשי בני יש׳ ואמתאלה
15 ממא ליס [ה]ו מקאבלה ולא יו[ח]ר פי דלך עדם וגדאן על כן דאכלא
עלי [ל]פט אלנהי מן חית אן הדא אללפט לם ינפרד באלנהי פקט
[בל] הו יתצמן אלכבר וא[ל]נהי עלי מא סלף פלדלך דכל עליה
על כן
ומענאה עלי דלך ל[ם יא]כלוא בנו יסראיל גיד הנשה ולא יגוז אן יאכלוא
גיד הנשה פאלאול יתנאול אלאכבאר ברפע אכל בני אסראיל גיד
20 הנשה אולאד טהרה ומן יתואלד בעדהם אלי חין קולה עליה אלסלם
דלך ואלתאני יצמן אלנהי ל[ב]ני יסראיל ען אכלה מסתמרא כגירה
21 a מן אלפרוץ אלמדכור פיהא בני יסראיל פיגוז אן אולאד טהר
יעקב ענד כמעה עלי ורכה מן מצארעה אלמלך אסתנוא עלי
אנפסהם אלאמתנאע מן אכל גיד הנשה תדכארא להד[ה] אלחאדתה
ועלם תעאלי אן אכל מן יאתי בעדהם לדלך מפסדה פנהי ענה אד
כתיר מן
5 אלפראיץ קד יכון להא אסבאב מתל פריצה אלמיראת אלואדה
בעד סואל בנות צלפחד מא סאלן וכחכמה תעאלי באלרגם עלי
נוקב שם יי במא תקדם מן קצה אלמקלל ה

l.13 לא יקרחו] Lev. 21.5. לא] *Ibid.*

l.14 ולא] *Ibid.* 22.15.

l.15 יותר] Word partly destroyed, reading uncertain.

21 a

l.2 אסתנוא] VIII conjunction of سَنّ, used by the author in the meaning of "establishing a law upon themselves". Cf. below, fol. 27a, line 2 (p. 188), for the same usage of this expression. See Lane, *s. v.*

l.6 בנות] Cf. Num. 27.1–11 and *ibid.* 36.

l.7 אלמקלל] Cf. Lev. 24.10–16. For other Karaitic interpretations of the precept of גיד הנשה see Hadassi, *Eshkol ha-Kofer*, alphabet 239 (p. 91b), and Ibn Ezra's criticism (Gen. 32.33). Both passages are quoted by Harkavy, *Studien u. Mittheilungen*, VIII, pp. 140 and 149, as the opinion of Anan. See also Aaron ben Elijah, *Keter Torah*, p. 72b, and his *Gan 'Eden*, Eupatoria, 1866, pp. 97b–98a.

ויגוע יצחק וג' ערף אן גמלה עמרה מאיה ותמאנין
סנה ליפיד מן דלך מקאם יעקב אנה אתנין ועשרין סנה ודלך
יסתכרג מן עמר יוסף לאנה כאן וקת תעריף יעקב לפרעה
אן לה מאיה ותלתין סנה עמר יוסיף דלך אלוקת תסעה ותלתין סנה
וינצאף אליהא סבע סני אלשבע וסנתין אלגוע אלי חין דכול
אביה אלי מצר פאדא אסקטת הדה אלתסע(ה) ותלתין סנה
עמר יוסיף מן עמר יעקב דלך אלוקת והו מ(א)יה ותלתין סנה
יבקי אחד ותסעין סנה הי עמר יעקב וקת ולאדה יו(ס)ף
לה ינצאף אליהא סבע סנין מנהא סתה עמר יוסיף אלי כרוג
יעקב מן חראן כך' ויהי כאשר ילד(ה) רחל את יוסף
ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה וקאל ושש
שנים בצאנך ומנהא סנה מדה ספרהם פי אלט(ר)יק
תציר אלגמלה תמניה ותסעין סנה לעמר יעקב אלי חין לקא אביה ינצאף
21 b אליהא סתין סנה מצת מן עמר יצחק אלי אן אולד עשו
ויעקב תציר אלגמלה מאיה ותמאניה וכמסין יבקי מן מאיה ותמאנין
סנה ע(מ)ר יצחק אתנין ועשרין אקאמא פיהא מנתמעין פי ארץ אלשאם ה

וישב יעקב בארץ מגורי *

ויהי בעת ההיא דכר קצה יהודה מן גיר אן יכמל קצה
יוסף מן חית אנהא מכתצרה וליוסף אכבאר יטול שרחהא

l.8 ותמאנין] For ותמאנון, in the nominative, as required by construction. The author makes the same grammatical error in numbers, using the oblique case for the nominative, through this whole paragraph. Cf. the use of numbers in Modern Colloquial Arabic, where اثنين is used for اثنان, عشرين for عشرون, تلاتين for تلاثون, etc.

l.9 אתנין] For the feminine nominative اثنتان. The same error of using the mas. for the fem. in numbers occurs in lines 11, 13, 15, 1) and 20 of this page, and 2 and 3 of the following page.

l.11 יוסיף] For the usual يوسف. Perhaps a transliteration of the Hebrew יוֹסֵף. The same error occurs in l. 14, below.

l.12 וסנתין] For وسنتان.

l.17 ויהי] Gen. 30.25.

l.18 ושש] *Ibid.* 31.41.

21 b

l.1 אלשאם] Cf. Megillah 17a, Rashi, *ad l.*, and Midrash Leḳaḥ Ṭob on Gen. 35.27 for similar chronological calculations about the lives of Isaac, Jacob, and Joseph.

פדכרהא חם עאד יתם מא כאן מן יוסף וקולה בעת ההיא
מן אכדה עלי אלנסק קאל אנה בעד ביע יוסף לאן אכותה
נדמוא עלי ביעה ולאמוא יהודה עלי מא אשאר בה מן דלך פנצב
ופארקהם אלי עדלם וכאן מנה מא כאן ומן אלנאס מן
דהב אלי אן הדה אלקצה כאנת עקיב מגי יעקב מן חראן
ומקאמה פי א[רץ] אלשאם קאל לאנה מתי רדת הדה אלקצה
אלי וק[ת] ביע יוסף צאק אלתאריך ואדי אלי אן יכון פי מדה
אלאתנין ועשרין סנה אלתי בקי יעקב ואולאדה פי אלשאם אלי אן
סארוא אלי מצר [קו]ד אולד יהודה ער ואונן ושלה וזיגה
תמר בער ואונן ותרמלהא בעד מותהא אלי אן צלח שלה
ללזיג[ה] ומגי יהודה אליהא ואלדתהא מנה פרץ וזרח הם תזוג
פרץ ורזק חצרון וחמול ודכלא מעהם אלי מצר כקולה
22 a ויהיו בני פרץ חצרון וחמול ודלך יודי אן כאן אלואחד
מנהם ינסל ולה ת'מאן סנין או סבע סנין קאל פלמא כאן דלך
מתעדרא פי אלעאדה וגב רדה ויהי בעת ההיא [א]ל[י] וקת
מגי יעקב מן חראן ואסתקרארה באלשאם כקולה פי אול אלפראשה
וישב יעקב בארץ מגורי אביו פקיל לצאחב
הדא אלקול אדא כאן אחז קד חבל לה ביחזקיהו והו אבן עשר
סנין פמא אלמאנע אן תכון אולאד יהודה הדא סבילהם ואן תכון עאדה
אהל אלומאן אלמתקדם בכלאף עאדתנא אלא תרי אן אחז מאת

l.7 פדכרהא] Referring to the story of Judah. יוסף] Cf. Bereshit Rabbah 85, 3, Leḳaḥ Ṭob, *ad l.*, and Yalḳuṭ Shim'oni 144 for the Midrashic explanation of the question raised here.

l.8 יוסף] View held by Talmudic and early Midrashic authorities. Cf. Soṭah 13b, viz.: כל העושה דבר מצוה ולא נמרו . . . מורידין אותו מגדולתו שנאמר ויהי בעת ההיא וירד יהודה, etc., Bereshit Rabbah, *ibid.*, 2–4, and Rashi.

l.12 אלשאם] View of Leḳaḥ Ṭob on Gen. 38.2.: זה המעשה היה קודם מכירת יוסף, etc., and Ibn Ezra.

l.14 אלאתנין] For اثنتين الا. See note on line 9, fol. 21a, above.

l.16 מותהא] For موتهما, since it refers to ער and אונן.

l.18 ורזק] Written without any diacritical points at all, and could be read, therefore, in various ways, but رزق, which has also the meaning of "being blessed with children", seems to fit here best.

22 a

l.1 ויהיו] Gen. 46.12. יודי אלי] is omitted here. See l.13, above.

l.3 ויהי] *Ibid.* 38.1.

l.5 וישב] *Ibid.* 37.1

אבן סת ותלתין סנה ומלך יחזקיהו ולדה אבן כמסה ועשרין סנה פבינהמא
10 אחד עשר סנה יכרג מנהא אלחמל סנה בקי עשר סנין לאחז למא חבל
לה
ביחזקיהו ויגוז אן כאן יחבל למן הו דון הדא אלסן ה
ויבם אותה קיל ואלתזם שרוטהא מן לא אבה
יבמי ויבעד תפסיר מן פסרה וסאלפהא ל[אן] קד חצל
סלפהא מן קבל למא תזוג אכוה בהא וידע אונן אלואו
15 פי ושחת ארצה נאקלה מן מאצי אלי מסתקבל והו מ[חט] אלכלאם
ותקדירה כאן אדא גא אלי וגה אכיה יפסד נסלה פי אלארץ יעני
בד[ל]ך
עזלה אלמני ען אלמוצע אלמכצוץ וקת אלגמאע שהא מנה עלי אכיה אן
יגיה ולד יסמ[י]
באסמה פכרה תעאלי דלך מנה ואמאתה כק' וירע בעיני יי וג' ה

ויהי מקץ שנתים ימים *
22 b קולה ואין פותר אותם לפרעה יבעד אן יכון גמיע מן
אסתדעאה מן אלחכמא אלמתעאטין תפאסיר אלמנאמאת עלי מר אלסנין
ליס פ[יה]ם מן אתי פיה בשי צחיחא כאן אם באטלא בל יקרב
אנהם או בעצהם אורד מא זעם אנה תאוילה פלם יקרב דלך אלי פרעה
5 וגירה מן אלחאצרין ה אן קיל אלא כאן תעאלי סלב חרטמי
מצרים וחכמיה אלעלם במא כאנוא קד עהדוה מן תפסיר מנאם

l.9 סת] Cf. II Kings 16.2. כמסה] For خمس. Cf. *ibid.* 18.2.

l.10 אחד עשר] For the fem. احدى عشرة.

l.11 אלסן] See *Keter Torah* (Gen. 38.1) who cites this view in full and rejects it as untenable, maintaining, together with Ibn Ezra, that the story about Judah precedes the one about Joseph.

l.12 לא] Deut. 25.7.

l.14 בהא] Sa'adia translates ויבם אותה, ואבתן בהא, and similarly לא אבה יבמי–ולם ישא אן יבני בהא, but יבמתו and יבמי (Deut., *ibid.*) are translated by him סלפתה and סלפי. Cf. *Kitāb al-Uṣūl*, 273, ll.16 f., and n. 24.

l.15 ושחת] Gen. 38.9. מאצי] For ماضٍ. אלכלאם] See above, P fol. 16b, ll.17 f. (p. 168).

l.18 וירע] Gen. 38.10. Cf. Yebamot 34b and Bereshit Rabbah 85, 6, for similar interpretation of ושחת ארצה.

22 b

l.5 אלחאצרין] Cf. Bereshit Rabbah 39, 7, viz.: פותרין היו אותו אלא שלא היה קולן נכנס באזניו. etc. Quoted by Yalḳuṭ Shim'oni and others.

פרעה ליכון דלך מטאבקא לקולה ואין פותר אותם לפרעה
חתי תטהר פצילה יוסף עליהם ומזיתה קיל אן דלך מע
כמאל אלעקל גיר גאיז אד לו גאז מא הדא סבילה לאדי אלי אן מן
10 קד אסן פי אלכתאבה וגירהא מן אלצנאיע אלתי מד נשא כאן ממארסא
להא וקד ברז פיהא ופאק אהל זמאנה יחאול אלנום מעאנאה שי
מנהא מע סלאמה עקלה וחואסה פלא יתאתי לה שי מנהא ותגרי
חאלה פי דלך מ[ג]רי אלאמי וגירה ממן לם ימארס נומא קט שי מנהא פי
אנה אדא קיל [ל]ה אכתב בסם אללה אלרחמן אלרחים או מא יגרי
הדא אלמגרי יקול מא
15 אערף ופי עלמנא יכדב מן יומר בדלך ויזעם באנה לא יערפה
וחסן דמנא לה דלאלה עלי אחאלה גואזה ואדא כאנת חאל
חרטמי מצרים וחכמיה פי מעאנאתהם תפאסיר אלמנאמאת
[ו]גירהא מן אלמעלומאת תגרי מגרי מן תקדם דכרה בעד אן יכון
סלבהם תעאלי אלעלום אלתי כאנוא עליהא מן קבל ולא פרק
20 פי הדה אלקציה בין אלעלום אלצרוריה אלמפעולה פי אלעאקל ענד
23 a אלממארסה ובין אלעלום אלאסתדלאליה אלתי יפעלהא אלעאקל
מתולדה
ען אלנטר אלא תרי אן מן תקדם פי עלם אלכלאם וצאר אמאמא
פיה בכתרה תדריסה ואמאליה לא יגוז עליה אן יטרי [עלי] מסלה
פיה מן אלמסאיל אלתי קד אכתר מן אלתצניף פיהא פיקף ען אלאגאבה
5 ענהא בשי פאן קיל אלא כאן מן יעאני אלכתאבה וגירהא
אלמדה אלטוילה פיחדק פיהא אנמא יכדבה מתי אדעי באני מא אערף
שיא
ממא כנת אערפה מנהא [ב]אלאמס מן חית אנה לא בד מן אן יפעל
אללה עז וגל פיה אלעלם בדלך באלאעאדה ונקצהא יכון על יד נבי
פלדלך
כדבנאה ואן תכון חאל חרטמי מצרים וחכמיה הדה
10 אלחאל קיל מא תקדם פי צדר אלכלאם מן אן דלך מע כמאל אלעקל

1.7 ואין] Gen. 41.8.
1.10 אסן] Reading not quite certain.

23 a

1.3 אמאליה] Plural of املاء = correct writing, dictation. יטרי] Evidently from طرا, meaning "to arrive suddenly on a thing". Cf. القاموس المحيط, *s. v.*

לא יגוז לאן סלבה תעאלי אלעלם בדלך מן אלעאקל יחל בכמאל
עוקולה כמא אן
סלבה אלעלם באלמשאהדאת ומכבר אלאכבאר יחל בכמאל עקלה
ויכרגה
מן דלך אלי חד אלמגאנין ואלאטפאל פאן קיל פמן אין אן
חלום פרעה חאל חרטמי מצרים וחכמי[ה] מעה כחאל
15 אלכאתב אלמעאני ללכתאבה עמרה חתי לא יגוז אן יסלב כל ואחד
[מ]נהמא
אלעלם ב[מ]א עאנאה אלסנין אלכתירה ואלא כאן מנאמא גריבא לם
י[ע]הדוא
תפסיר מתלה קיל אן אהל צ[נ]אעה תאויל אלרויא
קד דכרוא אצולא לכלמא ימכן אן יראה אלנאים פי מנאמה ממא מתלה
יכון פי
אליקצה ומא לא יכון חתי אנהם קד דכרוא אלאמור אלמסתחילה
ותא[וי]לא[ת]הא
20 נחו מן ירי ראסה מקטועא פי חגרה והו יקלבה ומן ירי כאלקה
23 b סבחאנה ויכאטבה אלי גיר דלך מן אלמחאלאת פלא בד מע דלך
מן אן יכון למנאם פרעה מא ירגע אליה אמא נצא ואמא אסתכראג
פאלקר[יב] למגמוע דלך אנהם קד פסרוא מנאמה תפסיראַ לם יקרב מן
קלבה אד לא ימת[נ]ע אכתלאף מפסרי אלמנאמאת כאכתלאף אלאטבא
וטהרת מזיה יוסיף עליהם ה

5 ויגש אליו יהודה ויאמר ׳

בניו ובני בניו קולה בניו יעני אולאדה אלי״א ובני
בניו יעני אולאדהם בנותיו קיל יעני בה דינה פקט
אד לם תכן לה סואהא ואנמא אכרגהא בלפט אלגמע כמא יכרג אלהים
אלדי הו ואחד בלפט אלגמע וכדלך קולה ובנות בניו

l.19 אליקצה] For اليقظة. The same error is also found in P fol. 13b, above (p. 161). See there note on line 15.

23 b

l.4 יוסיף] For يوسف. Same error is found in P fol. 21a, ll.11 and 14, above (p. 178).

l.7 דינה] See Midrash ha-Gadol, Ibn Ezra, and *Keter Torah*. Cf. Pirḳe de-R. Eliezer, chap. 39, and Yalḳuṭ Shim'oni 152, for the Midrashic interpretation, viz.: כתוב אחד אומר בנותיו וכתוב אחד אומר ואת דינה בתו אלא ללמדך שבנותיו של יעקב נשי בניו היו, etc.

10 יעני בה שרח בת אשר אד לם ידכר סואהא פי אלמתחדרין ובנות
מ[ת]ל אחות אלדי הו לפט פראד ובניו מתל אדניו אלדי הו
פראד ויכת[ן] באשר ۞ ואלה שמות בני ישראל
קולה יע[ק]ב ובניו ו[ל]יס הו תפציל לשמות בני ישראל
אלמק[ד]ם דכרהם בל קיל הו ראנע אלי הבאים מצרימה ۞
15 גמלה אולאד לאה ל״ב עלי מא י[ק]תצ׳יה תפצילהם ופדלכהם אלכתאב
ל״ג מן חית אן יעקב מצאף אליהם ואדא
אצ׳יף אלי הולא אלאתנין ותלתין אולאד לאה י״ו ולדא לנארית׳א
וי״א ולדא לאכתהא סוי יוסף וולדיה וז׳ לבלהה גאריה
רחל צאר אלגמיע סתה וסתין ויוסף וולדיה ג׳ תציר אלגמלה
20 תסעה וסתין ויכמל סבעין ביעקב ועלי דלך יתאול
קולה בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה וקיל
24 a אן יעקב ליס דאכלא פי הדא אלעדד אד לם ינץ עליה פיה
ואנמא יכמל סבעין ביוכבד לאנה חבל בהא פי אלשאם וולדת
במצר ומע כון דלך כרונא ען אלטאהר יקת[צ׳]י [אן] יוכבד

l.10 שרח] View followed by Midrash ha-Gadol, Ibn Ezra, and *Keter Torah*. For the Midrashic interpretation see Bereshit Rabbah 94, 8, followed by Rashi.

l.11 אדוניו] Ex. 21.4 and 6. The author seems to maintain the view that בנות and בניו are meant here as singulars, and not as plurals, just as אחות and אדוניו are singulars. See *Kitāb al-Uṣūl*, p. 22, ll.7 ff. (*v.* אדן), Ibn Ezra on Ex., *ibid.*, Solomon Parḥon, *Maḥberet he-'Aruk*, part 2, *v.* אדן, and Ḳimḥi, *Sefer ha-Shorashim*, *s. v.* (See also p. 192, below).

l.14 הבאים] Gen. 46.8.

l.15 ל״ב] Beginning with this word up to the end of the line is written on the margin by same hand.

l.16 אליהם] Interpretation of Leḳaḥ Ṭob (Gen. 46.15), viz.: כל נפש [וגו׳] שלשים ושלש. דע כי הם שלשים ושתים נפשות, כי ער ואונן מתו, נשאר ל״ב ללאה, אלא עם יעקב הרי ל״ג. Followed by Ibn Ezra and *Keter Torah*.

l.17 וי״ו] MS. ו״י.

l.19 וולדיה] For וולדאה.

l.20 סבעין] For سبعون. Also on l.2 of fol. 24a. ביעקב] Bereshit Rabbah, *l. c.*: וי״א יעקב השלים עמהם את המנין.

l.21 בשבעים] Deut. 10.22.

24 a

l.3 במצר] Explanation found in Baba Batra 123a–b, viz.: בעא מיניה אבא חליפא קרויא מר׳ חייא בר אבא בכללן אתה מוצא שבעים בפרטן אתה מוצא שבעים חסר אחד. . . הכי אמר רב חמא בר חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות, etc. Cf. Bereshit Rabbah, *l. c.*, and Pesiḳta, ed. by Buber, 86b–87a, for different versions. See Ibn Ezra's criticism of this view

ולדת משה והי בנת מאיה והלתין סנה ודלך בעיד פי אלעאדה ה

ויחי יעקב בארץ מצרים ׃

ימכן אן יסתדל בברכה יעקב לאולאדה עלי כונה נביא מן חית
אנה קאל להם למא נאדאהם [ה]אספו ואגידה לכם את אשר
יקרא אתכם באחרית הימים ושאהר הדא אדעי
עלם גיב פלא יכלוא מן אן יכון קאל דלך לאולאדה כמא יקול
אלמנגם לגירה תעאל חתי אכברך מא יכון מן אמרך ומא יקתציה
מולדך או מבחתא מנפא פי גמיע מא אכברהם בה ולא
יגוז כון דלך גאריא מגרי מא יתעאטונה אלמנגמין [ל]עלמנא בשדוד
מא יצח מן אקואלהם וצחה אלכתיר ממא אכבר בה יעקב [ל]אולאדה
מן נחו תפרק שבט לוי פימא בין יסראיל וחצול אלמל[ך] פי
שבט יהודה וגיר דלך ממא יעלם באצטראר ולאן אלמנגם
אנמא יכבר ללאנסאן במא יכון מנה ומן ולדה עלי מא יזעם מן אקתצא
מולדה לה פאמא אן יכברה מא יכון מן ולד ולדה נאולא אלי מן
יתואלד
מנה בעד אלוף סנין כמא פעל יעקב פלא ולאן [י]ע[ק]ב
לם ידכר ענה אלכתאב תעאטיה שיא מן צנאעה אלנגו[ם] כמא דכר
עמן כאן

(Gen. 46.23) and the reply of Naḥmanides (*ibid.* 15). For other explanations see Pirḳe de-R. Eliezer, *l. c.*, Bereshit Rabbah, *l. c.*, Yalḳuṭ Shim'oni 152, and Midrash ha-Gadol on Gen., *ibid.* 26.

l.4 סנה] Cf. Soṭah 12a (Baba Batra 120a) and commentaries of Rashi and Samuel ben Meir on respective passages; also Shemot Rabbah 1, 23. See Rashi on Ex. 2.1, and Ibn Ezra on *ibid.* 2.2.

l.7 האספו] Gen. 49.1. Cf. Pesaḥim 56a, Bereshit Rabbah 98, 3, Tanḥuma, Wayyeḥi 8, Agadat Bereshit 81, Leḳaḥ Ṭob, *ad l.*, and Yalḳuṭ Shim'oni 157, for prophetic tendencies of Jacob's blessing. Ibn Ezra and *Keter Torah* take the whole chapter as a prophecy, and not as a blessing. See, however, Bereshit Rabbah 99, 4, Tanḥuma, *loc. cit.* 16, and Rashi on Gen. 49.28, who consider it as a blessing.

l.8 אדעי] For ادّعاء.

l.9 יכלוא] For يخلو.

l.12 יתעאטונה] Plural for the usual singular. אלמנגמין] For المنجمون, in the nominative.

l.14 יסראיל] See note on l.18 of P fol. 20a, above (p. 176).

24 b יעאני דלך מן נחו לבן ובלעם ולאן מן הדה צורתה
מסתחק דמא ענד אללה ואוליאה וקד ראינאה תעאלי ורסולה
יד̇כראן יעקב באלתעטים כק' וארא אל אברהם אל
יצחק ואל יעקב באל שדי והדא אללפט מסתעמל
5 פימן יכון נבי מכאטבא כק' פי אברהם אלדי נטק אלנץ בכונה
נביא וירא אליו יי באלוני ממרא וכדלך יקול פי יעקב
וירא אלהים אל יעקב עוד וג' וכקול אלרסול עליה אלסלם
מתשפעא בצלאחה וצלאח אבאה זכור לאברהם ליצחק
ולישראל עבדיך וג' וכקולה תעאלי מראעיא להם פי אולאדהם
10 וזכרתי את בריתי יעקב וג' והדא אלתעטים
מנה עז וגל ומן רסולה עליה אלסלם לא ירד פימן כאן מנמא בל עכסה
ולא יג(וז כונה מנפא מבחתא פי גמיע מא אכבר אולאדה בה פי
אלברכה
לאן אלמבחת א(ן) כאן ען אמא(ר)ה יטן בהא פקד לא יצח קולה לא
סימא פי
אלאמור א(ל)כתירה כמא צח פי אכבאר יעקב ולאן אלמבחת ואלחזאר
15 לא יחזר שיא יחדת בעד אלוף סנין פאדא פסד גמיע דלך
פסד כונה מבטלא פי גמיע מא אכבר בה ווגב כונה מחקא פיה
ואדא כאן מחקא פלא יכלוא מן אן יכון הו אסתמד
בעלם דלך מנה תעאלי עלי טריק אלנבוה או אכדה מן נבי גירה
ולא יגז כונה אכדא לה מן נבי גירה לאנה כאן לא יכפי ען אולאדה
25 a חאל אלנבי אלואדר אליה במא הדא סבילה אן כאן הדא אלנבי ורד
אליה
במצר לכונהם חואליה ומראעיין לאחואלה ושדידי אלאכתלאט
בה ולאן הדה אלברכה לם תצף אלי גירה בל אליה ושאהר

24 b

1.2 אוליאה] For اولیا.
1.3 וארא] Ex. 6.3.
1.6 וירא] Gen. 18.1.
1.7 וירא] *Ibid.* 35.9. Cf. Onkelos translation of וירא in these cases ואתגלי, followed by Sa'adia who renders it תגלי, He revealed Himself.
1.8 אבאה] For آبائه. זכור] Ex. 32.13.
1.10 וזכרתי] Lev. 26.42.
1.17 יכלוא] For يخلو.

אלחאל יקתצי אכתצאצה בהא כקולה ושמעו אל ישראל אביכם
וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם וג׳
ואן כאן ורד אליה נבי בהדה אלברכה קבל מגיה אלי מצר אמא בחראן
ענד כון אולאדה אצאגר לא יעקלון אחואלה או קבל דלך
פיבעד איצא לוגוה אחדהא מא תקדם דכרה מן עלמנא
באכתצאצה בהדה אלברכה ונסבתהא אליה דון גירה כנסבה אלברכה
אלתי ברכהא משה עליה אלסלם ליסראיל ענד אנצראפה אליה לא סימא
וקד תסאויא פי אללפט אלמנבי ען אצאפה אלפעל אלי פאעלה
פי[ה]מא כקולה פי ברכת יעקב ברך אות[ם] ופי ברכת
משה אשר ברך משה ומ[ת]ל הדא א[ל]לפט לא
ירד פימא יאכדה אלאכד ויתלקנה מן נבי גירה בל יקרן בו[ה] מן אללפט
מא יעלם בה כונה מאכודא מן סואה אלא תרי אלי איראדה פי
ברכת יהושע מן אלקרינה מא ערף בה אכדה איאהא מן
משה עליה אלסלם כקולה כאשר צוה משה עבד יי
לברך את העם ישראל * ותאניהא אנה לו [כ]אן
אכד הדה אלברכה פימא סלף מן אלזמאן מן נבי לכאן קד ערף מנהא
כבר יוסף ומא תצמנה פצלה מן אלמואעיד אלחסני לה ולאולאדה ולכאן 25b
קאטעא עלי כונה חיא סאלמא מן אלאפאת למא אנפרדוא אליה אולאדה
אלכתנת מגמוסה פי אלדם פכאן לא יסבק אלי והמה חדות חאדת
עליה ולם תכן אלחאל פיה כדלך בל כאן פי חכם אלקאטע עלי
אפתראס אלוחש לה כק׳ טרוף טורף יוסף ולם יקבל עליה עזא
כק׳ וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני
אבל שאולה * ותאלתהא אנה איצא כאן מן חקה למערפתה

25 a

l.4 ושמעו] Gen. 49.2.
l.5 וזאת] *Ibid.* 49.28.
l.10 ליסראיל] See note on fol. 20a, line 18, above (p. 176).
l.12 ברך] Gen., *ibid.*
l.13 אשר] Deut. 33.1. Cf. Tanḥuma, Wayyeḥi 16, and Debarim Rabbah 11, 1, for comparison between the blessings of Jacob and Moses.
l.17 כאשר] Josh. 8.33.

25 b

l.5 טרוף] Gen. 37.33.
l.6 וימאן] *Ibid.* 37.35. The question why Jacob, the prophet he was, did not know of the true condition of Joseph is discussed in various early sources. Cf. Pirḳe de-R. Eliezer, chap. 38, Tanḥuma, Wayyesheb 2, Bereshit Rabbah 84, 19, Leḳaḥ Ṭob (Gen. *ibid.* 33), and Ibn Ezra

אנה סיודי הדה אלברכה אלי אולאדה פי אכר [ע]מרה עלי מא תצמנתה
אן יתחקק
סלאמתה וסלאמתהם מן כל עארץ יערץ יכאף מעה תלף נפסה
ותלפהם אלי חין תבליגהא אליהם וקד כאף אלכוף אלשדיד
עלי נפס[ה] ועליהם מן עשו כק' פן יבוא והכני אם על בנים
ומן אלכנעני ואלפרזי בעד קצה שכם כק' ונאספו עלי
והכוני ו[נ]שמדתי אני וביתי פהדה אלגוה
ומא יגרי מ[ג]ראהא ימכן בצרה כון יעקב נביא מבעותא אלי אולאדה
[ב]הדה
אלברכה ותכויפהם מן אמהאל אלנטר פימא ילקיה כקולה האספו
ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים
ממא טאהר דלך יקתצי כופהם מן תרך אלנטר פי עלמה למא להם מן
אלצלאח
פי תצדיקה פי אלאכבאר אלתי לא סביל להם אלי מערפתהא אלא
סמעא
ואיצא פאן אלאצל פימא ירד מן קולה ויאמר יי אל
פלוני כון אלמכאטב נבא ואנמא יכרג ען דלך פי אלבעץ לדלאלה
מן כארג
26a מן כארג וקד ורד כתירא מתל דלך פי יעקב מן גיר אן
ידל עלי כון אלכטאב אליה וארדא עלי יד נבי ה
וישבע יוסף את בני יש'
קולה פקוד יפקוד אלהים אתכם והעליתם את עצ'
מענאה אדא אפתקדכם אללה אפתקאדא תצעדוא עטאמי מן הדא
אלמוצע מעכם פאלשבועה תעלקת באצעאד עטאמה
בשרט אלפקודה מע עלמה אנה לא בד מנהא ללועד אלסאלף
בדלך ולם יקל וישבע יוסף את אחיו כק' קבלה
ויאמר יוסף אל אחיו לעלמה אן אכותה לא תגי אלפקודה פי

l.11 פן] Gen. 32.12. Cf. Rashi on *ibid.* 11, and Naḥmanides.
l.12 ונאספו] *Ibid.* 34.30.
l.15 האספו] *Ibid.* 49.1.
l.21 מן כארג] Catch-words with which the following fascicle begins. To be deleted.

26 a

l.4 פקוד] *Ibid.* 50.25.
l.5 תצעדוא] For تصعدون. See Wright, II, p. 10, B–C.
l.9 ויאמר] *Ibid.* 50.24.

10 זמאנהם פאסתחלף אולאדהם ואולאד אולאדהם וגמיע אלחאצרין
מן נסלה ונסלהם ממן יתנאולה לפט בני יסראיל ויגוז אן
יכון פי גמלה אלחאצרין וקת הדה אלשבועה מן כרג מע
אול[ר]סול עליה אלסלם לאן גמלה מקאמהם במצר מא[ית]ז ועשר סנין
יכרג מנהא אלי וקת הדה אלשבועה חול סב[ע]ין סנה
15 תבקי מאיה וארבעין סנה פלעל פיהם מן יד̇כר ופאה יוסף
ומא כאן מן אסתחלאפה להם עלי חמלה פאן לם יכן פי אלכארג̇ין
מן הו דאכל פי אלשבועה פיקאל אן אלג̇יל אלאכיר ממן
חצר שבועת יוסף לבני יסראיל עלי חמלה קד עהד אלי אלג̇יל
אלד̇י מן בעדה במד̇ל מא עהד יוסף אלי אלמתקדמין פי חמל[ה] לאנה
20 יקרב אנה אסתחלף אלהאצרין עלי ח[מ]לה אן תמכנוא
26b מן ד̇לך ואלא יסתחלפון מן יאתי בעדהם מן אלדורות פלד̇לך
תו̇לא אלרסול עליה אלסלם אכד̇ה מעה לכונה מקדמא עלי אלאמה
כק' ויקח משה את עצמות יוסף עמו וערף אן
אלד̇י אקתצאה ד̇לך אסתחלאפה לבני יסראיל וקיל אן קולה
5 ויקח משה את עצמות יוסף הו במא אמר בני יסראיל
בחמלה כקולה ואת עצמות יוסף אשר העלו בני יש'
ממצרים קברו בשכם ולם יקל אשר העלה ממצ'
ולמא עלם יוסיף אן אהל זמאנה לא יתמ[כ]נון מן חמלה פי אלוקת אלי
אלשאם ודפנה הנאך כמא פעל באביה פ̇סח̇ להם פי אן יכון ד̇לך ענד
תמכנהם

l.10 פאסתחלף] The X conjugation of حلف has the same transitive meaning as the II and IV conjugations, viz. "to bind someone with an oath." See القاموس المحيط and Freytag.

l.11 יסראיל] See note on line 18, P fol. 20a, above (p. 176).

l.13 מאיתי] For مائتا.

l.15 וארבעין] For وار بعون.

26 b

l.2 תולא] For تولّى.

l.3 ויקח] Ex. 13.19. Cf. Pesiḳta de-Rab Kahana, ed. Buber, p. 94b, viz.: כי השבע השביע (Ex., *ibid.*), ולמא שתי שבועות, מלמד שהשביע יוסף את אחיו, ואחיו השביעו בניהן, ובניהן לדור אחר. See aslo Mekilta 24b; Tanḥuma, Beshalaḥ 2; Shemot Rabbah 20, 17; Leḳaḥ Ṭob on Ex., *ibid.*; Yalḳuṭ Shim'oni 227; Rashi, and Ibn Ezra.

l.6 את] Josh. 24.32. Cf. Soṭah 13b for the Talmudic explanation of the contradiction inferred here by the author.

10 מן אלצעוד ואנה לא יבקא מנה חין דלך אלא עטאמה וקד
כאן מטמאנא אן דלך יתם להם לתקדם קול אביה לה ואני נתתי לך שכם
אחד על אחיך עלי מא פסר פיה וקד קיל
אן אלתזאם בני יסראיל מא אסתחלפהם עליה יוסף מן חמל עטאמה
יו(ג)ב
עלי אלו(ל)ד אלתזאם מא יסתחלפה עליה אבוה ותחבית במא ירסמה
15 ויסנה עליה מן סנה וסירה בחית לא יכון פיה תרך פרץ פיני
מן דלך וגוב תחבית אלארבע צומות אלתי אלתזמהא
(א)לאבא עליהם ועלי דראריהם מן גהה כראב אלקדס וגלות
ישראל אלי אן יזול סבב אלתזאמהם דלך עלי אנפסהם פינעכס
אלי ששון ושמחה ומועדים טובים חסב קולה כה
20 אמר יי (צ)באות צום הרביעי וצום החמישי וג'
27a וילזם מנה איצא תחבית אלסנה פי ימי הפורים חסב מא
אסתנהא אלאצול עליהם ועלי נסלהם כק' קימו וקבלו היהודים
עליהם ועל זרעם * ואעלם אן אלואגב (ב)דלך הו
מא חלף אלולד לואלדה עלי אן יפעלה לטאהר או השבע שבועה
5 ותמאמה ואמא מא וצאה בה ותאכד עליה פי תחביתה ממא ליס פיה
כסר פרץ פאלופא בה חסן לא מחאלה יסתחק עליה אלמדח
ואלתואב אלא תרי אלי מדח אולאד יונדב בן רכב עלי
תחביתהם וציה אביהם פי אלאמור אלתי וצאהם בהא וועדהם עלי
דלך באסתמראר נסלהם ואן לא ינקטע כקולה לא יכרת איש
10 ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים ה

l.10 יבקא] For يبقى.
l.11 מטמאנא] For مُطَمَّئِنًا. ואני] Gen. 48.22.
l.18 פינעכס] For فينعكسون.
l.19 כה] Zech. 8.19.

27 a

l.2 קימו] Es. 9.27. Cf. Megillah 7a and Shabbat 88a for the Talmudic interpretation of this verse.
l.4 או] Num. 30.3.
l.9 לא] Jer. 35.19.

ADDITIONAL NOTES AND CORRECTIONS

P. 8, n. 37. Al-Ḥiti's Chronicle was used by Poznański in his study of the beginning of the settlement of the Karaites in Jerusalem (Luncz, Jerusalem, X, ראשית התישבות הקראים בירושלים). For Joseph ben Nuh see pp. 101 f.

P. 9, n. 43. See also Frankl's article אחרי רש"ף לבקר בספרות הקראים in *ha-Shaḥar*, VIII, pp. 29 ff., for a discussion about Nissi ben Noah, where it is asserted that he lived between 1149 and 1294. Cf., however, Hirschfeld's view in his recently published work *Literary History of Hebrew Grammarians and Lexicographers*, Oxford University Press, 1926, p. 8, and n. 1, that this Karaite authority flourished in the first half of the ninth century.

P. 19, n. 103. See Poznański's important article Nouveaux renseignements sur Abou-l-Faradj Haroun ben al-Faradj et ses ouvrages in *REJ.*, LVI, pp. 42 ff., where the information contained in Al-Ḥiti's Chronicle is fully utilized. However, his view that Joseph al-Baṣīr died about 1040 and 'Abu'l-Faraj Harūn shortly after him, based on the fact that their disciple 'Abu'l-Faraj Furḳān Ibn 'Asad wrote already in 1050, is disproved in note on line 8, pp. 92 f., above.

P. 26, n. 144. Poznański (*REJ.*, *loc. cit.*, p. 46) is inclined to believe that *Kitāb al-Kāfi* represents the eighth part of *Kitāb al-Mushtamil*, but this is disproved by the information given in note 151, pp. 27 f., above. Cf. also Hirschfeld, *ibid.*, p. 52.

P. 64, n. 273. See also Israelsohn, *Samuelis ben Chofni trium sectionum posteriorum libri Genesis versio arabica cum Commentario*, Petropoli, 1886, pp. VIII–X, for interesting notes on Judeo-Arabic style.

P. 71, l. 1. In writing "the *Ḳāmūs al-Muḥīṭ* explains this form ('Afmām) almost in identical terms, as the *Muḥīṭ al-Muḥīṭ*," I overlooked the fact that the former was written by Al-Firūzābādi, who died in 1414 C. E., whereas the *Muḥīṭ al-Muḥīṭ* is a recent work, whose author Butrus al-Bustāni died in 1883.

P. 81. To the characteristic expressions employed by 'Ali ben Suleimān that reveal some Mohammedan influence should be also added the following passages: לא ידפן מומן מע כאפר (P fol. 10b, l. 15–6, p. 155), and אכתב בסם אללה אלרחמן אלרחים ... (P fol. 22b, l. 14, p. 181).

P. 158, fol. 12a, l. 15. Cf. with this the opinion traced to R. Akiba (Yebamot 93a and elsewhere) that אדם מקנה דבר שלא בא לעולם and the opposite view of the Rabbanan (Baba Batra 79b and elsewhere), viz.: אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. See also Maimonides, *Mishneh Torah*, Mekirah, 22, 1.

P. 180, n. on fol. 22b, l. 5. Samuel ben Ḥofni (Israelsohn, *Samuelis ben Chofni . . . libri Genesis versio arabica cum Commentario*, p. 6) gives both the literal and the Midrashic interpretations.

P. 183, n. on fol. 23b, l. 11. See Samuel ben Ḥofni (*ibid.*, pp. 96 and 180), who similarly maintains that בנים and בנות are to be taken here as singulars. He also enumerates (p. 180) eleven instances in the Bible where בנים is used with reference to a singular.

Ibid., n. on fol. 24a, l. 3. Both interpretations of the author that either Jacob or Jokebed is included among the seventy who went to Egypt are also cited by Samuel ben Ḥofni (*loc. cit.*, p. 100). but he criticises the view that the former completed this number.

INDEX

INDEX

(Numbers refer to pages, for the text as well as for the notes)

Aaron, 48, 59, 164.

Aaron ben Elijah (see also *Keter Torah* and *Gan Eden*), 2, 46, 81, 93, 101, 115, 119, 141, 148, 169, 177.

Aaron ben Joseph, 46.

Abba Ḥalifa (Amora), 183.

'Abbāsid period, 70.

Abimelech, 149, 150, 151.

Abrabanel, Isaac, 173.

Abraham, the Patriarch, 139, 140, 141, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 159, 168, 169, 185.

Abraham bar Ḥiyya, 44.

Abraham ben Ḥisdai, 80.

Abraham Ibn Ezra, see Ibn Ezra, Abraham.

Abraham, the son of 'Abū Ya'ḳūb Joseph al-Baṣīr, 7.

'Abū 'Ali 71.

'Abū Joseph Ya'ḳūb al-Ḳirḳisāni, 2, 7, 10, 38.

'Abu'l-Faraj Furḳān Ibn 'Asad, 165, 191.

'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11–27, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 38, 53, 91, 92, 93, 191.

'Abu'l-Ḥasan of Jerusalem (surname of 'Ali ben Suleimān), 31, 33, 34, 91.

'Abū Nissi, 5, 6, 7, 8.

'Abū Sa'īd al-Mu'allim, see Abū Sa'īd (Levi) ben Yefet ha-Levi.

'Abū Sa'īd, al-Ra'īs, see David ben Boaz, the Prince.

'Abū Sa'īd (Levi) ben Yefet ha-Levi, 1, 29, 31, 32, 38.

'Abū Ya'ḳūb al-Baṣīr, see 'Abu Ya'ḳūb Joseph al-Baṣīr.

'Abū Ya'ḳūb ben Nūḥ, see 'Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ.

'Abū Ya'ḳub Joseph al-Baṣīr, 7, 9, 19, 36, 92, 93, 191.

'Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ, 2, 4–11, 18, 19, 27, 31, 33, 34, 36, 91, 191.

'Abū Ya'ḳūb Joseph Ibn Bakhtawi, see Ibn Bakhtawi, 'Abu Ya'ḳūb Joseph.

Adler, Elkan N., 142.

'Af'āl al-Ḳulūb, see "Verbs of the heart."

'Afmām, pl. of "fam," 70, 107, 191.

Agadat Bereshit (ed. Buber), 152, 153, 154, 159, 184.

Agron (of 'Ali ben Suleimān), 29, 30, 31–2, 51, 60, 76.

Ahaz, the King of Judah, 179, 180.

Akiba (Tanna), 39, 125, 191.

Al-, see the word following it.

'Ali ben Shelomoh (the same as 'Ali ben Suleimān), 30, 31, 34, 35.

Ali ben Suleimān, 1, 2, 11, 28–35, 36, 37, 38, 39, 50, 58, 63, 64, 77, 81, 87, 91, 191.

Allegorical interpretations of the Bible, used by the Karaites, 37.

'Amānāt, al-'Amānāt wa'l-'I'tiḳādāt, see *Kitāb al-'Amānāt wa'l-'I'tiḳādāt.*

'Amyā, pl. of "mā," 72, 106, 108.

'Amyāh, pl. of "mā," 72, 107.

Anan (see also *Sefer ha-Mişwot le-Anan ha-Nasi*), 5, 7, 9, 177.

Angels, time of their creation, 39, 40, 97.

Arabicized forms of Hebrew words, 77.

Arabic, spoken, vulgar, 65, 66, 68, 69, 79, 178.

Aramaism, 125.

Arpachshad, 48, 49, 137, 138.

'*Asās al-Balāga* (by Zamakhshari), 73.
'Awrā (vulgar form of "arā"), 73, 74, 98.

Bā, see Particles.
Bacher, W., 1, 2, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 32, 44, 52, 53, 129.
Baḥya Ibn Paḳūda, 80, 123.
Balaam, 185.
Bamidbar Rabbah, see Midrash Rabbah, Numbers.
Bar 'Ali, Jesus, 73.
Bargès, J. J. L., 52, 61, 64, 70, 72, 73, 76, 77, 79, 117, 125, 127, 129, 130.
Baron, S., 77.
Barth, J., 55, 57.
Baṣīr, see Abū Ya'ḳūb Joseph al-Baṣīr.
Bathna, 59.
Bauer, H., 55, 58.
Benjamin Nahāwendi, 40.
Bereshit Rabbah, see Midrash Rabbah, Genesis.
Bible, Biblical, 2, 4, 24, 27, 33, 34, 38, 49, 75, 81, 87, 103, 138, 143, 192.
Biliteral theory of Hebrew roots, 50, 51, 144.
Birthright, reasons for Jacob's desire to buy it, 157–9.
Bloch, M., 77.
Book of Jubilees, 39, 107.
Broch, J. P., 63, 69, 71, 78.
Brockelmann, C., 55, 57.
Buber, S., 37, 109, 152, 183, 188.
Buhl, F., 55, 57.
Bustāni, Butrus al-, 191.

Chaldean language, 24.
Charles, R. H., 39.
Circumcision, 142–146, 154; of girls (Arab custom), 145.
Colloquial Arabic, influence of, 65, 66; case endings dropped, 65, used in a few instances, 66; nunation dropped, 66.
Construct state, denoting the substance of a thing, 111, 143.
Crescas, Ḥisdai, 94.

Dalālat al-Ḥā'irīn (see also Maimonides, Moses), 94, 173.
Daniel, the Prophet, 118, 119.
Darkness, nature of, 45 f., 99, 101.
David, the King, 49, 138, 166.
David ben Abraham al-Fasī, 1, 2, 11, 15, 18, 29, 31, 32, 38, 41, 44, 47, 51, 52, 53, 60, 73, 81, 99, 125, 128, 144.
David ben Boaz, the Prince, 34–5.
Day, part of considered as whole, 103.
Debarim Rabbah, see Midrash Rabbah, Deuteronomy.
Definite article (Hā al-Ta'rīf), 97, 123.
De Goeje, M. J., 71, 73, 78.
Deinard, E., 88.
Delitzsch, Franz, 81, 148.
Derenbourg, H., 24, 57, 62, 69, 78, 168.
Derenbourg, J., 28, 41, 44, 80, 130, 141, 148, 155.
Derenbourg, J. and H., 18, 52, 76.
Dinah (Jacob's daughter), 182.
Divination, discussion of, 156–7.
Dod Mordecai, see Mordecai ben Nissan.
Dozy, R., 72, 76, 77.
Dreams, nature of, 161; their interpretation, 162–3; Jacob's dream, 164–5; Pharao's dream, 180–182.
Driver, G. R., 79, 80.

Elative, 150, 160.
Eleazar (Tanna), 131.
Eli, 31.
Eliezer, Abraham's servant, 157.
'Elif al-Fāṣila, see 'Elif al-Wiḳāya.
'Elif al-Wiḳāya (elif otiosum), irregular addition of, 67, 184, 185; omission of, 67, 100, 107, 157.

'Elif Maḳṣūra, use of "'elif" for, 67, 95, 98, 105, 107, 110, 130, 132, 136, 137, 142, 149, 157, 171, 172, 173, 188, 189.
'Elif Mamdūda, use of "yā" for, 68, 98, 106, 112, 119, 120, 121, 133, 140, 172, 184.
Eppenstein, S., 61.
Er, Judah's son, 179.
Esau, 157, 158, 159, 160, 178, 187.
'Esh (ايشا), 69, 136.
Eshkol ha-Kofer (see also Hadassi, Judah), 166.

Fasts, four, 189.
Feminine for masculine, used in numbers, 112, 115.
Filipowski, H., 51.
Firkowitch, A., 7, 8, 10, 88.
Firkowitch Collections of MSS., I and II, 11, 12, 34, 36, 82, 128, 135.
Firūzābādi, 191.
Fleischer, H. O., 67, 68, 69, 70, 71, 73, 78, 80, 85.
Flood, 48, 49, 137, 138.
Flügel, G., 77.
Frankel, Z., 12.
Frankl, P. F., 191.
Free interpretation of the Scriptures, used by Karaites, 38.
Freytag, G. W., 128, 162, 171, 188.
Friedländer, G., 40, 99, 154.
Friedländer, I., 64, 69, 70, 71, 77.
Friedmann, M., 152.
Fuchs, S., 2, 14.
Fürst, J., 1, 2, 6, 18, 29, 32.

Gairdner, W. H. T., 74.
Gan Eden (see also Aaron ben Elijah), 146, 166, 177.
Gazāli, 80, 81.
Geiger, A., 28, 31.
Genetive-accusative, used for nominative in masc. plural, 64, 66, 96, 97, 112, 166, 178, 184; in numbers, 65, 123, 128, 142, 178, 183, 188.
Genizah, 3, 88.
Gesenius, W., 55, 57.
Gid ha-Nasheh, see Sinew of the thigh-vein.
Goldenthal, J., 81.
Goldziher, I., 46, 67, 70, 72, 74, 75, 79, 80, 81, 142.
Gottlober, A. B., 7, 10, 29.
"Grammarian from Jerusalem," 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 27.
Grätz, H., 3, 9, 29.
Gross, S., 12.
Günzig, I., 12.

Hā al-Ta'rīf, see Definite article.
Hadassi, Judah, 1, 10, 17, 39, 40, 112, 146, 177.
Hā, interrogative, see Particles.
Halper, B., 4, 13, 14, 68, 69, 76, 80, 84, 87.
Ḥama bar Ḥanina (Amora), 183.
Ḥamāsa, 67.
Hamul, Judah's grandson, 179.
Hamza, omission of, in middle of word, 77, 185; in end of word, 68, 77; changed into "yā," 78; loss of consonantal power of, 78; among the people of Ḥijāz, 78; in Modern Arabic, 79; in Aramaic and Mishnic Hebrew, 79.
Ḥanina (Amora), 40, 117.
Ha-Niṣanim, 7, 10.
Ḥarf, see Particles.
Ḥarīri, 71.
Harkavy, A., 6, 8, 9, 11, 13, 18, 20, 26, 29, 30, 46, 61, 86, 92, 103, 145, 177.
Ha-Shaḥar, 191.
Ḥayyūj, Judah, 1, 18, 29, 31, 32, 51, 60, 67, 129, 144.
Hebraisms, 75, 76.
Hebrew, alphabet, 21; language, knowledge of considered indispensible by Karaites, 3; compared with Arabic, 20, 61, 62, 63.
Ḥefes b. Yaṣliaḥ, 68, 69, 76.
He-Ḥaluṣ, 6.

Hezekiah, King of Judah, 140, 179, 180.
Hezron, Judah's grandson, 179.
Hif'īl, 50, 129, 134.
Hillel, School of, 39.
Ḥilluḳ ha-Ḳarayim weha-Rabbanim, 5, 7, 9, 10.
Hirschfeld, H., 2, 3, 9, 11, 18, 24, 26, 27, 37, 38, 67, 69, 70, 72, 73, 77, 81, 91, 93, 130, 190.
Ḥiti, see Ibn al-Hiti.
Ḥiyya bar Abba (Amora), 183.
Hoffmann, D., 39.
Horovitz, S., 166.

Ibn al-Ḥiti, 5, 7, 8, 9, 10, 19, 30, 31, 91, 92, 191.
Ibn Bakhtawi, Abū Ya'ḳūb Joseph, 6, 125.
Ibn Bal'am, Judah, 14, 16, 25, 53, 93, 107, 149.
Ibn Barūn, 'Abū 'Ibrāhīm (Isaac), 28, 44, 52, 60, 63, 143.
Ibn Danan, Sa'adia, 53.
Ibn Ezra, Abraham, 12, 16–17, 20, 27, 41, 42, 43, 48, 51–52, 56, 59, 60, 93, 99, 100, 101, 102, 104, 109, 110, 113, 114, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 137, 141, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 153, 155, 157, 158, 165, 170, 173, 177, 179, 180, 182, 183, 184, 186, 188.
Ibn Ezra, Moses, 13, 14, 16.
Ibn Giḳiṭilla, Moses, 41.
Ibn Janāḥ, 'Abu'l-Walīd Merwān (Jonah), 1, 11, 15, 16, 19, 28, 29, 31, 41, 43, 44, 52, 53, 55, 56, 67, 72, 75, 93, 95, 97, 99, 101, 103, 108, 111, 113, 121, 126, 128, 134, 143, 144, 149.
Ibn Jinni, 71.
Ibn Ḳoreish, see Judah ben Ḳoreish.
Ibn Tibbon, Judah, 16.
Imperative, see Verbs.
Indicative used for the Jussive, 68, 69, 146.
Infinitive (Maṣdar), 21, 109, 145.
Intransitive verbs, see Verbs.
Isaac, the Patriarch, 50, 142, 152, 154, 156, 159, 160, 168, 169, 178; his blessing to Jacob, 159–60.
'Ishbā', see Vowel, unnecessary lengthening of.
Israel, 79, 122, 133, 141, 148, 165, 184, 186, 188.
Israel, children of, 117, 176, 177, 183, 189; dispersion of, 189; duration of their stay in Egypt, 50, 142; calculation of the seventy who went into Egypt, 183.
Israelsohn, I., 191, 192.
Isrā'īl, promiscuous spelling of, 79, 176, 184, 186, 188.

Jacob, the Patriarch, 50, 142, 148, 155, 157, 158, 159, 160, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 183, 184, 185, 186, 187; agreement with Laban, 169–171; ethical aspects and justification, 171–5; duration of his stay in Kanaan, 178; his fear after God's promise to guard him, 175; included among the seventy who went to Egypt, 183, 192; his blessing is prophetic, 184–7.
Jacob bar Idi (Amora), 175.
Jacob of Leon, 16, 19.
Jahn, G., 57, 62, 63.
Jamīl (Arabian poet), 59.
Jastrow, M., Jr., 60, 67, 129.
Jauhari, 71.
Jehoshaphat, King of Judah, 158.
Jephthah, 165.
Jews, Jewish, 4, 5.
Johanan (Amora), 40, 172.
Jokebed, mother of Moses, included among the seventy who went to Egypt, 183, 192.
Jonadab, son of Rechab, 189.
Jonathan, son of Saul, 156, 157.
Jorjāni, 77.
Jose, the Galilean (Tanna), 39.

Joseph, the Patriarch, 63, 155, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 186, 188, 189.
Joseph al-Baṣīr, see Abū Ya'ḳūb Joseph al-Baṣīr.
Joseph ben Nūḥ, see Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ.
Joshua (Amora), 117.
Joshua (Karaite), 165.
Joshua, blessing of, 186.
Judah ben 'Alan, see Judah ben 'Ali of Tiberias.
Judah ben 'Ali of Tiberias, 12.
Judah ben Ḳoreish, 7, 32, 51, 52, 125, 127, 130.
Judah Hadassi, see Hadassi, Judah.
Judah ha-Levi, 37, 130.
Judah Ḥayyuj, see Ḥayyuj, Judah.
Judah Ibn Bal'am, see Ibn Bal'am, Judah.
Judah, Kingdom of, 49.
Judah (Tanna), 137, 176.
Judah, the Patriarch, 178, 179, 180.
Judah, tribe of, 184.
Jussive, after ל in meaning of present, 69; used for Indicative, 187.

Kahle, P., 44, 72, 74.
Ḳal, 129, 144, 168.
Ḳamūs al-Muḥīṭ, 43, 71, 74, 150, 156, 162, 171, 176, 181, 188, 191.
Karaite, Karaitic, 1, 2, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 28, 29, 30, 36, 38, 40, 77, 81, 88, 91, 92, 94, 97, 120, 129, 166, 177.
Kaufmann, D., 37, 41.
Keter Torah (see also Aaron ben Elijah), 45, 48, 53, 55, 94, 104, 119, 123, 140, 142, 143, 146, 147, 150, 153, 155, 157, 158, 159, 165, 166, 171, 172, 174, 180, 182, 183, 184.
Ḳibla, 81, 82, 155, 164, 168, 169.
Ḳimḥi, D., 15, 16, 52, 53, 93, 99, 101, 103, 104, 126, 128, 129, 134, 141, 144, 183.
Ḳimḥi, J., 51, 55, 128.
Ḳirḳisāni, see 'Abū Joseph Ya'ḳūb al-Ḳirḳisāni.
Kitāb al-'Aġāni, 59, 70.
Kitāb al-'Amānāt wa'l-'I'tiḳādāt (see also Sa'adia Gaon), 46, 70, 91, 92, 119.
Kitāb al-'Anwār (of Ḳirḳisāni), 7.
Kitāb al-Diḳduḳ, 2, 10.
Kitāb al-Ḥadīḳa (of Moses Ibn Ezra), 13.
Kitāb al-Kāfi (of 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj), 13, 26, 28, 191.
Kitāb al-Luma' (see also Ibn Janāḥ, 'Abu'l-Walīd Merwān), 15, 19, 55, 80, 113, 141, 147, 158.
Kitāb al-Muḥāḍara wa'l-Muḍākara (of Moses Ibn Ezra), 13, 14.
Kitāb al-Mushtamil (of 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj), 10, 11, 13, 14, 15, 18, 20–4, 25, 26, 27, 28, 191.
Kitāb al-Tanḳīḥ (of Ibn Janāḥ), 19.
Kitāb al-Ta'rīfāt (of al-Jorjāni), 77.
Kitāb al-'Uḳūd (of 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj), 27.
Kitāb al-'Uṣūl (see also Ibn Janāḥ), 11, 15, 19, 53, 55, 72, 112, 143, 161, 180, 183.
Kitāb Ḥurūf al-Ma'āni (of Judah Ibn Bal'am), 14, 25.
Kitāb Ma'āni al-Nafs (see also Goldziher, I.), 46, 72, 74.
Kitāb Mīzān al-'Amal (of al-Gazāli), 80, 81.
Kohut, A., 74.
Kokowzow, P., 1, 11, 12, 13, 14, 25, 27, 41, 44, 52, 53, 60, 63, 64, 67, 69, 78, 86, 87, 88, 91, 111, 140, 143, 149.
Ḳor'ān, 78.

Laban, 170, 171, 172, 174, 185.
Landauer, S., 45, 66, 67, 68, 70, 73.
Landberg, Count, 74.
Lane, E. W., 43, 162, 177.
Lawgiver (Moses), 3.
Leah, Jacob's wife, 183.
Leander, P., 55, 58.

Lehman, S., 77.
Leḳaḥ Ṭob, see Midrash Leḳaḥ Ṭob.
Levi (Amora), 117.
Levi, tribe of, 184.
Lexical peculiarities, 69 ff.
Light, created in the East, 40, 100; nature of, 100, 101.
Liḳḳuṭe Ḳadmoniyot (see also Pinsker, S.), 29, 51.
Lisān al-'Arab, 61, 70, 71.
Littmann, E., 74.
Löhr, M., 66, 74, 79, 80.
Lot, 146.
Luġat al-Yahūd, distinguished from al-Luġa al-'Ibrāniyya, 75.
Luma', see *Kitāb al-Luma'*.
Luncz, A. M., 93, 191.

Mā, plurals of, 71.
Magicians, 172; of Egypt, 173, 180, 181, 182.
Maimonides, Moses, 41, 46, 64, 68, 69, 70, 71, 73, 77, 80, 94, 98, 101, 112, 119, 123, 148, 153, 154, 155, 164, 165, 176, 191.
Majnūn (Arabian poet), 70.
Malter, H., 2, 12.
Mann, J., 45, 46, 94, 97, 120.
Marçais, W., 71, 74.
Margoliouth, D. S., 67, 73, 76, 77, 79, 80, 89.
Margoliouth, Rev. G., 5, 8, 26, 27, 33, 35, 91.
Marx, A., 88, 92, 93.
Masculine, used for feminine, 112, 150; in numbers, 65, 66, 92, 120, 178, 179, 180; before the subject, 110.
Maṣliaḥ ha-Kohen, 40.
Massoretic, 16, 32, 118, 157.
Mathews, H. J., 128.
Mebasser, Teshubot of R., 46.
Mekilta, 160, 188.
Menaḥem ben Sarūḳ, 48, 51, 53, 61, 144.
Midrash ha-Gadol, 140, 150, 157, 160, 164, 172, 174, 176, 182, 183, 184.
Midrash Leḳaḥ Ṭob, 37, 109, 110, 112, 117, 121, 122, 123, 124, 130, 131, 133, 137, 139, 140, 148, 150, 154, 155, 157, 158, 159, 164, 166, 167, 170, 172, 174, 176, 178, 179, 183, 184, 186, 188.
Midrash Rabbah: Genesis, 39, 40, 41, 100, 106, 108, 113, 117, 123, 125, 126, 127, 129, 131, 133, 137, 139, 140, 142, 143, 146, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 161, 164, 165, 167, 175, 176, 179, 180, 183, 184, 186. Exodus, 173, 184, 188. Leviticus, 157. Numbers, 40, 159. Deuteronomy, 186.
Midrash Sekel Ṭob, 148, 158, 159, 160, 172.
Midrash Tanḥuma, 147, 152, 154, 157, 165, 166, 167, 173, 175, 176, 184, 186, 188.
Minḥat Shai (by Norzi), 16.
Miṣbāḥ al-Munīr, 43, 74, 162, 167.
Mishnah, 2, 3, 32, 176.
Mohammed, 75, 78, 80.
Mohammedan influence, 81, 191.
Moon, its course during the month, 111 f.
Mordecai ben Nissan, 5, 6, 7, 10, 17.
Moses (see also Rasūl), 50, 59, 81, 117, 118, 122, 147, 148, 152, 164, 172, 186.
Moses Baschiatschi, 17.
Moses Ibn Ezra, see Ibn Ezra, Moses.
Mozne Ṣedeḳ, 81.
Mufaṣṣal, 63, 69, 71, 78.
Muḥīṭ al-Muḥīṭ, 70, 71, 74, 191.
Muḳaddasi, 71, 73.
Muḳaddima (ascribed to Salmon ben Yeroḥam), 6, 8, 18.
Mukhtaṣar (of 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj), 25.
Munk, S., 1, 11, 15, 43, 73, 75, 80, 125, 129, 145, 165, 168, 169.
Mushtamil, see *Kitāb al-Mushtamil*.

Naḥmanides, 37, 42, 102, 122, 123, 126, 127, 128, 147, 148, 157, 159, 169, 170, 171, 173, 174, 184, 187.
Naḥmon bar Yiṣḥaḳ (Amora), 121.
Naṣr al-Hurīni, 71.
Nathanel ben Yeshaya, 74.
Nathaniel al-Fayyūmi, 111.
Neubauer, A., 1, 2, 11, 12, 13, 17, 18, 29, 31, 44, 66, 79, 125.
Nicholson, R. A., 59.
Nif'al, 118, 134, 144.
Nissi ben Noah, 2, 9, 191.
Noah, 48, 49, 81, 130, 131, 134, 137.
Nöldeke, Th., 59, 68, 70, 71, 72, 73, 78, 80.
Nominative, used for genetive, 90; for accusative, 64, 94, 101, 109, 123, 125, 140, 176.

Obadiah ha-Baṣri (Karaite), 5, 6, 7, 8.
Onan, Judah's son, 179.
Onkelos, see Targum Onkelos.
Oraḥ Ṣadiḳim, 10.
Orthographical peculiarities, 77, 79.

Pa'īl forms, 56, 57, 105.
Papos (Tanna), 125.
Participle, 117, 118, 163; active, 21, 46, 56, 57, 66, 105; passive, 56, 57, 105.
Particles (Ḥarf), 25; את, 52, 97; "bā," meaning "with," 95; meaning "after," 95; meaning "before," 121; after a transitive verb, 141; "hā", interrogative, 147; "kaf" for "hā" (definite article), 157–8; ق loosely used, 69.
Paulus, H. E. G., 76, 80.
Payne Smith, R., 73.
Pentateuch, 26, 30, 33, 34, 75, 82.
Perez, Judah's son, 179.
Pesiḳta (ed. Buber), 183, 188.
Pesiḳta Rabbati (ed. Friedmann), 152, 156.
Pharaoh, 50, 142, 164, 178, 180, 181, 182.
Pinsker, S., 1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 38, 40, 60, 76, 81.
Pirḳe de-R. Eliezer, 40, 99, 107, 112, 148, 154, 156, 165, 176, 182, 184, 186.
Plato, 19.
Plural, used for dual, 105, 123, 131.
Pluralis maiestatis, 119.
Poznański, S., 2, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 35, 41, 53, 70, 93, 107, 191.
Predicate (Khabar), 61, 62, 100, 109, 123, 140.
Pronoun, Pronominal suffix (Ḍamīr), 22, 58, 119; syntactical use of, 59, 115–6.
Purim, holiday of, 189.

Rabbanan, 167, 191.
Rabbanites, Rabbinic, 1, 2, 4, 11, 29, 38, 39, 48, 51, 76, 77, 103, 104, 123, 126, 131, 157, 165, 173, 175.
Rachel, Jacob's wife, 183.
Rashi, 39, 93, 99, 104, 107, 114, 121, 123, 125, 126, 127, 128, 131, 133, 137, 139, 140, 142, 144, 146, 148, 149, 150, 151, 154, 155, 157, 159, 167, 169, 170, 176, 178, 179, 183, 184, 187, 188.
Rasūl (see also Moses), 81, 115, 118, 122, 142, 144, 146, 155, 171, 173, 176, 185, 188.
Rasūl (prophet), 129.
Rebekah, Isaac's wife, 160.
Rödiger, E., 79.

Sa'adia Gaon, 2, 7, 8, 9, 11, 12, 15, 17, 27, 28, 30, 37, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 60, 61, 66, 67, 70, 72, 73, 75, 76, 77, 79, 101, 102, 103, 114, 117, 119, 122, 123, 126, 127, 130, 131, 132, 133, 135, 138, 141, 142, 143, 144, 147, 148, 149, 152, 155,

158, 159, 161, 169, 170, 173, 180, 185.
Sa'adia Ibn Danan, see Ibn Danan, Sa'adia.
Sages (Ḥakamim), 39, 97.
Sahl ben Maṣliaḥ, 1.
Salmon ben Yeroḥam, 6, 7, 8, 9, 17–18, 70, 72, 73, 76, 81.
Samuel, the Prophet, 59.
Samuel ben Ḥofni, 92, 191, 192.
Samuel ben Meir (Rashbam), 171, 184.
Samuel ha-Nagid, 1, 20.
Sarah, Abraham's wife, 149, 150, 151, 155.
Schmidt, H., 74.
Schnurrer, C. F., 75.
Schorr, J. H., 18, 28, 29, 38.
Scriptures, 4, 15.
Sefer ha-Ma'or, see *Kitāb al-Anwār*.
Sefer ha-Miṣwot, 6.
Sefer ha-Miṣwot le-Anan ha-Nasi, 103, 145, 146.
Sefer ha-Shorashim (Hebrew edition of *Kitāb al-Uṣūl*), 19, 44.
Sekel Ṭob, see Midrash Sekel Ṭob.
Serah, Asher's daughter, 183.
Sforno, O., 101, 157.
Shammai, School of, 39.
Sharḥ al-'Alfāẓ (of 'Abu'l-Faraj Harūn ben al-Faraj), 26, 27.
Shelah, Judah's son, 179.
Shem, 48, 49, 137, 138, 146.
Shemot Rabbah, see Midrash Rabbah, Exodus.
Sibawaihi, 57, 62, 63, 69, 70, 78, 168.
Sifre, 104, 166.
Sinew of the thigh-vein, 176, 177.
Singular for plural before the subject (in Hebrew), 111.
Slucki, D., 135.
Solomon, the King, 152, 155; al-Ḥakīm, 112.
Solomon ben Mubarrak ben Ṣa'īr, 30.
Solomon Parḥon, 52, 53, 93, 95, 99, 121, 126, 128, 134, 144, 183.
Spiro, S., 71, 74.
Spitta, W., 79.
Stade, B., 6, 11, 18, 20, 26, 28, 29, 86.
Steinschneider, M., 1, 2, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 17, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 86.
Stern, S. G., 93.
Strack, H., 6.
Subjunctive, used for Indicative, 135, 141, 172.
Sulzberger MS., Collection of MSS., 33, 34, 82, 83, 84, 86, 87.
Sulzberger, M., 88.
Sun, its course during the year, 112 f.

Tafsīr (of 'Ali ben Suleimān), 34, 35.
Tāj al-'Arūs, 61, 71.
Takhfīf al-Hamza by the people of Ḥijāz, 78.
Talkhīṣ (of 'Abu'l-Faraj Harūn), 27, 33, 34, 91.
Talmud, Talmudic, 2, 3, 32, 39, 131, 137, 146, 157, 175, 176, 179' 188, 189.
Talmud, the study of encouraged by the Karaites, 2–3 (note 10).
Tamar, Judah's daughter-in-law, 179.
Tanḥuma, see Midrash Tanḥuma.
Tanḥum Yerushalmi, 91, 140, 142.
Targum, 32, 125.
Targum Jonathan, 37, 123.
Targum Onkelos, 39, 42, 126, 127, 133, 141, 144, 148, 152, 154, 155, 157, 185.
Tibrīzi, 67.
Tosafot (Ta'anit 4a), 157.
Transitive verbs, see Verbs.
Triliteral theory, 51.

Van Ess, J., 66, 74, 80.
Verbs, transitive, 50, 56, 57, 63, 101, 105, 129, 141, 145; to two

objects, 62, 63, 101; intransitive; 50, 56, 57, 105, 129, 142, 144; passive, 119, 145; reflexive, 145; perfect, 117, 118, 147, 167, 180; imperfect, 118, 119, 134, 167, 180; imperative, 16, 117, 118, 142, 144, 145; as fundamental form of the verb, 129.
"Verbs of the heart" ('Af'āl al-Ḳulūb), 63.
Vollers, K., 66, 71, 74, 79, 80.
Vowel, unnecessary lengthening of (al-'Ishbā'), 69.
Vows, discussion of, 165–7; Jacob's vow, 167–8.
Vulgar expressions, forms, 69, 70, 71, 73, 89, 98, 136, 178.

Wallin, G. A., 80.
Waw al-'Aṭf, see Waw Conjunctive.
Waw al-'Ibtidā', 55, 98.
Waw Conjunctive, 69, 97, 98, 132, 159, 168, 169.
Waw Consecutive, 167, 168, 169, 180.
Waw, Hebrew, which corresponds to Arabic ق, 56, 169.
Wayyiḳra Rabbah, see Midrash Rabbah, Leviticus.
Wolff, M., 68, 80.
Wright, W., 56, 57, 63, 69, 78, 168, 187.

Yā, used for "'elif" in end of word, 68, 94, 95, 96; irregularly added in undetermined nouns of tertiae waw or yā, 66–7, 104, 106, 107, 115, 136, 142, 144, 147, 167, 168.
Yahuda, A. S., 80, 123.
Yaḥya ben David al-Maġribi, see Ḥayyūj, Judah.
Yalḳut Shim'oni, 39, 113, 123, 131, 139, 140, 152, 157, 159, 160, 164, 165, 166, 167, 176, 179, 180, 182, 184, 188.
Yefet ben 'Ali, 2, 19, 40, 43, 61, 70, 72, 73, 76, 77, 79, 91, 117, 125, 129, 145, 165, 168, 169.
Yefet ha-Levi 'Abū 'Ali, see Yefet ben 'Ali.
Yūnus (Arab grammarian), 70.
Yūsuf ben Noah, see 'Abū Ya'ḳūb Joseph ben Nūḥ.

Ẓā, confused with "ḍād" in Judeo-Arabic, 79–81, 161, 163, 182.
Zelophehad, daughters of, 58, 115, 177.
Zerah, Judah's son, 179.

BIBLICAL AND TALMUDIC QUOTATIONS

GENESIS

1.1 54
1.2 . . . . . 42, 55, 107
1.3 . . . . . 100, 103, 105
1.4 62
1.5 102
1.6 . . . . . 48, 100
1.7 102
1.9 . . . . . 72, 106, 108
1.10 108
1.11 109
1.12 110
1.14 . . . . 47, 100, 102, 113, 115, 116
1.16 111
1.21 110
1.26 37
1.27 . . . . . 61, 96, 119
2.2 121–2
2.4 98
2.7 . . . . . 61, 96
2.9 109
2.17 . . . . . 37, 126
2.24 176
2.25 124
3.1 123
3.5 . . . . . 37, 123
3.7 124
3.16 145
3.22 . . . . . 125, 126
4.1 54
4.7 127
5.2 105
5.29 134
5.32 . . . . . 48, 137, 138
6.6 130
6.8 98
7.6 . . . . . 48, 137, 138
7.9 119
7.11 99
7.17 . . . . . 49, 138
9.3 131
9.5 132
9.7 135
11.7 137
11.8 137
11.9 60–1
11.10 . . . . . 48, 137, 138
13.15 140
14.2 134
15.4 140
15.6 140
15.8 . . . . . 141, 153
15.9 141
15.13 49
17.10 143
17.11 . . . . . 143, 144, 146
17.12 146
17.13 . . . . . 144, 145, 146
17.14 . . . . . 143, 147
17.26 145
17.27 145
18.1 185
18.17 147
18.18 . . . . . 147, 148
18.19 . . . . . 147, 159
18.25 149
18.26 149
20.5 149
20.6 . . . . . 150, 151
22.2 . . . . . 152, 153, 154
22.10 152
22.14 82
24.1 98
24.12 . . . . . 156, 157
24.14 . . . . . 110, 156
25.26 . . . . . 50, 142
26.33 158
27.27 160
27.33 160
27.35 160
27.42 130
28.11 160
28.12 164
28.14 148
28.15 167
28.16 164

28.17....164
28.20....165, 167, 168
28.21....96, 167, 168
28.22....81, 167, 168
30.11....60
30.25....178
30.32....170, 174
30.35....171
30.39....170
30.40....169, 170
30.41....171
31.1....174
31.3....175
31.7....175
31.8....175
31.9....174
31.41....178
32.11....54
32.12....187
32.22....161
32.23....161
32.33....176
34.22....145
34.30....187
35.1....118
35.9....185
37.1....179
38.1....179
38.9....180
38.10....180
40.4....54
41.8....181
42.7....63, 101
42.18....54
46.8....183
46.12....179
47.9....50, 142
48.22....189
49.1....184, 187
49.2....186
49.28....186
50.24....187
50.25....187

EXODUS

1.1....54
1.13....50, 142
1.18....15
2.14....41
2.24....101
2.25....101
4.5....43
4.30....113
6.3....185
6.5....50, 142
7.19....72
8.1....72
8.14....173
8.15....173
10.22....45, 99
12.2....115
12.6....104
12.15....121
13.4....115
13.19....188
15.8....72
17.9....95
20.12....158
21.1....36
21.4....183
21.6....50, 142
23.15....114
23.19....38
23.21....126
24.9....164
25.29....59
25.31....143
26.33....47, 102
29.20....99
31.13....144
31.14....146
32.1....97
32.13....185
33.18....73
34.18....114

LEVITICUS

1.3....106
1.13....106
2.2....18
12.3....144, 154
14.11....54
14.17....42
15.2....143
15.19....103
17.14....132

20.26 . . . . . 47, 102
21.5 177
22.6 104
22.7 . . . . . 104, 116
22.15 177
24.10–16 177
25.39 . . . . . 50, 141
26.4 109
26.42 185

Numbers
7.86 . . . . . 111, 143
8.4 73
9.6 110
10.10 114
11.29 147
16.3 15
16.7 97
16.21 48
21.2 . . . . . 165, 169
22.33 54
27.1–11 177
30.3 189
32.25 111
36.11 . . . . . 58, 115

Deuteronomy
2.5 159
4.11 164
4.14 54
5.12 122
8.16 151
10.22 183
11.5 109
12.16 76
12.23 133
14.21 39
16.6 . . . . . 103, 104
16.16 155
18.11 . . . . . 51, 52
19.2 . . . . . 47, 102
21.3 16
21.17 158
22.21 133
22.24 133
23.24 166
25.7 180
31.10 114
32.43 144
33.1 186
34.1 73
34.4 73
34.10 148

Joshua
5.2 . . . . . 129, 145
5.3 145
5.5 145
5.7 145
8.33 186
9.18 . . . . . 58, 116
9.21 . . . . . 58, 115
14.12 54
17.15 . . . . . 51, 96
24.14 54
24.32 188

Judges
3.10 129
9.33 103
11.30 165
11.31 169
18.24 97
19.18 54
19.25 103

I Samuel
1.1 55
1.7 95
1.11 169
5.5 176
8.7 54
9.18 54
12.21 44
14.6 157
14.9 157
14.10 157
16.13 . . . . . 56, 105
20.4 . . . . . 41, 100
28.24 32

II Samuel
5.4 . . . . . 49, 138
5.5 . . . . . 49, 138
20.5 114

21.16 41
23.4 103

I Kings

5.19 41
6.38 . . . . . 119, 121
9.3 130
10.9 . . . . . 62, 100
11.9 118
11.37 54
12.21 95
13.4 127
22.22 129

II Kings

3.2 104
7.11 111
16.2 180
18.2 180

Isaiah

1.30 60
8.25 147
9.3 111
14.19 . . . . . 53, 97
15.6 111
17.5 57
19.23 54
27.8 100
27.13 152
28.16 . . . . . 42, 99
28.18 54
34.4 60
34.11 . . . . . 42, 44, 98
38.1 140
40.22 32
44.2 96
44.10 . . . . . 61, 96
45.3 . . . . . 45, 99
45.5 108
45.7 . . . . . 45, 46, 97
45.9 93
45.18 . . . . . 42, 96, 98
47.2 108
47.13 . . . . . 51, 52, 96
49.4 . . . . . 44, 54
51.15 20
52.11 . . . . . 51, 52, 96
53.7 118
56.3 . . . . . 47, 102
57.8 54
57.11 54
57.20 72
61.11 109
64.5 . . . . . 60, 134
66.1 98

Jeremiah

4.11 52
4.23 44
4.23, 24, 25, 26 . . . . . 42, 98
5.22 108
7.17 129
9.24 145
10.2 113
10.15 44
17.12 155
17.24 122
20.11 54
25.14 . . . . . 50, 141
26.1 94
30.19 . . . . . 56, 105
31.1 (30.25) 96, 168
34.11 44
35.19 189
45.18 44
46.17 114
46.23 15
49.4 44
51.11 52

Ezekiel

6.11 . . . . . 56, 105
20.38 . . . . . 51, 96
21.21 125
21.24 . . . . . 51, 96
21.35 147
26.20 156
27.19 99
29.18 . . . . . 50, 142
32.20 16
42.20 . . . . . 47, 102

Hosea

7.8 . . . . . 60, 134
8.7 108

Amos
3.7 148
4.14 144

Jonah
1.9 106
3.4 140

Micah
3.6 52

Habakkuk
2.16 143

Zechariah
2.16 152
8.19 189
14.9 . . . . . 62, 100

Malachi
1.2 159

Psalms
1.3 60
5.4 55
7.9 129
24.4 . . . . . 51, 150
39.14 147
48.8 100
50.8 76
58.6 52
68.18 164
73.10 72
78.38 129
78.39 129
90.6 . . . . . 60, 134
95.5 106
99.6 59
99.7 59
101.20 99
104.6, 7, 8, 9 107
104.14 108
104.20 45
118.10 129
133.2 166
133.3 166
147.8 109
147.18 100
148.8 100

proverbs
12.3 144
13.20 54
22.2 . . . . . 56, 105

Job
1.1 97
1.2 97
1.5 76
7.4 103
7.21 126
12.15 72
14.19 72
15.29 . . . . . 56, 105
20.11 127
26.7 44
26.8 72
28.14 99
29.17 32
32.6 . . . . . 56, 105
33.3 . . . . . 51, 96
37.18 . . . . . 56, 105
38.10, 11 108
38.22 . . . . . 45, 99

Song of Songs
5.2 130
6.4 51

Ecclesiastes
1.6 112
1.7 107
8.3 93
9.1 . . . . . 51, 96
11.7 101

Esther
9.27 189

Daniel
2.27 53
2.36 . . . . . 118, 119
5.7 53
7.15 128
12.2 111

Ezra
10.8 . . . . . 47, 102

Nehemiah
5.18 118
10.30 167

I Chronicles
1.1 132
8.38 55
21.27 128
22.19 118
23.13 48
29.15 121

II Chronicles
3.1 152
7.16 155
18.4 158
28.22 130

Berakot, Bab.
4a 175
9a 104
20a 172
55a 161
58a 132

Berakot, Yer.
2b 104
8c 152

Shabbat
34b 104
88a 189
108a 143, 146
133b 146

Pesaḥim
4b–5a 121
5a 121
56a 184
58a 104
90b 103

Yoma
6a 103
38b 148

Sukkah
29a 113
56b 151

Rosh ha-Shanah
20b 112

Ta'anit
4a 157
16a 152

Megillah
7a 189
9a 117
17a 178
31b 140

Ḥagigah
12a 39, 97

Yebamot
34b 180
93a 191

Ketubot
103a 158
111a 156

Soṭah
9b 123
12a 184
13b 179, 188

Gittin
22b 160

Kiddushin
29a 146
30b 127
61b 126

Baba Ḳamma
91b 131
92a 149

Baba Meṣi'a
84a 172

Baba Batra
25a....112
79b....191
120a....184
123a–b....183

Sanhedrin
38b....117
57b....133
59b....131
67b....173
69b....137
70a....124
89b....152
96b....108
98b....175
108a....127, 129

Tosefta Sanhedrin
13, 6....127

Makkot
9b....149

'Abodah Zarah
4a....149

Tosefta 'Abodah Zarah
4, 3....156

Zebaḥim
112b....159

Ḥullin
91b....165
95b....157
100b....176
101b....176
113a....39
116a....39
139a....166

Bekorot
4b....159

Ḳinnim
1, 1....166

Nega'im
12, 6....151

HEBREW WORDS TREATED ETYMOLOGICALLY OR LEXICALLY

אות 113 f.
אלהים 96, 168.
אמר 41–2, 100.
את 52–4, 97.
בבל 59–60, 134.
בדל 47 f., 102.
בהו 42–4, 54 f., 98.
בלל 60, 134.
בנים, בנות 182, 183, 192.
בקר 103–4.
ברא 51 f., 61, 96.
ברר 51 f., 96.
דון 129.
הבר 51 f., 96.
היה 61–2, 100.
יום 102–3.
כרת 146.
לין 160–1.
מול 129, 144.
מועד 114.
נבל 60, 134.
נדן 128.
נשא, שאת 126.
עבד, העביד 50, 141–2.
על כן 176–7.
ערב, עַרְבַּיִם 104.
ראה 62–3, 100–1.
ראשית 93 ff.
רקיע 56, 105.
שכב 160–1.
תהו 42–4, 54 f., 98.
תהום 99.